

Тем, что эта книга дошла до Вас, мы обязаны в первую очередь библиотекарям, которые долгие годы бережно хранили её. Сотрудники Google оцифровали её в рамках проекта, цель которого – сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Эта книга находится в общественном достоянии. В общих чертах, юридически, книга передаётся в общественное достояние, когда истекает срок действия имущественных авторских прав на неё, а также если правообладатель сам передал её в общественное достояние или не заявил на неё авторских прав. Такие книги – это ключ к прошлому, к сокровищам нашей истории и культуры, и к знаниям, которые зачастую нигде больше не найдёшь.

В этой цифровой копии мы оставили без изменений все рукописные пометки, которые были в оригинальном издании. Пускай они будут напоминанием о всех тех руках, через которые прошла эта книга – автора, издателя, библиотекаря и предыдущих читателей – чтобы наконец попасть в Ваши.

Правила пользования

Мы гордимся нашим сотрудничеством с библиотеками, в рамках которого мы оцифровываем книги в общественном достоянии и делаем их доступными для всех. Эти книги принадлежат всему человечеству, а мы – лишь их хранители. Тем не менее, оцифровка книг и поддержка этого проекта стоят немало, и поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые меры, чтобы предотвратить коммерческое использование этих книг. Одна из них – это технические ограничения на автоматические запросы.

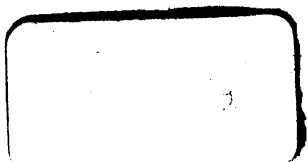
Мы также просим Вас:

- **Не использовать файлы в коммерческих целях.** Мы разработали программу Поиска по книгам Google для всех пользователей, поэтому, пожалуйста, используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- **Не отправлять автоматические запросы.** Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого рода. Если Вам требуется доступ к большим объёмам текстов для исследований в области машинного перевода, оптического распознавания текста, или в других похожих целях, свяжитесь с нами. Для этих целей мы настоятельно рекомендуем использовать исключительно материалы в общественном достоянии.
- **Не удалять логотипы и другие атрибуты Google из файлов.** Изображения в каждом файле помечены логотипами Google для того, чтобы рассказать читателям о нашем проекте и помочь им найти дополнительные материалы. Не удаляйте их.
- **Соблюдать законы Вашей и других стран.** В конечном итоге, именно Вы несёте полную ответственность за Ваши действия – поэтому, пожалуйста, убедитесь, что Вы не нарушаете соответствующие законы Вашей или других стран. Имейте в виду, что даже если книга более не находится под защитой авторских прав в США, то это ещё совсем не значит, что её можно распространять в других странах. К сожалению, законодательство в сфере интеллектуальной собственности очень разнообразно, и не существует универсального способа определить, как разрешено использовать книгу в конкретной стране. Не рассчитывайте на то, что если книга появилась в поиске по книгам Google, то её можно использовать где и как угодно. Наказание за нарушение авторских прав может оказаться очень серьёзным.

О программе

Наша миссия – организовать информацию во всём мире и сделать её доступной и полезной для всех. Поиск по книгам Google помогает пользователям найти книги со всего света, а авторам и издателям – новых читателей. Чтобы произвести поиск по этой книге в полнотекстовом режиме, откройте страницу <http://books.google.com>.

A 985,088

9

KITABL MUKADDIMIS

ՊԵՏԱՌԻՔԻՆ

ՀԻՆ ԵՒ ՏՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ

Setean, H. Epremi V.
Patmutiwn Hin ew No...

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՑ

Հ. ԵՓՐԵՄ Վ. ՍԵՐԵԱՆ

ՄԻԹԱՐԵԱՆ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԳՎՐՈՒԹԻՒՆ

385 p.

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐՈՒ ՎԱՆՔԸ

1887

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY

GRAD
ERFN
3192
BUHR

Good
EREN
3192
1.11.99

9

Ծ Ա Ն Ո Ւ Ց Ո Ւ Մ Ն

Անձամբ փորձ եղած ու աչքով տեսած կը վերկայեմ, որ մեր ազգին մէջ վարպետները սորվեցընելու՝ և տղաքը սորվելու բաւական ջանք ու ախորժակ ունին . բայց քիչ աշխատանքով և քիչ ժամանակով սորվելու սորվելու յարմար ամէն ուսման դասատեարները չունին : Եւ գիտնալով որ ուսմանց մէջ հարկաւոր տղոց սորվելու մէկ բանն ալ պատմութիւնն է, անոր համար հիմա մեզի ալ յորդոր մը եկաւ աշխարհքիս պատմութիւնները համառօտ ոճով շինելու հարցմամբ պատասխանով որ օրինակ ըլլայ տղոց՝ Թէ ինչպէս յարմար կերպով պիտի հարցընեն ու պատասխանեն սորված պատմութիւններն : Եւ որովհետեւ հաւատքին հիմը, պատմութիւններուն մէջ ալ աւելի հարկաւոր գիտնալու՝ մէջէն շատ խրատ առնելու պատմութիւնն աստուածաշունչն է, այս ինքնհին ու նոր կտակարանը, անոր համար առանջ ա-

սոր ձեռք զարկինք . մէկ քանի հարկաւոր գիտե-
լիքներ ալ ամէն մէկ մասին ետեւէն աւելցուցինք ,
ու ետքը Երուսաղեմին կործանմանը վրայ քիչ մը
բան խօսեցանք . անկէ վերջն ալ ամէն մէկ գասին
համար մէյմէկ խրատական իմաստներ գրինք . և
ետքը գրքին ցանկը՝ եզրժ գլխաւածներուն ժա-
մանակովը :

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻՆ

Վ Ր Ա Յ

Հ. Հին ու նոր կտակարան ըսելով ինչ կ'իմանաս.

Պ. Կտակարան՝ կտակի կամ գաշինքի գիրք ըսել է: Հին կ'ըսուի ան կտակարանը որ կը խօսի Աստուծոյ Մովսէս մարգարէին ձեռքով սուսած Հին օրէնքներուն վրայ: Իսկ 'Ն'օր Կտակարան կ'ըսուի Քրիստոսի ձեռքովը մեզի սրուած օրէնքներուն գիրքը:

Հ. Կտակարաններուն հեղինակը ո՞վ է.

Պ. Աստուած է, որ տուն սուսալ Մովսէս մարգարէին ու իր ուրիշ ծառաներուն որ գրեցին. անոր համար Աստուածաշունչ ալ կ'ըսուի, որ ըսել է՝ Հոգւոյն սրբոյ ազգելովը գրուած: Սուրբ Գիւրգալ կ'ըսուի՝ որովհետեւ Աստուծոյ գիրքն է, ու մէջի ամէն բանը իրաւ ու աղէկ է, ամէն մարդու սուրբ ըլլալու ալ պատճառ:

Հ. Աստուածաշունչը կարգալու ասին ինչ զգուշութիւն պէտք է ընել.

Պ. Որովհետեւ ամէն մէջի պատմութիւնները Աստուծոյ ազգելովը առանց սուտի մը գրած են, մէջի խրատներն ալ բոլոր Աստուծոյ սուսած խրատներն են, անոր համար երկիւղածութեամբ

ու մեծ պատուով պէտք է կարգալ : Ուր որ մէկուն խելքը չհասնիր կամ մէջէն սխալ բան կ'իմանայ, պէտք է գիացողի մը հարցընէ ու սուրբ հարց և եկեղեցւոյ ընդունած մեկնիչներուն մէջը նայի, և շարութեամբ աղէկը գէշի չմեկնէ : Անոր համար սուրբ Օգոստինոս ալ կ'ըսէ՝ « Թէ որ մէջէն բան մը քու խելքէդ վեր երևնայ, պէտք չէ որ ըսես թէ գիրքը շինողը սխալ բան կ'ըսէ, հապա գիացիր որ կամ կարգացած օրինակդ սխալ է, կամ սխալ թարգմանուեր է, կամ թէ գու չես հասկընար », :

Հ. Հին կառկարանը քանի՞ գիրք կը բաժնուի .

Պ. Քառասունըհինգ . Մովսէս մարգարէին գրած հինգ գրքերը, այսինքն Մովսէսի, Ելք, Ղևաականք, Թիւք, Երկրորդ օրէնք . Յեսու որդի Կաւեայ, Դաաաւորք, Հոռութ, չորս գիրք Թագաւորութեանց, երկու գիրք Մնացորդաց, երկրորդ Եզր, Կէեմի, Եսթեր, Յուդիթ, Տորիթ . երկու Մակաբայեցիք, Սաղմոս Դաւթի, Առակք Սողոմոնի, Ժողովող, Երգ երգոց, Իմաստութեան, Յոբ . հինգ մեծ մարգարէները՝ այսինքն Եսայի, Երեմիա, Բարուք, Դանիէլ, Եզեկիէլ . տասուերկու փոքր մարգարէները՝ այսինքն Ովսէէ, Ամովս, Միքիա, Յովէլ, Աբդիու, Յովնան, Կաւոււմ, Ամբակում, Սոփոնիա, Անդէոս, Զաքարիա, Մաղաքիա, և Սիրաքայ գիրքը ¹ :

Հ. Նոր կառկարանը քանի՞ գիրք կը բաժնուի .

Պ. Քսանըեօթը . չորս աւետարանիցք, այսինքն Մատթէոս, Մարկոս, Ղուկաս, Յովհաննէս . Գործք առաքելաց, կաթողիկեայց եօթը թուղթերը, այսինքն Յակովբու մէկ, Պետրոս առաքելոյն երկուք, Յովհաննէս աւետարանիչնը

¹ Աստուծոյ շնորհով իմ նախնիս առաջին Եզր, երբոր Մաթթայեցիք :

իրէք , Յուգալին մէկ , Պօզոս առաքելոյն տասնը-
չորս թուղթերը , որ գրեց Հռոմայեցւոց , երկու
թուղթ Կորնթացւոց , Գաղատացւոց , Եփեսա-
ցւոց , Փիլիպեցւոց , Կողոսացւոց , երկու թուղթ
Քեսազոնիկեցւոց , Եբբայեցւոց , երկու թուղթ
Տիմոթէոսի , Տիտոսի , Փիլիմոնի , և Յայանութեան
գիրքն որ Յովհաննէս աւետարանիչը գրեց :

Հ . Հին կտակարանը ի՞նչ լեզուով գրուեցաւ .

Պ . Հրէից լեզուով . միայն Դանիէլի , Յուգե-
թայ գրքերուն համար կ'ըսեն թէ քաղդէարէն
գրուած են , որ Հրէից լեզուէն քիչ մը տարբեր
է . իսկ երկրորդ Մակաբայիցիք ու Սողոմոնի Ի-
մաստութեան գիրքը՝ սուրբն Հերոնիմոս կ'ըսէ
թէ յունարէն գրուեցան :

Հ . Նոր կտակարանը ի՞նչ լեզուով գրուե-
ցաւ .

Պ . Հռոմերէն . միայն Մատթէոսի աւետարա-
նը ու Պօզոս առաքելոյն Եբբայիցւոց գրած թուղ-
թը շատերը կը կարծեն որ Հրէից լեզուով գրուած
ըլան :

Հ . Հին կտակարանին հին ու երևելի թարգմա-
նութիւնները որո՞նք են .

Պ . Երևելի է հայերէն թարգմանութիւնը ,
յունարէնը , լատիներէնը , քաղդէարէնը , ասո-
րերէնը , արաբացին : Յունարէն քանի մը անգամ
թարգմանած է , որոնց մէջ ընտիրը Եփեսոսնից
ըսուած թարգմանութիւնն է , որ Պողոտէոս Փի-
լադելիոս անունով Եգիպտոսի թագաւորին հրա-
մանովը եօթանասունուերկու հրեայ Ռաբբիներ
թարգմանեցին , Քրիստոսէ 273 տարի առաջ :

Հ . Հայերէն մեր Ատուածաշունչը ո՞վ թարգ-
մանեց , և որ լեզուէն .

Պ . Հինգերորդ դարուն մէջ , Քրիստոսի 410
թուականին , մեր սուրբ թարգմանիչները Սահակ
ու Մեսրոպ իրենց աշկերաներովը թարգմանեցին

հին կտակարանը Եօթանասնից Թարգմանութե-
նէն , ու նոր կտակարանն ալ նոյնպէս յոյն բնա-
դրէն . աչքէ անցընելով նաև Հրէից , Ասորոց ու
Արաբացոց Թարգմանութիւնները : Ասմեր Թարգ-
մանութեան նման աղէկ Թարգմանութիւն մէկ լե-
զուի մը մէջ չկայ . ինչպէս որ կը վկայեն օտարազ-
գիք ալ , որոնք որ հայերէն տորվեր ու մեր Աս-
տուածաշունչը կարգացեր են : Լսքրոզ ըսուած
երևելի Հոլանտացի հեղինակը համարձակեցաւ
ըսելու՝ որ հայերէն Թարգմանութիւնը Թագուհի
է ամէն ուրիշ ազգերուն Թարգմանութեանց :

Հ . Լատիներէն Աստուածաշունչը ո՞վ Թարգ-
մանեց .

Պ . Լատինացիք Թէ և առաջուց Եօթանասնից
Թարգմանութենէն Թարգմանածը Կանէին , բայց
սուրբն Հերոնիմոս ուզելով որ աւելի աղէկ լլլայ՝
նորէն Թարգմանեց Հրէից լեզուէն , որ Վալու-
րա ըսուեցաւ , և արևմտեան եկեղեցւոյ մէջ կը
գործածեն . որ տեղ տեղ Եօթանասնից Թարգ-
մանութենէն կը տարբերի :

Հ . Աստուածաշունչի պատմութիւնը քանի՞
գար կը բաժնուի .

- Պ . Վեց . Թ . Աշխարհքիս ստեղծմանէ ին-
չուան ջրհեղեղ . . . . . 1656 տարի :
- Թ . Ջրհեղեղէն ինչուան Աբրահամու կոչու-
մը . . . . . 2114 տարին :
- Պ . Անկէ ինչուան Իսրայէլացւոց Եգիպտոսէ
ելլելը . . . . . 2544 տարին :
- Պ . Անկէ ինչուան Հրէից Թագաւորութեան
սկիզբը . . . . . 2962 տարին :
- Ե . Անկէ ինչուան Հրէից Բաբելոն գերի եր-
թալը . . . . . 3446 տարին :
- Պ . Անկէ ինչուան Յիսուոի ծնունդը ; աշխարհ-
քիս . . . . . 4053 տարին :

Հին կտակարանին պատմութիւնը մինք ալ աս վերի ըսած վեց գարեբուն վրայ վեց մաս կը բաժնենք :

Առջի մասը՝ նահապետաց ատենը, ինչուան Ջրհեղեղ, 1656 տարուան պատմութիւն :

Երկրորդ մասը՝ Ջրհեղեղէն ետքը եղած նահապետաց ատենը, ինչուան Աթրահամուկոչումը, 458 տարուան պատմութիւն :

Երրորդը՝ անկէ ետքը եղած նահապետաց ատենը, ինչուան Հրէից Եգիպտոսէ ելլելը, 430 տարուան պատմութիւն :

Չորրորդը՝ Մովսէս մարգարէէն սկսած Գառաւորաց ատենը, ինչուան Սաւուղ Թագաւորը, 418 տարի :

Հինգերորդը՝ Սաւուղէն ինչուան Բարիլոնի գերութիւնը, 484 տարուան պատմութիւն :

Վեցերորդը՝ իշխանութեան կամ քահանայութեան ատենը, որ կը սկսի Բարիլոնի գերութենէն, ինչուան Յիսուսի ծնունդը՝ 607 տարուան պատմութիւն : Բոլորը կ'ըլլայ 4053 տարի աշխարհքիս ստեղծմանէն ՚ի վեր :

Նոր կտակարանին պատմութիւնն ալ չորս մաս կը բաժնենք .

Ա. Սուրբ Աստուածածնայ աւետմանէն, ինչուան Յիսուսի մկրտութիւնը :

Բ. Յիսուսի մկրտութենէն, ինչուան փառաւորապէս Երուսաղէմ մտնելը :

Գ. Յիսուսի Երուսաղէմ մտնելէն ինչուան հօգւոյն սրբոյ գալուստը :

Դ. հօգւոյն սրբոյ գալստենէն ինչուան Պետրոս և Պողոս առաքելոց գլխատումը : Աս նոր կտակարանին պատմութիւնը 74 տարուան միջոց է :

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Հ Ի Ն Կ Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն Ի Ն

Ն Ա Հ Ա Պ Ե Տ Ա Ց Դ Ա Ր Ը

Զ Ր Հ Ե Ն Ե Ղ Ի Ն Ա Ռ Ե Զ

1.

Ավխարհիս սպեղծումը :

Տ . Ավխարհքս ո՞վ ստեղծեց , ու ի՞նչ կերպով .
 Պ . Աստուած վեց օրուան մեջ ոչքնչէ ստեղծեց
 երկինքն ու երկիրս իր ամէն մեջի բաներովը : Թէ
 և կրնար իր ամենակարողութեամբը մէկ վայրկենի
 մեջ ստեղծել ամէնը մէկէն , բայց ուզելով իմացը
 նել որ ինքն ամէն բան խորհրդով կ'ընէ ու կարգով ,
 անոր համար ամէն օր մէյմէկ բան ըրաւ : Ուրտի
 նախ և առաջ ստեղծեց երկինքն ու երկիրս և հրեշ
 տակները . ետքը լոյսն ստեղծեց , ու գիշերը ցու-
 բեկն որոշեց . և ան եղաւ աշխարհքիս ստեղծմանն
 առաջին օրը :

Երկրորդ օրը հաստատութիւն ըրաւ , ու երկրնքի
 ջրերն երկրիս ջրերէն զատեց :

Երրորդ օրը ծովը ցամաքէն բաժնեց , ու հրա-
 ման տուաւ որ դեռինը խոտեր , ծաղկներ , ու
 ամէն կերպ պտղոյ ծառեր բուսցընէ :

Չորրորդ օրն արեւ լուսինն ու աստղերն ստեղծեց, ու անոնցմով ժամանակ, օր, տարի որոշեց:

Հինգերորդ օրը՝ ձկներն ու թռչուններն ըրաւ, ու օրհնեց զանոնք որ աճին ու շատնան, օգոյն և ջրին մէջ սփռուին:

Վեցերորդ օրն ամէն ցեղ չորքոտանիներ ու անասուններ, ամէն բանէն ետքն ալ մարդն ստեղծեց իրեն նման ու անունը Ադամ դրաւ:

Հ. Աստուած Ադամն ինչ կերպով ստեղծեց.

Պ. Աստուած միայն Եւէյի ըսելով ամէն բան ստեղծեց. երկինքը, երկիրս, ծովը, աստղերը, արեւը, տեսակ տեսակ կենդանիները, թռչունները, ձկները, և ամէն տեսակ ծառերը ծաղկւոյնները: Բայց երբոր կարգը մարդուն եկաւ՝ բոլորովին ստեղծելու կերպը փոխեց, սկսաւ խորհուրդ ընել. կ'ըսէ՝ «Ստեղծենք մարդը՝ մեր կերպարանքովը և մեզի նման», : Ասով իմացընել ուզեց Երրորդութեան խորհուրդը: Ասանկ մտաւոր ստեղծուածի մը մարմինն ալ արժան սեպելով որ չքնէ մինակ խօսքով. հոյ առաւ ու մարդ շինեց, և անի զարմանալու կերպով ալ հոգին ստեղծեց: Ուրիշ բաներու համար՝ աս գիէն ան գիէն ելլեն կ'ըսէր. բայց մարդուն հոգին ինքն իրմէ փչեց: Այսչափ տարբերութիւնները անոր համար ըրաւ որ իմացընէ թէ ուրիշ արարածները ամէնը մէկէն առած՝ մարդէն շատ վար և տարբեր բաներ են:

Հ. Ամէն աշխարհքիս բաները ստեղծելէն ետքը Աստուած ինչ ըրաւ.

Պ. Եօթներորդ օրը դադարեցաւ իր ամէն գործքերէն ու օրհնեց ան օրը, որն որ ետքը պատուիրեց որ իրեն նուիրենք՝ Էփօթ անուանելով, որ հանգիստ ըսել է. անոր տեղը ետքը կիրակի օրը դրուեցաւ ի յիշատակ Քրիստոսի յարուածեալը:

Աբամայ մէջն ու պարթուիւք :

Հ . Աստուած իր ստեղծած բաներուն ինչ կարգ
ու կանոն գրաւ .

Պ . Անբան արարածներուն հրաման տուաւ որ
իրեն գրած կարգովը փոփոխուելով՝ ամէնքն ալ
իրենց տեսակը պահեն . իսկ մարգը գրաւ ազուոր
ու զուարճալի պարտէզի մը մէջ որ Գրախ կը
տուի : Անոր մէջը ամէն տեսակ պտղատու ծառե-
րէն զատ երկու ծառ ալ կային . մէկուն անունը
Ծառ ինչաց , մէկալինը՝ Ծառ Գիգուսէան Բարոյ և
չարի . ուստի Աբամայ ալ պարսպրեց որ տիրէ աչ-
խարհքիս ամէն բաներուն , և ուղածին պէս կա-
ռավարէ . միայն արգելեց իրեն որ գլխութեան
ծառին պտղէն չուտէ , թէ՛ չէ՛ գիտնայ որ կերա-
ծին պէս կը մեռնի :

Հ . Ինչո՞ւ արգելեց Աստուած Աբամայ որ գի-
տութեան ծառին պտղէն չուտէ .

Պ . Որովհետեւ Աստուած զմարգը իրեն նման
ստեղծեց բանական և ինքնիշխան , ու ամէն բան
անոր ձեռքը թողուց որ վայելէ և ուրախանայ ,
անոր համար ուզեց որ մէկ պղտի բանի մը մէջ
հնազանդելով Աստուծոյ , ու իրեն կամքին դէմ
ընելով իմացընէ որ թէպէտ ազատ ստեղծուած է ,
բայց հաւատարիմ է իր ստեղծողին , ու կը ճանչ-
նայ որ ան ամէն բարիքը Աստուծմէ առեր է :

Հ . Աբամ հնազանդեցա՞ւ Աստուծոյ հրամա-
նին .

Պ . Քանի որ մինակ էր՝ չկերաւ . բայց երբոր
Աստուած Եւան անոր ընկեր տուաւ , Եւային
յորգորելովը կերաւ ան ծառին պտղէն :

Հ . Եւան ի՛նչպէս ստեղծուեցաւ .

Պ . Ազամ երբոր գրախտին մէջը պառկէր քուն կ'ըլլար, առաւ Աստուած անոր մէկ կողը, ու անկէ շինեց Եւան, ու տուաւ Ադամայ որ անոր ընկեր, օգնական ու կին ըլլայ :

Հ . Եւան ջիմացաւ Աստուծոյ հրամանը չուտելու գիտութեան ծառին պտղէն .

Պ . Ազամ զուրցած էր անոր . բայց ստատեցան օձի կերպարանք առած, որ ամէն կենդանիներէն խորամանկ է, եկաւ Եւային խաբխրեցնելով ըսաւ .
“ Թէ որ ուտէք ան ծառէն՝ Աստուծոյ պտղէն չըլլաք, բարին ու չարը կը ճանչնաք : Եւան աս խաբած մունքիս հետ տեսնելով պտղոյն ազուտութիւնն ալ՝ հաւնեցաւ, փրցուց Ադամին ալ տուաւ ու մէկ-տեղ կերան :

Հ . Ազամ ու Եւա իրենց ըրած անհնազանդութեան համար ի՛նչպէս պատժուեցան .

Պ . Նախ մէկէն՝ ի մէկ կորսընցուցին իրենց անմեղութիւնը, ու իմանալով թէ մերկ են՝ սկսան ամբշնալ, և թուզի տերևներով իրենք զիրենք ծածկեցին, ու ծառերու մէջ պահուրտեցան : Աստուած ուզելով որ զըջուծի գան, հարցուց թէ Ո՛ր էք . անոնք զըջալու տեղ՝ մերկ ըլլալնին պատճառով բերէին . ու երբոր նորէն հարցուց, թէ “ Չըլլայ թէ ան օրգելած պտղէն կերած ըլլաք . . . ան ասէն Ազամ յանցանքը Եւային վրայ ձգեց, Եւան ալ օձին, ասանկով չզըջացին . անոր համար Աստուած ալ առաջ օձը պատժեց որ ամէն կենդանիներէն ալ անիծած ըլլայ, փորուն վրայ քալէ ու հող ուտէ, ու կինը իրեն գլուխը ձգմէ, օձն ալ կնոջ կրունկը խածնելու ջանայ : Եւային ալ սպախիժ դրաւ որ ցաւով տղայ բերէ, ու էրիկը խշիւէ անոր վրայ . Ադամին ալ սպախիժ՝ որ իր հայր ճակտին քրտինքովը գամէ, ու մեռնի հօլ գառնայ : Եսքը Աստուած երկուքին ալ կաշիէ զդէսս

հագցուց , ու գրախտէն գուրս հանեց , որ գեօին բանին ու ապրին . ու քերութենբուն ալ հրաման տուաւ որ բոցեղէն օրով արգելէն կենաց ծառին մօտենալու :

Յ .

Կայէն , Աբել :

Հ . Ազամ գրախտէն ելլելէն ետքը ի՛նչ նոր խեղ՝ ճուժեան հանգիպեցաւ .

Պ . Ազամ երկու տղայ ունեցաւ . առջինին ա նունը Կայէն էր , երկրորդին Աբել : Կայէն երկրագործ եղաւ , Աբել հովիւ . Կայէն Աստուծոյ զոհ ըրաւ իր երկրին պտուղներէն , Աբելն ալ զոհ ըրաւ իրեն ոչխարներուն առջինեկները ու գէրեբը . անոր համար Աստուած Աբելինը ընդունեցաւ , բայց Կայէնին առածին չհաւնեցաւ : Աս բանիս վրայ Կայէն շատ սրամեցաւ : Աստուած իրեն ըսաւ որ գու սրտանց չտուիր , անոր համար չընդունեցայ : Բայց Կայէն սաստիկ նախանձեցաւ եղբորը վրայ . օր մը խաբելով զինքը դաշտ տարաւ , ու հոն զարկաւ մեռցուց : Աս բանս մեծցաւ եղաւ Ազամայ , երբոր աեսաւ իր անհնա զանդուժեան պատիժը սիրելի անմեղ որդւոյն վրայ հասած իր առջինեկ որդւոյն ձեռքով :

Հ . Կայէն եղբայրասպանութեանը համար ի՛նչ պատիժ քուէց .

Պ . Աստուած կ'ուզէր որ զըջումի դայ . անոր համար չգիտցողի մը պէս հարցուց թէ ո՛ւր է Աբելը . բայց Կայէն զղջալու տեղ լքութեամբ պատասխանեց , թէ Ես իրեն պահապանն եմ : Անոր համար Աստուած ալ պատիժ տուաւ իրեն , որ

ասդիս անդին բարբարական պաշտի, շատ աշխատի, ու երկիրը իրեն պատու չտայ. բայց կայէն չհեռանցաւ Ադամայ օրինակին ու ետքն ալ չգողջաց. և անանկ յուսահատած ապրեցաւ՝ ինչուան որ Ղամբայ իր թողը մէկ անտառի մը մէջ վայրի կենդանի կարծելով զինքը՝ նետով զարկաւ մնացուց :

Հ. Աստուած ինչով միտնարեց Ադամայ սիրտը՝ որ Արեւիկն մահուամբ վշտացած էր .

Պ. Անոր տեղը ուրիշ զաւակ մը տուաւ Սէթ անսունով, որ Աստուծոյ ալ շատ սիրելի եղաւ իրեն՝ որդիքներովը, անոր համար ալ Սէթայ ցեղը Որդի+ Աստուծոյ ըսուեցան :

Հ. Սէթայ ցեղին մէջ որովորեալն երևելի .

Պ. Մէյմը Ենովս Սէթայ նորդին, որ սկսաւ կատարեալ աստուածապաշտութիւն սորվեցընել. Ենովք՝ որ Աստուծոյ շատ սիրելի ըլլալուն ողջ ողջ աշխարհքէս վերացաւ իրեք հարիւր վաթսուներհինգ տարուան . Մաթուսաղան՝ որ 969 տարի ապրեցաւ, որուն չափ երկայն ապրող մարդ չեղաւ աշխարհքիս վրայ :

Հ. Կայենին զաւակները ինչպէս անուանեցան, ու մէջերնին ինչ երևելի մարդիկ եղան .

Պ. Որդի+ Դարգիան ըսուեցան, և մէջերնին առջի նշանաւորն եղաւ Կայէն՝ որ քաղաք շինեց և անունը դրաւ Ենոք, որ էր իր առջի որդւոյն անունը : Ղամբայ մէկ որդին Յորազ երաժշտութիւն գտաւ. մէկալ որդին Թորէլ գարբնութիւն գտաւ. և ասոնց քոյրն ալ Նոյեմա՝ կտաւ գործել սկսաւ :

Հ. Որդիք Աստուծոյ իրենց աղէկութեանը մէջ որչափ ատեն մնացին .

Պ. Քանի որ ինամութիւն չէին ըներ Որդիք մարդկան ըսուածներուն հետ՝ Աստուծոյ սիրելի էին. բայց երբոր աս զգուշութիւնը մէկգի թողլով սկսան ինամանալ անոնց հետ, բարբարոսն գեւ

յան : Ան ատենն էր որ երևելի հսկաները ծնան
անոնց խնամութենէն :

4 .

Զհեղել :

Հ . Որդիք Աստուծոյ գէշութեան Կառն ըլլալ
նուն համար ինչ պատիժ առին Աստուծմէ .

Պ . Աստուած թէպէտ ամէնը մէկէն կրնար
յանկարծ շնջել , բայց իր ողորմութեամբը , հա-
րիւր տարի առաջ իմացուց՝ թէ սրգողած է և
կ'ուզէ պատժել . ու երբոր չզջացին , ջրհեղեղով
կորսնցուց բոլոր աշխարհքիս մարդիկը , ողջ պա-
հելով միայն Նոյ նահապետը իրեն ընտանիքովը :

Հ . Աստուած ինչ կերպով իմացուց մարդիկ-
ներուն , թէ իրենց մեղքին համար կ'ուզէր ջրհե-
ղեղ ընել .

Պ . Նոյ նահապետին հրաման տուաւ որ հարիւր
տարուան մէջ մէկ տապան մը շինէ՝ որուն երկայնքն
ըլլայ իրեք հարիւր կանգուն , լայնքը յիսուն կան-
գուն , բարձրութիւնն ալ երեսուն . իրեք յարկ ,
մէջը բաժանմունք , քովէն ալ գուռ մը . աս նաւը
շինելու ատեն ամէնքը իմացան , բայց կը խնային
Նոյ նահապետին վրան , ու չէին հաւտար :

Հ . Զրհեղեղ ինչպէս եղաւ .

Պ . Նոյ նահապետը Աստուծոյ հրամանովը
ամէն տեսակ սուրբ ըստուած կենդանիներէն եօթ-
նական զոյգ , և անսուրբ ըստուածներէն երկերկու
զոյգ տապանը մտցուց՝ իրենց պէտք եղած պա-
շարովը . մտաւ ինքն ալ տապանին մէջ իր իրեք որ-
դիքներովը ու իրենց կնիկներով , ամէնը ութ
հոգի . Աստուած ալ գուռը վրաներնէն գոցեց :
Եօթն որ անցնելէն ետքը սկսաւ երկնքէն սաստիկ
անձրև գալ , գետնէն ալ չորս գիէն սկսաւ ջուր

ելլալ քառասուն օր միակերպ, ինչուան ջուրը բարձր լեռներէն ալ ասանուհինգ կանգուն վեր բարձրացաւ ու խղճեց բոլոր մարդիկներն ու կենդանիները, որ տապանէն գուրս մնացած էին :

Յ .

Աստուծոյ ինտիմ Նոյ նահապետի վրայ :

Հ . Նոյ նահապետը որչափ ատեն տապանին մէջ փակուած կեցաւ .

Պ . Տարի մը ամբողջ . վասն զի ինչուան հարիւր յիսուն օր ջուրը բարձրացած մնաց . ինչուան որ ամէն մարմինները ջրին երեսը կեցած՝ փտտեցան ջնջուեցան : Իսկ թէ որ ջուրը շուտ մը ցամքէր, անոնք գետնին երեսը տարածուած՝ իրենց գէշ հոտովը բոլոր օդը կ'ապականէին : Հինգ ամիսէն ետքը Աստուած հով մը հանեց որ սկսաւ ջուրը ցամքիլ . երբոր եօթը ամիս եղաւ՝ նստաւ տապանը Հայաստանու Արարատ կամ Մասիս լեռուած լեռան վրայ . և տասնումէկերորդ ամսուն առջի օրը լեռներուն դուրսները սկսան երևնալ . քառասուն օր՝ ալ անցնելէն ետքը Նոյ նահապետը տապանին պատուհանը բացաւ ու ագռաւ մը թռցուց, որ գնաց ու ալ չգարձաւ . ան ատենը Նոյ աղաւնի մը թողուց որ իմանայ թէ ջուրը ցամքէր է . բայց աղաւնին կենալու տեղ չգտնալով ետ գարձաւ, Նոյ ալ ձեռքը երկընցուց՝ ներս առաւ : Եօթը օրէն նորէն թողուց աղաւնին, որ իրիկուան դէմ դարձաւ եկաւ տապանը՝ ձիթենիի ճիւղ մը առած բերանը . անցաւ եօթը օր ալ՝ նորէն խրկեց աղաւնին, որ գնաց ու մէյո՛ւ ալ չգարձաւ : Ան ատեն Նոյ տապանին վրան բացաւ ու անանկ մէկքանի օր ալ սպասեց ինչուան որ աղէկ մը ցամքեցաւ գետինը, ու Աստուծոմէ հրաման առաւ, ելաւ գուրս, ու

ամէն անասունները ու թռչուններն ալ թողուց
որ ելլեն :

Հ . Նոյ նահապետ տապանէն ելլելուն պէս իր
առջի գործքը որն եղաւ .

Պ . Մէկէն ընկաւ Աստուծոյ առջև շնորհակալ
եղաւ , ու հետը ունեցած սուրբ կենդանիներէն
զոհ ըրաւ , որ Աստուծոյ շատ հաճոյ անցնելով
օրհնեց զինքը որ շատնայ ու իշխէ աշխարհքիս ա-
մէն բաներուն վրայ :

Հ . Աստուած ինչ գովչիք դրաւ Նոյին հետ՝
տապանէն ելլելէն ետքը , և ինչ նոր բանի հրա-
ման տուաւ .

Պ . Գիտնալով մարդուս բնութեան տկարու-
թիւնը որ պղտիկուց գէշութիւն կը սիրէ , անոր
համար Աստուած ուխտ ըրաւ որ մէյժ ալ ջրհեղեղ
չընէ . և իր ուխտին նշան տուաւ ծիրանի գօտին ,
որ երբոր երևնայ յիշենք Աստուծոյ գթութիւնն
ու յուսանք որ չպատժեր զմեզ , հապա կը սպասէ
որ զգջանք ու թողութիւն առնենք ըրածներնուս
վրայ : Նոր տուած հրամանն ալ աս էր որ ջրհեղեղ
զով երկիրս գէշնալով մարդիկներուն բնութիւնն
ալ տկարացաւ , անոր համար ասլըսարեց որ անկէ
ետքը մարդիկ միս ալ կտրենան ուսել՝ ուրիշ ու-
սելիքներու պէս :

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք

Հ. Ազամ գրախաին մեջ մըջույն կեցաւ .

Գ. Ասոր վրայ շատ կարծիք կայ . ոմանք կ'ըսեն թէ երեսուն տարր կեցաւ , ոմանք իրեք տարր , ոմանք քառասուն որ , ոմանք ութը որ , ոմանք վեց որ , ոմանք իրեք որ , ոմանք ալ թէ և ոչ մէկ որ : Խիստ շատը հաւանական չէ , վասն զի « Աճեցէք և բազմացարուք » ըսել էր Աստուած , ինչո՞ւ քատցան : Մէկ օրն ալ նոյնպէս հաւանական չէ . վասն զի աչքերնին բացին չբացին՝ գեռ մէկ պտուղ մը չկերած և դրախաին չորս գին չպարտած՝ դժտուար կ'երևնայ մէկէն անանկ մեծ հրամանին գէժ ընել : Ըջմարտանման է քառասուն որ կամ քիչ մը քակել միջոց :

Հ. Աստուած ինչո՞ւ համար Ազամայ ու բոլոր աշխարհքիս սաստիկ պատիժ տուաւ .

Պ. Մեզի իմացընելու համար որ շատ մեծ մեղք է Աստուծոյ չհնազանդիլն ու իրեն կամքին դէմ կենայլ :

Տ. Աստուած Ազամ ու Եւան պատժելու տ . տեն գթութեան նշան մը ցոյցո՞ւց .

Գ. Չէ թէ միայն նշան մը , հապա իր ստտուածային անչափ գթութիւնը հոն յայտնի երեցուց , նախ հարցընելով ու ատեն տալով որ զգլան : Ետքը երբոր չզգջացին , պատիժը տալու ատեն իմացուց որ ինքը միշտ բարութեամբ կը յաղթէ մարդկային շարութեանը , ու սատանան խաղք ընել կ'ուզէ . անոր համար սպառնացաւ օձին որ Եւան (այսին .

քնն սուրբ Աստուածածինը) չզմէ սատանային
պլուխը: Ասով Ադամայ սիրան ալ միխթարեց,
խմացընելով թէ ինքն որ հոգւով նման է Աստու-
ծոյ՝ առեն հուգայ որ Աստուած ալ մարմնով ի-
րեն նման կ'ըլլայ ու զինքն ալ մեռնելէն կ'ազատէ:

Հ. Զրհեղելէն սուտջ քաղաքական կառավա-
րութիւնը ինչպէս էր.

Պ. Ամէն մէկ նահապետ իրենց տունը կը կա-
ռավարէին: Եւ շատ տարբերով շատ ալ տղաքներ
թողնէր ունենալով, մէյմէկ պղտի թագաւոր կը
ձեւանային, որ իրենք իրենց քաղաք կը շինէին, ու
իրենց ընտանեացը կարգ կանոն կը դնէին:

Հ. Դրախտը աշխարհքիս որ կողմն էր.

Պ. Աստուածաշունչին պատմութենէն հաւա-
նական կ'երևնայ որ դրախտը Հայաստանի մէջն
ըլլայ: Նախ ան խօսքէն որ կ'ըսէ Աստուածաշուն-
չը. “ Եւ անկեաց Աստուած զգրախտն յԱդամ”
ընդ արևելս ”, որ ըսել է թէ դրախտը Արաբիայի,
Մովսէսի պտրտած տեղերուն արևելեան կողմն
էր՝ որ Հայաստանու գին կ'իյնայ: Երկրորդ որ
դրախտին մէջի եղած գետերուն երկուքը՝ Տիգրիս
ու Եփրատ՝ Հայաստանի մէջ քովէ քով կեցած են
ինչուան հիմա: Ասոնցմէ զատ, ան գետերուն
մօտ տեղերուն պարարտութիւնը, գեղեցկու-
թիւնը, այն տեղոյն հոտաւէածազկընէրուն ան-
թիւ տեսակները, որ ինչուան հիմա կը բուսնին ու
տեսնողները կը զմայլեցընեն, և յայտնի կը ցու-
ցընեն՝ որ առաջուց մասնաւոր Աստուծմէ որհնած
տեղ մը եղած է:

ՆԱՀԱՊԵՏԱՅ ԴԱՐԸ

ԶՐՏԵՂԵՂԷՆ ԵՏԵԻ

7 .

Նոյ նահապետին յրդեհը :

Հ . Նոյին որդւոց անունը ինչ է , և ինչ մասնաւոր գործք կը պատմուի իրենց վրայ .

Պ . Անուննին Սեմ, Քամ, Յարեթ է : Ասոնց հայրը Նոյ այգի անկեց , ու մէկ անգամ մը շատ կէկ խմելով գլուխը զարկաւ , ու երբոր տանը մէջ մերկ պտուկեր էր՝ դիպուածով Քամը տեսաւ՝ ու գնաց ծիծաղելով պատմեց եղբարցը . անոնք լսել նուազ պէս լաթ մը առին , ու ետ ետ երթալով գնացին գոցեցին հայրերնին առանց տեսնելու : Երբոր արթնցաւ Նոյ ու իմացաւ եղածը , անիծեց զՔամ որ ծառայ ըրայ մէկալ երկու եղբարցը , և օրհնեց զՍեմ որ իշխէ անոր վրայ , և զՅարեթ ալ որ Սեմայ հետ բնակի :

Հ . Նոյ նահապետ ջրհեղեղէն ետքը որչափ ատեն սպրեցաւ .

Պ . Իրեք հարիւր յիսուն տարի . հինգ հարիւր տարուան էր երբոր տապանը սկսաւ շինել , վեց հարիւր տարուան էր ջրհեղեղին ատենը , ինը հարիւր յիսուն տարուան մեռաւ :

Հ . Սեմ, Քամ, Յարեթ ջրհեղեղէն ետքը մէկէն զատուեցան մէկմէկէ .

Պ . Երբոր այնչափ շատցան որ ալ մեկտեղ չէին կրնար բնակիլ, արևելքէն ասդիս անդին երթալ սկսան. բայց երբոր ճամբուն վրայ հանդիպեցան Սենաարայ մեծ քաղաքին, քիչ մը ատեն ալ հոն կեցան Բաբելոնի աշտարակը շինելու մտքով. ու երբոր չյաջողեցաւ խորհուրդնին, բողոքովին ցրուած բաժնուեցան մէկմէկէ :

Տ . Ի՞նչ բանի համար կ'ուզէին մարգիկ շինել Բաբելոնի աշտարակը .

Պ . Երբոր տեսան Սենաարայ մեծ ու ընդարձակ դաշտը, մտքերնին հարտուածեան խորհուրդ մը ինկաւ իրենց կարողութիւնը ցուցնելու, ու յիշատակնին ձգելու յաւիտեան աշխարհիս վրայ . ասոր համար սկսան շինել քաղաքի չափ մեծ աշտարակ մը, որուն բարձրութիւնը կ'ուզէին ինչուան երկինք հասցնել : Իսկ շինուածքին նիւթ կը դործածէին քարի տեղ եփած աղիւս . և կրով շաղախի տեղ կուպր, ինչու որ ան տեղուանքը քար գըծուար կը գտնուէր :

Տ . Ի՞նչ արդելք եղաւ որ աշտարակ շինելու խորհուրդը չկրցան առաջ տանիլ .

Պ . Աստուած տեսաւ որ մտքերնին չար է, ու գիտնալով որ ամեն մարդ մեկտեղ մէկ լեզու ու մէկ ազգ ըլլալով ուրիշ շատ անկարգութիւններ ալ կ'ընեն, յանկարծ լեզունքն շփոթեց, խառնակեց, անանկ որ մէկմէկու ըսածը չէին հասկընար . աստեղով խառնութիւն ինկաւ մէջերնին, ու ասդիս անդին ցրուեցան գնացին : Անոր համար ան տեղին անունն ալ Բաբելոն դրին՝ որ խառնակութեան ըսել է, որ առաջ Սենաար կ'ըսուէր :

Տ . Ա՞յլ գլուխ կեցեր էր աշտարակ շինելու խորհուրդը առաջ տանելու համար . ու շինուածքին նիւթը ուսկից կը գտնէին .

Պ . Ներքովթ անունով Գամայ թուանը որդին

կորիճ ու աղէկ սիրա վաստըկիլ գիացող մարդ մը՝
ամէնուն գրւիս կեցեր՝ բանը առաջ կը տանէր :
Բայց ընդունելը շփոթելէն ետքը ճար չեղաւ զա-
նոնք միաբանելու . անոր համար ինքը իրեններովը
մինակ մնաց , ու կ'իշխէր անոնց :

8 .

Սէմայ որդի+ը ինչուստ Աբրահամ :

Հ . Սեմը հոյ նահապետէն օրհնուելով ինչ բա-
րեք գառա Աստուծմէ .

Պ . Աստուած Վանոր ցեղէն ընտրեց առաւ իրեն
սիրելի ազգ մը՝ որոնց վրայ մասնաւոր գուծ խը-
նամբ ցուցնելով կը հօգար : Այս ազգը Հրէից
կամ Եբրայեցւոց ժողովուրդն էր , որուն յայտ-
նեց Աստուած իր ամէն կամբը , ու օրէնքներ գրաւ
փրանին՝ որոնք կ'ուզէր որ մարդիկ պահեն , և ա-
նոնցմով արժանի եղան Աստուծոյ ժողովուրդ կո-
չուիլ , և զԲրիստոս իրենց մէջը ընդունիլ :

Հ . Աստուած էրբ ընտրեց Եբրայեցիները ու
զատեց ուրիշ ազգերէն .

Պ . Չորս հարիւր յիսունըութը տարի ջրհեղե-
ղէն ետքը հայր Աբրահամու առեւը , որ Սեմէն
սկսած տասնըմէկերորդն էր : Վասն զի Սեմնց
տղան Արփաքսադ , Արփաքսադին տղան Կայնան ,
Կայնանայ տղան Սաղա , Սաղային տղան Եբեը՝
որուն անունով ազգը ըսուեցաւ Եբրայեցի . Եբե-
րայ տղան Փաղէկ , Փաղէկայ տղան Ռադաւ , Ռա-
դաւայ տղան Սերուք , Սերուքայ տղան Կաբովը ,
Կաբովի տղան Թարա : Աս Թարան իրէք որդի
ունեցաւ . Աբրահամ , Կաբովը , Ասան . Ասան
մեռաւ ու Թողուց տղայ մը Ղովա անունով : Եբրա-

համ ու Նաբովր աչ Կարդուեցան . Աբրահամու
կնոջ անունը Սարա էր , Նաբովրինը Մեղքա :
Ետքը Թարա առաւ իրեն երկու որդիքը Աբրա-
համ ու Նաբովր , և մեռած որդւոյն տղան Ղով-
աբ , ու Քաղդէացւոց երկրէն ելաւ Քանանացւոց
երկիրը երթալու համար : Ետքը եկան բնակեցան
Խառան ըսուած տեղը , ու հոն մեռաւ Թարա
Աբրահամու հայրը : Աս տեղս ու աս ատենս ըն-
տրեց Աստուած Աբրահամը իրեն ժողովուրդ ընե-
ու համար :

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք

Հ . Աշտարակին վրայ գրտի պատմիչները գիտնալու թ'նչ հարկաւոր բան կը խօսին .

Պ . Նախ ձեռն վրայ ամէնը համաձայն չեն խօսիր . ոմանք կըր էր կըսեն , ոմանք ալ քառակուսի : Նոյնպէս բարձրութեանը համար ալ ոմանք ինչուան մղոն մը ելէր էր կըսեն , ուրիշները ինչուան 12,000 գիրկ կը հանեն : Սուրբն Հերանիմոս չորս մղոն բարձրութիւն կուտայ : Իսկ Հրեայք չափը անցնելով ուղեցին որ քսանըեօժը մղոն բարձրութիւն ունենայ : Իսկ շինելուն պատճառ կուտան՝ թէ ուրիշ ատեն ջրհեղեղէն ազատելու համար էր : Փլէկուն համար ալ կըսեն թէ Աստուած տաստիկ փոթորիկ մը հանեց , ու հիմնայատակ կործանեց :

Հ . Ջրհեղեղէն առաջ մարդիկ մրշափ երկայն կ'ապրէին , և ինչո՞ւ ետքէն կորձըցաւ կեանքերնին .

Պ . Ջրհեղեղէն առաջ սովորաբար ինըհարիւր տարիի չափ կ'ապրէին , ինչպէս որ Աբամինը հարիւր երեսուն տարի ապրեցաւ , ասոր նմանուրիշներն ալ քիչ մը աւելի քիչ մը պակաս . յոչնչ Աստուած տեսաւ որ մարդիկ շատ ապրելով զինքը բոլորովին կը մոռնան , և ըրած չարութիւննին ալ խիստ չափը կ'անցընէ , Նոյ նահապետին ջրհեղեղէն առաջ իմացուց որ մարդուս տարիքն ալ պիտի կարճեցընէ , անանկ որ շատ շատ ապրին հարիւր քսան տարի : Անոր համար ջրհեղեղով գետնին ուժն ալ տկարացուց , խոտեղէնները գեղջան :

Բայց աս մարդկան տարիքին կարճընալը թողուց Աստուած որ բնական կերպով ըլլայ կամաց կամաց . վասն զի Նոյին թուռները հինգ հարիւր տարիի չափ ապրեցան , և անոնց որդիքը չորս հարիւր և իրեք հարիւր տարի : Եւ ջնհեղեղէն հինգ հարիւր տարի ետքը Աբրահամու ատենը՝ հազիւ երկու հարիւր տարի կ'ապրէին . անկէ մէկ երկու հարիւր տարի սլ ետքը՝ հարիւր կամ հարիւր քսան տարի ապրող քիչ կը գտնուէր , ինչպէս որ ըսեր էր Աստուած : Անկէ ետքը ինչուան հիմա չորս հազար տարուան միջոց միշտ նոյնպէս հարիւր քսան տարուընէ վեր ապրող խիստ գժուար կը գտնուի : Իսկ ասկէ իրեք հազար տարի առաջ Դաւիթ մարգարէն Սաղմոսին մէջ կ'ըսէ իր ատենին համար՝ Թէ եօթանասունէն անդին առողջ հանգիստ կեանք չըլլար . ինչպէս որ հիմա ծերերը փորձով նոյն խօսքը կը հաստատեն :

10 .

Հ . Լեզուները խառնուելէն առաջ մարդիկ ինչ լեզուով կը խօսէին .

Պ . Հաւանականաբար Հայերէն , ինչպէս ստոյգ կ'երևնայ Աճաշունչին պատմութենէն . վասն զի Նոյ նահապետը երբոր տապանէն ելլելով Մափա լեռնէն իջաւ , հոն Հայաստան բնակեցաւ . ու երբոր մարդիկ շատցան , ու ելան Հայաստանէն առգիս անդին երթալու համար , և Սենաարայ գաղտին մէջ լեզունին խառնուեցաւ , միայն Հայաստանու բնակիչներուն լեզուն՝ որոնք տեղերնէն չէին շարժած՝ մնաց առջի լեզունին՝ առանց խառնուելու : Այսչափէն յայտնի կրնանք գուշակել որ երբոր Հայի նահապետը Հայաստանէն ել լեւուս վրայ զջլալով նորէն ետ դարձաւ , ինչպէս

որ չախորժեցաւ ուրիշ տեղուանքէն ու իր առջի
բնակութիւնը եկաւ . առանկ ալ չախորժելով իր
աւրուած լեզուէն . և տեսնելով որ բոլոր առջի
բնակիչները իրենց առջի լեզուներն կը խօսէին ,
ինքն ալ նորէն սկսաւ հայերէն լեզուով խօսիլ .
մէյմը՝ իրեն հօրը լեզուով խօսելու փափաքով ,
մէյմ՝ ալ որպէս զի շահի բնակիչներուն սիրտը ու
տիրէ անոնց վրայ , որոնք բնական կերպով կ'ա-
տէին անանկ նորելուկ լեզու մը որ պատժոյ հա-
մար Աստուած առւեր էր : Աս պատմութիւնը չը-
գիտնալով Եւրոպացիք , և չկրնալով ալ ուրիշ ազ-
գի մը աս առջի լեզուն յարմարցնել մէկ կերպով
մը , ընդհանրապէս կը կարծեն թէ Եւրոպացեաց
լեզուն եղած ըլլայ . բայց յայտնի է որ կը սխա-
լին :

Հ . Սեմ , Քամ , Յարեթ մէջերնին ինչպէս
բաժնեցին երկիրը .

Պ . Աստուածաշունչին մէջի ազգերուն անուն-
ները աշխարհներուն անուններուն նմանցնե-
լով կրնայ ըսուիլ թէ Յարեթին որդիքը Եւրոպա
ու փոքր Ասիա բնակեցան . Սեմայ որդիքը Ասիայի
մէջ արևելեան կողմերը . Քամայ որդիքը Ափրիկէ ,
Փիւնիկէ ու Պաղեստին :

ՆԱՀԱՊԵՏԱՅ ԳՈՐԸ

ԻՆՉՈՒԱՆ ԵԳԻՊՏՈՍԷ ԵԼԼԵԼՆԻՆ

11.

Հայր Աբրահամու Ղովոյ հետ ըրած Գործերը :

Հ. Ինչո՞ւ համար Աստուած կանչեց Աբրահա-
մը, և ան ալ ո՞ւր գնաց .

Գ. Աբրահամու հաւատարմութեանը համար ու-
զեց Աստուած որ զատ ազգ ընէ զինքը . ուստի
երբոր Աբրահամ եօթանասունըհինգ տարուան
էր, Աստուծոյ հրամանովը ելաւ Խառանէն՝ Ղովոյ
ալ հետը եկաւ Քանանացւոց երկիրը ինչուան
Սիւքեմ՝ բարձր կաղնի ծառին քովը . հոն Աս-
տուած երևեցաւ ու ըսաւ թէ քու զաւկըներուգ
պիտի տամ աս երկիրներս . անկէ ելաւ Բեթէլ
գնաց, անկէ ալ անապատ : Ան ասեանները սաս-
տիկ սով եղաւ Քանանացւոց երկիրը . անոր հա-
մար ելաւ գնաց Աբրահամ Եգիպտոս :

Հ. Աբրահամ Եգիպտոսի մէջ որչափ ասեան
կեցաւ .

Գ. Քիչ կեցաւ . վասն զի ինքը վախնալով որ
ջըլայ թէ Սարային համար զինքը մեռցընեն, ով որ
կը հարցընէր՝ քոյրս է կ'ըսէր . անոր համար Փա-

բաւոնը զՍարան իրեն կին առաւ, և աս բանիս համար Աստուծմէ սաստիկ պատժուեցաւ : Անտանը իմացաւ Փարաւոն Աբրահամու ըրած խաբէութիւնը, ու իրեն շատ ընծաներ ալ տուաւ առջի տուածնեքէն զատ, ու ըսաւ որ Ղովտին հետ մէկ տեղ ելլեն երթան :

Հ . Աբրահամ երբոր Եգիպտոսէն ելաւ Ղովտայ հետ ուր գնաց .

Պ . Դարձաւ առջի անապատը Բեթէլի մօտ ուր որ առաջ Աստուծոյ սեղան շիներ էր . բայց որովհետեւ բաներնին խիստ շատցեր էր, մէկտեղ չէին կրնար կենալ, անով կախ ալ կ'ըլլար Աբրահամու ու Ղովտայ հովիւներուն մէջ . անոր համար Աբրահամու խորհրդով բաժնուեցան մէկմէկէ, ու Ղովտ Յորդանան գետին կողմերուն աղէկուլեանը համար Սոգոմքաղաքը գնաց նստեցաւ, ուր որ գերի բռնուեցաւ : Եւ Աբրահամու ըստ Աստուած որ ելլէ պտրտի բոլոր Բանանացոց երկիրը՝ որ իրեն տալ կ'ուզէ . Աբրահամ ալ ելաւ գնաց-Քեբրոնի մէջ Մամբրէի կազնի ծառին քով բնակեցաւ ու հոն Աստուծոյ սեղան շինեց :

Հ . Ղովտ ինչ պատճառաւ գերի գնաց Սոգոմքաղաքէն, և ինչպէս ազատեցաւ .

Պ . Անտանները չորս թագաւոր մէկ եղած՝ հինգ թագաւորի դէմ պատերազմ բացին Ալաից ձորին մէջ, ու Սոգոմացիք յաղթուեցան և թագաւորնին նաւթի ջրհորի մէջ պահուրտեցաւ . Թըշնամիները Ղովտն ալ առին գերի տարին : Երբոր ըսեց Աբրահամ, իրեք հարիւր տասնըութը հոգի իր ծառաները առաւ գնաց, վաղեց թշնամիներուն վրայ՝ զարկաւ, ազատեց Ղովտ իրամէն բաներովը և ժողովուրդն ալ մէկտեղ : Անտան Սոգոմոյ թագաւորը շնորհակալ եղաւ Աբրահամին ու կ'ուզէր աւարը իրեն թողուլ . յանձն չառաւ Աբրահամու ըսաւ, չըլլայ որ ըսես թէ ես հարս :

ուացուցի զԱբրահամ, վասն զի ինքը բոլորովին
Աստուծոյ ապաւինած էր : Եւ Մեղքիսեդեկ Սա-
ղեմայ թագաւորն ալ որովհեանքահանայ Աստու-
ծոյ էր՝ օրհնեց զԱբրահամ . Աբրահամ ալ առած
բաներէն անոր տասանորդ առաւ :

12 .

Աբրահամու գործերը Ղուբը գերութենէ գարշեւէն
էքէ :

Հ . Աբրահամ իր բոլոր յոյսը Աստուծոյ վրայ
դրած ըլլալուն համար Աստուծմէ ի՞նչ վարձք ըն-
դունեցաւ .

Պ . Աստուած տեսիլքով իրեն խոստացաւ որ
ինքը վերակացու ըլլայ անոր , ու երկնքի աստղե-
րուն չափ իրեն որդիքը շատցընէ . և աս խոստումունք
ներուս կատարուելուն նշան՝ հրաման տուաւ
Աստուած որ Աբրահամ մէկ զոհ մը ընէ . ան
զոհը ընելու ատեն ահաւոր կերպով մը իմացուց
իրեն ետքի ըլլալիքները :

Հ . Սարային ամուլըլլալուն համար Աբրահամ
չէր տարակուսեր Աստուծոյ խոստումներուն
վրայ .

Պ . Ոչ երբէք . վասն զի ինքը կը հաւատար կա-
տարեալ սրտով որ Աստուած իր ուզածը կ'ընէ՝
առանց իմացընելու ատենը և ինչպէս ընելիքը , և
կը սպասէր կատարուելուն . թէպէտ և ինչուան
ան ատենը գեռ տղայ չունէր , որովհեան Սարա
ամուլ էր : Բայց Սարային ուզելովը Ագար աղա-
խինէն աղայ մը ունեցաւ Իսմայել անունով : Աս
Ագարը գեռ տղան չծնած՝ սկսաւ հպարտանալ
Սարային վրայ . Սարան ալ սկսաւ Ագարը նեղը
խոթել , ան ալ առջինին պէս հնազանդելու տեղ

ելաւ փախաւ . բայց Աստուած ճամբէն ետ գար .
 ձուց զինքը՝ որ երթայ հնազանդի Սարային : Եր-
 բոր տասուիրեք տարուան էր Իամայէլ, Աստուած
 յայանեց Աբրահամու որ Սարայէն տղայ մը ունե-
 նայ՝ որուն պիտի տայ ան խոստացած երկիրները .
 իր Աբրամ անունն ալ Աբրահամ կոչուի ըսաւ ,
 Սարան ալ՝ Սարրա . և իրեն Աստուծոյ Ժողովուրդ
 ըլլալուն նշան տուաւ ԹլփատուԹիւնը :

Հ . Ղովոր գերութենէն ազատելէն ետքը միշտ
 Սողոմայ մէջ բնակեցաւ .

Պ . Զէ . վասն զի Սողոմ քաղաքը քիչ ատենէն
 կործանեցաւ :

Հ . Ինչո՞ւ համար Սողոմ կործանեցաւ .

Պ . Սողոմացւոց մեղքերուն շատութեանը հա-
 մար : Բայց ուզելով Աստուած իրեն անչափ ողոր-
 մութիւնը իմացընէլ մեղի , որ մը ցորեկը երբոր Ա-
 բրահամ իր տանը դրան առջև նստեր էր , իրեք
 հոգի կ'անցնէին ան ճամբէն . տեսնելուն պէս Ա-
 բրահամ դիմացնին ելաւ . հանգչեցուց զիրենք ,
 ոտուրնին լուաց ու կերակուր հանեց . անոնք ալ
 պատմեցին իրեն Թէ Սարրան գալ տարի աս օրս
 տղայ կ'ունենայ : Սարրա դրան ետէն լսեց ու
 ծիծաղեցաւ իննսուն տարուան պառաւ ըլլալուն
 համար : Ետքը երբոր ելան որ երթան , պատմե-
 ցին Աբրահամու Թէ Սողոմը կործանելու կ'եր-
 Թան . Աբրահամ լսածին պէս , գութը շարժեցաւ
 ու աղաչեց որ յիսուն արգար Թէ որ մէջը գանուի՝
 չկործանեն . երբոր մտիկ ըրին ազաջանքին՝ կա-
 մաց կամաց արգարներուն համրանքը քիչցուց ,
 ինչուան խօսք առաւ որ տասը արգար Թէ որ գըտ-
 նուի՝ ազատեն քաղաքը . բայց չգանուեցաւ :

Սոգոմ Գոմորայ իրթանումը :

Հ . Ինչ կերպով կործանեցին հրեշտակները Սոգոմ ու Գոմոր քաղաքները .

Պ . Երկու հրեշտակ իրիկուան գէմ մասն քաղաքը՝ Ղովտայ գրան առջևէն կ'անցնէին . Ղովտ տեսածին պէս՝ շատ աղաչանքով ներս հրամայուց զանոնք՝ երկու օտարական մարդ կարծելով, ոտուընին լուաց ու կերակուր հանեց : Քիչ մը անցաւ, եկան քաղաքացիքը կ'սւզէին Ղովտէն ան օտարականները որ չարչարեն . Ղովտ չտուաւ : Երբոր շատ նեղը խոթեցին, ձեռքերնէն ազատելու համար՝ անոնց տեղը խոստացաւ տալու իրեն երկու աղջիկները . բայց անոնք իրենց ուզածէն ետ չէին կենար : Ան տտեն հրեշտակները զՂովտ ներս քաշեցին, ու տանը դուռը կորսընցընել տուին որ կը փնտրուէին ու չէին գտներ : Ետքը Ղովտայ հասկըցուցին հրեշտակները իրենց ինչ բանի համար եկածնին, ըսին որ իրեն նշանած փեսաներուն ալ իմացընէ որ մէկտեղ գան . բայց անոնք երբոր լսեցին՝ ծիծաղեցան Ղովտայ դիւրահաւանութեանը վրայ ու տեղերնէն չչարժեցան : Երբոր ուռաւօտեղաւ՝ առին Ղովտը, կինը ու երկու աղջիկները, քաղքէն դուրս հանեցին ու ապսպրեցին որ չըլլայ թէ գառնան ետևնին նային, մէկ տեղ մըն ալ չկեցած շիտակ լեռը ելլէն : Արևը ծագելուն պէս սկսաւ սաստիկ կրակով խառնած ծծումբէ անձրև գալ Սոգոմ Գոմորայ վրայ : Ղովտայ կինն ալ Աստուծոյ հրամանին գէմընելով՝ ետին նայեցաւ ու մէկէն ալէ արձան կրտեցաւ : Ղովտ վախնալով որ չըլլայ թէ լեռն ալ

հասնի կրակը , ուզեց որ մօտ քաղաքներուն մէկը
փախչի . հրեշտակներն ալ իրեն ուզելուն համար
հոն ասրին զինքը . ասով ազատ մնաց ան քաղաքը
աս պատժէն , և անոր համար անունը Սեգովբ
ըսուեցաւ : Ահա ասանկով չորս քաղաք մէկտեղ
երկնքէ թափած կրակով մոխիր գարձան իրենց
մեղքերուն համար :

Հ . Ղովա Սեգովբ քաղաքը որչափ ատեն կե-
ցաւ .

Պ . Խիստ քիչ . վասն զի սրտին վախէն մէկէն
անկէ ալ ելաւ գնաց մօտ տեղ այրի մը մէջ բնա-
կեցաւ : Ղովա երկու որդիք ունեցաւ , Մովսր և
Ամոն . ասոնցմէ եղան Մովսրացիք և Ամոնացիք :
Հոս կը լսենայ Ղովտայ վրայ եղած պատմու-
թիւնը :

Հ . Հայրն Աբրահամ թնչպէս իմացաւ Սոգո-
մայ այրիքը , ու անկէ ետքը ինչ ըրաւ .

Պ . Առաւօտանց նայեցաւ գէպ 'ի Սոգոմ' Գո-
մոր , տեսաւ որ ծովսը երկինքը պատեր էր՝ ցաւե-
ցաւ : Ետքը ելաւ գնաց գէպ 'ի հարաւ' Գերարայ
ըսուած տեղը , ու հոն Սառային համար ամէն
հարցնողին՝ քոյրս է կ'ըսէր : Անոր համար Աբ-
մելէք ան տեղին թագաւորը՝ Սառան իրեն կին
առնել ուզեց . բայց Աստուած տեսիլքով երևցաւ
անոր ու ապրսպրեց որ չգաչի Աբրահամին կնոջը :
Ան ալ կանչեց զԱբրահամ , գանգաւեցաւ սուտ
զուրցելուն վրայ , ու շատ պարգևներ տալով թո-
զուց՝ որ ուր կ'ուզեն երթան : Բայց երթալէն ա-
ռաջ Աբրահամ պիտի ըրաւ Աբիմելէքայ համար
ու ազատեց Աստուծոյ տուած պատժէն , որ ի-
րեն պատճառաւ Աբիմելէքայ մարդիկներէն մէկու
մ'ալ տղայ չէր ըլլար :

Իսահակ :

Հ . Սառան որդի ունեցա՞ւ .

Պ . Երբոր հասաւ Աստուծոյ խոտացած ա-
տենը աղայ մը ունեցաւ և անունը դրաւ Իսահակ ,
և կաթէն կտրած օրը մեծ ուրախութիւն ըրաւ Ա-
բրահամ :

Հ . Իսահակ Սառային հարազատ տղան ըլլա-
լով , Իսմայէլին վնաս մը եղա՞ւ .

Պ . Իսահակայ պատճառաւ Իսմայէլ սկսաւ ար-
համարհուիլ՝ չէ թէ խորթ որդի ըլլալուն համար ,
հապա որովհետև Իսահակայ հետ կ'իյնար , անոր
գէշ օրինակ կուտար . անոր համար Սառան ուզեց
որ հեռացընէ զԻսմայէլ իր քովէն : Եւ թէպէտ
Աբրահամ չէր ուզէր , բայց Աստուած իմացուց
Աբրահամու որ Սառային ուզածը աղէկ բան է :
Ան ատենը մէկէն Աբրահամ հնազանդեցաւ Սա-
ռային խօսքին : Ելաւ առաւօտանց հաց ու ջուր
տուաւ Ագարայ , տղան ալ հետը ճամբայ դրաւ :
Ագար ճամբան կորսնցուցած՝ երգման ջրհորին
քովերը կը պտրտէր , ինչուան ջուրն ալ հատաւ ,
ինքն ալ յուսահատած՝ թողուց տղան մէկ ծառի
մը տակ , ու գնաց քիչ մը հեռու նստեցաւ՝ որ
չտեսնէ տղուն մեռնիլը : Աստուած լսեց տղուն
լախու ձայնը , ու ջուր բոխեցուց ան տեղուանքէն ,
և խոտացաւ ալ որ մեծ ազգ ընէ զԻսմայէլ :

Հ . Երգման ջրհորը ո՞ւր տեղուանք կ'իյնայ .

Պ . Գերարայ Փղշտացւոց երկիրը՝ Աբիմեւէքին
Թագաւորութեան տակը : Աս ջրհորը Աբրահամ
բացեր էր ու Աբիմեւէքին մարդիկը առեր էին
ձեռքէն : Երբոր Աբիմեւէք նորէն դաշինք դրաւ

Աբրահամու հետ, աս ջրհորն ալ նորէն ետ
տուաւ, անմեղադիր ընելով ինքզինքը թէ չէր ի-
մացած: Աբրահամ ալ ծառեր տնկեց ան ջրհո-
րին քովերը, ու հոն Աստուծոյ ազօթք կ'ընէր:

Հ. Աբրահամ զխամայէլ գուրս ընելէն ետև ալ
ուրիշ վիշտ չքաշեց Իսահակայ պատճառաւ:

Պ. Երբոր բոլորովին հանգստութեան մէջ կը
կարծէր ինքզինքը՝ տեսնելով որ իր վրայ կը կա-
տարուի Աստուծոյ խոստումը, յանկարծ մէկ գի-
շեր մը ցաւալի գիպուած մը հանգիպեցաւ: Հրա-
ման տուաւ Աստուած Աբրահամու որ Իսահակը
ողջակէզ ընէ: Աբրահամ ընաւ չտարակուսեցաւ,
առաւօտը կանուխ ելաւ, փայտ կոտրեց, էջով մը
և երկու ծառայով ճամբայ ելաւ գնաց իրեք օր
հեռու. ու երբոր տեսաւ Աստուծոյ ցրցուցած
տեղը, ծառաները թողուց, փայտերը շալկեցուց
Իսահակայ կռնակը, ինքն ալ կրակ և դանակ ա-
ռաւ ու գնացին. տղան տարակուսած կը հարցը-
նէր թէ ո՞ւր է ողջակէզ ընելու ոչխարը. Աստուած
պատրաստած է՝ ըսաւ Աբրահամ: Երբոր հասան
տեղը, կապեց զԻսահակ, քաշեց դանակը, կ'ու-
զէր մորթել. կեցիր, ըսաւ Աստուած. ու Սա-
բեկայ ծառին վրայէն կախուած ոչխար մը ցցուց
անոր տեղը՝ որ ողջակէզ ըրաւ: Աստուած ալ օրհ-
նեց զԱբրահամ ասանկ միամիտ հնազանգութեանը
համար:

18 .

Ստապի մահը, Իսահակայ կարգուիւն:

Հ. Ո՞ւր տեղ և քանի՞ տարուան մեռաւ Սառա .

Պ. Քերթոնի մէջ Քանանացւոց երկիրը հարիւր
քսանըեօթը տարուան:

Հ. Ո՛ր Թաղեցաւ Սառա .

Պ. Քերթոն Քանանացւոց երկիրը Մամբրէին գիմացը երկու պրին մէկուն մէջ, որն ոք Աբրահամ գիմացի ագարակովը մէկտեղ գնեց չորս հարիւր սատերի Սահառ քետացիին տղուն Եփրոնին ձեռքէն : Աստուածաշունչը կանանց մէջէն միայն Սառային տարիքը , մեռնիլը ու Թաղուիլը կը յիշէ՝ եկեղեցւոյ օրինակ ըլլալուն համար . ինչպէս Խահահակ ալ Քրիստոսի օրինակ էր :

Հ. Խահահակ ե՛րբ կարգուեցաւ , և ի՛նչպէս .

Պ. Սառային մեռնելէն իրեք տարի ետքը : Տեսնելով Աբրահամ որ ինքն ալ ծերացած է՝ հարիւր քառասուն տարուան , կանչեց զԵղիազար՝ իրեն հաւատարիմ ծառան , ու երգում ընել տալով որ քետացի կին չառնէ իրեն որդւոյն , տասը ուղտով , շատ ընծաներով , ոսկիէ արծըթէ զարդերով խրկեց որ երթայ իր հայրենիքը՝ Միջագետքէն Խահահակայ կին առնէ ու բերէ : Երբոր անիկայ պարակոյտ կը հանէր Թէ չգալու ըլլայ նէ՝ ի՛նչ ընեմ , Աբրահամ հաստատուն յուսով ըսաւ , Թէ Աստուծոյ հրեշտակը կ'առաջնորդէ քեզի . բայց Թէ որ չգայ , ազատ ըլլաս երգումէդ : Գնաց Եղիազար Նաբոլթայ քաղքին դուրսի գին ջրհորին քովը նստաւ : Աղաչեց Աստուծոյ որ երբ քաղքէն կուգան աղջիկները սափորներով ջուր առնելու , որ աղջիկն որ ընտրուած է աս բանիս՝ Եղիազար Թէ որ խմելու ջուր ուզէ անկէ՝ անիկայ ինքիրեն ուղտերուն ալ խմցընէ : Աս բանս մտածելու ատեն եկաւ Ռեբեկա Աբրահամու եղբորը՝ Նաբոլթայ տղուն Բաթուելին աղջիկը , ու Եղիազարայ խօսք գրածին պէս ըրաւ : Ան ատեն Եղիազար հարցուց իմացաւ ո՞վ ըլլալը , ու չանեց ձեռուրները ոսկիէ ապարանջաններ գրաւ , ականջներն ալ ոսկիէ օղեր անցուց : Երբոր Լաբան տեսաւ անոնք ու լսեց եղածը , եկաւ տուն հրամ-

ցուց . ուղտերուն խոտ տուաւ , իրենց ալ ոտուը-
նին լուաց ու կերակուր հանեց . բայց Եղիազար
լուզեց . ուստի ինչուան որ խօսքը չհասան : Եղիազար
պատմեց եղած գիպումները . անոնք ալ Աստուծոյ
բանն է աւ ըսելով մէկէն հաւանեցան : Եղիազարն
ալ ան ատենը հանեց ոսկիէ արծրթէ ամաններ ու
լաթեր և ընծայ տուաւ Բաթուէլի . Ռեբեկային
մօրը , Լաբանայ եղբօրը ու իրեն . և ասանկով կերան
խմեցին ու հանգչեցան : Առաւօտը մէկէն երթալ
կ'ուզէր Եղիազար . անոնք ստիպեցին որ տասը
օր ալ կենայ ազջիկը . ետքը խօսքը որոշելու համար
Ռեբեկային հարցուցին , և անոր ուզելովք մէկէն
բաժնուեցան գնացին Ռեբեկա և իր աղաթիւնները
ուղտերու վրայ նստած : Երբոր մօտեցան Տեսլեան
ջրհոր ըսուած տեղին , ան ատենը իտահակ ելեր
գաշտին մէջ կը պարտէր . մէկզմէկ տեսան հեռուէն ,
և Ռեբեկա երբսր իմացաւ թէ գէպ 'ի իրենց
եկողը իտահակն է , վրան լաթ առաւ . վար իջաւ .
ու անանկ գնաց : Ասանկով իտահակը երբ քառա-
տուն տարուան էր իրեն կին առաւ զՌեբեկա ,
ու մօրը մահուան սուգն ալ որտէն փարատեցաւ .

16 .

Աբրահամ մահը , և իտահակայ աղթիւով քղայ անէ-
նալ :

Հ . իտահակայ կարգուելէն ետքը Աբրահամ
որչափ ատեն ապրեցաւ .

Գ . Երեսունըհինգ տարի . և աս միջոցիս մէջ
Քետուրա անունով կին մը առաւ , և անկէ վեց
որդի ալ ունեցաւ . ծերացած ատենը Աստուծոյ
մասնաւոր խնամքով , բայց չթողուց անոնց սր Ի .

տահակայ հետ իրեն ժառանգ ըլլան . մեռնելէն առաջ անոնց մէյմէկ քիչ բան տուաւ ու ճամբեց : Ինքը մեռաւ հարիւր եօթանասունըհինգ տարուան , և իսահակ ու իամայէլ մէկտեղ լծաղեցին Սառային քովի այրին մէջ , Մամբրէի կաղնի ծառին գիմացը :

Հ . Իսահակ մւր կը բնակէր .

Պ . Քանանացւոց երկիրը Աբրահամու կեցած տեղը , ինչուան որ մեծ սովի մը պատճառաւ ելաւ ճամբայ Եգիպտոս երթալու համար : Բայց Աստուած արգելեց որ ան երկրէն դուրս չելլէ , որն որ իր հօրը խոստացեր էր ու իրենց կ'ուղէր տալ : Անոր համար գնաց Գերարայ Փղշտացւոց Աբիմէլէք լծագաւորին քով . հոն երկար առեն կենալէն ետքը՝ դարձաւ նորէն առջի տեղը :

Հ . Իսահակ Փղշտացւոց երկրին մէջ ի՞նչ նեղութիւն քաշեց .

Պ . Առջի նեղութիւնը եղաւ իր սրտագողը որ քաշեց Ռեբեկայի համար . ուստի ամէն հարցնողին քոյրս է կ'ըսէր զբայց Աբիմէլէք գիպուածով իմացաւ ու նեղացաւ իսահակայ երկդիմի խօսքին վրայ , և ապսպրեց ամենուն որ գիտնան , ու չբլլայ թէ վնաս մը հասցընեն անոնց : Ատեն անցաւ շատ հարստացաւ իսահակ . սկսան նախանձիլ Փղշտացիները , ու իսահակայ հօրը փորած ջրհորները ամէնն ալ լեցուցին . ետքը իսահակ նորէն բացաւ : Աս բաներուս համար Աբիմէլէք ալ իսահակայ ըսաւ որ ելլէ երթայ ան տեղէն :

Հ . Իսահակ Աբիմէլէքին քովէն երթալէն ետե ի՞նչ մասնաւոր գործք ունի յիշուած .

Պ . Գերարայի ձորին մէջ՝ ուր որ կը բնակէր , ջրհոր մը բացաւ ինքիրեն բխած ջրոյ , ու անունը գրաւ Զրի-ահ , անոր համար որ Գերարայի հովիւները կռիւ կ'ընէին՝ ան ջրհորը մերն է ըսելով : Ուրիշ ջրհոր մըն ալ բացաւ , անուանեց Թշ-ահ .

Բիւն նորէն կռիւ ընելնուն համար . ուրիշ մըն ալ .
բացաւ ու անուանեց Անդորրափիւն , որուն հա-
մար կռիւ չեղաւ : Ետքը գնաց Երգման ջրհորին .
քով . հսն Աստուծոյ սեղան շինեց , զոհ ըրաւ ,
ու օրհնուեցաւ Աստուծմէ : Հոն ալ ջրհոր մը փո-
րեց ու ջուր չելլալուն համար անունը Երգմ-
դրաւ : Աս ատեններս եկաւ իրեն քով Աբիմիլէք
Թագաւորը , Ոքոզաթ ու Փիքօզ իրեն իշխաննե-
րով մէկտեղ դաշինք գնելու : Իսահակ անոնց սե-
ղան ըրաւ ու մէկտեղ բարեկամութեան ուխտ
ըրին գնացին :

17 .

Յակոբ , Եսա :

Հ . Իսահակ կարգուելուն պէս տղայ ունեցաւ .

Գ . Ռեքեկա ամուլ ըլլալուն համար քսան տարի
ետքը աղաչելով Աստուծմէ երկուորեակ տղաք
ուճեցաւ . որոնք երկու ազգ կը նշանակէին ու
մեծը պզտիկին պիտի ծառայէր : Եսաւ էր մեծը՝
մազոտ Թխագոյն և բնութիւնը խիստ , և պզտիկը
Յակոբ՝ հեղահոգի :

Հ . Եսաւայ ու Յակոբայ բնաւորութիւննին
Թնչ օգուտ կամ միաս հասուցին իրենց .

Գ . Եսաւ տաքչլուխ կտրիճ մը ըլլալով , ան-
դրանկութենէն և հօրը օրհնութենէն զրկուեցաւ .
Յակոբ հանդարտ մտածող ընտանի բարք ունենա-
լուն՝ ամէն բանի մէջ յաջողութիւն գտաւ :

Հ . Եսաւ Թնչպէս անդրանկութիւնը կորսըն-
ցուց .

Գ . Օր մը Յակոբ ոսպէ ապուր եփեր էր .
Եսաւ ստատիկ անօթի դաշտէն դարձած տեսաւ ,

ուղեց : Յակոբ ալ ըսաւ . “ Թէ որ անգրանկու-
թիւնդ ինձի տաս, կեր, , : Եսաւ մէկէն առանց ա-
ռաջը ետևը մտածելու “ Անգրանկութենէն ինչ
կ'երէ՞ քեզի ըլլայ, , : ըսաւ : Յակոբ երգում ու-
ղեց : Եսաւ մէկէն երգում ալ ըրաւ ու նստաւ կե-
րաւ խմեց ու գնաց : Անոր համար Եսաւ Եգոմ
ըսուեցաւ :

Հ . Իսահակ հաւանեցաւ Յակոբայ ու Եսաւայ
ըրած անգրանկութեան փոփոխութեանը .

Պ . Ինքը զխանալով անգրանկութեան օրհնու-
թիւնն ալ Յակոբայ տուաւ . վասն զի Եսաւ որսորդ
ըլլալով երբեմն երբեմն աղէկ որսեր կ'ընէր ու կը
կերցնէր հօրը . անոր համար Իսահակն ալ Եսաւը
կը սիրէր : Իսկ Ռեբեկա մայրերնին ալ Յակոբը կը
սիրէր : Իսահակ երբոր շատ ծերացաւ՝ ուղեց որ
զԵսաւ օրհնէ . կանչեց ըսաւ որ երթայ մէկ աղէկ
որս մը ընէ եփէ ու բերէ , որ ինքն ուտէ ու ետքի
օրհնութիւնը տայ իրեն : Մէկէն որսալու գնաց
Եսաւ : Իմացաւ բանը Ռեբեկա . խրկեց զՅակոբ
որ շուտ մը գալտէն քրկու գիրուկ ուլ բերէ , որ
ինքը եփէ ու տայ իրեն որ տանի ու օրհնութիւնը
ինքն առնու . Յակոբ սկսաւ վախնալ թէ չըլլայ որ
խմացուի ու ինքը անէծք առնէ օրհնութեան տե-
ղը . մայրը “ Իմ վրաս ըլլայ , ըսաւ , անէծքը , գու
խօսքիս մտիկ ըրէ , , : Երբոր գնաց բերաւ , Ռե-
բեկա եփեց շուտ մը . Եսաւայ նոր զգեստն որ իր
քովը պահէր էր անոր հագցուց . ու ին մորթն
ալ թնկերուն ու վզին վրայ յարմարցուց , ձեռքը
տուաւ կերակուրը որ տանի : Իսահակ ձայնը լսա-
ծին պէս սկսաւ տարակուսիլ , հարցունել զարմա,
նալով թէ ինչ շուտ բերաւ . քովը կանչեց , ձե-
ռուքները բռնեց նայեցաւ . վրնակ ձայնը ճանչ-
ցաւ թէ Յակոբայ էր . բայց երբոր մտեցաւ՝ Ե-
սաւայ լաթերուն հոտը առաւ , ու առանց տարա-
կուսի անգրանկութեան օրհնութիւնը տուաւ՝

շատ խորհրդաւոր խօսքերով, և թէ եզրօրը վնայ
իշխէ : Ասանկով ելաւ գնաց Յակոբ : Եսակէն Ե-
սաւ ալ բերաւ իրեն բռնած որսը . առ բռնիս վնայ
իստ զարմացաւ . Իսահակ, հարցուց՝ իմացաւ .
բայց Աստուծոյ մասնաւոր ինանկովը՝ որով որ-
գարացի խարեու թիւնը առաջ գնաց, առած օրհ-
նու թիւնը ալ աւելի հաստատեց : Ան ատենը տես-
նելով Եսաւ որ անգրանկութեան հետ օրհնու-
թիւնն ալ կորսընցուց, սկսաւ լալ ու խնդրել օր
զինքն ալ օրհնէ : Իսահակ չուզեց օրհնել . երբոր
իստ շատ թախանձեց՝ ան ատենը մէկ քանի խօսք
ալ իրեն ըսաւ : Եսաւ երկու անգամ խարուելուն
համար սասնիկ ռի սլահեց Յակոբայ գէմ ու կը
սպասէր Իսահակայ մահուանը՝ որ զինքն ալ մեռ-
ջնէ :

Յակոբայ երեւաւ Լաբանայ քով :

Հ . Յակոբ անգրանկութեան օրհնութիւնը առ-
նելէն ետքը Եսաւայ հետ ինչպէս վարուեցաւ .

Գ . Ռեբեկա իմանալով Եսաւայ միտքը՝ ուղեց
զՅակոբը հեռացընել : Եւ որովհետեւ Եսաւ եր-
կու կէն առեր էր քետացի և խեւացի, որոնք շատ
նեղութիւն կուտային իրեն ու Իսահակայ, . առ
պատրուակաւ գնաց ազաչեց Իսահակայ որ Յա-
կոբ երթայ Միջագետք Խառան, ու հոն կար-
գուի : Յակոբն ալ յորգորեց որ երթայ Լաբա-
նայ իրեն եզրօրը քով՝ հեռանայ Եսաւէն : Ան
ատեն Իսահակ կանչեց զՅակոբ, օրհնեց . նորէն
ու Խառան խրկեց :

Հ. Եսաւ երբոր լսեց Յակոբայ խառան երթալը՝ ինչ ըրաւ :

Պ. Իմացաւ որ իր ծնողքը չեն ուզեր քանաւնացուց Կետ խնամութիւն ընել, գնաց նոր կին մ'ալ առաւ խնայելի մէկ աղջիկը :

Հ. Յակոբայ խառան երթալու ատեն նոր բան մը հանգրուեցան :

Պ. Ճամբան գիշերը վրայ հասնելով, առաջարկ մը իրեն բարձ ըրաւ ու պառկեցաւ : Քնոյն մէջ կը տեսնէր ասնգուխ մը կեցուցած գեանէն ինչուան երկինք, որուն վրայ հրեշտակները կ'ելլէին ու կ'իջնէին . ծայրն ալ Ասաուած կեցած՝ Աբրահամու ըրած խոստմունքները կը հաստատէր : Ախցաւ Յակոբ, ու ելաւ ան բարձ ըրած քարը անկեց՝ ձէթով օծեց . ու ան տեղին անունը Բեթել այսինքն Տաւ Ասորի գրաւ . խոստացաւ որ եթէ ողջ դառնայ, ամէն ունեցածէն տասանորդ տայ :

Հ. Յակոբ ինչ տեսակ մարգասիրութիւն գտաւ Լաբանէն :

Պ. Երբոր խառանին գիմաց ջրհորի մը քով մօտեցաւ Յակոբ, տեսաւ հոն հովիւներ որ կը սպասէին ջրհորին բերնին քարը վերցընելու, ոչխարներուն խնջընելու համար . երբոր սկսաւ հարցընել անոնց, Ռաբէլ Լաբանայ աղջիկը վրայ հասաւ հօրը ոչխարներով . Յակոբ վերցուց քարը ու խնջուց անոր ոչխարներուն, ետքը պապաուեցաւ ու լացաւ : Գնաց Ռաբէլ պաամեց հօրը, ան ալ եկաւ տուն հրամայուց : Երբոր փնայաւ որ կ'ուզէ երկար առեն հոն կենալ, ամիսի մը չափ անցնելէն ետև, «Չեմ ուզեր որ, ըսաւ Լաբան, առանց զարձուց աշխատիս ինձի . որովհետեւ ազգականս ես », : Յակոբ ալ ետօժը տարուան աշխատանքին փոխարէն Ռաբէլը ուզեց : Հասաւ օրը, հարսնիք ըրին, ու գիշերը մութ տեղը Լիա մէկտալ մեծ աղ-

ընկը տուեր էր . և ջեղիտ իր աղախինն ալ անոր նաժիշտ : Առաւօտանց երբոր խմացուեցաւ խամբուծիւնը , Լարան սուտ պատճառ բերաւ թէ ան երկիրը ազօրութիւն չէ կարգել պարտիկը մեծէն առաջ : Ուտօի եօթը տարի ալ Ռաբէլի համար ծառայեց ու առաւ . որուն նաժիշտ ալ առաւ Բալլան :

Հ . Յակոբ քանի՞ տղայ ունեցաւ խառանի մէջ .

Պ . Տասներմէկ մանչ ու մէկ աղջիկ : Արտէնեան Լիա այնչափ սիրելի չէր . Յակոբայ , Աստուած գթացաւ անոր ու առաւ վեց մանչ . Ռուբէն , Շամուոն , Ղևի , Յուգա , Իսաքար և Չարոզոն . մէկ աղջիկ մ' ալ Դինա : Ռաբէլն ալ շատ տրտմած ըլլալով իր ամուլ ըլլալուն համար , Բալլա աղախինը տուաւ Յակոբայ , ուսկից ունեցաւ Դանը ու Կեփթաղինը : Լիան ալ իր աղախինը տուաւ և ունեցաւ Գադը ու Ասերը : Ամենէն ետքը լսելով Աստուած Ռաբէլին ազաչանքին , առաւ իրեն Յովակիբը :

Յակոբայ Լաբանի Բաժնիէն :

Հ - Յակոբ Լաբանայ քով ըլլոր որչափ ատեն կեցաւ .

Պ . Քսան տարի . վասն զի տասներջրտ տարիէն Ռաբէլը առնելէն ետքը երբոր Յակոբ ուզեց երթալ , Լարան ըսաւ թէ “ Քու գալովդ իմ առնտ օրհնուեցաւ , կեցիր հոս և ինչ վարձք որ կ'ուզես քեզի տամ , ” . Ան ատենը Յակոբ . “ Այսչափ ատեն բան մը ինձի չես տուած , ըսաւ . թէ որ կ'ուզես կենամ , միայն հափն մէջէն ամէն ինչ տու .

տիկ ոչխարները միշտ իմն ըլլան , : Հաւանեցաւ
Լաբան ու մէկէն զատեց բոլոր ճերմակներն , ու
իրեն տողը ձեռքը առաւ որ իրեք օրուան ճամ-
բայ հեղու արածեն , որպէս զի Յակոբ ճերմակ-
ներուն ծնած խատուտիկներն ալ չառնէ : Յետաւ
Յակոբ որ Լաբան խարդախութիւն կ'ընէ , ինքն
ալ Աստուծակ խրատուած՝ ծառի դարար ճիւղեր
առաւ , որոնց վրայի կանաչները տեղ տեղ կեղևե-
լով գոյնը կ'երևնար . անոնք ոչխարները ջուր
խմելու ատեն աւազանին մէջ կը՝ գնէր որ տեսնէ-
լով կը խրտէին ու խատուտիկ կը ծնանէին , ինքն
ալ անոնք բոլոր մէկգի կը զատէր . և վեց տարուան
մէջ Յակոբ այնչափ հարստացաւ որ Լաբան սկսաւ
վրան նախանձիլ ու ծուռ նայիլ : Օր մը Յակոբ
խնացուց Լիային ու Ռաբելին իրենց հօրը տրուան-
ջը , և թէ ինքը տեսիլք տեսեր է որ Աստուծոյ
“ Ելիր սակէ գնա քու հօրդ տունը կ'ըսէ , :
Մէկէն հաւանեցան անոնք ալ . ուստի առաւ ըն-
տանիքը , տղաքը , ու ամէն ունեցածը՝ ելաւ ճամ-
բայ : Ռաբելն ալ հօրը կուռքերը գողցաւ մէկ
տեղ առաւ :

Հ . Լաբան ինչպէս ձայն չհանեց Յակոբայ իրմէ
բաժնուելուն վրայ .

Պ . Ան ատենը Լաբան օւրիշ տեղ ոչխար խու-
ղելու դացած ըլլալով իրեք օրէն ետև իմացաւ և
ստատիկ նեղացաւ , ու իրեն մարդիկներովը եօթն
օրուան ճամբայ ինչուան Գազաազու լեռը ետևէն
վրայ հասաւ : Գիշերը Աստուծոյ երևցաւ Լա-
բանին , և սպասարեց որ զէն մը չհասցընէ Յակո-
բայ . անոր համար մինակ յանդիմանեց գազաազու
փախչելը , և կուռքերը գողնալը : Յակոբ գաղ-
տուկ փախչելուն համար “ Ասացայ , ըսաւ , որ
մէկ թէ արգելես զիս . իսկ գողութիւնը թէ որ
մէկ ըրած է՝ պատժուի , , ըսաւ : Լաբան շատ
փրկուեց չգտու . վրան զի Ռաբել ուղտի՝ կռնա-

կը դրեր ու վրան նստեր էր : Ան ատենը աղէկ մը
 գանդաատեցաւ Յակոբ՝ որ այնչափ իրեն տունը
 աշխատեր է սիրով, ու մէկ պարզէ մը չէ ընդու-
 նած, և հիմայ ալ զինքը գող բռնելու համար բո-
 լոր տակնուվրայ ըրաւ : Ամբոջաւ Լաբան և ուզեց
 որ դաշինք դնեն մէջէնին, քար մը անկեց Յա-
 կոբ, և ուրիշ շատ քարեր ալ դիզելով պղտի լեռ
 մը շինեցին : վրան նստանկերան խմեցին, և անու-
 նը դրին Բլաբ Կոյունի : Ետքը սիրով պագտը
 շելով մէկմէկէ բաժնուեցան :

Handwritten signature
 20

Յակոբայ Բանու հասնիւ :

Տ. Յակոբայ Լաբանէն բաժնուէլէն ետքէնչ
 նոր բան հանգիպեցաւ :

Պ. Ճամբան որ մը տեսաւ իր առջին շարուած
 հրէշտակներու բանակ, որ եկեր էին պաշտպա-
 նելու իրեն. բայց ինքը գիտնալով որ պէտք չէ
 անհոգ կենալ, « Աստուած կ'օգնէ » ըսելով,
 մտրդ խրկեց Սէիր ըսուած տեղը իր Եսաւ եղբայ-
 րը բարեկէլու : Ետքը լսեց որ չորս հարիւր հոգով
 Եսաւ իրեն առջևը կ'ելլէ, շատ վախցաւ. իր մտը
 դիկը երկու բանակ բաժնեց, որպէս զի թէ որ
 մէկը ջարդուի՝ դոնէ մէկալը ազատի. և շատ ըն-
 ծաններ ալ խուճի խուճի առջևէն խրկեց որ « Յա-
 կոբայ քու ծառայիդ է » ըսելով սան. ինքն ալ
 սկսոււ Եսաւու ծոյ աղօթել որ մտիկ զինքը : Ան գի-
 չէր Եսաւու ծոյ հրէշտակը իրեն հեռ կուռեցաւ,
 զի զթուռելուն համար ազգրին սասիկ ջիզը
 քուց որ ցաւէն թողու. ետքը բառ ալ թէ
 երթաւ. բայց Յակոբ ինչուան որ չորհնեց

Handwritten signature
 Digitized by Google

զինքը չլծողուց . ան ատեն հրեշտակը անուռն ալ
փոխեց իւրայել այսինքն Աստուծոյ գրաւ : Յա-
կոբ ալ ան տեղւոյն անուռնը Տէրի Աստուծոյ ըսաւ :

Հ . Յակոբ Եսաւայ ինչպէս հանդիպեցաւ .

Պ . Երբոր մտախոյսաւ՝ իրեք բաժնեց իր ընտա-
նիքը . առաջ երկու աղախինը իրենց տղոցմով,
Լիան իրեններովը , ետեւէն զՌաբէլը և զՅովսէփ .
և ինքն անոնցմէ առաջ անցաւ՝ ետեւէն անգամ եր-
կրպապագութիւն ըրաւ , անոնք ալ մէկտեղ , ինչուան
Եսաւայ գութը շարժեցաւ ու լալով պագտուե-
ցաւ : Եսաւ ուզեց մէկտեղ երթալ կամ իրեն մար-
դիկներէն օգնական տալ . Յակոբ չնորհակալեցաւ .
մանր տղաքը՝ անասունները պատճառ բերելով,
կամաց կամաց կը հասնիմ ըսաւ ինչուան Սէիր :

Հ . Յակոբ Միջագետէն դառնալէն ետեւ ուր
գնաց բնակեցաւ , և ինչ նոր վիշտ քաշեց .

Պ . Սիկիմ քաղաքին դիմացը բնակեցաւ , ու Սիւ-
քեմայ հորմէն Եմովըէն հարիւր ոչխարի խորան
ըսուած տեղը գնեց : Օր մը Դինա իր աղջիկը գնաց
քաղաքը պտրտեց : Սիւքեմ Եմովը իշխանին
տղան՝ տեսաւ աղջիկը ու չարչրկեց , և իրեն կնիկ
առնելու մտքով առաւ տուն տարաւ : Հայրը Ե-
մովը եկաւ Յակոբայ հետ խօսեցաւ՝ յորդորելով
որ իրենք ալ միշտ հոն կենան և ուրիշի հետ խնա-
մութիւն ալ ընեն : Սիւքեմն ալ կը խոստանար ինչ
օժիտ որ ուզեն : Բայց Յակոբ ու աղաքը շատ նե-
ղացած ըլլալով , Շմաւոն ու Ղևի որ մէկ մօրէ
Դինայի եղբայրներն էին՝ խարդախութեամբ ըսին՝
Թէ պէտք է որ մեզի պէս թլփասիք որ ատ բանիդ
հաւանիք : Անոնք յանձն առին , գնացին քա-
ղաքացիներն ալ յորդորեցին ըսելով Թէ հարուստ
են , բոլոր ունեցածներն ալ մերը կ'ըլլայ . ասան-
կով ամէնքն ալ թլփատուեցան : Երբորդ օրը եր-
բոր ամէնքը ցաւի մէջ էին , Շմաւոն ու Ղևի սրե-
րով մտան քաղաքը ջարդեցին ամէն էրիկ մարդիկը .

բոլոր քաղաքն ալ կողոպտեցին, կանայքն ու ա-
նասուններն ալ առին, Դինա քուրերին ալ մեկ-
տեղ, ու դարձան: Շատ նեղացաւ Յակոբ վա-
նին, վախցաւ ալ որ չըլլայ թէ քանանացիները ու
փերեզացիները դան զիրենք Ջարգենն աս բանիս
համար:

Հ. Յակոբ Միջագետքէն դառնալէն ետքը չը-
նայ հորը տունը:

Գ. Միկիմին բնակիչները Ջարգելէն ետեւ, Աս-
տուած հրաման տուաւ որ Բեթէլ երթայ ու հոն
Աստուծոյ տեղան շինէ, ուր որ առաջ սանդուխդ
տեսեր էր: Ան ասենը Յակոբ իրեն հետ եզոզնե-
րուն ապրասարեց որ քովերնին եղած կապալաշա-
կան բաները թողուն. որոնք ամէնն ալ Միկիմ
բեւեկնի ծառին տակը թաղեց, ու գնաց Բեթէլ:
Հոն մեռաւ Դերոզա Ռեբեկայի գայեակը. անոր
համար հոն տեղի կազնիին անունը կաշի «գ»
դրաւ: Անկէ ելաւ, և երբոր Եփրատ կամ Բեթ-
ղէհէմ կը մտնէր, Ռաբէլ Բենիամինը ծնանելու
ամեն մեռաւ, և հոն ճամբունայ թաղուեցաւ:
Յակոբ ալ արձան կանգնեց՝ որ ետքը Աբիսն յիսն
Ռաբէլայ կոչուեցաւ: Ետքն եկաւ Քերրոն հորը
տունը, ուր որ Արրահամ ալ կեցեր էր, ու գտաւ
դեռ ող զԻսահակ, որ մեռաւ հարիւր ութսուն
տարուան, և Յակոբ ու Եսաւ մեկտեղ թաղեցին:
Յակոբ անկէ ետքը հոն բնակեցաւ. բայց Եսաւ
եղաւ Սէիր գնաց՝ ան տեղը երկուքին ալ չօգտե-
լուն համար:

21 .

Յովեթայ վրայ եղած նախախնայ:

Հ. Յակոբայ տասուերկու տղաքը վրայ մեկ-
տեղ կեցան:

9. Թէ որ նախանձու կերքը չըլլար՝ խաղաղ մեկտեղ կը կենային : Բայց որովհետև հայրերնին զՅովսէփ աւելի կը սիրէր, ինչուան իրեն համար աղուոր ծագկեայ լաթ ալ շիներ էր, աս պատճառաւ եղաւ իրենց մէկմէկէ բաժնուիլը և շատ նեղութիւններ քաշելը :

Հ. Յակոբայ Յովսէփը ուրիշներէն աւելի սիրելիք անկարգ բան չէր .

9. Չէ . վասն զի աղէկութեանը համար կը սիրէր, ինչպէս Աստուած ալ իմացուց ասանկ երազով մը . կը տեսնէր Յովսէփի դաշտի մը մէջ որ ինքը եղբայրներուն հետ ցորենի որայ կը կապէին, և իր կապած որան ելաւ կայնեցաւ, ու մէկալնոնցը անոր երկրպագութիւն կ'ընէին : Աւրիշ երազ մըն ալ տեսաւ, որ արեւ լուսինն օր տասնըմէկ աստղերը իրեն երկրպագութիւն կ'ընէին : Երբոր լսեցին ասոնք եղբայրները, իմանալով երազին միտքը, այնչափ վառուեցաւ նախանձին, որ կարելի ըլլար մեռցնել կ'ուզէին :

Հ. Յովսէփայ իրագործարքը սաստիկ նախանձեղով իրեն վայ լինչ կրցան ընել .

9. Անգամ մը եղբայրները գնացեր էին Սիւքեմ ոչխար արածելու . շատ օրեր անցնելէն ետև, Յակոբ խրկեց զՅովսէփ տեսնելու թէ ինչպէս են . Յովսէփ մտտած պարտելու պատի, հանգիպեցաւ Քայման մէկու մը որ ըսաւ թէ Դովթայիմ գացած են : Գնաց Յովսէփ գտաւ եղբայրները, երբոր տեսան անոնք հեռուէն, խորհուրդ ըրին որ սպաննեն . բայց Ռուբէն ապրեցրնելու զելով ըսաւ թէ արիւն չընեն, հապա չոր հոբեր կային անտեղուանքը՝ անոնց մէկուն մէջը ձգեն : Երբոր իրենք նստեք կերակուր կ'ուտէին՝ տեսան հեռուէն որ Գաղատաէն իմայելացի վաճառականներ Եգիպտոս կ'երկան, տեսակ տեսակ խունկեր կը տանին . Յուգային խորհրդով հանեցին

հորէն, ծախեցին անոնց քսան դահէկանի : Տու-
 բէն գնաց որ հորէն հանէ փախընէ, ու չգտնե-
 լով սկսաւ յուսահատած լալ : Ետքը անոր լաթը
 այծի արիւնի մէջ թաթխած, տարին Յակորայ
 ըսելով թէ ասանկ գտանք որ գաղանը սպառուե-
 ր : Յակոր երբոր տեսաւ՝ սպառուեց իր լաթերը,
 որովհետեւ լաթ հագաւ ու կուլար, կ'ողորար-
 եկան քովը ամէն ընտանիքը՝ ճար չեղաւ մտիթա-
 րելու, ցաւէս կը մեռնիմ կ'ըսէր :

22 .

Յ-Վեփայ Բանք Երեւել :

Հ . Իտալիայէն ինքն ինք ըրին ՅՅՈՒՄՈՒՄ :

Գ . Յարին Երբեքտոս ծախեցին Պետափրէս
 փարաւան թագաւորին գահճապետին : Պետա-
 փրէս տեսնելով որ Յոգաւի խելացի ու հաւատա-
 րիմ տասնըեօթը տարուան կ'ըրին մըն է, և Աս-
 տուանս ալ անոր հետն է, անոր ամէն կառավա-
 րութիւնը անոր յանձնեց : Բայց Յոգաւի քիչ ա-
 ւան կըցաւ կենալ Պետափրէս գահճապետին քով :
 Վասն զի Պետափրէսի կինը անոր զոյ աչք ձգե-
 լով կ'ուզէր որ իրեն հետ անկարգութիւն ընէ .
 բայց Յոգաւի մտիկ չէր ընէր : Օր մը միտակ գտնե-
 լով երբոր քղանջքէն բանած նեղը կը ձգէր : Յով-
 անի հանեց վերարկուն փախաւ . կինն ալ սկսաւ
 փանչուրուակել յանցանքը անոր զոյ ձգելով, ու
 երբոր Պետափրէս տուն գարձաւ, սուտերով հա-
 լանեցոյց որ Յոգաւի անկարգութիւն կ'ուզէր
 ընել, ու երբոր ես կանչուրուակեցի, կ'ըսէր, փա-
 խաւ քովես : Բարկացաւ գահճապետը, ու բանտ
 գրաւ զՅոգաւի :

Հ . Բանտին մէջ Յոգաւիայ ինքնոր բան հան-
 գիպեցաւ :

7

9. Ան օրերը Թագաւորին տակառապետը ու մատակարարը Յովսէփին կէցած բանտը դրուեցան . և մէկ գիշեր մը երկուքն ալ երազ տեսան : Երկրորդ օրը Յովսէփ անսնելով որ երեսնին կախեր են՝ իմացաւ պատճառը , հարցուց երազը ու ըսաւ , Թէ Աստուծով ես կը մեկնեմ երազնիգ : Ան ատենը պատմեց տակառապետը . “Տեսայ որ , ըսաւ , որթ մը իրեք կանաչ ճիւղ և խաղող ունէր , ես ճղմելով գաւաթի մէջ Փարաւոնին տուի ,” : “ Իրեք օրէն , ըսաւ Յովսէփ , առջի պաշտօնիդ պիտի հասնիս՝ ու գաւաթով գինին Փարաւոնին տաս ,” Իւ աղաչեց որ երբոր ազատի , յիշէ զինքն ալ Փարաւոնին առջև որ յանցանք չունի : Մատակարարն ալ տեսնելով որ երազին աղէկ մեկնութիւն տուաւ , “ Ես ալ տեսայ որ , ըսաւ , իրեք ազնիւ ալիւրի աման գլխուս վրայ գրած էր . վրայինին մէջը ազնիւ Թագաւորական կերակուրներ , և Թռչունները կ'ուտէին մէջէն ,” : Պատասխանեց Յովսէփ . “ Իրեք օրէն Փարաւոն գլուխք սիտի կարէ և մարմինդ ալ փայտե պիտի կախէ որ Թռչունները դան ուտեն ,” : Իրեք օրէն Փարաւոնին ծննդեան օրը ըլլալով , կատարուեցաւ Յովսէփայ ըսածը . բայց տակառապետը մոռցաւ յիշել զՅովսէփ :

Հ. Յովսէփ ինչպէս բանտէն խտրուեցաւ .

9. Երկու տարի բանտը կենալէն ետքը , Փարաւոն երազ մը տեսաւ . գետին մէջէն եօթը գիրուկ կովեր ելան կ'արածէին . ուրիշ եօթը վատոյժ կովեր ալ ելան , արածելու ատեն առջինները կլկեցին : Արթընցաւ և նորէն քնացաւ , տեսաւ որ մէկ արմատէն եօթը պարարտ ցորենի հասկեր ելան , ետքը եօթն ալ ցամաք հասկեր , ու առջինները կլկեցին : Փարաւոն տակնուվրայ եղած չէր գտնէր մէկը որ տեղն 'ի տեղը մեկնէ . յանկարծ տակառապետին միտքը ինկաւ , պատմեց

Թագաւորին Յովնեփայ համար : Ան ասեն նոր լաթեր հագուցին ու Փարաւոնին առջև հանեցին . մեկնեց թէ երկու երազն ալ մեկ բան կը ցուցնեն . “ Եօթը գէր կովերը և եօթը պարարտ ցօրենի հասկերը եօթը առատութեան տարի է ըսաւ՝ որ գալու է . և եօթը վատոյժ կովերը և եօթը ցամքած հասկերը եօթը սովի տարիներ են , որ ետևէն պիտի յաջորդեն : Ատուած աս բանն ցրցուց ըսաւ՝ որպէս զի խելացի մարդ մը գտնես , որ առատութեան ատենը ժողովէ ցորենները , ու պահէ սովին ատենին համար , , : Ատով չէ լմէ միայն բանտէն խալըտեցաւ , հապա նաև Փարաւոնին հրամանով իրեն երկրորդը եղաւ . վասն զի “ Էմբեզմէ խելացի մարդ չկայ , ըսաւ Փարաւոն , որ աս կարգերը ընէ , , : Ասկէ ետքը փառաւոր հագուստով , մասնիով , սակի զարդերով Թագաւորական կառքի մէջ նստուցին , ու բոլոր քաղաքը պարտուցին՝ որպէս զի ամէնքը իմանան թէ Եգիպտոսի տերն է : Ետքը Յովնեփայ անունը փոփոխութեամբ դրաւ , և Մոսէ գաղթին քրմին աղջիկը իրեն կին տուաւ . ուսկից երկու տղայ ունեցաւ՝ Մանասէ , Եփրեմ : Աս ասեն Յովնեփ երևտուն տարուան էր :

ՊՅ .

Յովնեփայ դստարուսիտնը :

Ը . Յովնեփ դատաւոր ըլլալով ինչօգուտ ըրաւ .

Պ . Բոլոր ժողովրդեան մահուանէ ազատելու պատճառ եղաւ , և Թագաւորին ալ մեծ հարգատուութեան . վասն զի ամէն գետինները՝ անասունները նաև մարդիկը ստակի տեղ գերի առաւ , որ անկէ ետև սկսան ամէնքը գետին բանիլ գերիի պէս , ու վաստակածնուն մէկ մասը Թագաւորին տալ :

Տ. Եգիպտոսի սովը ինչուան ո՞ւր տարածուեցաւ .

Պ. Ամէն ան կողմի աշխարհքները . ինչուան Յակոբ ալ սովէն նեղացած խրկեց սղաքը Եգիպտոս՝ որ ցորեն գնեն :

Հ. Յովսէփայ եղբարքը երբոր առջի անգամ տեսնուեցան իրեն , ինչպէս վարուեցաւ անոնց հետ .

Պ. Երբոր անոնք եկան առջեր ինկան երկրպագութիւն ըրին , մէկէն ճաննցաւ . բայց չճանչնալ ձևացուց , ու սկսաւ բարկանալ “ Լրտես էք , ըսաւ , եկեր էք որ քաղաքս աչքէ անցընէք ու մասնիչ ըլլաք ” : Անոնք “ Չէ , կ'ըսէին , ցորեն գնելու եկեր ենք ” , ու կը պատմէին սով ըլլաւին . և թէ տասուերկու եղբարք են , պղտիկը հօրերնուն քոյն է , և մէկը մեռած է : Յովսէփ առ բաներս լսելով , ալ աւելի փայ տուաւ թէ “ Գէշ մարդիկ էք . թէ չէ , ըսաւ , ձեզմէ մէկը խրկեցէք որ ձեր պղտի եղբայրը բերէ ” : Ասանկով ամենն ալ բանտը դրաւ : Ի՞նչք օրէն ետքը իբր թէ խղճաւ լով հրաման տուաւ որ մինակ մէկը մնայ , մէկալ նոնք ցորեննին ասին ու ի գարծին պղտի եղբայրնին ալ բերեն , որ իրենց հաւատայ : Սիրով յանձն առին , ու կարծելով որ Յովսէփ չհասկընար , որովհետեւ թարգմանով կը խօսէր , սկսան բռել թէ “ Աս նեղութիւնը կը քաշենք Յովսէփայ ըրածներնուս համար . որչափ կ'ողաչէր ու մենք մտիկ չըրինք ” . Ռուբէն ալ կ'ըսէր՝ թէ “ Ես ձեզի չըմբ . խեղճ սղուն արիւնը մի մըտնէք ” : Աս խօսքերուս վրայ , Յովսէփայ սիրտը փղձկեցով , մէկգի քաշուեցաւ ու լացաւ : Ետքը նորէն եկաւ , հրամայեց որ զՇմաւոն կապեն ու պահեն : Իրենց ամանները լեցընել տուաւ , և գաղտուկ ապսպրեց որ ամենուս ցորենին գինն ալ իրենց ամանին մէջը գնեն : Անկէ զատ ճամբուն համար կերակուր ալ տուաւ ու խրկեց :

Հ . Ամաններն աւան մէջի ստակները թնշ կերպով յայտնուեցան .

Գ . Ճամբան իջեան մը հասնելով, ոմանք քուր-ձերնին բացին՝ իշուն կերակուր տալու համար . տեսան ստակնին ու զարմացան , և Աստուծոյ բանն է ըսելով գնացին տեղն՝ ի տեղք պատմեցին Յակոբայ : Եւ հոն մեկալներն ալ իրենց տարած ստակը գտնելով, սաստիկ զախի մէջ ինկան :

Հ . Յակոբ թողաւ Բենիամինը ասնելու .

Գ . Առջի բերանը այրած սրտով սկսաւ ըսել թէ “ Զիս զաւկներէս զբկեցիք . Յոզսէփ չկայ , Ըմաւան չկայ , Բենիամինս ալ կ'ուզէք աւանել . աք առնէ խեղճուծիւնները իմ զքանս կուգան , , : Ան տաննը Ռուբէն պատասխան տուաւ թէ “ Իմ երկու ալաս սպաննէ , թէ որ զԲենիամին չգարձը նեմ : — Չէ , կ'ըսէր Յակոբ , չըլար . ասոր եզբայրը մեռած է . թէ որ աս ալ մէկ փորձանքի մը հանգիպի , իմ ծերուծիւնս անմխիթաբ գերեզմանը կը մանէ , , Բայց սովք օրէ օր սատականալով սքաք եզաւ նորէն երթնել . Յուգան ըսաւ , “ Հայր , գիտնաս որ խօսք տուեր ենք Բենիամինը հետերնիս ասնելու , , : Յակոբ կ'ըսէր “ Ինչաւ ըսիք թէ ուրիշ եղբայր ալ ունիք : — Մեզ նեղք ձգեց , ըսին , հարցուց թէ հայրերնիդ միջ է . ուրիշ եղբայր ունիք . մի գիտէր որ ան ալ տեսնել կ'ուզէ , , : Ետքը Յուգան նորէն երաջխաւոր ըլլալով հազիւ հաւանեցուց , Յակոբ ալ ըսաւ որ իրենց երկրին բերքերէն ընծայ տանին , սառի ստակնին ալ հետերնին աւաննէ : Ասանկով Յակոբ օրհնեց զիրենք ու ճամբայ գրաւ :

Յովսէփայ եղբարոյ յայփնսիւն :

Հ . Երկրորդ անգամ Յովսէփ եղբայրները ինչ պէս ընդունեցաւ .

Պ . Երբոր Բենիամին հետերնին Եգիպտոս հասան, Յովսէփ հրամայեց իր տանը վերակացուին՝ որ տուն տանի զանոնք ու կերակուր պատրաստէ, որ պէս զի մէկտեղ հաց ուտեն : Բայց անոնք կարծելով թէ ստակին համար կ'երթան պատասխան տալու, սկսան ան մարգուէն առջև զիրենք արդարացնել . ու “ Հիմա, ըսին, անկէ զատ ուրիշ ստակ ալ բէրինք ” : Մարդը սիրտ տուաւ անոնց թէ “ Աս Աստուծոյ բանն է, հոգ մընէք ” . Ետքը Շմաւոն եղբայրնին ալ արձրկեց, տուն բերաւ : Երբոր Յովսէփ եկաւ, ամէնքը երկրպագութիւն ըրին, ու ինքն ալ սիրով առաւ բերած ընծանին . հարցուց հորերնուն ինչպէս ըլլալը, ու ըսաւ թէ Մաստուծմէ օրհնած մարդ մըն է անիկայ : Ետքը Բենիամինի վրայ նայելով, հարցուց . “ Ա՞ն է ձեր պզտիկ եղբայրը . Աստուած քեզի ողորմի որդի ” , ըսաւ, և ան տեղը Յովսէփայ սիրտը լեցուեցաւ, արցունքը չկրցաւ բռնել, ելաւ մինաւոր տեղ մը գնաց լալու համար : Ետքը ամէնը մէկտեղ կարգով իր հետը հացի նստեցուց, ու սեղանին վրայ աւելի պատիւ ցրցուց Բենիամինի : Ետքը Յովսէփ վերակացուին ապսպրեց որ ցորենին ամանները աղէկ մը լեցընէ, ու նորէն ստակները քուրձերուն բերանը գնէ կապէ . իր արծըթէ գաւաթն ալ Բենիամինի քուրձին մէջ գնէ : Ասանկով առաւօտանց կանուխ ճամբեց զիրենք :

Հ . Բենիամինին քուրձի արծըթէ գաւաթը ինչ կերպով յայտնուեցաւ .

Պ . Յովսէփ եղբայրներէն բաժնուէլէն ետքը , վերահացուն ետննուն խրկեց՝ որ երեսնին տայ արծրթէ գաւաթը գողնալնին . երբոր լսեցին անոնք , խառվեցան ու սկսան ըսել թէ “ Այդպէս բան չենք ըրած , չենք գիտեր . ինչպէս կարելի է որ մենք արծաթ կամ ոսկի գողնանք , որ մեր քուրձին մէջ գտած ստակնիս ալ նորէն ետ դարձուցինք ” : Եւ ըսին ժտահու թեամբ թէ որուն քովէն որ ելլէ ան գաւաթը սպաննուի , և ամենքս ալ գերի ըլլանք : Ան ատեն վերահացուն սկսաւ կարգով նայել փնտռել ու գտաւ Բենիամինի ամանին մէջէն : Պաղեցան մնացին ամենքը , և յուսահատած լաթերնին սկսան պատըռտել , և գլուխնին կախած ետ դարձան :

Հ . Երրորդ անգամ Յովսէփայ եղբայրներուն առջև երևնալը ինչ կերպով եղաւ .

Պ . Երբոր եկան Յովսէփայ առջևը՝ սկսաւ զիրենք յանդիմանել : Ան ատեն Յուգա շուտ մը ոտքը ինկաւ ըսելով . “ Ալ պատասխան չունինք . Ետուած մեզքերնիտ երեսնին տուաւ . ահա ամենքս քու գերիք ենք ” : Յովսէփ “ Չէ ըսաւ , որուն քովէն որ գաւաթը ելաւ , միայն ան իմ գերիս ըլլայ , դուք ազատ ելէք գնացէք ” : Աս խօսքէս քիչ մը սիրտ առաւ Յուգա , ու թողութիւն ուզելով սկսաւ պատմել թէ ինչպէս հօրը ծերութեան սիրական զաւակն է Բենիամին , և թէ շատ դժուարութեամբ թողուցեր է բաժնուիլ իրմէն , ըսելով թէ “ Ռաքել ինձի միայն երկու զաւակ բերաւ . մէկը ըսիք թէ գազանը բղբբոտեց . հիմա թէ որ աս ալ առնէք՝ իրեն փորձանք մը հանգիպելու ըլլայ , ցաւէս կը մեռնիմ ” : Անոր համար , ըսաւ Յուգա , ես աս աղին երաջխաւոր եղայ , ուստի սիրով գերի կ'ըլլամ քեզի , միայն թէ ինքը ազատ հօրը երթայ . թէ չէ , ինչ երեսով ես հօրս առջևը ելլեմ , անոր կսկիծը ատենեմ ” :

Յովսէփ ալ չկրցաւ ինքզինքը բռնել, օտար մար-
դիկը քովէն դուրս հանել տուաւ, մէկէն լալով
կանչել սկսաւ. « Ես Յովսէփն եմ, իրաւցընէ իմ
հայրս ողջ է », : Եղբայրներն որ լսեցին՝ պաղե-
ցան, մնացին : Յովսէփ նորէն մօտ կանչեց ու
ըսաւ. « Ես Յովսէփ ձեր եղբայրն եմ որ ծախե-
ցիք . բայց մի վախնաք, Աստուած աս ճամբովս
զիս տէր ըրաւ Եգիպտոսի, որպէս զի ձեզ կերա-
կրեմ, և գեռ սովին երկրորդ տարին է », : Սիրով
ու լալով հետերնին պագտուեցաւ, ու ապսպրեց
որ շուտով երթան իր հօրը ըսեն թէ « Աստուած
զՅովսէփ Եգիպտոսացւոց վրայ իշխան է ըրեր . և
շուտ ինքն ալ տնով տեղով ելլէ գայ, որ զինքը աս
սովիս ատենը կերակրեմ », :

Հ. Թագաւորը չիմացաւ Յովսէփայ եղբայր-
ներուն յայտնուիլը .

Պ. Իմացաւ ու շատ ուրախացաւ, և Յովսէ-
փայ ապսպրեց որ հայրը բերել տայ : Յովսէփ ալ
սայլեր խրկեց, ու ամենուն երկերկու պատմու-
ճան տուաւ, և Բենիամինին հինգ պատմուճան
և իրեք հարիւր ալ դահեկան . հօրն ալ նոյնպէս,
տասը բեռ ալ Եգիպտոսի օղնիւ բաներէն, ուրիշ
տասը բեռ ալ հօրը ճամբու պաշար : Եւ ասան-
կով ճամբայ դրաւ :

23 .

Յ-ի-բ-այ Եգիպտոս ելեալ — լախանիւ :

Հ. Յակոբ երբոր լսեց Յովսէփայ² ողջ ըլլալը
լինչ ըրաւ .

Պ. Առջի բերանը սաստիկ շփոթեցաւ, պաղե-
ցաւ ու չհաւտայ . ինչուան որ տեղի 'ի տեղը նո-
րէն պատմեցին, ու ցուցրցին Յովսէփայ խրկած
բաները : Ան ասեն սիրաբը վառուեցաւ ու ըսաւ .

“ Ասկէց աւելի ալ ինչ մեծ բարիք կրնամ ունենալ որ իմ Յովսէփս ողջ է . կ'երթամ սիրով որ չմեռած տեսնեմ զինքը ” : Ըուտով պատրաստուեցաւ իր ազգքներովը և թողնելովը եօթանասուներհինգ հօգի , և ճամբայ ելաւ :

Հ . Յակոբ ինչպէս գնաց Եգիպտոս , որովհետեւ Աստուած ըսեր էր թէ Քանանու երկրէն դուրս չելլեն .

Պ . Ինքն ալ տարակուսեր էր ասոր համար . բայց երբոր հասաւ Երզման ջրհորին քով . Աստուծոյ զոհ մատուց որ իմացընէ իր կամքը : Աստուած երեցաւ , ու ըսաւ որ Եգիպտոս երթայ , Յովսէփայ քով մեռնի . հոն իր ազգք շատնան՝ ու ետքը նորէն ետ դառնան :

Հ . Ո՛ր տեսնուեցաւ Յակոբ Յովսէփայ .

Պ . Յակոբ խրկեց Յուզան , Յովսէփայ ըսելու որ դայ Ռամասսա ըմուած տեղը , որ Գեսեմ ալ կ'ըսուի : Հոն մեկզմէկ տեսնելուն պէս՝ լալով պագտուեցան , և կ'ըսէր Յակոբ թէ “ Մեռնիմ էքեթամ որդի՝ որ զքեզ ողջ տեսայ ” :

Հ . Յովսէփայ եղբարքը Փարաւոնի հետ տեսնուեցան .

Պ . Նախ չորս հինգ հօգի առաւ Յովսէփ հանեց Փարաւոնի առջև՝ առաջուց խրատելով որ եթէ հարցընէ Փարաւոն ինչ գործքի տէր ըլլաւնին , հովիւ ենք ըսեն . այնպէս ըրին , ու եգիպտացիներէն զատ Գեսեմայ մէջ բնակելու հրաման առին : Փարաւոն՝ հայրերնին ալ ուզեց տեսնել . ու երբոր գնաց Յակոբ , ինչպէս ըլլալը ու աարիքը հարցուց Փարաւոն : Ետքը Յովսէփայ հրաման տուաւ որ անոնցմէ իրեն ոչխարներուս ալ վերակացու դնէ :

Հ . Յակոբ Եգիպտոսի մէջ քանի՞ տարի ապրեցաւ .

Պ . Տասներեօթը տարի : Երբոր լմընցաւ աս տա .

րիները, զՅովսէ փկանչեց՝ երգուընցընելով ապրս-
պրեց որ իրեն հայրենական գերեզմանը գնէ :
Անկէ ետև մէկ հեղ մըն ալ խմացուցին Յովսէփայ
Թէ հայրը ծանրացեր է . բերաւ երկու որդիքը
Մանասէ ու Եփրեմ, որ իր վերջի օրհնութիւնը
տայ : Յակոբ ալ տղաքը գիրկը առաւ պագաւ ,
« Իմ որդւոցս կարգը թափաք ալ սեպուին » ըսաւ :
Ետքը Յովսէփ չղքեցուց զանոնք առջևը որ օրհնէ :
Յակոբ օրհնելու առեն՝ աջ ձեռքը Եփրեմի վրայ
դրաւ՝ ու ձախը Մանասէին . Յովսէփ գիպուա-
ծով կարծելով շտկել ուզեց . բայց Յակոբ գի-
տեմ ըսաւ, երկուքն ալ օրհնած ըլլան, բայց Ե-
փրեմը Մանասէէն վեր ըլլայ : Եւ Սիկիմը, որուն
մարդիկը ջարդեր էին, Յովսէփայ տուաւ : Ետքը
կանչեց մէկալ որդեքն ալ առջևը, ու ամէն մէկը
զատ զատ օրհնեց՝ վրանին մարգարէութիւններ
խօսելով : Եւ Յուդային օրհնութեանը մէջ յայտ-
նի գուշակեց անոր ցեղին մէջը հաստատուելու
Իսրայէլացւոց թագաւորութիւնը, և Մեսիային
գալուստը : Եւ մեռաւ հարիւր քառասունուեօթը
տարուան :

Հ . Յակոբայ մարմինը մէկէն տալի՛ն Քանա-
նացւոց երկիրը թաղելու .

Պ . Նախ զմուսել տուաւ Յովսէփ, որ Եգիպ-
տացիք պատուոյ համար կ'ընէին, ու եօթանասուն
օր սուգ ընելէն ետև, Փարաւոնին հրամանովը իր
եղբայրները ու շատ իշխաններ հետերնին՝ կառ-
քերով և ձիաւորներով խիստ փառաւոր հանգե-
սով գնացին Յորդանանին անգիլի գին, եօթը օր
ալ հոն սուգ ըրին, որ ամէն Քանանացիք կ'ըսէին .
« Մեծ սուգ ունին Եգիպտացիք » : Անկէ տարին
Մամբրէին գիմացը իրենց հայրենական գերեզ-
մանը թաղեցին :

Յովսէփայ յահլ, հրեից տաճ լիտը :

Հ . Յակոբայ մեռնելէն ետե Յովսէփ ինչ աչքով կը նայէր եղբարցը վրայ .

Պ . Անանկ իրիկ թէ բան մը ըրած չըլլային : Բայց իր եղբարքը վախցան որ չըլլայ թէ վրանին ոխ պահելով վրէժ առնէ , եկան Յովսէփայ ըսին թէ “ Հայրերնիս ապստրեց որ իր կողմանէ հրամա նոցդ ըսէնք , որ մեզի թողութիւն տաս . ուստի մինք հիմա քեզմէ ներումն կը խնդրենք , ըսելով Յովսէփայ սոքը ինկան ու քու ծառագ ենք ըսին : Յովսէփայ սիրտը լեցուեցաւ՝ սկսաւ լալ . ու միթիթարելով ըսաւ . “ Մի վախնաք , ես ալ Աստուծոյ ծառան եմ . յիրաւի դուք ինձի չարիք ընել ուզեցիք , բայց Աստուած չարը ՚ի բարին փարձուց , ուրիշ աս տեսակ խօսքերով արտերնին առաւ՝ բոլորովին անյիշաչար ըլլալով . ու խաղաղութեամբ հանգիստ կ'ապրէին :

Հ . Յովսէփ ինչուան երբ մնաց իր պատուոյն մէջ .

Պ . Ինչուան ետքը . և մեռաւ հարիւր տասը տարուան՝ կտակ ընելով մնացած եղբայրներուն որ Եգիպտոսէ ելլելու առեկնին իր ոսկորներն ալ տանին :

Հ . Իսրայէլացիք ինչ վիճակ ունեցան Յովսէփայ մեռնելէն ետքը .

Պ . Վաթսուն տարիի չափ հանգիստ անցրնելով , օրէ օր կը շատնային : Փարաւոն անունով թագաւոր մը՝ տեսաւ որ կը շատնան կ'ուժովնան Իսրայէլացիք , վախցաւ թէ օր մը իրեն թշնամիներուն հետ մէկ եղած՝ կը սլատերազմին իրեն

հետ ու կ'երթան Եգիպտոսէն . անոր համար սկսաւ չարչարել զանոնք , քաղաք շինել տալ . Փիգոնը , Ռամեսէն , ու Ուն կամ Արեգը . բայց որչափ Եգիպտացիները զԽարայելացիքը կը տանջէին , անոնք այնչափ կը շտոնային : Ուստի Փարաւոն ուրիշ հնարք մը մտածեց . անոնց երկու Սեփովրա ու Փուա գայեակներուն գաղտուկ հրամայեց որ աղայ առնելու ատեն մանչ ծնածնէրը խզգեն : Բայց գայեակները թագաւորէն աւելի Աստուծոյ վախնալով , չկատարեցին աս հրամանը : Աստուած ալ օրհնեց զիրենք՝ ու բաներնին յաջողեցով կը հարըստնային : Ետքը երբոր թագաւորը սրգողեցաւ անոնց , պատասխան տուին թէ « Երբայեցիք գայեակը չհասած տղան կը բերեն , » : Ինքն ալ նեղացած հրաման հանեց որ անկէ ետքը բոլոր Խարայելացւոց մանչ ծնած տղաքը գետը ձգեն :

27 .

Մ-Է-Է :

Հ . Փարաւոնի սղաքը գետը ձգելու հրամանէն կրցաւ մարգ խալըսիլ .

Պ . Ղէիին ցեղէն՝ Ամրամ անունով մարդու մը տղան ազատեցաւ աս կերպով : Երբոր ծնաւ տղան՝ իրէք ամիս գաղտուկ պահելէն ետեւ՝ վախնալով որ օր մը յանկարծ կ'իմացուի , խսիրէ հիւսած անտուկ մը առին կարածիւթով ծեփեցին , ու տղան մէջը դրած գոցած՝ գետը ձգեցին : Տղուն քրոջն ալ սիրտը չցիմանալով քովէն չէր զատուէր՝ որ տեսնէ թէ ինչ կ'ըլլայ : Ան ատենը Փարաւոն թագաւորին աղջիկը իր նաժիշտներովը անդին գետին քովերը ելեր ժուռ կուգար . ատեաւ աս անտուկը՝ շուտ մը հանել տուաւ՝ ատեաւ տղան որ

կուլար, գուժը շարժեցաւ : Տղուն քայրը քովը մտնեցաւ . « Կ'ուզե՞ս, ըսաւ , որ Եբրայեցի կաթ տուող կնիկ մը կանչեմ որ տղան պահէ , » . ան ալ Կանչէ ըսաւ : Ըղջիկը գնաց տղուն մայրը բերաւ . որ առաւ տղան Փարաւոնի աղջկանը ծախքովը մեծցուց ու տարաւ իրեն տուաւ : Փարաւոնին աղջիկն ալ ուրիշ զաւակ չունենալով իրեն որդեգիր ըրաւ . և անունը Մովսէս դրաւ , որ Զքէ հասած ըսել է : Ու Եգիպտացւոց իմաստութիւնները անոր սովեցնել տուաւ :

Հ . Մովսէս ինչուան երբ կեցաւ Փարաւոնին պալատը .

Պ . Երբոր քառսուն տարուան եղաւ , տեսնելով իր եղբարցը քաշած վիշտը , գնաց զերենք մխիթարելու : Մէկ հեղ մը տեսաւ որ Եգիպտացի մը Եբրայեցոցմէ մէկը բռներ կը ծեծէր , աստուածային նախանձով վառուեցաւ սիրտը՝ չորս գին նայեցաւ որ մարդ չկայ . հոն մէկէն սպաննեց զԵգիպտացին՝ ու աւազին մէջը թաղեց : Մէկալ որը նաբէն տեսաւ որ երկու Եբրայեցի կուի կ'ընէին , ուզեց հաշտեցնել . « Մարդիկ , ըսաւ , գուբ մէկ մէկու եղբայր էք , ինչո՞ւ կուի կ'ընէք , » : Ան ատենը անիրաւութիւն ընողը ըսաւ . « Քեզ ո՞վ դրաւ դատաւոր մեր վրայ . իս ալ սպաննել կ'ուզես երեկուան Եգիպտացւոյն պէս , » : Զարմացաւ մնաց Մովսէս թէ ինչպէս յայտնուեր է : Եւ իմանալով որ Փարաւոն զինքը կը փրնտուէ , ելաւ Մագիանացւոց երկիրը փախաւ , որ Կարմիր ծովուն մէկալ գին է . Սինա լեռանը մտաւ :

Հ . Մովսէս երբոր փախաւ Մագիանացւոց երկիրը ո՞ւր կը բնակէր .

Պ . Կախ գնաց Նրհորի մը քով նստած երբոր կը մտածէր , ան ատենը Մագիանացւոց քուրմին եօթը աղջիկները եկան ջուր քաշելու ոչխարներուն համար , և ուրիշ հովիւներ թող չէին տար . տե-

սաւ Մովսէս , վարնաց հովիւները ու ջուր քա-
շեց անոնց համար . որ խմցուցին ոչխարներուն ու
գարձան : Հաագուէլ հայրերնին շուտ գառնալ
նուն պատճառը իմանալով , մէկէն սուն բերել
տուաւ զՄովսէս՝ որ իրեն կերակուր մը ընէ : Եւ
հոն մնաց Մովսէս ինչուան որ Աստուած զինքը
ետ կանչեց . ու Սեփովրա անոր փղջիկը կին ա-
ռաւ , ուսկից երկու որդիք ունեցաւ՝ Գերսամ ու
Եղիազար :

28 .

Մովսէսի ստաօնորդ շփոթիւն :

Հ . Ի՞նչ բանի համար , ու ի՞նչ կերպով կանչեց
Աստուած զՄովսէս Մադիանացոց երկրէն .

Պ . Երբոր մեռաւ Փարաւոն և ուրիշ մը նստաւ ,
որ ալ աւելի կը չարչարէր Եգրայեցիքը , Մովսէսի
եղբէլէն քառսուն տարի ետքը Աստուած իր ան-
հուն ողորմութեամբը Իսրայելացոց հառաչան-
քը լսելով , ուզեց որ Մովսէսի ձեռքովը զանոնք
ազաթէ : Ուստի որ մը Մովսէս ոչխարները արա-
ծելու տակն Քորեբ լեռան վրայ , յանկարծ տե-
սաւ որ մորենի ծառ մը կրակ կտրած կը վառէր ,
ու չէր այրեր : Մովսէս սիտաւ առաջ երթալ մօ-
տիկնալ որ աս հրաշքս աղէկ մը տեսնէ . ան ա-
տենը մորենիէն ձայն եկաւ . “ Մովսէս Մովսէս ,
հոս մի մտանար . կօշիկներդ հանէ , վասն զի կայ-
նած սեղդ սուրբ գետին է , , : Մովսէս ալ զար-
հուրած չէր ալ կրնար նայիլ : Ետքը Աստուած
յայտնեց իր կամքը անոր , և թէ ժողովրդեան
աղաչանքը լսեր է , և կ’ուզէ որ ինքն երթայ հա-
նէ զանոնք Եգիպտոսէն :

Հ . Մովսէս յանձն առաւ Իսրայելացիները
Եգիպտոսէն հանելու հրամանը .

9 . Շատ գժուարութեամբ : Առջի բերանը իր անկարող ըլլալը յայտնեց . Աստուած՝ « Ես քեզի կ'օգնեմ », ըսաւ : « Հապա թէ որ անունդ հարցրնեն ինչ ըսեմ », ըսաւ Մովսէս : Պատասխանեց Աստուած . « Որ էն խրկեց ըսէ . և անոնցմէ խօսքի տէր մարգիկներ հետդ առ՝ Փարաւոնի առջևը ելիր ու ըսէ . մեր տէր Աստուածը զմեզ կը կանչէ որ իրեք օրուան ճամբայ դէպ 'ի անապատը երթանք , զո՛հ ընե՛նք : Գիտեմ , ըսաւ Աստուած , չուզէր թողուլ . բայց ես զինքը չարաչար կը պատժեմ՝ ինչուան որ թողու », : Ան ատեն Մովսէս . « Հապա թէ որ Խարայէլացիք չհաւատան , ինչ ընեմ », ըսաւ : « Ձեռքի գաւազանդ գետինը ձգէ », ըսաւ Աստուած . ձգելուն պէս օձ գարձաւ , ու Մովսէս սկսաւ վտինալ : Երբոր Աստուծոյ հրամանովը պոչէն բռնեց , նորէն գաւազան եղաւ : Ետև Աստուած . « Ձեռքդ ծոցդ խոթէ », ըսաւ . Մովսէս երբոր խոթեց ու հանեց՝ տեսաւ սր բորոտած էր . Աստուած « Կորէն ծոցդ դիր », ըսաւ : « Գնելուն պէս՝ բորը վրայէն գնաց : « Թէ որ նորէն չհաւատան , ետևէն աս ալ ըրէ՝ ըսաւ . գետէն ջուր առ , գետինը լեցուր , ջուրը արիւն կը դառնայ », : Երբոր Մովսէս նորէն ետ կեցաւ՝ համարձակ խօսիլ չունենալուն համար , « Ես ոյժ կուտամ , ըսաւ Աստուած , քեզի խօսելու », . Մովսէս երբոր սկսաւ նորէն հրաժարիլ , ան ատենը Աստուած սրգողեցաւ , ու Ահարոն իրեն եզրայրն ալ ընկեր տուաւ . « Ան աղէկ խօսք ունի բերանը , գուն իմ կողմանէս կ'ըլլաս ըսաւ , ան ալ ժողովրդեան », : Ասանկով Քորեբ լեռնէն աուն գարձաւ , աներոջը մնաք բարով ըսաւ , աղաքը կիներ մէկտեղ՝ գաւազանն ալ ձեռքը՝ ճամբայ ելաւ :

ԵՒՒԿՈՒԻ ԿԱՐԱԾՆԵՐ :

Հ . Մովսէս ինչ յաջողութեամբ կատարեց Աստուծոյ հրամանը Եդիպոսս երթալու .

Պ . Երբոր ճամբայ ելաւ Աստուծոյ հրամանով , Ահարոն եպրայրը գիմաւորեց զինքը . սիրով պագաւուեցան ու մեկտեղ գնացին , ան Աստուծոյ տուած հրաշքները խորայելացւոց առջև ընելով հաւաացուցին թէ կ'ուզէ զիրենք փրկել Աստուած : Ետքը երկուքն ալ մեկտեղ Փարաւոնի առջև ելան , ըսին . “ Աստուած կ'ըսէ որ Թողուս իր ժողովուրդը որ երթան իրեն անախմբութիւն ընեն , Փարաւոն բարկացաւ . “ Չեմ ճանչնար ան Աստուածը , ըսաւ . ու սկսաւ աւելի նեղը խոթել խորայելացիները որ զբազին ու փուճոււմուճ բաներ չմտածեն :

Հ . Երբոր Մովսէսին գալուն պատճառաւ իւրայելացիք սկսան ամնջուիլ ինչ կ'ընէին .

Պ . Մոռնալով Աստուծոյ խոստմունքը որ քիչ ատենէն կը փրկուին , սկսան գանգաւորիլ Մովսէսի Ահարոնի դէմ : Բայց Աստուած Մովսէսի նունէն սիրա տուաւ , որ երթայ աղէկ մը խորայելացւոց հասկըցոնէ , ըսէ թէ համբերեն քիչ մը որ Աստուծոյ առ Աբրահամ , և առ Իսահակ ըրած խոստմունքը վայելեն . ու ինքն ալ Ահարոնի հետ նորէն Փարաւոնի երթան ըսեն որ թողու , թէ չէ չարաչար կը պատժէ զանոնք , ու իր ժողովուրդը անկէ կը հանէ : Բայց Փարաւոն գաւազանին օձ գառնալը կախարդութիւն կարծեց , անսնելով որ իր կախարդներն ալ ըրին . թէպէտ Մովսէսի գաւազանը մեկաշնորունը կլկեց :

Հ. Փարաւոնին խառարաութիւնը Աստուած
ինչով կակրոցուց .

Գ. Տասը կերպ սաստիկ պատիժներով . ամէն
մէկ պատիժը ապու ատեն կը ցուցնէր իրեն ար-
դար դասաստանին ահեղութիւնը , և զատ զատ
ամէն մէկը օրերով ուշացնելովք կ'իմացնէր իր
երկայնամիտ համբերութիւնը :

Հ. Եգիպտացուց տալիս պատիժը Խնչպէս
եղաւ .

Գ. Աւաւտանց Փարաւոն գետին եզերքը ելէր
կեցեր էր . Մովսէս Աստուծոյ հրամանովք դնաց
դիմացի կողմէն . “ Արովհետեւ չես թողուր Իսրա-
յէլացիները՝ ամէն տեղի ջրերը արիւն դառնան
ըսաւ , ձկներն ալ սասկին ” . ու զարկաւ գաւա-
զանովք ջրին ու արիւն դարձան բոլոր Եգիպտոսի
ջրերը : Ագիին անգին փոսեր կը բանային Եգիպ-
տացիք ու ջուր չէին գտներ եօթը օր : Բայց աս
բանս կախարդներն ալ փորձեցին՝ ըրին , անոր
համար խտացաւ Փարաւոնին սիրտը :

Հ. Արն է երկրորդ պատիժը .

Գ. Աստուծոյ հրամանովք նորէն գնաց Մով-
սէս ու ըսաւ Փարաւոնին . “ Արովհետեւ չես թո-
ղուր , գետէն գորտեր ելլեն ու բոլոր քաղաքը
լեցուին ” : Ետքը Ահարոն Մովսէսի գաւազանը
երկընցուց դէպ'ի Եգիպտոսի ջրերուն ու ըձերուն
վրայ , ու այնչափ գորտ բխեց անոնցմէ՝ որ բոլոր
Եգիպտացուց տները և կան լեցուեցան , և անոնց
պառկելու մահիճներուն վրայ , թնիիրներուն ու
կերակուրներուն վրայ կը վխտային : Աս բանս կա-
խարդներն ալ ըրին . բայց Փարաւոն ազաչեց
Մովսէսի օր ազօթքով աս պատիժս վերջնեն , որ
զիրենք թողու : Մովսէս ալ Փարաւոնի ցուցնէ :
Ըով թէ ինքը աս բաներս կախարդութեամբ ջրներ ,
հարցուց թէ երբ կ'ուզես որ դադրի . Փարաւոն
ալ վաղը ըսաւ : Ու Մովսէս ազօթք բնելուն պէս ,

մեկալ օրը սատկեցան ան գորտերը, ու բոլոր էրկիրը հոտեցուցին: Բայց Փարաւոն խօսքին վրայ չկեցաւ:

Հ. Ո՛րն է երբորդ պատիժը.

Պ. Հրամայեց Աստուած Մովսէսի օր Ահարոն գաւազանովը գետնի հոգը զարնէ. անանկ որ ըրաւ՝ բոլոր Եգիպտոս մունով ծածկուեցաւ: Փարաւոնի կախարդներն ալ ընել ուզեցին՝ ու երբոր չկրցան, ըսին թէ Աստուծոյ ձեռքը կայ աս բանիդ մէջը: Բայց անով ալ Փարաւոնի սիրտը չկակրուցաւ:

Հ. Ո՛րն է չորրորդ պատիժը:

Պ. “Գնա, ըսաւ Աստուած Մովսէսի, ու ըսէ որ թողու, թէ չէ՝ բոլոր երկիրը շանաճանճափ լեցուի, որն որ Գետեմ Երրայեցւոց կեցած տեղը չըլլայ”, : Ինչպէս որ ըսաւ՝ եզաւ, ու կձեւով շատ մարդ և անասուն մեռցուց: Փարաւոն չգիտացաւ՝ Մովսէսն ու Ահարոնը կանչեց, ըսաւ. “Գնացէք ձեր Աստուծոյ զոհ ըրէք իմ երկրիս մէջ. — Զըլլար, ըսաւ Մովսէս, որ Եգիպտոսցւոց առջև ան կենդանիները զոհ ընենք՝ որոնք մորթելը պղծութիւն կը սեպեն ու մեզ կը քարկոծեն. հապապէտք է որ երեք օրուան ճամբայ հեռու տեղ երթանք: — Գացէք, ըսաւ, միայն թէ շատ չհեռանաք, աղօթք ալ ըրէք որ շանաճանճը անցնի”, : Աղօթքին ուժովը անցաւ, բայց Փարաւոն խօսքը չպահեց:

Հ. Ո՛րն է հինգերորդ պատիժը.

Պ. Եգիպտացւոց ամէն կենդանիները մեկէն ջարդուեցան. բայց երբոր իմացաւ Փարաւոն թէ Իսրայէլացւոց զէն մը չէ եղեր, դժուարը գալով նորէն չթողուց:

ԵԳԻՊՏՈՒԻ ԿԱՐԱՆԺՆԵՐԸ :

Հ . Ո՞րն է վեցերորդ պատիժը .

Գ . Աստուած հրամայեց Մովսեսի ու Ահարոնի , որ Փարաւոնի առջևը ելլեն , ու ասիով ապք մտնիր առած գէտ 'ի երկինք ցանեն : Ասով մարգիկներուն և մնացած անասուններուն վրայ առնանկ խոցեր ու բշտած ուռեցքներ ելան , որ չէին կրնար դիմանալ : Աս խոցերս Փարաւոնի կախարդներն ալ ունենալով չկրցան Մովսեսի գիմացը ելէն :

Հ . Ո՞րն է եօթներորդ պատիժը .

Գ . Աստուած տեսնելով որ Փարաւոնի սիրտը չկազդեալ նորէն խրկեց զՄովսէս որ ըսէ , “ Գիտնաս որ վազը՝ չտեսնուած կարկուտ պիտի թափեմ Եգիպտոսի մէջ . ուստի , ըսաւ , դուրս տեղափնջ որ ունիք՝ ներս առէք , , : Մէկալ որը եկաւ կարկուտը կրակով խառնած , ու ամէն բան մտնիր դարձուց . և ով որ Մովսեսի մտիկ չըրաւ , զանոնք կարկուտը սպաննեց : Ստեղծեալ Փարաւոն , կանչեց զՄովսէս , որ կարկուտը գաղթեցնէ , և թող կուտամ ըսաւ . բայց երբոր զարեցաւ , ինքն ալ խօսքէն ետ դարձաւ :

Հ . Ո՞րն է ութերորդ պատիժը .

Գ . Սպառնացաւ Մովսէս սաստիկ մարտն բերելու . երբոր լսեցին Փարաւոնի քովը եղած Եգիպտացիները , սկսան գանգաւորիլ իրեն՝ թէ ինչո՞ւ չթողուր որ երթան իրենց Աստուածը պաշտեն . “ Չէս տեսներ , կ'ըսէին , որ Եգիպտոս կորսուելու վրայ է , , : Փարաւոն կանչեց հարցուց թէ “ Գնացողները որո՞նք են , , : Մովսէս ալ պատասխան տուաւ թէ “ Մենք ամենքս ամէն ունե .

ցածնիս ալ մեկտեղ : - Միայն էրիկ մարդիկը երթան ,, ըսաւ Փարաւոն : Մովսէս ալ երբոր գուրս ելաւ , Աստուծոյ հրամանովը ձեռքը դէպ 'ի երկինք երկնցընելուն պէս՝ հարաւաթին կողմէն սաստիկ հով մը ելաւ , մէկ օր մը և դիշեր մը փչեց ; ու մարտիով Եգիպտացւոց երկիրը ծածկեց ; որ կերան չորացուցին կարկուտէն մնացածները : Ետքը Փարաւոնին մեղայ ըսելովը՝ Մովսէս Աստուծոյ աղաչեց , հով մը հանեց՝ որ ան մարտիը բոլոր տարաւ կարմիր ծովը թափեց . բայց ետքը նորէն խորայելացիները չթողուց Փարաւոն :

Հ . Ի՞նչպէս էր իններորդ պատիժը .

Պ . Մովսէս նորէն Աստուծոյ հրամանովը ձեռքը դէպ 'ի երկինք երկնցուց ու սոսկալի թանձր մութ պատեց բոլոր Եգիպտացւոց երկիրը , և իրեք օր ամենևին մէկզմէկ չէին կրնար տեսնել , ինչուան ճրագն ալ լոյս չէր տար : Ուստի ան իրեք օրը ամեն մարդ պառկած կեցաւ : Բայց Գետեմ երկիրը առ պատժէս աղատ էր : Փարաւոն նորէն կանչեց զՄովսէս , և հրաման տուաւ որ երթան ; միայն անասուններն թողուն : Մովսէս “ Չըլլար , ըսաւ , կճղակ մի՞ն ալ չենք թողուր ,, : Ան ասենը Փարաւոն սրդողեցաւ Մովսէսի . “ Մէյ՛մ՝ ալ առջևս չեքնաս , ըսաւ , ապա թէ ոչ , կը սպաննեմ զքեզ ,, : Մովսէս “ Ըսածիդ պէս ըլլայ ըսաւ ,, ու գնաց : Ան ասեն Աստուած Մովսէսի ըսաւ թէ մէկ պատիժ մըն ալ մնաց տալու՝ որ Փարաւոն զձեզ թողու :

Եգիպտոսի փասնէրորդ կտրածը :

Հ . Ի՞նչ կերպով եղաւ տասներորդ պատիժը .

Պ . Աստուած օրերով առաջ Մովսէսի ձեռքով անբաւարից խորայելացւոց որ իրենց բարեկամ և

գրացի Եգիպտացիներէն ոսկիէ արծըթէ զարդեր
և ուրիշ սուղ հագուստներ փոխ ուզեն, որ Եգիպ-
տոսէ ելլելու ասէն հեաերնին տանին. որպէս զի
կերպով մը վճարուի իրենց չարաչար աշխատան-
քը: Եաքը նորէն հրամայեց Աստուած որ Խրա-
յէլացիքը ասն գլուխ մէյմէկ արու մէկ տարուան
ոչխար առնեն պահէն՝ և նիսան ամսոյն տասնը-
չորսին իրիկուան գէմ մորթեն, ու ամբողջ խոր-
վերով ան գիշերը արտորնօք ճամբորդի պէս՝
կօշկնին հագած, գաւազան ձեռուրնին՝ բաղար-
ջով, ու եղեգով կամ լէղի սոցանով սւտեն, որուն
յիշատակն ալ ընեն ամէն տարի, անունը գնելով
Պատքա կամ Պասեք, հայերէն Զատիկ: Ուրիշ
օրէկներ ալ տալէն ետև, զգուշութեան համար
սպասարեց որ ան մորթած ոչխարին արիւնէն ա-
մէն տանը գրան վերի շէմին վրայ քսեն, որ Ե-
գիպտացիները պատժող հրեշտակը տեսնէ ու Խ-
րայէլացիներուն զէն մը չհասցընէ: Ան օրը կէս
գիշերուն յանկարծ բոլոր Եգիպտացւոց առջի-
նէկ աղաքը մեռան, նաև անբան կենդանիներուն
ալ. անանկ որ ան գիշեր ամէն տուն մեռել կար,
ու բոլոր Եգիպտոս խռովեցաւ: Գիշերանց հրա-
ման տուաւ Փարաւոն որ երթան. ամէն Եգիպ-
տացիներն ալ վախցած կ'արտօրցընէին: Ասան-
կով երկու հարիւր տասնըհինգ ասորի Եգիպտոս
կենալէն եաքը, արտորնօք պատառը բերաննին
ճամբայ ելան. ու շաղուած ալիւրնին ալ չհամրած՝
լաթի մէջ փաթած կռնակնին զարկին, և իրենց
բաներուն հեա՝ փոխ առած ոսկիէ ու արծըթէ
բաներն ալ մէկտեղ տարին:

Հ. Եգիպտացւոց անգրանիկներուն Զարդուե-
լուն յիշատակ ինչ նշան տուաւ Աստուած Եբրա-
յեցւոց.

Պ. Ասրապրեց որ անկէ ետև միշտ արու առ-
ջինէ կներբ իրեն ընծայեն, աղուն տեղ զոհ ընելով

Աստուծոյ կողմը կամ ոչխար մը կամ երկու տա-
րակ կամ երկու աղաւնի . նաև անբաններուն վրայ
ալ աս օրէնքը դրաւ . և թէ որ անսուբբ կեն-
դանի է՝ տեղը սուրբ կենդանի տան :

Հ . Իտրայէլացիք Եգիպտոսէ ելած ատեննին
նրչափ հոգի էին .

Պ . Աեցհարիւր հազար էրիկ մարդ՝ մանր
տղոցմէ ու փնիկներէ զատ, ուրիշ շատ մարդիկ ալ
հետերնին :

Հ . Իտրայէլացւոց ճամբայ ցուցնող սով էր .

Պ . Բարձր օգուն մէջ կեցած ցորեկը տեան
պէս ամպ մը , ու գիշերը կրակէ լուսաւոր սիւն
մը : Անանկ որ գիշեր ցորեկ դէպ 'ի ուր որ կը շար-
ժէր կ'երթար ամ սիւնը , բանակն ալ անոր ետեւէն
կ'երթար :

Հ . Եգիպտացւոց սատը պատիժները Փարաւո-
նին սիրտը չչարժեցին պաշտելու շքմարիտ Աս-
տուածը .

Պ . Իրեն խստասրտութեան մէջ կեցաւ ինչուան
մահը . անոր համար մէկ քանի օրէն ետեւ՝ երբոր
Իտրայէլացիք Վարժիր ծովուն քովերը հատեր էին,
Փարաւոնին միտքը փոխուեցաւ . “ Ապա , ինչո՞ւ
թողուցինք , ըսաւ , որ մեղն աղէկ կը ծառայէին .
չուա մը ետեւէն ինկաւ բոլոր զօրքովը՝ երկու հա-
րիւր յիսուն հազար , ու վեցհարիւր ալ պատե-
րազմական կառքեր , ձիաւորներ , զէնքեր մէկ-
տեղ : Երբոր հեռուէն տեսան Իտրայէլացիք ,
սաստիկ վախէն իրար անցած սկսան Մովսէսի
գէմ գանգատիլ թէ շատ աղէկ էր Եգիպտացւոց
ծառայութիւնը , քան թէ անապատին մէջ մեռ-
նիլ : Մովսէս աղօթքով Աստուծմէ լուսաւորուած
սիրտ կուտար : Երբոր Եգիպտացիները մօտեցան .
ամպէ սիւնը Իտրայէլացւոց ետեւին անցաւ , չթո-
ղուց որ խաւնուին , ու սաստիկ մաւթ եղաւ ան
գիշերը : Ետքը Մովսէս Աստուծոյ հրամանովը

Չրին զարկածին պէս՝ սաստիկ հարաւային հով
մը փչելով երկու բաժնուեցան ջրերը, և պարտաք
պէս երկու գիէն գիզուեցան, ու Իորայէլացիք
բոլոր գիշերը մէջէն անցան : Երբոք Եգիպտացիք
ալ անոնց ետեէն ծովին մէջ բացուած ճամբան
մտան, Աստուած իրենց սիրտը սաստիկ վախ մը,
չփոթուծիւն մը ձգեց որ կապուեցան միայն :
“Ետ գառնանք փախչինք”, լսելնուն ջնաց, Մով-
սէս Աստուծոյ հրամանովը ձեռքը ծովուն վրայ
երկընցուց, ու մէկէն՝ ի մէկ բոլոր ծովին բաժնուած
ջուրը քովէքով եկաւ, և բովանդակ Եգիպտացի-
ները ծածկեց, խզգեց. և բոլոր մարմինները ծու-
վուն եզերքը լեցուեցան : Աս տեսնելով Իորայէ-
լացիք ոկսան վախնալ Աստուծմէ ու Մովսէսին .
ու էրիկ մարգիկը և կնիկ մարգիկը երկու գաս Խ-
ղած, մէկուն գասադլուխ Մովսէս, մէկային Մով-
սէսին քոյրը Մարիամ՝ սկսան նուագարաններով
փառք տալ Աստուծոյ ու երգել :

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք

Հ . Արրահամ ինչպէս քոյր ըսաւ Սառային համար .

Պ . Հրէից սովորութիւն է ազգականին +յոյ ըսել : Սառան ալ որ Ղովտայ քոյրն էր Արրահամու քոյր ալ կրնար ըսուիլ :

Հ . Ո՞վ էր Մելքիսեղեկ .

Պ . Սուրբ Թագաւոր մըն էր Քանանացւոց երկիրը Երուսաղէմի մէջ . և կոյս ու քահանայ ըլլալովը Քրիստոսի օրինակ էր :

Հ . Արրահամին ու Սառային անունը Ապոստոս ինչո՞ւ փոխեց .

Պ . Արրամ հրէարէն մեծ հայր ըսել է . իսկ Արրահամ շատ ազգերու հայր : Ասանկ ալ Սարա Կիրոսի ի՞նչ կը նշանակէ . իսկ Սարրա՝ ամենուն տիրուհին : Որովհետեւ Քրիստոսին աշխարհ գալովը , իրենք ամէն ազգերուն ծնող պիտի ըլլային :

Հ . Հրեշտակը ինչո՞ւ կոչու ըրաւ Յակոբայ հետ .

Պ . Իրեն սիրա տալու համար որ հրեշտակի յաղթելէն ետքը , Եսաւէն ամենեկին չվախնայ :

Հ . Յակոբ իր Մանասէ ու Եփրեմ Թոռները օրհնելու ատեն ինչո՞ւ աջ ձեռքը Եփրեմին վրայ դրաւ .

Պ . Վասն զի մարգարէական հոգւով իմացաւ Թէ Եփրեմին ցեղէն պիտի ըլլային Իսրայէլացւոց տասը ցեղին Թագաւորները : Երկրորդ որ Եփրեմին ցեղը Մանասէին ցեղէն պատուաւոր ու շատ ւոր պիտի ըլլար : Երրորդ որ Եփրեմին ցեղէն պիտի ծնանէր Յեսու՝ Քրիստոսի օրինակը :

Հ . Փարաւոնի հրամանը որ ըրեր էր Իսրայէ-
լացւոց մանչ տղաքը մեռցնելու համար , առաջ
գնաց .

Պ . Հաւանական կարծիք է թէ Եգիպտացւոց
սիրաբ չգիմացաւ ասանկ անգթութեան , ու քիչ
ատենէն գադրեցուցին . կամ ան Թագաւորն որ
Փարաւոն Ամենովիս կըսուէր , մեռնելուն պէս
անոր հրամանն ալ հետք վերջացաւ , երբոր Մով-
սէս չորս տարուան էր :

Հ . Մովսէսի Աստուծոյ հրամանին գէմ կե-
նալը , ու մէկէն յանձ չառնելը ազէկ բան էր .

Պ . Չէ , վասն զի անհնազանգութիւն էր ըրա-
ծը , չմտածելով թէ Աստուած էր հրամայողը ,
ուստի իրեն պէտք եղած ոյժն ալ կրնար տալ :
Յնոր համար Աստուած ալ փան նեղացաւ :

Հ . Ինչ իրաւունքով Իսրայէլացիք կողտպտե-
ցին Եգիպտացիները .

Պ . Աստուած ամենուն տէրը՝ արգար գտտաս-
տանով անանկ որոշեց ու հրամայեց իրենց՝ առանց
վարձի քաշած աշխատանաց ու չարչարանաց
տեղը : Որովհետև Եգիպտացիք ինքիբերնուն չէին
տար՝ բռնի տալ տուաւ :

ԴԱՏԱԻՈՐԱՅ ԴԱՐԸ

ՄՈՎՍԵՍԻՆ ԻԵՉՈՒԱՆ ՍԸՒՈՒՂ

33 .

Իսրայէլացոց ճամբ-բարեբեռնք .

Չ . Իսրայէլացիք Փարաւօնին ձեռքէն խալսուելէն ետև ազատ ու հանդիստ մնացին .

Պ . Չէ . վասն զի վարժիր ծովէն ելլելէն ետև Սուր անապատին մէջը իրեք օր ճամբայ ըրին , ու խմելու ջուր չէին գտներ : Հասան Մեռա , հոն ալ ջուրը լեղի էր , անոր համար սկսան տրտընջալ : Մովսէս Աստուծոյ գիմեց . Աստուած ալ փայտ մը ցրցուց որ ջրին մէջը գնելով կ'անուշնար : Աստուած հոն խրատեց ժողովուրդը՝ պատուիրանքներ տուաւ որ պահեն , ու ինքն ալ զանոնք հոգայ : Ետքը ելան Աղիմեկան՝ ուր որ տասուերկու անոյշ ջրի աղբիւր կար ու եօթանասուն արմաւենի . հոն քիչ մը կենալէն ետքը գնացին Սին անապատը , և հոն ալ կերակուրի նեղութիւն սկսան քաշել :

Հ . Իսրայէլացիք անապատին մէջ ուսկից գտան կերակուր .

9. Երբոր մէկ բերան կը տրանջային Մովսէսի ու Ահարոնի վրայ, Եգիպտոսի միտք հասցը յիշելով և փափաքելով որ հոն մնաւած ըլլային . աւտոնք ալ սկսան իմացընել թէ Աստուծոյ գէմ է բրածնին : Ետքը Աստուծոյ կողմանէ խօսք տուին որ իրիկուան գէմ միս ուտեն , և մէկալ առաւօտ հաց . և ան միջոցին Աստուծոյ փառքը երեւցաւ ամպին մէջէն : Ետքը իրիկուան անհամար լորափորդի եկան իջան բանակին վրայ . և առաւօտը կլան տեսան որ ցօղին հետ եղեամի պէս ճերմակ գինձի նման բան մը իջեր է , զարմանալով սկսան երբայեցերէն ըսել Ման հու , որ ըսել է “ Աս ինչ է ” : Ասկէ անուր մնաց Մանանա : Եւ Աստուծոյ գիէն Մովսէս ապրսպրեց որ ամէն առտու մէկ օրուան ուտելու համար հացի տեղ անկէց ժողովէն արևը չծագած . վասն զի արև տեսածին պէս մէկէն կը հալէր : Եւ ուրբաթ օրերը շաբաթ օրուանն ալ մէկտեղ ժողովէն : Բայց թէ որ ուրիշ օրուան պահէին կ'որդնոտէր : Եւ մէկ օրուան համար քիչ ժողովողին չէր պակտէր , շատ ժողովողին ալ չէր աւելնար : Եղան ոմանք որ պահեցին մէկալ օրուան ալ , և բոլոր որդնոտեցաւ . Մովսէս ալ նեղացաւ անոնց վրայ : Ոմանք ալ շաբաթ օրը ելան ժողովելու չգտան , Աստուած ալ բարկացաւ ու ապրսպրեց որ շաբաթը սուրբ պահեն :

Հ . Մանանան ինչպէս կ'ուտէին .

9. Առաջ ալիւրի պէս կը ծեծէին , ետքը շալուելով կ'եփէին , խորիսիի համ կ'ըլլար : Քառասուն տարի ասով ապրեցան Իսրայելացիք : Աստուծոյ հրամանովը աս մանանայէն ոսկիէ ուստի որով պահեցին , ու ետքը Աստուծոյ ոսպանակին մէջ գրին , իրեն բարերարութեանը յիշատակ :

Հ . Սին անապատէն ուր գնացին Իսրայելացիք , և հոն ինչ նոր գիպուած հանգիպեցաւ .

9. Ռափիգիմ գնացին . և հոն նարէն ջուր

չգտնելով, այնչափ սաստիկ Մովսեսի դէմ տրտըն-
 ջացին՝ որ քարկոծել կ'ուզէին : Մովսէս Աստու-
 ծոյ դիմեց՝ Աստուած հրամայեց որ քանի մը
 հոգի ծերերէն հետը առած երթայ դիմացը Քո-
 ռեք լեռը, գաւազանով ապառաժ քարին զարնէ .
 և ասանկով ջուր բխեցուց : Մովսէս ան տեղին
 անունը Փոյն-Բի-ն գրաւ . որովհետև Իսրայէլա-
 ցիք ուզեցին իմանալ թէ Աստուած իրենց հետ է :
 Աս Ռափիգիմ ըստած տեղը առաջինը եղան որ
 պատերազմի ելան Իսրայէլացւոց դէմ Ամաղեկա-
 ցիք : Մովսէս հրաման տուաւ Նաւեայ որդւոյն
 Յեսուայ՝ Եփրեմի ցեղէն, որ առաւտը կարիճ
 մարդիկ հետը առնէ՝ Ամաղեկացւոց դէմ պատե-
 րազմի ելլէ : Ինքն ալ գաւազանը ձեռքը Ահարոնի
 ու Ովբի՝ հետ լեռան վրայ ելաւ . թեւերը վեր
 բռնած աղօթք որ կ'ընէր, Իսրայէլացիները կը
 յաղթէին . երբոր յոգնելով վար կ'իջեցնէր : Ա-
 մաղեկացիները վրայ կ'ելլէին : Ան ատենը քարի
 մը վրայ նստեցուցին զՄովսէս, և երկու կողմէն
 Ահարոն և Ովբ թեւերը վեր կը բռնէին, և անանկ
 ինչուան իրիկուն բազկատարած կենալով բոլոր
 Ամաղեկացիները շարդուեցան . ետքը Աստուած
 ըսաւ Մովսեսի որ սոս յաղթութեան յիշատակը
 գրէ, և Յեսուայ ալ ըսէ որ Աստուած Ամաղեկը
 բոլորովին ջնջել կ'ուզէ : Մովսէս ալ հոն սեղան
 մը շինեց՝ անունը գրաւ Տէր սպասէն իմ :

34 .

Ճամբորդութիւն :

Հ . Իսրայէլացւոց ճամբորդութեան ատեն գա-
 տաստանին ոմկ կը տեսնէր .

Գ . Ինչուան Ռափիգիմ մինակ Մովսէս : Հոն
 Մովսեսի աները Յոթոր, անոր կինը ու երկու

աղաքը առած եկաւ բարեւելու , և Իսրայէլացւոց
ուրախակից ըլլալու . Մովսէս պագառուեցաւ և
սիրով ընդունեցաւ ու պաամեց ամէն բան : Որոնց
վրայ Յոթոր զարմացաւ ու զոհ ըրաւ Աստուծոյ,
ու ամէն ծերերն ալ անոնց հետ սեզանի նստան :
Երկրորդ օրը Յոթոր տեսաւ Մովսէսի մինակ դա-
տաստան կարելն , ու չհաւնելով խրատ սուաւ
որ իրեն ընկեր ընարէ խելացի , արգար , խոնարհ ,
աստուածապաշտ մարդիկ , ու գատաւոր գնէ հա-
զարին մէկ հոգի , հարիւրին մէկ , յիսունին մէկ ,
տասնին մէկ , որ պղտիկ գատերը հոգան , ու մեծը
իրեն իմացընեն : Ետքը Յոթոր գարձաւ իր տեղը .
Մովսէս ալ անկէ ետե անոր ըսածին պէս կ'ընէր :

Հ . Իսրայէլացիք Ռափիգիմէն ուր գնացին .

9 . Սինա լեռանը դիմացը , Եգիպտոսէ ելլելէն
իրեք ամիս ետքը : Հոն Մովսէս Սինա լեռը ելաւ ,
և Աստուած յայանեց Մովսէսին՝ թէ կ'ուզէ գա-
չինք գնել հեռերնին որ պահեն , ու իրեն ժողո-
վուրդ ըլլան : Մովսէս իջաւ լեռնէն , աս բանս
պատեց ծերերուն , և ամէնքն ալ հաւնեցան :
Երբոր Մովսէս ժողովրդեան պատասխանը Աս-
տուծոյ տարաւ , ըսաւ Աստուած , թէ ամպէ
սիւնին մէջէն կը խօսիմ քեզի հետ որ իրենք ալ
լսեն : Եւ հրամայեց որ երկու օր պատրաստուին ,
լաթերնին լուանան որ երրորդ օրը Աստուած
Սինա լեռը պիտի իջնայ : Լեռանը չորս գին ալ
սահման դնել տուաւ որ անկէ անգին չանցնին
թէ մարդ թէ կենդանի՝ քանի որ Աստուած հոն
է , որ չմեռնին : Միայն Մովսէսն ու Ահարոնը
մօտ կանչեց : Երրորդ օրը առաւօտանց Սինա
լեռը ամպով ծածկած կը բռնկեր կը միար . սաս-
տիկ փողի ձայներով կայծակներ կ'ընէր կը գոռար :
Ժողովուրդը սարսափած շուարուած կեցան . և
Աստուած ահաւոր ձայնով ան ամպերուն մէջէն
տասը պատուիրանքները ըսաւ Մովսէսի :

Հ. Աստուծոյ խօսիլը Սինա լեռանը վրայէն Իսրայէլացիք ի՞նչ արտով մտիկ ըրին .

Պ. Սաստիկ վախով ետ քաշուեցան , ու խօսիլը գագրելուն պէս՝ Մովսեսին աղաչեցին որ ուրիշ ատեն իրմէ լսեն պէտք եղածը , որ չըլլայ թէ մեռնին : Մովսէս ալ ըսաւ թէ “ Աստուած իր վախը արտերնուդ մէջ անկէլու համար ըրաւ , Ետքը ինքը ամպին մէջ մտաւ՝ ուրիշ օրէնքներ ալ լսեց ու դարձաւ պատմեց , գիր անցուց . ետե տասուերկու քար շարեց լեռան ծայրը , սեղան շինեց . ու վրան հորթ զոհ ընել տուաւ , և արիւնը ժողովրդեան վրայ արսկեց՝ դրած գաշինքին նշան :

Հ. Մովսէս միշտ մինակ կ'երթար Սինա լեռը .

Պ. Աւջի օրէնքները առնելէն ետքը Աստուծոյ հրամանովը գնացին մէկտեղ Ահարոն , Մարգ , Աբիուդ և եօթանասուն ալ ծեր . ու Աստուծոյ կեցած տեղը տեսան՝ որուն գետինը աղբւտի պէս շափիւղայ քարէ կ'երենար : Ետքը նորէն առանձին Յեսուայ հետ գնաց քարէ տախտակներու վրայ պատուիրանքները գրած բերելու համար : Վեց օրէն ետե Աստուած մինակ Մովսէսը՝ ալ առաջ կանչեց , որ կրակի փունով երեցած ամպերու մէջ կեցաւ քառասուն օր :

38 .

Ուրիշ հօրէլ :

Հ. Ան քառասուն օրն որ Մովսէս դնացեր էր Սինա լեռը , Իսրայէլացիք ի՞նչ ըրին .

Պ. Մովսեսին ուշանալուն վրայ նեղացած գնացին Ահարոնին ըսին թէ “ Աստուածներ շինէ որ մեզի առաջնորդ ըլլան , , : Ահարոն “ Բերէք ըսաւ կնիկներնուդ՝ զաւկրներնուդ ոսկի օղերը ”

ու անոնցմէ հորթ մը թափեց, առջևը սեղան չի նեց, ու “ Ատղը տօնը կատարեցեք ”, ըսաւ : Աւստի եկան առջևը զոհ ըրին, կերան խմեցին ուրախութեամբ, ու ելան պար բանեցին :

Հ . Աստուած Իսրայելացւոց հորթ պաշտեցուն համար ինչ պատիժ տուաւ .

9 . Ուզեց ջնջել ամէնքը մէկէն, ու լեռան վրայ Մովսեսին խմացուց որ կ'ուզէ մեծ ազդ ընել միայն զինքը : Բայց Մովսէս շատ աղաչանքով Աստուծոյ բարկութիւնը իջեցուց : Ետքը Աստուծոյ գրած երկու քարէ տախտակներն առած լեռնէն իջնալու առեն՝ Յեսու պատերազմի ձայն կը լսէր . “ Չէ, ըսաւ Մովսէս, գինովներու ձայն է ” : Եւ երբոր մօտեցաւ ու տեսաւ հորթն ու պարը, անանկ բարկացաւ որ ձեռքի քարերը գետինը զարկաւ ջարդեց : Այրեց ան հորթը, խաբտոցեց, ըրին մէջ ցանեց ու ժողովրդեան խմցուց . Ահարոնի ալ սրգողեցաւ որ գէմ չէր կեցած անոնց : Ետքը բանակին գուռը կեցած ըսաւ . “ Աստուծոյ կողմ եղողը իմ քովս գայ ” : Մէկէն ժողովեցան Ղևեայ ցեղը : Ան առեն “ Աստուծոյ հրամանն է, ըսաւ, որ սուրերնիդ առնէք՝ մէկ անգամ պարտիք բանակին մէջն ու ջարդէք, ազգական բարեկամ չնայելով ” : Ասանկով իրեք հազար մարդ սպաննուեցաւ : Աս բանիս համար Աստուած ալ քահանայութիւնը Ղևացւոց տուաւ, և Ահարոնը քահանայապետ :

Հ . Հորթ պաշտելու յանցանքն ինչպէս ներեց Աստուած Իսրայելացւոց .

9 . Մովսեսի աղաչանքովը, որ կ'ըսէր՝ “ Թէ որ չներես անոնց, զիս ալ երեսէ ձգէ ” : Աստուած ալ ներեց ու ապրսպրեց որ սուգ մաննն, զարդարուն լաթերնին փոխեն, ինչուան որ նորէն Աստուծոյ հրամանը լսեն : Եւ իր խորանն ալ Աստուծոյ հրամանովը բանակէն գուրս հանեց՝

որ ըստեցաւ խորան վայո-Ռեան . ով որ կ'ուզէր
Աստուծոյ բան մը հարցընել, հոն կ'երթար :

Հ . Մովսէս Աստուծոյ հետ ի՞նչպէս կը խօսէր .

Պ . Ամսին մէջէն Աստուծոյ ձայնը միայն լսե-
լով . ու երբոր բանակէն դուրս հանեց իր խորա-
նը, խօսելու ատեն ամպէ սիւնը խորանին դուռը
կ'իջնէր՝ ու մէջէն բարեկամի պէս մեկտեղ կը
խօսէին . և ժողովուրդն իրենց տեղը կեցած եր-
կրրայագութիւն կ'ընէին : Բայց անգամ մը Մով-
սէս ուզեց՝ որ բուն զԱստուած տեսնէ : Աս-
տուած ըսաւ իրեն թէ “ Զիս տեսնողը կը մեռ-
նի ” . բայց զինքը սիրելուն համար՝ գրաւ մէկ
քարի մը ձեղքի տուլ՝ որ Աստուած անցնելու
ատեն՝ ետևէն քիչ մը տեսաւ :

Հ . Տասը պատուիրանքին քարերը Մովսէս չը-
նորոգեց .

Պ . Աստուծոյ հրամանովը նորէն երկու քարէ
տախտակ շինեց, ելաւ Սինա լեռը, ու նորէն
գրեց՝ քառասուն օր հոն ծով կենալով : Ետքը եր-
բոր կ'իջնէր՝ անանկ փառաւորուած էր երեսը՝
որ ժողովուրդը քովն երթայու վախցան . թէպէտ
ինքը չէր իմացեր : Մովսէս կանչեց՝ պատմեց Աս-
տուծոյ ըսածները . և անկէ ետքը ժողովուրդեան
հետ խօսելու որ կ'ըլլար, երեսը քող կը ծածկէր .
ու երբոր Աստուծոյ կ'երթար, կը վերցընէր :

36 .

Իւրայեւացոյ ծեփեր :

Հ . Աստուծոյ ասլըսարած օրէնքներն ու կար-
գերը բոլոր կրցան պահել .

Պ . Առջի բերան չէին կրնար, վասն զի շատ
բաներ կար շինելու : Ուստի Մովսէս նախ հրա-
ման տուաւ որ ամէնքը ընծայ բերեն Աստուծոյ :

Երբոր սիրով բերին ազնի հագուստներ , զարգարանքներ , ոսկիէ արծրթէ ամաններ , ազնիւ քարեր , և ուրիշ սուղ բաներ , աս ամէնը տուաւ Բեաեյիէյին և Եզիարին , որ իրեն ըսածին պէս շինեցին նոր խորան վկայութեան մը վրանի ձեով իրեն ամէն բանովք : Անկէ ետքը ուր որ կենային , աս խորան վկայութեանը բանակին մէջ աեղը կը գնէին , որուն մէջն էր տապանակն ալ :

Հ . Տապանակը ի՞նչ բան է .

Պ . Սնտուկ մըն էր կարծի փայտէ՝ ներսէն գրքաէն ոսկի պատած , վրայի խուփը մէկ կտոր թափածու ոսկի որ Քառ-Թիւն կ'ըսուէր : Վրան երկու ոսկիէ Քերոր գիմացէ գիմաց թեւերով տապանակը կը ծածկէին : Մէջը գրին պատուիրանքներուն երկու քարերը , ոսկիէ ամանով մանանան , ետքը Ահարոնին ծաղկած գաւազանն ալ . քովերն ալ ուրիշ սեղաններ ոսկիով պատած : Ուրիշ փառաւոր հագուստներ ալ Ահարոնին օւղապրցինքրուն հագնելու՝ պաշտան ընելու ատեն : Ասոնք ամէնը Մովսէս օծեց սուրբ եղով : Ասանկ ամէն բան կարգի գնելէն ետքը , ամպէ սիւնը խորանին վրայ իջաւ . ու երբոր կը վերնար՝ առջևէն կ'երթար , ճամբայ կ'ընէին :

Հ . Տապանակին քովի սեղանները ի՞նչ բանի համար էին .

Պ . Մէկը կ'ըսուէր Սեղան առաջագր-Թիւն , որուն վրայ տասուերկու բաղարջ հաց միշտ կար . մէկալը Սեղան խնկոյ՝ վրան ընծաները կը դրուէին : Խորանէն գուրս ուրիշ սեղան մը կար ողջակիզի , զոհի համար , ամէն դործիքներով : Ուրիշ մեծ ոսկիէ աշտանակ մըն ալ կար եօթը կանթեղով որ բոլոր գիշերը կը վառէր :

Հ . Աստուծոյ օրէնքը չպահողին Իսրայելացիք ի՞նչ պատիժ կուտային .

Պ . Ըստ անգամ ինքն Աստուած կը պատժէր

իմացընելով թէ ան օրէնքները ճիշդ պահել պէտք է : Ինչպէս որ օրէնք էր թէ ողջակիզին սեղանին վրայի կրակը միշտ վառած պահուի , ու բուրձառին մէջ միշտ ան կրակէն բանեցընեն : Նարագ ու Աբիուդ Ահարոնին մեծ որդիքը աս օրէնքը բանի տեղ չտեպելով , անգամ մը իրենց բուրձառներուն մէջ ուրիշ կրակ գրին . ան տաներյան կարծ սեղանէն կրակ ելաւ ու էրեց մեռցուց զանոնք : Ուրիշ անգամ ալ Խորայէլացիները մեծ մեծ պատիժներ Աստուծմէ ընդունեցան : Իրենք ալ երբոր իրենց մէջ օրէնքի գէմբան կը տեսնէին , կ'երթային Մովսեսի կ'իմացընէին ու ընողը կը քարկոծէին . ասանկով մեծ վախ ինկաւ մէջերինն ու սկսան զգուշանալ ամէնքն ալ :

Հ . Օրէնքի գէմ ընողին ի՞նչ պատիժ կուտային Խորայէլացիք .

Պ . Անգամ մը հօր կողմանէ եգիպտացի մարդ մը՝ մէկը մը հետ կուր ընելով , անոր Խորայէլացի անունը հայհոյեց . մէկէն քովի եղողները բռնեցին Մովսեսի առջև տարին . որ Աստուծոյ հրամանովք ըսաւ՝ թէ ան մարդը բանակէն դուրս հանեն ու հայհոյութիւն լսողները ձեռուրին անոր գլխուն վրայ գրած , իրենց վկայ ըլլալուն նշան , անանկ քարկոծեն : Ուրիշ մարդ մըն ալ որ ելեր շաբաթ օրը փայտ կը ժողվէր , երբոր Մովսեսի առջև բերին , Աստուծոյ հրամանովք քարկոծել տուաւ :

37 .

Լուսմարգիտ . — Մարիամին պատիժը :

Հ . Խորայէլացիք Սինա լեռնէն ուր գնացին և ի՞նչ նոր գիպուած եղաւ մէջերինն .

Պ . Մէկ տարիի շափ հոն կենալէն ետև , իրեք

օր ճամբայ ըրին գէպ'ի փառանու անապաար :
 Հասարակ ժողովուրդը սկսան արտնջալ միս ու,
 զել , մտքերնին բերելով Եգիպտոսի ձկները ,
 ձմերուկը , սոխն ու սխտորը : Ան աները Մովսէս
 ինկած Աստուծոյ առջև , կ'ազաչէր որ զինքը մնո-
 ցընէ . “ Չեմ կրնար , կ'ըսէր , այոչափ ժողովուր-
 դը մինակ հոգալ , : Աստուած եօթանասուն հո-
 գի ընտրել առուաւ , ու Մովսէսի մարգարէու-
 թեան հոգիէն անոնց ալ բաժնեց որ իրեն օգնա-
 կան ըլլան : Անոնցմէ երկուքը Ելգաֆ ու Մով-
 գաֆ մնացին բանակը ու կը մարգարէանային .
 երբոր Մովսէսի իմացուցին , Յետուն ըսաւ որ
 արգիլէ : “ Ի՞նչ կ'ըսես , ըսաւ Մովսէս . ո՛ր է
 թէ բոլոր ժողովուրդը մարգարէ ըլլային , :

Հ . Խորայելացւոց միս ուտելու փափաքը Աս-
 տուած ի՛նչպէս անցուց .

Գ . Ապրսպրեց որ պտարատուին վաղը միս
 ուտելու ինչուան որ կշտանան : Կը զառքանար
 Մովսէս՝ թէ այնչափ ժողովուրդին որոնց միայն
 կտրիճները վեցհարիւր հազար հոգի են , ի՛նչպէս
 ամիս մը միս կը բաւէ : Աստուած ծովու գիէն սաս-
 անկ հով մը հանեց՝ որ բերաւ գիզեց լորամարգի՝
 երկու կանգուն բարձր բոլոր բանակին մէջն , ու
 չորս գին՝ ինչուան օրուան մը ճամբայ հեռու .
 անանկ որ երկու օր մէկ գիշեր ամէնքը վրան թա-
 փեցան ժողովեցին : Ամենէն քիչ ժողովողը տասը
 քու ժողովեց . ամէնքն ալ ապխտեցին ու սկսան
 ուտել : Քանի որ չէին հասցուցած , Աստուած
 իր բարկութիւնն ալ վրանին թափեց . կրակ մը
 բորբոքեցաւ մէջերնին որ չարաչար տանջելով
 շատ մարդ մեռցուց , ինչուան որ Մովսէսին ա-
 ղօժթովը գագրեցաւ . անոր համար ան տեղին ա-
 նունը Հրայբեայ , և Գերեզմա՛ ցանկութեան ըսուե-
 ցաւ : Եւքը անկէ ելան Ասերովթ եկան . ուր
 բորոտեցաւ Մարիամ Մովսէսի քոյրը :

Հ. Մարիամ Մովսեսի քոյրը ինչո՞ւ բորոտեցաւ .

Գ. Մովսեսի կինն որ Եթովպացի էր՝ տեսաւ որ Մովսէս Աստուծոյ սիրելի եղաւ, սկսաւ պարծենալ : Մարիամ չգիմանալով առ բանիս, Ահարոն եղբայրը հետն առած սկսան Մովսէսը վարզարնել, ըսելով « Միթէ Աստուած միայն Մովսեսի հետ կը խօսի, մեզի հետ ալ խօսեր է » : Մովսէս խիստ հեղ ըլլալով ամենևին գէմ չգրուցեց : Բայց Աստուած բարկացաւ, իրեքը մէկէն խորանը կանչեց՝ ու ամպէ սիւնէն ըսաւ իրենց . « Գիանաք որ ուրիշ մարգարէներուն հետ տեսիլքով կը խօսիմ, բայց Մովսեսի հետ՝ որ իմ հաւառ տարիմ ծառաս է, բերնէ բերան կը զրուցեմ . ինքը իմ աստուածային փառքս ալ տեսեր է . դուք ինչպէս չվախցաք քամահրեցիք զինքը » : Դուրս ելլալուն պէս մէկէն բորոտեցաւ Մարիամ . ան տտենը Ահարոն գնաց աղաչեց Մովսեսի . Մովսէս երբոր խնդրեց Աստուծմէ, հրամայեց Աստուած՝ որ Մարիամ եօթը օր բանակէն դուրս կենայ : Առ պատճառաւ Ժողովուրդը ճամբայ չելաւ՝ սպասեց եօթը օր :

38 .

ԼԷՓԵՆՆԵՐԸ — ԿՈՐԻՒ ԴՈՒՅՈՒՆ ԱԲԻՒՆ :

Հ. Ատերովթէն ո՞ւր գնացին Իսրայէլացիք .

Գ. Փառանսւ անապատը . հոն Մովսէս իմացուց թէ Աւետեաց երկիրը մօտեցան . անոնք ալ ուզեցին որ առաջուց մարդ խրկեն իմանան ինչպէս տեղ ըլլայր :

Հ. Մովսէս հաւնեցաւ Իսրայէլացւոց ուզածին որ իրենցմէ առաջ լրտես խրկեն Աւետեաց երկիրը .

Պ . Աստուծոյ հրամանովը տասուերկու ցեղէն մէյակէկ մարդ ընտրեց որ երթան նային , ու ան տեղի պատուէներէն ալ հետերնին բերեն : Քառասուն որ գնացին ուշացան . ու երբոր գարձան բերին հետերնին նուա . թուղ ու մէկ խաղողի կուղ մը անանկ մեծ ու ծանր՝ որ փայտի մը անցուցած երկու հոգի կը վերցընէին : Եւ պատմցին թէ շատ բարեբեր երկիր է , բայց մարդիկն ալ շատ զորաւոր են , քաղաքնին մեծ՝ ամուր . ժողովուրդը լսելով աս բաներս՝ զախցան : Քաղէր Յուզայի ցեղէն ու Յեսուն սիրտ կուտային , և մէկաւնոնք կը զախցընէին . ըսելով թէ “ Ան երկրին մարդիկներուն քով մենք մարախ կ'երևնայինք , , : Ան գիշերը իրար անցած ամենքն սկըսան արտոնջալ Մովսեսի ու Ահարոնի գէմ , և ըսել թէ “ Ա՛լ աղէկ էր Եգիպտոս կամ հոս մեռնէինք , քան թէ հոն երթանք ու աննոցմէ տղոցմով կնիկներով ջարդուինք , , :

Հ . Երբոր իսրայէլացիք զախցան մտնե՞լու Աւետեաց երկիրը , ի՞նչ ըրին .

Պ . Սկսան խորհուրդ ընել որ իրենց տաաջ նորդ մը դնեն , ու նորէն Եգիպտոս դառնան : Ան ատեն Մովսէս ու Ահարոն ինկան առջնին , կ'աղաչէին որ դադրին . Յետու և Քաղէր ալ լաթերնին պատուած կը յորդորէին որ Աստուծոյ յուսան , որ կը պատերազմի իրենց տեղը : Ժողովուրդը կատաղած վրանին զաղեցին որ քարկոծեն զիրենք . ան ատենը յանկարծ Աստուծոյ փառքը երևցաւ վկայութեան խորանին վրայ ու ըսաւ Մովսեսի . “ Թող ալ սպաննեմ առանք՝ ու քեզ ալ աւերի շատցընեմ մեծցընեմ , , : Մովսէս շատ աղաչելով որ իր երկայնմտութեամբը աս անգամ ալ ներէ , իջեցուց Աստուծոյ բարկութիւնը : Բայց Աստուած թողաւնացաւ որ ան Եգիպտոսէ ելող մարդիկը՝ քսան տարուընէն վեր , մէկը Աւե-

տեսց երկիրը չմանէ՝ Յեառուէն ու Գաղէբէն զատ : Անոր համար ճամբանին փոխել տուաւ դէպ ՚ի Կարմիր ծովը , որ քառասուն տարի անապատին մէջ պարտելով ամէնքն ալ մեռնին :

Հ . Խորայեւացիք երբոր լսեցին թէ քառասուն տարի ճամբայ ընելով պիտի շարգուին , ինչ ըրին .

Պ . Ըստ զճացին ըրածներնուն վրայ , ու մեկալ օրը առաւօտանց Մովսէսի ըսին որ “ Ելլենք լեռք ու պատերազմելով առաջ երթանք : — Մի ընէք , բաւ Մովսէս , Աստուած հետերնիդ չէ , : Անոնք մտիկ չգրին՝ ելան լեռք : Ան ասանք Ամադէկացիք ու Քանանացիք ալ դէմ ելան , անոնցմէ շատը մեռուցին , մնացածն ալ նորէն բանակը գարձան :

Հ . Մովսէս քառասուն տարի Խորայեւացոց ճամբորդութեան ասեն ինչ ըրաւ .

Պ . Աստուծմէ շատ ծէսեր ու գատաստան ընելու օրէնքներ առաւ՝ որ Ղևտացոց ու Երկրորդ օրինաց գրքերուն մէջ գրած են : Մէկ կողմանէ ալ ժողովրդեան անկարգութիւնները դադրեցընել կը ջանար որ ազատին պատժուելէն :

Հ . Ղևտացոց ցեղն ալ պատժոյ արժանի գործք ըրին քառասուն տարուան մէջ .

Պ . Անոնք ալ կը յարմարէին ուրիշներուն , ինչպէս անգամ մը Կորխ Ղևեայ ցեղէն , Դաւթան և Աբիրոն Ռուբենի ցեղէն , ուրիշ երկու հարիւր յիսուն հոգի ալ խօսքի տէր մարդիկ մէկ եղած՝ Մովսէսի ու Ահարոնի դէմ ելան թէ “ Ինչո՞ւ գուք Աստուծոյ ժողովրդեանը կ'իջևէք , : Մովսէս աղաչելով կ'ըսէր թէ “ Աստուած իր ուզածը ընարեց , : Կորխին ալ կ'ըսէր թէ “ Ուրիշ ցեղերուն գժուարը պիտի գար աս բանիս համար , չէ թէ քեզի ու քու ցեղիդ որ Աստուած ընտրեք իրեն առեր է , : Ետքը ըսաւ անոնց որ վաղը բուրվառնին առած խորանը գան , ու հոն

Աստուած իր կամքը յայտնէ : Մարգարեիկեց որ
 Դաւթան ու Աբիրոնն ալ գան : Անոնք , “ Աչուը
 նին հանես չենք գար ըսին , հերիք չէք թեզի որ
 մեզ կաթ ու մեղր բխած Եգիպտացուց երկրէն
 հաննցիր որ սպաննես անապատս մէջ , ու հիմա
 կը սրգողնի ալ մեզի , , : Մովսէս առաւնին նեղա-
 ցաւ ու ըսաւ աստուծոյ . “ Տէր աս ապերախա-
 ներուն ալօթքը մի ընգունիր , , : Առաւօտանց
 կորիսը երկու հարիւր յիսունն ալ հետը , Մով-
 սէս ու Ահարոնն ալ բուրվառներով խորանին
 գուռը եկան . հոն երևեցաւ Աստուծոյ փառքը ,
 ու ըսաւ Մովսէսի՝ Թէ “ Մէկդի կեցէք որ ջար-
 գեմ բոլոր ժողովուրդը , , : Անոնք ինկան երես-
 նուն վրայ ու կ'աղաչէին որ մէկ մարդու համար
 զամենքը չպատժէ : Աստուած նորէն հրաման
 տուաւ որ ամէնքն ալ ան իրեք ապստամբներէն
 զատուին : Անտան Մովսէս ըսաւ ժողովագեան
 Թէ . “ Նշան ըլլայ որ Աստուած զինքը խրկեր է :
 Թէ որ ողջ ողջ անոնք գետինը անցնին , , : Աս
 խօսքս ըսելու ատեն գետինը պատուեցաւ , ու
 զկորխ , զԴաւթան և զԱբիրոն ողջ ողջ տնով տե-
 ղով մէջք առաւ : Երկու հարիւր յիսուն հոգիին
 վրայ ալ կրակ իջաւ այրեց . անոնց պղնձէ թուր-
 վառները Աստուծոյ հրամանով հալեց Մովսէս՝
 ու ողջակէզի սեղանին վրայ անցուց որ յիշեն ու
 մէյսին ալ Ահարոնին զաւկրներէն զատ մարդ Աս-
 տուծոյ առջև խունկ չծխէ :

Ահարոնի գաւազանին ծաւիւլը , արեւն ըստ Բիւիւլը ,
 պղնձէ սյու :

Հ . Խարայէլացիք կորխայ պատվածն որ տեսան
 ինչ ըրին .

9

9. Առջի բերանը խիտ սարսափելով իրար անցան . բայց մէկալ օրը վաղեցին Մովսեսի ու Ահարոնի վրայ՝ « Դուք պատճառ եղաք » ըսելով : Անոնք մէկէն խորանը փախան , ամպն ալ զիրենք ծածկեց : Աստուած նորէն ուզեց ջնջել ժողովուրդը , ինկան Աստուծոյ առջև աղաչելու , Մովսէս ըսաւ Ահարոնին թէ « Առ բուրվառը , գնա ժողովուրդեան մեղքը քաւէ , , : Ինչուան որ գնաց՝ տասներչորս հազար եօթըհարիւր հոգի մեռան :

Հ. Իսրայէլացւոց մէջ քահանայութեան համար եղած տրտունջը ի՞նչպէս վերցուեցաւ .

9. Ապսպրեց Աստուած որ տասուերկու ցեղն ալ մէյմէկ գաւազանի վրայ գրեն անուննին , և վկայութեան խորանը գնեն . որուն գաւազանն որ ծաղկի՝ ան է Աստուծոյ ընտրածը : Մէկալ օրը տեսան ու ժողովուրդեան ալ ցըցուցին որ մինակ Ահարոնինը ծաղկեր ու ընկոյզ ալ տուեր է , որ Աստուծոյ հրամանովը տապանակին մէջ պահեցին . ժողովուրդն ալ զարհուրած ճար կը խընդրէին չի ջարդուելու : Մովսէս ալ կարգ գրաւ որ խորանին մէջ միայն Ահարոն իր աղաքներովը ծառայեն , մէկալ Ղևտացիները իրենց գործքը ընեն . մնացած մարդիկն ալ գրսէն Ղևտացւոց ծառայեն :

Հ. Աւետեաց երկիրը չմտնելու պատժոյն տակը Մովսէս ալ կը սեպուէր .

9. Չէ . բայց շատ տարիէն ետքը , երբոր նորէն Սին անասպառ եկան , Կադէս ըսուած տեղը բանակնին դրին . հոն Մարիամ մեռնեղէն ետքը , ժողովուրդը ջրի համար սկսան տրտնջալ . « Երանի թէ մենք ալ մեռած ըլլայինք , , կ'ըսէին : Մովսէս Աստուծոյ հրամանովը ժողովուրդեան հետ գիմացի լեռը գնաց՝ ապառաժէն ջուր հանելու , ու ասարակուսած քարին վրայ ելաւ ըսելով թէ « Աս

6

9

7

քարէս ձեռք ջուր պիտի հանենք, ու գաւազանով երկու հեղ զարկածին պէս սկսաւ առաջ ջուր գալ: Բայց Աստուած առ բանիս համար բարկացաւ Մովսէսի և Ահարոնի, ու ըսաւ որ Աւետեաց երկիրը չմտնեն: Ասոր համար ան ջրին անուանն ալ Զ-ր Բ-մբ-ուսանայ ըսուեցաւ:

Հ. Իսրայէլացիք կագեսին ո՛ւր գնացին.

Գ. Ուղեցին անցնիլ Եգիպտոս երկրէն, անոր համար մարդ խրկեց Մովսէս՝ ըսելով որ մէկ բանի մը վնաս չենք ընէր, միայն ճամբայ տուէք: Անոնք վախցան՝ Թող չառնին, կ'ուղէին պատերազմի ելլել, անոր համար գարձան Հոփը լեռը եկան:

Հ. Ահարոն երբ մեռաւ.

Գ. Եգիպտոսէ ելլելէն քառասներորդ տարին, Հոփը լեռան տակը. հոն Աստուած Մովսէսի ըսաւ որ Ահարոնը Հոփը լեռը տանի՝ քահանայապետական լսութիւնը հանէ Եգիպտոս տղին հագցրնէ. ասանկով հարիւր քսանուիրէք տարուան մեռաւ ու հոն Թաղուեցաւ: Երեսուն օր ալ մահուանը վրայ սուգ առին:

Հ. Ահարոնին մեռնելէն ետքը Իսրայէլացւոց ինչ նոր գիպուած հանգիպեցաւ.

Գ. Քանանացիք վրանին պատերազմի ելան ու Իսրայէլացիներէն գերի առին. անոնք քղութատ ըրին Աստուծոյ, Թէ որ մասնէ Քանանացին իրենց ձեռքը, նզովեն. Աստուած լսեց իրենց աղաչանքին. յաղթեցին Քանանացիներուն ու ան տեղին անունը՝ Կ-ւ-ւ գրին: Ետքը երբոր Հոփը լեռնէն Սելմոնայ գնացին, ճամբուն ննդուԹենէն ձանձրացած նորէն սկսան աժգոհալ Մովսէսի գէմ, ըսելով Թէ « Գաներ ենք անշահ մանանայէն, ինչո՞ւ հանեցիր զմեզ Եգիպտոսէն », Աստուած ալ Թունաւոր օձեր խրկեց վրանին որ կը սպաննէին զանոնքը. սկսան աղաչել Մովսէսի որ աղօթք ընէ իրենց համար: Մովսէս Աստուծոյ

հրամանով սղնձե օձ մը շինեց՝ ձողի վրայ քարձք կայնեցուց, ով որ անոր կը նայէր՝ կը բժշկուէր:

Բազում:

Հ. Իւրայեւացիք երբոր Աւետեաց երկրին մօտեցան, ինչ պատճառաւ ան տեղի սաղգերը քրենց դէմ պատերազմի կ'ելլէին:

Պ. Աստուած կը գրգռէր զիրենք՝ սիրտերնին վախ ձգելով որ չըլլայ թէ իրենց վնաս հասցընեն Իւրայեւացիք. անոր համար Ամովհէացուց երկիրը հասան ու անցնել կ'ուզէին, Սեհոն անոնց թագաւորը դէմ դրաւ. ուստի Իւրայեւացիք ալ պատերազմ ըրին. անոնց երկիրներուն տիրեցին: Ետքը Բաբանու Ովգ թագաւորն ալ դէմ ելաւ, անոր ալ յաղթեցին՝ երկիրները առին: Անտոն Մովաբացուց Բաղակ թագաւորը վախուն որ չըլլայ թէ իրեն ալ յաղթեն, մարդ խրկեց Բաղամ որդի Բէռվայ ըսուած կախարդին՝ որ գայ Իւրայեւացիները անիծէ:

Հ. Բաղամ անիծեց Իւրայեւացիները:

Պ. Առջի բերան Բաղակայ քովն չգնաց՝ Աստուծոյ հարցընելով: Բայց Բաղակ նորէն մարդ խրկեց ընծաներով. Բաղամ մտիկ չըրաւ ան գիշեր նորէն Աստուծոյ հարցուց: “ Գնա, ըսաւ Աստուած, բայց ըսածէս գուրս մի ելլիր ”: Առաւօտանց էջը հեծած երթալու ատեն միտքը փոխուելուն համար՝ ճամբուն դիմացը երեցաւ հրեշտակ մը թուրը ձեռքը. էջը սկսաւ ճամբէն գուրս փախել. Բաղամ չտեսնելով հրեշտակը՝ զարկաւ էջին որ շխտակ քալէ. երբոր քիչմ՝ ալ առաջ գնացին, էջը նորէն տեսաւ հրեշտակը ու մէկգի քաշուելով այգիին պատին քսուեցաւ որ

Բաղաամու ոտքը շնչեց ցաւցուց . ան ալ սրգո՛-
ղելով կը զարնէր : Ետքը հրեշտակը նեղ ճամբու-
մը վրայ կեցաւ . էշն որ տեսաւ , ալ ճարը հատ-
նեւրով նստաւ : Երբոր Բաղամմ չարաչար կը ծե-
ծէր էջը , Աստուած բացաւ էշին բերանը որ
ըսաւ . “ Ինչու իս կը ծեծես , , . Բաղամմ ըսաւ .
“ Վասն զի իս ծաղը կ'ընես , դանակ մը ըլլար՝
հիմա անով կը զարնէի , , : Պատասխանեց էջը .
“ Պզտկուց՝ ի վեր վրաս կը հեծնէիր , ասանկ բան
ըրած ունիմ , , : Բաղամմ Չէ , ըսաւ , ու յան-
կաբժ հրեշտակը տեսաւ և մեկէն երկրպագու-
թիւն ըրաւ : Ան ատենը հրեշտակը ըսաւ . “ Ի՞նչ
անգթութեամբ կը ծեծես էջը . Թէ որ առջևէս
չփախչէր՝ քեզ կը սպաննէի : — Մեղայ ըսաւ Բա-
ղամմ , Թէ որ կամենա՞ ետ գառնամ , , : Հրեշ-
տակը , “ Գնա՛ ըսաւ , միայն Թէ Աստուած ինչ
որ տղան ապ ան ըսես , , : Երբոր հասաւ , Բա-
ղակ անոր շատ պատիւ ըրաւ ու բարձր տեղ մը
հանեց որ Իսրայէլացիքը տեսնէ ու անիծէ : Ան
ալ փախարդական բաներով անիծելու ճար մը
գտնաւ կ'ազեր՝ Աստուծոյ հրամանն առնելով .
բայց Աստուած՝ իրեք անգամ ալ որ կը պատրաս-
տուէր անիծելու՝ օրհնել տուաւ : Բաղակ սրգո-
ղեցաւ վաւրտեց , “ Քեզի տարու պարզկներուս
արժանի չեղար , , ըսաւ : Ան ատենը Բաղամմ
խորհուրդ տուաւ որ Մովսրացւոց ու Մադիա-
նացւոց ազնիւներուն ձեռքով Իսրայէլացիքը գլխէ
հանեցին՝ ու Բեւրեղոզու գուռքը պաշտել տուին :

2. Ի՞նչ պատիժ կրեցին Իսրայէլացիք Բելլիե-
զովը պաշտելուն համար .

Պ . Աստուծոյ հրամանովը Մովսէս զոնոնք
անինայ մեռցրնել տալով քսանուչորս հազար
հոգի որ մեռան Փննէհէս Ահարոնի Թուր՝ Եղիա-
զարին որդին՝ աստուածային վեճիժնդրութիւն
ցուցնելով Մադիանացւոց Քաղդի իշխանին աղ-

Յիւր մեռցուց, ու անով Աստուած հանդէպներ լով դադարեցաւ մարդիկներուն կոտորածիլը: Ետքը Աստուծոյ հրամանով հաղարակիան հոգի ամէն մէկ ցեղէն գնացին Մարդիանացուց վրայ՝ Փենեհէան ալ հետերնին, Չարգեցին զամէնքը, Բաղաամն մէկտեղ, ու ամէն ունեցածնին աւար առին: Եւ Մովսէս ան երկիրները ինչուան Յորդանանին քով Ռուբենի, Գադայ ցեղերուն ու Մանասեփն կէս ցեղին տուաւ՝ իրենց ուղերուն համար, խօսք դնելով որ աներնին հոն թողուն ու իրենք միկալներուն հետ Աւետեաց երկիրը երթան օգնեն որ անոնք ալ տեղաւորուին, ու ետքը դառնան:

Հ. Մովսէս ո՞ր մեռաւ .

Պ. Յորդանանու քովը Աստուծոյ հրամանով Յեսուն իր տեղ առաջնորդ դրաւ, խրայէլացուց ալ շատ խրատներ տուաւ օրէնքները ազէկ պահելու. ու ամէն մէկ ցեղը զատ օրհնելէն ետքը՝ Աբարիմ կամ Նաբաւ լեռը ելաւ, ուսկից Աստուած իրեն ցրցուց բոլոր Աւետեաց երկիրները, ու ան տեղը մինակ մեռաւ ու թաղուեցաւ հարիւր քսան տարուան. ոչ աչուրները տկարացան, ոչ ալ երեսը խորշումեցաւ. խրայէլացիք երեսուն օր վրան սուգ ըրին:

44 .

Յորդանանէն անցիլը -- եղած գաւթեալները:

Հ. Մովսէսի մեռնելէն ետքը խրայէլացիք ո՞ր գնացին .

Պ. Աստուծոյ հրամանովը Յեսու ըսաւ որ պատրաստուին Յորդանանէն անցնելու. ու երկու ըրտես խրիեց երկուով որ իմանայ թէ ի՞նչ մարի վրայ են ան տեղի մարդիկները. ու անոնց

բերած լրովը աւելի սիրա առած կարգով մտեցան գետին քովը . քահանաները աքջէն ապանակը վերցուցած . որոնք ոտուրնին շրին գրայցընէլուն պէս Յորգանան երկու բաժնուեցաւ . վարի ջրերը Մեռեալ ծովը գնացին , վերինները գիգուեցան մնացին : Քահանաները ապանակով գնացին գետին մէջ տեղը կեցան , ինչուան որ ամէնը անցան :

Հ . Յորգանան գետին մէջէն խրայէլացիքանցնելուն պէս ապանակն ալ գուրս հանեցին .

Պ . Տապանակը գուրս չելած Աստուած հրամայեց որ գետին մէջէն քահանաներուն կեցած տեղէն՝ ամէն ցեղէն մէյմէկ հոգի մէյմէկ քար առնեն ու ան գիշերը ուր որ պիտի կենան՝ հոն տանին անկեն . ուրիշ տասուերկու քար ալ գետին մէջ տապանակին կեցած տեղը տնկեն . ետքը տապանակը գուրս ելլելուն պէս՝ ջուրը նորէն առջինին պէս սկսաւ վազել : Ասով Յեսուէն ալ Մովսէսին պէս սկսան վախնալ :

Հ . Յորգանանէն անցնելէն ետքը ինչ նոր գիպուած հանգիպեցաւ խրայէլացուոց .

Պ . Մէկէն մանանայ իշնալը գագրեցաւ . հոն առջի զատիկը ցորենէ բաղարջ կերան : Յեսուալ Աստուծոյ հրամանով գայլտխազ քարով թըլփատեց անապատը ծնածները , անոր համար ան տեղին անունը Գաղգազա ըսուեցաւ :

Հ . Յեսուայ Երիքով խրկած լրտեսները ինչ լուր բերին .

Պ . Գնացին Ռախար ըսուած կնկան մը տուն . Թագուորը իմացաւ , մարդ խրկեց որ բռնեն . Ռախար պահեց զանոնք ու ըսաւ թէ գնացին . ետքը լրտեսներուն իմացուց որ ամէնքը աատիկ վախի մէջ են , գիանալով որ Աստուած է ձեր առաջնորդը . ու երգուընցուց զիրենք որ քաղաքը արնելու տտեն իր տունը ազատեն . անոնք ալ

ապրապրեցին որ պատուհանին վրայ կարմիր չուան կապէ որ ճանչցուի: Ետքը զիրենք չուանով պատուհանէն վար իջեցուց՝ որ գաղտուկ ճամբով գնացին ու աս բաներս պատմեցին:

Հ. Երեքով քաղաքը ինչպէս տանուեցաւ.

Պ. Երբոր մէջև մարգիկը սարսափած՝ գոնեքը զոցած կեցեր էին, Աստուած Յեսուայ ապրապրեց որ վեց օր մէյմէկ անգամ պարսպին չորս գին պարտին, քահանաներն ալ եօթը փող փչելով տասպանակին առջևէն, ու եօթներորդ օրը եօթը հեղ պարտելով, ետքի անգամուն փողերը փչելու ասան բոլորը մէկէն կանչեն: Աս որ ըրին պարիսպները մէկէն կործանեցան. իրենք ալ մասն զամէնքը մեռուցին՝ Ռախաբէն զաս, քաղաքն ալ այրեցին: Ետքը Յեսու նորէն Երեքովը շինողին վրայ անէծք կարգաց ըսելով թէ « Առջնեկովը հիմք գնէ, վերջինովը գոնեքը շինէ »: Ինչպէս օր հինգ հարիւր տարի ետքը կատարուեցաւ. Աղան կամ Աբիէլ Բեթեւեւացին առջնեկ: Աբիրոն տղուն հետ սկսաւ շինել, ամէն տղաքը մեռան ու մնացած պզտի տղուն հետ ըրնցուց:

Հ. Երեքովն առնելէն ետքը որ քաղաքին վրայ գնացին խորայնացիք.

Պ. Յեսու Գայի քաղաքին վրայ երթալ ուղելով ու իմանալով որ տկար քաղաք մըն է, իրեք հազար մարդ խրկեց. բաց զնացին, երեսունու վեց հոգի իրենցմէ ջարդուելով փախան անտար վրայ: Յեսու շփոթեցաւ՝ Երասե՞ծոյ առջև ինկաւ կը գանգատէր, ամէնուն սիրան ալ կորորեցաւ:

Հ. Ինչու համար Գայիի վրայ գնացողները յաղթուեցան.

Պ. Ասան յի Երեքովը կործանելու ասան՝ անոր նշափած բաներէն գոցեք, պահեր էին: Յատուած, « Թէ որ կ'ուզէք, ըսաւ, աս մեղքէն

աղբափղ, վիճակով գտնէք դողն ու անով այրեցէք : Աս վիճակը Եուզայի ցեղէն Աքար զինուորին վրայ ելաւ . Յետու հարցուց անոր, ի մացաւ որ Երեքոմբ կողոպտելու ասին՝ գողցեր է աղուար թանած վերարկու մը, երկու հարկուք արծըթէ երկդրամեան, և լեզու մը յիտուն սակիի, ու վանին մէջ հողուն տակը պահեր է : Յետու բերել տուաւ . և Աքարն իր անով անդովը մէկ ձորի մը մէջ տարին քարկոծեցին ու այրեցին . վանին ալ քարեր լեցընելով լեռ ձեացաւ, որուն անունը գրին Ենի Ասկը :

Արևոս ինալ :

Հ . Աքարը մեռցրնելէն ետքը Գայիի վրայ նորէն գնացին .

Գ . Ատուած Յետուայ ըսաւ որ բոլոր զորքով երթայ ու կործանէ : Յետու ալ գիշերով երեսուն հազար զօրք տարաւ քաղցին ետենէրը պահուրտեցուց, ու ինքն աւտուն քիչ մը զօրքով քաղցին գէմ ելաւ : Գայիի մարդիկն որ տեսան, ամէնքն իրենց Թագաւորին հետ խորայեւացուց գէմ ելան : Յետու սուտ վախ ցուցընելով ետ քաշուեցաւ, ինչուան անոնք աղէկ մը իրենց քաղցին հեռացան, ան ասենը ետեիններուն նշան տալուն պէս՝ ելան քաղցին կրակ տաին : Գայեցիք տեսան քաղցին ծախը՝ յուսահատեցան : Անոնք երկու կողմէն շարքեցին զամենքը՝ տասուերկու հազար հոգի, և Թագաւորը ողբ ըրնած, Յետու՝ երկձիւղ վայտի վայ կախել տուաւ՝ ինչուան իրկուսն . ետքը փոս մը ձգեցին՝ վրան քարեր գիշեցին որ աս յաղթութեան յիշատակ ըլլայ :

Հ. Գայի՛ն առնելէն ետքը ո՛ւր գնացին Դարա-
յեւացիք :

Պ. Յետև զիցիկնք Գերազ ու Գարիգի՛ն լեա-
ները տարոււ . հոն քարերով Աստուծոյ սեզան
շինեց՝ վրան զծէ ըրաւ , և աստուածային պատուի-
րանքները անոր վրայ գրեց ու ամեն օրհնութիւն-
ներն ու անեծքները կարգաց որ չմոռնան :

Հ. Յարգանանեն անցնելէն ետքը ըրած յազ-
թութիւններն լսելով ան ազգերը ի՛նչ կըսէին .

Պ. Արտերնին տաստիկ վախ ինկաւ՝ ու ամէնը
մէկտեղ խօսք գրին ու Դարայեւացւոց գէմ էլ լին :
Բայց Գծրաւոնացիք մտածելով որ անոնց գէմ
դնէլ չըլլար , հետև անդացի ձեացան , հին պա-
տրասած ճամբորդութիւններ հագան , ու մաքրած
կոշիկներով , և կրտսրտած գինի տիկեր՝ չորոքած
որդնոտած հացի կտորուանք ճամբու պաշար ա-
ւած՝ Յետևայ առջէն ելան ու ըսին թէ « Քեր
իշխանները բելով Դարայեւացւոց մեծ անունը՝
կ'ուզեն հետերնից դաշինք գնել » : Յետև Աս-
տուծոյ չհարցուցած հաւատաց անանց ու իշխան-
ներուն հետ երգուընցք իրենց որ հետերնին
բարեկամութիւն պահէ : Իրեք օրէն իմացան ա-
նոնց բանեցուցած հնարքը , ու ժողովուրդը սր-
դոգած կ'ուզէին ջարդել զանոնք : բայց իշխան-
ները չթողուցին , որ Աստուծոյ անուանը վրայ
ըրած երգումին գէմ չգործեն որ չպատժուին :
Բայց Յետև կանչեց Գարաւոնացիներն ու բար-
կանալով անոնց՝ պատիժ գրաւ որ գերիի պէս
միշտ Դարայեւացւոց և Աստուծոյ խորանին վրայս
կատրող ջուր կրող ըլլան : Անոնք ալ սիրով յան-
ձըն առին :

Հ. Գարաւոնացւոց անձնատուր ըլլալը երբոր
մէկալ թագաւորները իմացան , ի՛նչ ըրին .

Պ. Ամէնքը շատ վախի մէջ իյնալով , վասն զի
իրենց մէջ Գարաւոն մեծ ամուր քաղաք էր , Ա

գոնիքեցիք Երուսաղէմաց, Թագաւորն՝ ուրիշ չորս
 Թագաւոր ալ մէկտեղ Գարաւոնացւոց վրայ պա-
 տերացիք ելան . Գարաւոնացիք ալ Իսրայէլացւոց
 գիւնցին : Ան առենը Յեգու Աստուծոյ հրամա-
 նաք քալ զօրքերով գիշերանց շտաբայ ելաւ , ու
 լուսնայու ասիկնը մէկէն արմաց վրայ վազեց . Աս-
 տուած ալ քարէ կարծրու Բաբելը սկսաւ անոնց
 վրայ . անանկ որ տարէն աւելի անով շարքուե-
 ցան :

Վ . Ագոնիքեցի ու իր ընկերները Յեռուայ
 մերցին կոցան խաղախլ .

Գ . Չէ . վասն զի երբոր Յեսու տեսաւ որ ա-
 տենը քիչ էր յազմութիւնը զմընցած իրիկուն
 հիշապ . “ Արևն ու լուսնիք կենան , ըսաւ . չքա-
 ճին ” . մէկէն հասած անգերնին կեցան , ինչուան
 որ Իսրայէլացիք զանոնք բուրբաղին շարքեցին ու
 Գազգազա իրենց բանակը դարձան : Եւ որովհե-
 տե հինգ Թագաւորնեք ալ փախեր Մակեաս
 ոյրի մը մէջ պահուողեր էին , հրամայեց որ ան
 այլին բերանը քարերով գոցեն՝ ինչուան որ լմին
 ճոցարտակրազը : Ետքը բանալ տուաւ , ան հին-
 արէն ալ հանեց պահեցուց , ու Իսրայէլացւոց
 քորագլուխներուն ըսաւ որ անոնց վզերնուն վրայ
 կտխեն , ու սիրա քանեն , գիտնան որ Աստուած
 բոլոր Իսրայէլացւոց Թշնամիները առանկ պիտի
 ընջէ : Ետքը սպաննեց ու մարմիննին ինչուան իրի-
 կուն կախելէն ետքը՝ վար առին առջի ոյրին մէջ
 ճեղքին ու մեծ քարերով գոցեցին : Անկէ դեա-
 ճին ուրիշ քաղաքներու վրայ ալ առին ու Թագա-
 ւորնին փայտի վրայ կախեցին :

Յետևայ եօթի գործակերը :

Զ. Երբոր Յեսուս շատ քաղաքներ կ'անէր, չգտնուեցաւ ազգ մը որ քիչ մը ուժով կարենայ դէմ դնել :

Ե

Գ. Յարին Սուրայ Թագաւորը ոտք ելաւ, չորս գին մարդ խրկեց Ամովհէացւոց, Քեսապացւոց, Փերեզացւոց, Յերուսապոց, Խեւացւոց, և ուրիշ քովի ազգերուն, ու ամէնը մեկէն անհամար զորքով ձիերով ու պատերազմական կառքերով ժողովեցան Մառոն չրին քովը : Ան ատեն Աստուած ըսաւ Յեսուայ. “Մի վախնար, վաղը պիտի յաղթէք ամենուն, ձիերը ջարդէք, կառքերը այրէք” : Յեսուս քաջութեամբ լեռան դիէն յանկարծ վրանին վազեց՝ կոտորեց զանոնք, փախչողներուն ալ ետէն ինկաւ՝ զամէնքը մեռցուց ու երկիրներնուն տիրեց : Ասանկով զեց տարուան մէջ երեսունումէկ Թագաւոր ջարդեց ու բոլոր Աշտեայ երկիրը մարդեց :

Հ. Յեսուայ ըրած պատերազմներով ջարդուեցան բոլոր Թշնամիները :

Գ. Մէկ քանի այլազգի տէրութիւններ Թոզուց Աստուած Խորայէլացւոց զգուշութեան համար, որ պարսպ կենալով չլծուին. նաև պէտք եղած ատենը՝ անոնց ձեռքովը պատժուին խրատուին :

Հ. Յեսուս ինչ կարգով բաժնեց երկիրները Խորայէլացւոց :

Գ. Ինչպէս որ Մովսէս որոշեր էր՝ ինն ու կէս ցեղին վրայ բաժնեց. երկու ու կէս ցեղին Յորդանանէն անդին տուած ըլլալով. Ղևապացւոց բաժինն ալ մասնաւոր տեղ չէր, հապաքառսու

նրով թը քաղաք ցրուած բաւար խորայեւացւոց մէջ . որոնցմէ վեցը Գաղտ սպասարանի կ'ըսուէր , որպէս զի թէ որ մէկը դիպուածով մարդ սպաննէ՝ հոն փախչի խալթի : Ասկէ զատ Քաղկերայ ալ , բարի վկայութեանը վարձ՝ ինչպէս որ Աստուած խոտացեր էր , մասնաւոր տեղ պուաւ . խորայեւացիք ալ Աստուծոյ հրամանովը՝ Եփրեմի ցեղին երկրին մէջ լեռան մը վրայ Թամնաթասրան Յեսուայ տուին , որ հոն քաղաք շինեց ու բնակեցաւ :

Հ . Յորդանանէն անցնելէն ետքը տապանակը գւր կը պահէին .

Պ . Ինչուան որ պատերազմները ըննցաւ երկիրները բաժնեցին՝ Գաղգաղա էր , ետքը Եփրեմայ ցեղին երկրին մէջ Սեղով քաղաքը դրին . թէ պէտ անկէ ալ խորայեւացիք վերուցին՝ տեղէ տեղ տարին , բայց իր հաստատ տեղը հոն եղաւ՝ ինչուան Սամուէլ մարգարէին տանը :

Հ . Երկիրները բաժնեւէն ետև՝ ամեն կերպով խաղաղացան խորայեւացիք .

Պ . Երբոր խաղաղ կեցեր էին՝ յանկարծ շիտ թու թիւն մը պատահեցաւ : Ան երկու ցեղ ու կէսն որ Յորդանանու անգիի կողմը գնացին տեղաւորուեցան , հոն մէկ մեծ սեղան մը շինեցին : Մէկալ տասը ցեղք երբոր իմացան՝ ծուռ մտքի դնացին , անոր համար խորհուրդ ըրին որ անոնց վրայ պատերազմի ելլեն : Բայց առաջուց ազէկ մը իմանալու համար՝ փենն հէտ քահանան՝ ուրիշ խօսքի տէր մարդիկներու հետ մեկտեղ անոնց խրկեցին . որ գնաց յանգիմանեց զանոնք թէ կապալաշտութիւն ընել սկսեր են : Անոնք պատասխան տուին թէ անոր համար շինեցինք որ ետեկ եկողները իմանան թէ մենք ձեզի հետ եղբայր ենք : Ասով ամենուն սիրտը հանգչեցաւ ու փառք տուին Աստուծոյ՝ որ աս մեղքէս ազատ

են եղեր : Յեսու ալ ան սեղանին անունը դրաւ՝
Վլայո-Ի-ն , որ ան ցեղերն ալ մէկանոնց հետ
մէկ Աստուած կը պաշտեն :

Հ . Յեսու Թամնաթսարան երթալէն ետքը
յիշատակի արժանի ինչ բան ըրաւ .

Պ . Վերջի ծերութեան ատենը բոլոր մեծերը
քովը կանչեց ու մտքերնին ձգելով Աստուծոյ
անհամար բարերարութիւնները , յորգորեց որ
չլլայ թէ կուռքերուն ետեւն երթալով Աս-
տուած վրանին բարկացրնեն . երգում ալ առաւ
իրենցմէ որ յաւիտեան իրենց Աստուածը պաշ-
տեն . և աս բանիս յիշատակ՝ խորանին քովը մեծ
քար մը տնկեց որ որդւոց որդի յիշեն աս Աս-
տուծոյ հետ ըրած ուխտերնին . իսկ ինքը բարի
ծերութեամբ հարիւր աստը տարուան մեռաւ :
Վրան շատ չանցաւ՝ Եղիազար քահանայապետն
ալ մեռաւ , և տեղը անցաւ Փենեհէս որդին :

44 .

Քաղէբ , Գոթոնիել , Ասուր , Սամեթար :

Հ . Յեսուայ մեռնելէն ետե միլ եղաւ առաջ-
նորդ Իսրայէլացւոց .

Պ . Աստուծոյ հրամանովը Քաղէբ՝ Յուդայի
ցեղէն : Յն ատենը Յուդայի ցեղը՝ Շմաւոնի ցե-
ղը հետը առած Քանանացւոց ու Փերեզացւոց
դժմեղն սկսան . Ադոնիսեզէի թագաւորն ալ
բռնեցին ու ձեռուրները ոտուրները կտրեցին :
Ինքն ալ ան ատենը ըսաւ թէ “ Ըրածիս հատու-
ցումը դտայ , որ եօթանասուն թագաւոր բռներ
եմ ու անոնց ձեռուրները կտրած սեղանիս տակը
շան պէս ինկած փշրանքները բերնով կ'առնեին
ու կ'ուտեին , , :

Հ. Խորայելացիք մնացին միշտ իրենց աստուած պաշտութեան մէջ .

Գ. Քանի որ Յեսուայ ատենի ծերերը կային՝ Աստուծոյ օրէնքները կը պահէին . անկէ ետքը սկսան գէշնալ՝ կուռք ալ պաշտել . անոր համար Աստուած Քուսարսաթէմ Ասորոց Թագաւորին մատնեց զիրենք , և ութը տարի չարաչար ծառայելէն ետե՛ երբոր նորէն Աստուծոյ գիմեցին , Գոթոնիէլ Քաղերայ պզտի եղբայրը իրենց առաջնորդ առաւ , որ Խորայելացիները ազատեց ու քառսուն տարիէն մեռաւ :

Հ. Գոթոնիէլէն ետքը ով իշխեց .

Գ. Նորէն մնացին ինքնագլուխ ու սկսան մեզանչել . ուստի Եգզոմ Մովարացոց Թագաւորը վրանին տիրեց՝ սասնըութը տարի , ինչուան որ նորէն Աստուծոյ ինկան : Ան ատենը Աստուած զԱւովք Բենիաֆինի ցեղէն իրենց առաջնորդ առաւ որ երկու ձեռքով ալ յաջող էր :

Հ. Աւովք ինչպէս ազատեց Խորայելացիները գերութենէ .

Գ. Անգամ մը Խորայելացիք իրեն տուին ընծանին որ ատնի Եգզոմին . ինքք երկոայրի սուր մը մէկ թիզ երկայն՝ ալ կու՛մը վերարկուին տակը պահեց ու գնաց : Ընծաները տալէն ետքը մարգիկը դուրս ճամբեց , ու Եգզոմին ըսաւ թէ գալտուկ խօսք մը ունիմ . Եգզոմն ալ քովի մըքսիկը գօւրս հանել տուաւ . ան ատեն Աւովք ըսաւ , Աստուծոյ կողմանէ քեզի բան մը պիտի ըսեմ : Եգզոմ քովը մտեցաւ , Աւովք շուտ մը ձախ ձեռքովը գանակը քաշեց՝ Եգզոմին կուշար խոթեց թողուց ու արարոնք դուրս ելաւ՝ դուռը վրայէն կղպեց ու գնաց : Թագաւորին ծառաները եկան տեսան որ կղպած է , կարծեցին թէ ինքք ներսը հարկի համար կ'ուշանայ , խել մը օտոստէլէն ետե , բանալին բերին՝ դուռը բացին տեսան

որ Եգլտմը մեռած գետինը փռուեր էր : Երբոր
Մովսրացիք շփոթած իրար անցեր էին , Աւովգ
գնաց շուտով Խորայեւացիքը ժողովեց՝ դարձաւ մէկ
օրուան մէջը տասը հազար հոգի շարդեց , ու
Խորայեւացիքը գերութենէ խալըսեց , որ ութ
սուն տարիի չափ ազատ մնացին . ու ինքը Աւովգ
ինչուան որ մեռաւ՝ անոնց դատաւորութիւն
կ'ընէր :

Հ . Աւովգէն ետքը ո՞վ եղաւ դատաւոր .

Պ . Սամեգար՝ Անաթայ որդին կարիճ մարդ
մը , որ շատ զգնութիւն ըրաւ Խորայեւացւոց .
մէկ հեղ մը արօրին մաշտօք վեց հարիւր այլազգէ
մեռցուց , ու շատ կողեր ու ոչխարներ կողոպտեց :

48 .

Դեբորա և Բարակ :

Հ . Սամեգարին ո՞վ յաջորդեց .

Պ . Երբոր Խորայեւացիք նորէն ճամբանին փո-
խեցին , Աստուած զիրենք մտանց Քանանա-
ցւոց Յաբին Թագաւորին ձեռքը քսան տարի , որ
չատուծով էր , ինք հարիւր երկրթէ կառք ունէր :
Աս ատենները Խորայեւացւոց կ'առաջնորդէր
մարդարէ կնիկ մը՝ Դեբորա անունով : Երբոր Խ-
որայեւացիք զջնովի եկան՝ Դեբորան կանչեց իրեն
Բարակը՝ Կեփթաղիմի ցեղէն ու ըսաւ . “ Աս-
տուած կը հրամայէ որ Թարոր ըսաք երթաս Կեփ-
թաղիմի ու Չարուղոնի ցեղերէն տասը հազար
հոգի հետդ առնես երթաս Ախոնի հեգեղատը՝
Յարին Թագաւորին Սիսարա զօրապետին գէժ , , :
Բարակը ըսաւ Դեբորայի . “ Թէ որ հետս գաս՝
կ'երթամ , , : Դեբորան խօսք տուաւ , “ Բայց
գիտնատ , ըսաւ , որ ան ատենը յաղթութիւնը
քուկդ ջլլար , , : ու մէյուեղ գնացին : Երբոր ի-

մայաւ Սիսադա՝ բոլոր զօրքերով երկրթէ կառ-
քերով եկաւ Կիսսնի հեղեղաօր՝ Իսրայէլացւոց
դէմ: Դեբորայի ըսածին պէս Բարակն որ թա-
բօր լեռնէն ինչաւ պատերազմի՝ Աստուած սաս-
տիկ շփոթուծիւն ձգեց մէջերնին, որ փախչող
փախչողե եղան, ու Բարակ ետե՛նին ինկած զա-
մէնքը ջարդեց: Սիսարան ազատելու ճարը փրն-
տըսելով ոտքով վազելով Կինեցւոց կողմը գնաց:

Հ. Կինեցիք ով էին, և ի՞նչ օգնուծիւն ըրին
Սիսարայի.

Պ. Պշտիկ ազգ մըն էին որ եկեր վրանով ան
տեղուանքը կը բնակէին. և Մովսեսի կնկանը
գիէն Իսրայէլացւոց խնամի ըլլալով բարեկամ
էին, բայց այլազգիներուն հետ ալ թշնամի չէին:
Յայէլ՝ Քաբեր կինեցիին կնիկը՝ Սիսարայի դէմը
հանգիպեցաւ ու ներս կանչեց որ հանգչի. խմե-
լու ջուր ուղէց, Յայէլ ջրին տեղը իրեն կաթ
խմցուց, ու ներսը անոր ուղածին պէս գաղտուկ
պառկեցուց՝ վրան ծածկեց որ մարդ չիմանայ,
ու ինքը գնաց վրանին ցիցն առաւ և ուսով զար-
կաւ Սիսարայի գլուխը գետինը գամեց մեռուց:
Բարակ հասաւ կը փնտէր զՍիսարա, Յայէլ
ներս կանչեց զինքը՝ ցրցուց: Ասանկով Աստուած
Իսրայէլացիքը խաղսեց. Դեբորան ալ Բարակայ
հետ փառք տալով Աստուծոյ շնորհակալուծեան
գովասանք մը ըրին:

46.

Գեդէն:

Հ. Բարակայ ձեռքով եղած Իսրայէլացւոց
ազատուծիւնը որչափ գիմարցաւ.

Պ. Քառասուն տարի. ետքը նորէն Աստուծոյ
երեսէն իյնալով Մագիանացւոց և Մազեկացւոց

5*

ձեռքը մասնունեցան . եօթը տարիէն երբոր Աստուծոյ ինկան , Աստուած մարգարէ մը խրկեց որ ըրած մեղքերնին երեսնին տուաւ խրատեց : Ետքը հրեշտակ մը խրկեց Գեղէոնին՝ Մանասէի ցեղէն , երբոր ասիկայ Մագիանացոց ձեռքէն վախճած՝ իր հօրը կալը ցորեն կը ծեծէր , հրեշտակն եկաւ ըսաւ թէ “ Աստուած քեզ ընտրեր է որ Թշնամիները վարձտես , , : Գեղէոն ըսաւ , “ Ես ո՞վ եմ որ խորայէլացիքը ազատեմ , , : Հրեշտակը պատասխան տուաւ թէ “ Աստուած հետդ է , , : Ան նաեւն Գեղէոն նշան տրուեց , աղաքեց հրեշտակին որ հոն կենայ ինչպէս ինքն երթայ իրեն համար կերակուր բերէ . ու գնաց Գեղէոն շուտով ուլ մը պատրաստեց ու բազարը հաց շինեց , հրեշտակին առջևը բերաւ . հրեշտակն ըսաւ որ գիմացը քարին վրայ գնէ ան բաները , և ձեռքի գաւազանովը մտին դպածին պէս՝ քարէն կրակ ելաւ այրեց կերակուրները , ու հրեշտակն ալ աներևոյթ եղաւ : Գեղէոն աս հրաշքովս իմացաւ որ հրեշտակ Աստուծոյ է եղեր՝ վախցաւ , և ան տեղը Աստուծոյ սեղան շինեց : Ան գիշերը Աստուած Գեղէոնի հրամայեց որ երթայ իր հօրը Բահաղ կուռքին սեղանը , կործանէ , քովն անտառը կտրէ , և ան վայտերով իր հօրը եօթը տարուան գիրցուցած եզը՝ Աստուծոյ ողջակէզ ընէ՝ նոր շինած սեղանին վրայ : Գեղէոն վախցաւ ցորեկն ընելու . ուստի գիշերը ելաւ գաղտուկ տասուիրեք հոգի առաւ իր հօրը ծառաներէն՝ գնաց Աստուծոյ հրամանը կատարեց : Առաւօտանց քաղքին մարդիկը իմացան որ Գեղէոն ըրեր է , հօրը եկան , կուռքին որ Գեղէոնը տայ որ սպաննեն : Հայրը պատասխան տուաւ . “ Բահաղը թէ Աստուած է՝ ինքը Թող վրէժ առնէ , , : Գեղէոնի անունն ալ Յէրֆօղ գրաւ , իբր թէ Բահաղ կուռքին յաղթող :

Հ. Ե՛րբ գնաց Գեգէոն Մագիանացւոց և Ամազեկացւոց գէմ՝

Գ. Ատուծոյ իրեն երենապէն ետքը երբոր լսեց թէ անոնք նորեն վրանին կուգան, կանչեց իւրայեւազիքը Ասերի, Զարուզոնի և Նեփթազեմի ցեղերէն՝ որ գէմ ելլեն: Բայց նորէն Ատուծա՛ք առ նշանս խնդրեց, որ գզաթ մը գիշերը գուրս փռէ, ու ան գզաթին վրայ միայն անձրև գայ. առաւօտանց որ ելաւ գզաթը քամեց՝ կոնք մը ջուր ելաւ: Աս որ տեսաւ՝ մէյմ՝ ալ խնդրեց որ ասոր ներհակը՝ ան գզաթը չոր մնայ, ու բոլոր գեղերը իր թո՛ւ Ասերիու հրաշքով սիրտ առած, երբոր ելաւ թշնամիներուն գէմ երթալու, Ատուած “ Ըստ են, ըսաւ, զօրքդ. ետքը կը կարծեն թէ իրենց ուժովը յազլթեցին. ըսէ որ վախկոտները ետ գառնան ”: Ան ատենը քսանուերկու հազար հոգի ետ գնացին ու տասը հազար մնացին: “ Ասոնք ալ շատ են ըսաւ Ատուած. ուստի ան ամէնը ջրի քով տար, ու հոն նայէ թէ ո՞վ ջուրը օփր առած շան պէս կը լափէ, ու ո՞վ ծնկան վրայ ինկած, ու մէկ մէկէ զատէ ”: Ատանկով միայն իրէք հարիւր հոգի շան պէս լափելով խմեցին. և Ատուած ըսաւ Գեգէոնին. “ Մինակ ասանցմով իւրայեւազիքը Մագիամու ձեռքէն պիտի ազատեմ, մէկայները ճամբէ ”:

Հ. Գեգէոն իրէք հարիւր հոգւով ինչպէս պատերազմեցաւ Մագիամու հետ.

Գ. Առաջ Ատուած իրեն սիրտ աալու համար հրամայեց որ ինքը իր Փարա ազուն հետ գիշերանց գաղաուկ թշնամիներուն բանակը երթայ, ու լսէ ինչ որ կը խօսին: Գեգէոն գնաց լսեց որ զինուորին մէկը մէկայլին երազ կը պատմեր, թէ “ Տեսայ որ մէկ գարիէ նկանակ մը գլորեցաւ գէպ ի մեզ, ու զարկաւ կործանեց բոլոր Մագիամու բանակը ”. մէկայն ալ ըսաւ, թէ

« Աս Գեգէոնի տներն է, Աստուած զմեզ անոր
ձեռքը տուեր է », Գեգէոն Աստուծոյ շնորհա-
կալ ըլլալով բանակը գարձաւ « Եւէք, ըսաւ,
Աստուած Մադիամը մեր ձեռքը մասնեց », ու
իրեք հարիւրը իրեք գունդ բաժնեց, և զէնքի
տեղ ամենուն մէկ ձեռքը եղջիւրէ փող տուաւ,
նւ մէկալ ձեռքը վառած ճրագ՝ սափորի մէջ ծած-
կած. և ապապրեց որ իրեն նային ու անանկ ը-
նեն: Գէս գիշերուան մօտ յանկարծ թշնամիներ
ուրէն բանակը գնացին, ու մէկէն փողերնին փը-
չելով սափորնին կտորրածցին՝ նային որը դուրս
երկցան, ու մէկ բերան սկսան խնջել, Սուր
Տեառ և Գեգէոնի: Աս բանովս Աստուած Մա-
դիամու բանակը անանկ վախ մը ձգեց որ մէկ
զմէկ թշնամի կարծելով անխնայ կը ջարդէին,
ինչուան հարիւր քսան հազար հոգի մեռան:
Փախածներուն համար ալ մարդ խրկեց մէկալ
խորայէլացւոց, որ գէմերնին ելլեն: Ջարգէն:
Որէք ու Ջէք իշխաններուն ալ գլուխնին կտրե-
ցին, Գեգէոնի բերին:

Հ. Զահեքով վախըննելով Մագիամու զորքը
Ջարգէլէն զատ Գեգէոն ուրիշ ինչ պատերազմ
ըրաւ:

Պ. Երկու Մագիամու (Թագաւորներ՝ Ջերէի
և Սաղմանա՝ տասներէինգ հազար զորքով փախեր
էին ուրիշ տեղ: Եսկնուն գնաց Գեգէոն, բայց
յոգնած և անօթի ըլլալով զորքը՝ հանգիպեցան
Սոկերովթ քաղաքը որ քիչ մը հաց տան. ասոնք
չտուին՝ ըսելով, « Ո՛ւր են Թագաւորները, ջը-
ցուր որ տանք: — Երբոր բռնեմ զանոնք, ըսաւ
Գեգէոն, զձեզ փուշերու վրայ կը տանջեմ », ու
գնաց Փանուէլ քաղաքը. անոնք ալ առաջիննե-
րուն պէտ ըսին. անոնց ալ սպառնացաւ որ կոր-
ծանէ իրենց աշտարակը: Գնաց Ջարգէց զամէն-
քը. Թագաւորներն ալ բռնեց ու գարձաւ, ը-

րած սպառնալիքները կատարեց, ու Փանուկի մարդիկն ալ սպաննեց : Ետքը Ձերէի և Սաղմանա Թագաւորներուն համար իրեն Եթեր անգրանիկ աղուն ըսաւ թէ Ել մեռցուր . ան գեռ սղտիկ ըլլալուն՝ վախցաւ . անոնք ալ ըսին Գեդէոնի թէ “ Դու զմեզ սպաննէ որ ուժով կործեսս ” . ան տտենը ելաւ ինքը մեռուց , ու անոնց ուղտերուն մանեակներն ալ առաւ :

Հ . Իսրայէլացիք Մագիամու ձեռքէն ազատելուն համար Գեդէոնին ինչ փոխարէն ըրին .

Պ . Ուզեցին որ ինքը ու իր աղաքը իրենց առաջնորդ ըլլան . Գեդէոն ըսաւ թէ “ Ձեր իշխանը Աստուած է ” , ու խնդրեց անոնցմէ որ Թըշնամիներուն կողոպուտներէն մարդագլուխ իրեն մէյմէկ օղ տան . իրենք ալ սիրով տուին , ու ամէնը եղաւ հազար եօթը հարիւր սիկղ ոսկի , թող սւրիչ ոսկիէ առած զարդերը :

Հ . Գեդէոն ժողովուրդէն առած զարդերը ինչ ըրաւ .

Պ . Աւելորդապաշտական բաներ շինեց Եփրաքաղքին մէջ , որ ետքը իրեն՝ իր զաւակներուն մեղաց պատճառ եղաւ , նաև Իսրայէլացւոց ալ : Ասանկով քառասուն տարի՝ Գեդէոնին ատենը Իսրայէլացիք ազատ մնացին , ու ետքը նորէն սկսան կռապաշտութիւն ընել :

ԱԲԻԷԼԷ :

Հ . Գեդէոնին տեղը գառաւոր ո՞վ նստաւ .

Պ . Գեդէոն եօթանասուն զաւակ թողուցեր էր , Աբիմէլէքն ալ Սիկիմացի կինէ մը եղած : Ասիկայ մօրը աղբականներուն ձեռքօվը Սիկիմացւոց սիրաը իրեն քաշեց՝ որ հօրը տեղը Իսրայէ .

լացւոց իշխան գնեն . և ասահով ըրցալու համար՝
մէկէն Սիկիմացիներէն առած սարկով սրիկաներ
ժողովէց՝ ու գնաց իր եղբայրները եօթանասուն
հոգի քարի մը վրայ մորթեց . միայն պզտիկը Յո-
վաթամբ պահուրտելով ազատեցաւ : Ետքը Սիկի-
մացիք ու Մասազոն քաղքին մարդիկը Արիմելէքը
Թագաւոր նստեցուցին : Յովաթամ անոնց առա-
կով մը իմացուց որ գէշ ըրին :

Հ . Յովաթամ Արիմելէքին Թագաւորելուն
վրայ ինչ առակ բերաւ Սիկիմացւոց .

Գ . Գնաց գիմացը . Գարիզին լեռը ելաւ ու
սկսաւ կանչել . “ Մտիկ ըրէք Սիկիմացիք , ծա-
ռերն ուզեցին իրենց Թագաւոր մը . գնացին՝ ձի-
թեննւոյն ըսին , անիկայ պատասխանեց թէ , Ես
չեմ թողուր իմ եղս , որ անով Աստուած ու մար-
դիկ իս կը մեծարեն , ու չեմ երթար ծառերուն
իշխելու . ետքը գնացին Թզենիին որ գայ իրենց
Թագաւորէ . անալ յանձն չառաւ՝ իր անուշու-
թիւնը յիշելով . գնացին որթին , որթն ալ չու-
ղեց , իմ գինիս՝ փայտերուն իշխելէն ազէկ է ըսե-
լով . ան ատեն գժնիկը կանչեցին , ուրախացաւ
գժնիկն ու ըսաւ . Եկէք իմ շուքիս տակը : Ինչ
կը կարծէք , ըսաւ Յովաթամ , գժնիկէն կրակ
չէքեր ու չայրեր եղենափայտերը . թէ որ արգա-
րուծիւն էր Գեգէոնի տանը վրայ ըրածնիդ , ըս-
րով վայլէք մէկզմէկ . թէ չէ՝ պիտի կրակ ելլէ Ա-
րիմելէքէն՝ ու զձեզ ալրէ , , : Աս խօսքերէն ետ-
քը փախաւ գնաց :

Հ . Գեգէոնի տղուն Արիմելէքայ Թագաւո-
րուծիւնը ինչ վերջ ունեցաւ .

Գ . Ինչպէս որ Յովաթամ ըսեր էր , Արիմելէք
իրէք տարիի չափ անկարգութեամբ խորայելա-
ցւոց իշխելէն ետքը , չգիմացան Սիկիմացիներն ,
ու Գաալ իշխանին հետ գէմն ելան : Արիմելէք
Սիկիմացւոց վրայ գնաց՝ Զարգելով ցրուեց . ետքը

խմացաւ որ Սիկիմի բերդին մէջ շատ մարդ ժողովեր է, ըսաւ իր զօրքին, « Ինչ որ ես ընեմ՝ դուք ալ ըրէք » . ետքը առաւ կացին մը՝ բեռ մը փայտ կոտորեց՝ ուսը զարկաւ, զօրքն ալ ըրին իրեն պէս ու գնացին բերդին կրակ տուին, ուր հազար հոգիի չափ այրեցան : Անկէ Թեբէս քաղքին վրայ գնաց՝ առաւ . ան քաղաքը ամուր բերդ մը ունէր . մեծամեծները հոն փախան : Երբոր Արիմէլէք բերդին դրանը մօտեցաւ՝ վերէն կնիկ մը երկանի քարի կտոր մը ձգեց դիտուն վրայ ու ջախջախեց . ան առեն յուռահատած՝ ըսաւ կապարճակիրին որ սուրը հանէ՝ զինքն սպաննէ, որ չլլայ թէ կրնկան ձեռքով մեռած սեպուի : Ասանկով ինքն ալ Սիկիմացիք ալ պատիժնին առին :

48 .

Թուղա . Յայիր , Յեփեայէ :

Հ . Արիմէլէքէն ետե դատաւոր ով եղաւ .

Գ . Թողդա Իսաքարի ցեղէն , քսանուերեք տարի : Ետէն Յայիր Գաղաազացին քսանուերկու տարի , որ երեսունուերկու որդի ունէր , որոնք երեսունուերկու յաւանակի վերայ հեծած կը պարտէին , և մէյմէկ քաղաք ունէին որ Աւս + Յայիրայ ըսուեցան :

Հ . Յայիրէն ետքը ով իշխեց .

Գ . Իսրայէլացիք նորէն որ կուտպաշտութիւն կրնէին՝ Աստուած սրդողեցաւ , թողուց որ տառնըութը տարի այլազգիներէն չարչարուեցան . ետքը Երբոր մեղայ ըսել սկսան , Աստուած մէկէն չուզեց լսել : Անգամ մը Գաղատագու մեծերը խօսք դրին մէջերնին՝ թէ ով որ առաջ պատերազմի ելլէ Ամոնացուոց գէմ , ան ըլլայ իրենց իշխան . ետքը կանչեցին Յեփեայէն որ իրեն հօրն անհարա :

զոտ տղան ըլլալով՝ վաճառեց էին մեկալ եղբայր-
ները . ան ալ դացեր սրիկաներու գլուխ եղեր
էր : Երբոր իմացաւ թէ Գաղատացիք իրեն կա-
րօտ են , չուզէլ ձևացուց . “ Դուք , ըսաւ , զիս
վաճառեցիք ” : Բայց ետքը անոնցմէ երգումով
խօսք առաւ՝ որ եթէ Աստուած պատերազմը յա-
ջողէ՝ ինքն իշխան ըլլայ . ու հետեւին Մասեփա
եկաւ , ուր որ Իսրայէլացիքը ժողովէր էին :
Գեսպան խրկեց Ամոնացւոց թագաւորին թէ
“ Ինչո՞ւ եկեր պատերազմ կ'ընես ” . թագաւորը
պատասխան տուաւ թէ “ Իմ երկիրներս ետ
առէք ” : Յեփթայէն նորէն խրկեց ըսաւ թէ
“ Իսրայէլացւոց ճամբայ ընելու ատեն աս տեղի
մարդիկը մեզի դէմ ելան , մենք ալ անոնց յաղթե-
լով մեր Աստուծոյ օգնութեամբ՝ պատերազմա-
կան իրաւունքով աս երկիրները առինք՝ իրեք
հարիւր տարի առաջ . հիմա աս քու ըրած անի-
րաւութեանդ գատապտանը Աստուած տեսնէ ” :
Երբոր թագաւորը մտիկ չըրաւ , ան ատենը Յեփ-
թայէն Աստուծմէ շարժած՝ շուտ մը պատրաս-
տուեցաւ պատերազմի , և Աստուծոյ ուխտ ըրաւ
որ եթէ Ամոնացւոց յաղթէ , իր տունը դառնա-
լու ատեն՝ ով որ առաջ իրեն դիմացը գայ , անի-
կայ Աստուծոյ ողջակէզ ընէ : Ետքը դնաց թշնա-
միները շարաչար կոտորեց . քսան քաղաք առա-
ւու դարձաւ :

Հ . Յեփթայէն ըրած ուխտը ինչպէս կատար-
ւեց .

Գ . Երբոր Մասեփա քաղաքն իր տունը կը
դառնար՝ իր մէկ հատիկ աղջիկը պարբանած թրմ-
բուկ զարնելով դիմացը ելաւ : Յեփթայէն ցա-
ւեցաւ “ Վայ ինձի դուստր , ըսաւ , ուխտ ըրեր
եմ որ նախ ով որ դիմացս ելլէ , անիկայ Աստու-
ծոյ ողջակէզ ընեմ ” : Աղջիկը սիրով յանձն ա-
ռաւ , . միայն երկու ամիս ատեն ուզեց որ երթայ

լեռները իր ընկերներուն հետ լայ իր կուսու-
թիւնը . երկու ամէնէն ետե կատարեց Յեփթայէն
իւր Աստուծոյ ըրած ուխտը : Եւ ան ատենէն սո-
վորութիւն եղաւ Իսրայէլացւոց մէջ՝ տարին չորս
օր աղջիկները մէյտեղ եկած՝ Յեփթայէի աղջ-
կանը վրայ ողջ կ'ընէին :

Հ . Յեփթայէն Ամոնացւոց պատերազմէն զառ-
ինչ պատերազմ ըրաւ .

Գ . Եփրեմայ ցեղին հետ մեծ պատերազմ
ըրաւ . վասն զի անոնք իրեն նախանձելով անցան
Յորդանան : Գեաթ՝ եկան ըսին թէ “ Ինչու մեզ
չխնայիր Ամոնացւոց գէմ ” . ու կ'ուզէին իրեն
ճշտ հատցնել : Յեփթայէն պատասխան ասուա-
ծի “ Գանչեցի , բայց զնաք չեկաք , Աստուած
ալ բանս յաջողեց ” : Երբ տեսաւ որ անոնք չեն
հանգարտիր՝ սկսաւ անոնց հետ պատերազմիլ ,
ու մեծ ջարդ տուաւ , ետքը փախչողներն ալ որ
Յորդանան մէկ նեղուցէ մը պիտի անցնէին՝ ըրո-
նել կօծանք կը հարցընէր թէ Եփրեմայ ցեղէն
են . երբոր Չէ կ'ըսէին , իրենց ըսել կուտար աս
բառը՝ Նիպուէի , որ հասկ ըսել է , ու ով որ չիտակ
ըսել չերնալով Նիպուէի կ'ըսէր , ան կը մեռը-
նէին . և ասանկով քառասունուերկու հազար
հոգի կտորուեցան անոնցմէ : Ամէնը վէց տարի
դասուորութիւն ընելէն ետքը մեռաւ :

Հ . Յեփթայէին սով յաջորդեց .

Գ . Ետերոն Բեթզեհեմացին՝ եօթը տարի . որ
երեսուն մանչ ուներ , երեսուն ալ աղջիկ , և
ամէնն ալ ինքը կարգեց : Ետեէն նստաւ Էլոն
Չարուղոնացի տասը տարի : Ետքը Աբդոն Փա-
րաթոնացի՝ Եփրեմի ցեղէն ութը տարի . քառա-
սուն աղաք ուներ , երեսուն ալ թոռ :

Սամիսոն :

Հ . Արդունէն ետքը Իսրայէլացւոց ո՞վ կ'առաջ նորդէր .

Գ . Նորէն աստուածպաշտութենէ թուինալով քառասուն տարի այլազգիներուն տակը ինկան : Ան ատենները Դանայ ցեղէն Մանովէ անունով մէկը ամուլ կին ունէր . օր մը հրեշտակ Աստուծոյ երևցաւ աս կնկան , ու ըսաւ թէ «Դուն աղայ պիտի բերես՝ սխտաւոր Աստուծոյ բայց զգուշացիր գինիէ օղիէ և ուրիշ անսուրբ կերակուրներէն , ու տղուն ալ մազը ամենկին պիտի չկտրուի . անիկայ Իսրայէլացիները կ'ազատէ » : Կինը երբօր պատմեց Մանովէի , աղաչեց Աստուծոյ՝ որ ան սուրբ մարդ ընէ յմըն ալ խրկէ որ իմացընէ ինչ պիտի ընեն ան աղին : Հրեշտակը նորէն երևցաւ կնկանը : ան ալ շուտ մը վաղեց էրիկը կանչեց , որ նորէն հարցուց ան բաները հրեշտակին . Իտքը Մանովէ ուզեց անոր սեղան ընել , հրեշտակն ալ ըսաւ , « Ես չեմ ուտեր , Աստուծոյ նուիրէ » , ան ատենը Մանովէն՝ « Անունդ ի՞նչ է , ըսաւ , որ ըսածներդ ըլլայ նէ զքեզ օրհնենք » : Հրեշտակը պատասխանեց՝ Աքանչելի է : Մանովէն սկսաւ զոհ ընել Աստուծոյ , հրեշտակն ալ կրակին բոցովն երկինք ելաւ : Աս որ տեսան՝ սաստիկ վախցան , իմանալով որ հրեշտակ է եղեր : Ետև ատենին կնիկը տղան բերաւ , անունը Սամիսոն գրին :

Հ . Սամիսոնին առջի զարմանալի գործքը ո՞րն եղաւ .

Գ . Անգամ մը Թամնաթա գնաց , ու հոն այլազգի աղջիկ մը տեսաւ , եկաւ իր ծնողացը

ըսաւ որ ան ազգիկը իրեն առնեն : Ենողքը չք գիտնալով որ աս բանս Ատառածէ է , չէին ուզեր՝ այլազգի ըլլալուն համար . բայց երբոր ճար չեղաւ՝ մէյտեղ եղան Թամիսթա գնացին խօսելու ազգիան համար : Ճամբան Սամիսոնն այգիներուն մէջէն մինակ երթալու ատեն , յանկարծ առիւծի ձագ մը վրան վազեց . Սամիսոն բերնէն բռնեց բացաւ երկուք ճղքեց , ու ետքը ծնողացը բան մը չբաւ :

Հ . Սամիսոնին երկրորդ կարճութեան գործը մըն է .

Գ . Քիչ ատենէն հարսնիք ընելու համար Թամիսթա երթալու ատեն՝ փայց ան մեռաւցած առիւծը նայելու , տեսաւ որ մեղուները բերնին մէջ մնաց չիներ են , առաւ ճամբան ուտելով կ'երթար , հորը մօրն ալ առաւ : Արովհետեւ հարսնիքը եօթն օր կը բշէր , այլազգիք վախցան իրմէն ու երեսուն կարիճ գրին Սամիսոնի քով ընկերութեան համար : Սամիսոնն ըսաւ իրենց . “Ձեզի հանելուկ մը ըսեմ” . Թէ որ աս եօթն օրուան մէջ գիտնալու ըլլաք , երեսուն կտոր բարակ կտաւ տամ , երեսուն ալ հագնելու լաթ . Թէ չէ գուք ինծի տաք , , . և հանելուկը աս էր .

Կերտուր՝ կերտուր .

Ելաւ քաղցր ու ծովէն :

Իրեք օր մտածելով երբոր չկրցան մեկնել , գաղտուկ սկսան աղաչել Սամիսոնի հարսին որ իմանայ իրմէն ու իրենց զրուցէ . Թէ չէ՝ կ'այրենք կ'ըսէին զքեզ անովդ : Գնիկն ալ աղաչելով այնչափ բան ըրաւ , որ եօթներորդ օրը բերնէն առաւ , ետքը անոնք ալ Սամիսոնի ըսին .

Աւինէ խոյ մեղքէն անոյլ ,

Ո՛ր ունի առիւծին ոյծ :

Սամիսոնն իմացաւ խարէութիւնը , և ինքն ալ արանկ պատասխան տուաւ .

Թե ընդեիս իմն երթիչ :

Իստ լիս Գլաներ հանելուս ինչ :

Աւարդողած շուտ մը Ասկապոն գնաց , երեսուն այլազգի սպաննեց , լաթերնին բերաւ անոնց տուաւ . ետքը կնիկն ալ ձգեց՝ իր հօրը տունը դարձաւ :

Տ . Սամիսոնին երրորդ կարճութիւնը որն է .

Պ . Եւբոր արկութիւնը անցաւ , ու մը հետք պարգև առած՝ ուղեց որ կնկանն երթայ . ու երբ որ իմացաւ որ ուրիշ մը հետ կարգուեր է , գլուխը տարցաւ՝ գնաց իր ոխը հանելու ալազգիներէն . իրեք հարիւր աղուէս բռնեց , երկերկու տղուէս , յօջ պոչի կողմեց ու այլազգիներուն արտերը թողուց որ այրեցին բոլոր ցորենները՝ այգիներն ու ձիթենիները : Տերերն որ իմացան թէ ո՞վ է ըրեր , և ի՞նչ պատճառաւ , եկան Սամիսոնի տներովք տանը կրակ տուին , որ աղջիկն ալ հետք անով տեղով այրեցաւ : Աստի Սամիսոնի սիրտը չիջաւ . սուրիշ շատ մարգիկներ ալ սպաննեց , ու գնաց Եանեմ քաղաքած այրը նստեցաւ :

50 .

Տ . Սամիսոնի չորրորդ կարճութիւնը որն է .

Պ . Այլազգիները դորբով Յուդայի ցեղին վայ գնացին , ուղեցին որ Սամիսոնը կապած ձեռուրնին պան : Յուդայի մարգիկն իրեք հազար հոգի Սամիսոնի եկան , ըսին թէ “ Ի՞նչ կ'ընես , չե՞ս գիտեր որ ազատ չենք . ուստի հիմա այլազգիները քեզ կ'ուզեն ” : Սամիսոն առաջ երգուրնցուց որ իրենք չքապաննեն զինքը , ու թողուց որ իրեք նոր հաստ չուաններով կապեն զինքը , տանին ալազգիներուն տան : Երրոր այլազգիները տեսան՝ սկսան ուբախտանալ . ան տեղը Սամիսոն թօթվելուն պէս կարեց ան չուանները ,

դեանէն իշու ծնօտ մը գտաւ, ու անով հազար հոգի մեռաց: Ետքը սաստիկ ծարաւելով Աստուծակէջ շուր ինքրեց. Աստուած ալ ծնօտէն իրեն շուր բխեցուց:

Հ. Սամփառնի Կինգերորդ Կարճութիւնը սրն է.

Գ. Ելաւ Սամփառն Գաղա գնաց. Թշնամիները եկան գիշերանց քաղքին գաները առին որ բանեն զինքը: Բայց՝ Սամփառն կէս գիշերուն ելաւ քաղքին դռները շեմերով՝ կղպպքներով փրցուց՝ կանակը զարկաւ տարաւ գիմնցի լեռան գլուխը գրաւ ու գնաց:

Հ. Սամփառնի վեցերորդ Կարճութիւնը սրն է.

Գ. Այլազգիները տեսնելով որ Սամփառն իրենց երկիրը Գաղիլա կնկանը քով շատ անգամ կուգայ, անոր հետ խօսք գրին որ՝ եթէ Սամփառնին ուժ թողուակից ըլլալը խմանայ, ամէն մէկը իրեն հազար ու հարիւր արծաթ տան: Երբոր ան կնիկը անուշաւթեամբ ֆիզիկը խմանալ, Սամփառն ըսաւ, թէ որ ետեւը նոր ջիւով զինքը կապեն, ուժը կ'երթայ: Կնիկը կապեց զինքը ան ջիւերովն ու ետքը փորձելու համար կանչեց. « Սամփառն, այլազգիները եկան », Սամփառն մէկէն ցատքելով թօթովեց կարեց ան ջիւերն ու ելաւ տեսաւ որ մարդ չկայ, կաստիկ կարծեց. և նորէն որ ազաչեց կնիկը որ իրաւը ըսէ, Սամփառն ալ ըսաւ. « Թէ որ ետեւը նոր ամուր չուաննկրով կապուիմ, ուժս կը կորի », Ան ալ փորձեց. ու երբուր չեղաւ, նորէն կ'ազաչէր. Սամփառն ալ « Թէ որ ըսաւ, գիսիս մազերուն ետեւը ոլորքը ազգով հիւսես ու պատին գտմես, ուժս կ'երթայ », Կնիկը ասով ալ խօսքուելով այնչտոյն ետեւէն ընկաւ՝ ինչուան որ բերնէն առաւ՝ ինչպէս ուխտաւոր ըլլալը:

Հ. Սամփսոն Դաւիթային շողքորթութենէն խաբուելով ինչ վնասի հանգիպեցաւ .

Պ. Ան մարդն որ առիւծը կը պառուէր, զորաց բանակը կը ջնջէր, կնկան մը սատանութեամբ ամէնուն խաղալիք եղաւ ու չարաչար մեռաւ : Վասն զի Դաւիթ լսածին պէս որ սրտանց շիտակը ըսաւ, շուտ մը այլազգիները գաղտուկ կանչեց, ու ինքը Սամփսոնին հետ անոյշ խօսելով, ծնկանը վրայ քնացուց, ու գլխուն մազերը ածիլել տալուն պէս՝ սկսաւ Սամփսոն թունալ, ետքը կանչեց, « Սամփսոն, այլազգիները հասեր են » : Սամփսոն արթնցաւ, կ'ուզէր մէկէն ցտաքել, բայց տեսաւ որ չկրնար շարժիլ : շուտ մը եկան այլազգիները բռնեցին՝ աչուրները փորեցին, երկաթներով կասպած Գաղա տարին ու հոն չաղացքը գրին որ աղայ :

Հ. Սամփսոնին եօթներորդ կտրճութիւնը որն է .

Պ. Օր մը այլազգիները Դաբոն կուռքին մեծ տօնը կատարեցին՝ Սամփսոնին համար . զինքն ալ բերել տուին որ ծաղր ընեն, վրան խնտան : Սամփսոնին մազերը չափաւոր երկընցած ըլլալով գնաց ան պալատին երկու միջի սիւները բռնեց, որոնց վրայ շինուածքը հաստատուած էր, ու « Տէր զօրութեանց, ըսաւ, յիշէ զիս, և աս մէկ հեղս ալ ինձի ոյժ տուր, որ ես ալ ասոնց հետ մեռնիմ », ըսելով անանկ ուժով թօթվեց որ մէկէն պալատը փլաւ, ու ամէն մէջի եղողները՝ իրեք հազար հոգի տակը մնացին, բոլոր իշխանները՝ կնիկներով ու տղոցմով : Ետքը իրեն ազգականներն եկան մարմինն առին՝ իր հօրը գերեզմանը թաղեցին . որ քսան տարի այլազգիները չարաչարեց, ու Խորայէլացիներուն առաջնորդեց :

Իրմէ ետքը Իսրայէլացւոց վրայ դատաւորութիւն ըրաւ հեղիքահանայապետ :

Մի + * :

Հ . Իսրայէլացւոց մէջ դատաւոր չեղած ատեն ինչպէս կը կառավարուէին :

Պ . Ամէն մարդ ուզածը կ'ընէր , անոր համար մէջերնին ամէն անկարգութիւն կ'ըլլար . ինչպէս որ Միքայի պատմութենէն և Բենիամինի ցեղին դիպուածէն՝ յայտնի կ'երևնայ :

Հ . Ինչ կը պատմուի Միքայի վրայ .

Պ . Միքան Եփրեմի ցեղէն աւելորդ ապաշտու-
թեամբ արծրժէ արձան մը շինեց՝ իր տունը դրաւ .
ան օրերը ղևացի մը կ'անցնէր՝ կանչեց որ իրեն
քահանայութիւն ընէ ու ինքը անոր ապրուստը
հոգայ : Ան ատենն ալ Գանայ ցեղը՝ տեղերնին
իրենց նեղուածք ըլլալով՝ հինգ հոգի լռաւս խըր-
կեր էին որ բնակելու տեղ գտնեն . ասոնք ճամ-
բան ան ղևացիին հանգիպեցան ու անոր ձեռ-
քով Աստուծոյ հարցուցին իրենց բանին յաջո-
ղութիւնը : Երբոր լռաւսները դարձան , ու վեց
հարիւր հոգի կ'երթային Լայիսա քաղաքն որ ջար-
դեն այլազգիներն ու հոն բնակին , Միքայի տանն
առջևէն անցնելու ատեննին ան ղևացին իր ա-
ւելորդ ապաշտական բաներովը Միքայի անէն
յայիշտակեցին՝ Լայիսա քաղաքը տարին որ հոն
իրենց քահանայութիւն ընէ . քաղքին անունն ալ
Գան գրին . հոն երկար ատեն ան արձանը կը
պաշտէին :

Հ . Գատաւորաց դարուն մէջ Բենիամինի ցե-
ղին ի՞նչ դիպուած հանգիպեցաւ .

Պ . Աւսացիի մը կնիկը մահաւ քովէն . անոր
հօրը տունը դեաց ղևացին որ հաշտուի . աները
մէկ քանի օր զղատացին սեղանի բռնեց , շորրորդ

օրը երբոր դարձան՝ գիշերը վրայ գալա՞՞ Բենիա-
մինի ցեղին Գաբաա քաղաքը հանդիպեցան . տե-
սաւ ղերենք Եփրեմայ ցեղէն մէկը՝ տուն հրամ-
ցուց որ գիշերը ճամբու վրայ չմնան : Բենիամինի
անօրէն մարդիկը գիշերը ժողվեցան՝ տա՛ տիրո-
ջէն բռնի կ'ուզէին հիւրն որ չարչարեն . երբոր
ճար չեղաւ՝ հարսը ձեռուրնին մատնեցին . ա-
ռաւօտանց ղետացին ելաւ որ երթայ , տեսաւ
որ կինը մեռուցեր են , իշուն վրայ գրաւ գնաց
իր քաղաքը , ու մեռելը տասուերկու կտոր ըրած՝
տասուերկու յեղին խրկեց : Ասանկ մեծ անիրա-
ւուլեան վրայ ամէն իսրայէլացիք ոտք ելան՝
չորս հարիւր հազար հոգի՝ . առաջ մարդ խրկե-
ցին Բենիամինի ցեղին որ պատժեն յանցաւոր-
ները . երբոր անոնք մտիկ չըրին , իսրայէլացիք
երգում ընելով որ ջնջեն , ու անպէ ետքը մէկը
խնամուլեթին չընէ անոնց հետ , պատերազմ բա-
ցին Բենիամինի ցեղին դէմ , որոնք ունէին քսան
ու հինգ հազար եօթը հարիւր կորիճ զինուոր :
Առջի օրը քուսուու սկու հազար իսրայէլացի մե-
ռան . Աստուծո՛ւ տալիցին՝ հարցուցին , բա-
նորէն երկրորդ օրը ութ հազար ջարդուեցան .
երրորդ օրը պաքով աղօթքով նորէն հարցուցին ,
եաքը քաղքին ետեէն մարդիկ դարանի դրին ու
սկսան պատերազմի . առջի բեգունն էր՝ որն
հօգի ջարդուելով սկի . փախչիլ , ինչուան
նոնք հեռացուցին քաղաքն . և այնպէս քսանու-
հինգ հազար հարիւր հօգի Բենիամինէն ջարդե-
ցին և բոլոր քաղաքներուն կրակ տուին՝ կնիկնե-
րով աղոցմով ջնջեցին , միայն վեց հարիւր հօգի
Ռեմանի այրին մէջ պահուրտած աղատեցան :

Հ . Բենիամինի ցեղին վեց հարիւր ողջ մնացած
մարդիկը ինչպէս կրցան տուն տեղ ըլլալ .

Պ . իսրայէլացիք սկսան ճարը մտածել . հար-
ցուցին , իմացան որ Գաղատա ու Յաբիս քաղաքէն

մարդ չէ եկած պատերազմի . որովհետև մէջերնին երգում ըրեր էին որ ամէնքը երթան , գնացին Չարգեցին զանոնք , մինակ կոյսերը թողով որոնք չորս հարիւր գըսնուեցան : Մնացածներուն ալ ըսին որ Սելով քաղքէն տօնին օրը յափը տակէն . երբոր բողբեն՝ ըսին՝ մէնք խօսք կը հասկըցընենք , ասանկով Բենիամինի ցեղը նորէն հաստատուեցաւ :

52 .

Հ---Թ :

Հ . Ո՛վ է Հոութ , ու ի՞նչ գործք ըրաւ .

Պ . Յուզայի ցեղէն Ելիմէէք անունով մէկը սովի պատճառաւ իր Նոոմին կնիկօյն ու երկու տղոցմով Մովբաքացոց երկիրը գնաց ու հոն մեռաւ , տղաքն ալ կարչուեցան այլազգիներուն հետ . հարսերուն անունն ալ՝ մէկունը Արփա էր , մէկալինը Հոութ . տասը տարիէն տղաքն ալ մեռան : Նոոմին ուզեց հարսերը իրենց տունը ճամբէլ ու ետ դառնալ : Արփան շատ դժուարութեամբ գնաց , բայց Հոութ ճար չէղաւ՝ իր կեսուրէն չզատուեցաւ , “ Մա՛հը միայն զիս քեզմէ կը բաժնէ ” կ'ըսէր , անոր համար մէկուեղ Բեթղէհէմ գարձան : Հոն Ելիմէէքի ազգականը կար՝ Բոոս անունով . Նոոմինին տեղ քուաւ որ բնակին : Երբոր արտերը ցորեն կը հնձէին՝ Հոութ Նոոմինէն ուզեց որ երթայ ինքն ալ արտերը բանի . ու գնաց Բոոսին արաի հնձած ցորենները կը քաղէր : Բոոս երբոր իմացաւ թէ Հոութ Նոոմինին հարսն է , վրան հոգ ցըցուց . և ըսաւ որ իր աղջիկներուն հետ մէյտեղ ուտէ . հնձողներուն ալ ապըսպրեց որ զինքն աղէկ նային , և ցորենի հասկերուն մնացածը թողուն որ ժողկէ

տանի : Նոոմին երբ իմացաւ եղածը , հարսին Քամբայ քըցուց որ զինքը սիրջընէ Բոոսին ու կարգուի : Բոոս երբոր ՀռուԹայ միայն իմացաւ՝ չէ չըսաւ . բայց որովհետեւ ուրիշ մօտ ազգական կար , անոր կ'իյնար կարգուիլ . որպէս զի բանը կարգով ըլլայ . քաղաքին ձերերը ժողովեց ու ա . նոնց առջևն ան ազգականին ըսաւ որ Նոոմինը իր երկանէն մնացած գեղիններուն մէկ կտորը ծախել կ'ուզէ , քեզի կ'իյնայ առնել , թէ չէ՝ ես կ'առնեմ . բայց աս ալ գիտնաս որ ան տեղին հետ հարսն ալ պիտի առնես . որ անկէց մեռնողին ժառանգ թողուս : Արիկայ աս բռնս յանձ չառաւ : Ան ատեն Բոոս վկայ բռնելով ան ծերերը՝ ՀռուԹն իրեն հարազատ կնիկ առաւ , որ ամէնքն օրհնեցին . ուսկից շատ չանցաւ՝ որգի մը ունեցաւ անունն Ավբեդ , ու անկէց եղաւ Յեզսէն՝ Դաւիթ մարգարէին հայրը :

33 .

Հելի . Սամուէլ :

Հ . Հեղի ինչպէս կը կառավարէր իսրայէլացիները .

Պ . Թէպէտ իր կառավարութիւնը ազեկ էր , բայց երկու որգի ունէր՝ Ափնի ու Փենեհէս , որոնք ժողովրդեան զոհ մատուցանելու ատեն անիրաւութիւն կ'ընէին . ինքն ալ կ'իմանար , բայց ինչպէս որ պէտք է չէր խրատէր , անոր համար զինքն ալ պատժեց Աստուած իր որդւոցը . հետ ու տեղը Սամուէլն ընտրեց :

Հ . Սամուէլ որո՞ւն տղան է .

Պ . Եղկանա անունով մէկ զևտացիի մը Արիմաթեմ քաղաքէն . աս մարդս երկու կին ունէր՝ Աննա ու Փեննանա : Տարին հեղ մը ուխտի կ'երթար

Սէլով քաղաքը՝ Աստուծոյ տապանակին առջև .
անգամ մը Աստուծոյ զոհ ընէլէն ետև սեղան որ
նստաւ՝ Փեննանային ու անոր արտոյնը բաժինները
մէկտեղ տուաւ . և Աննային տղայ չունենալուն՝
անոր մէկ բաժին մը տուաւ : Աննան մինաւոր նըս-
տած՝ իր ամուսնեանը վրայ արամած կը մաշէր .
Թէպէտ Եղկանան կ'ուզէր զինքը մխիթարել ,
բայց ճար չէր ըլլար : Սեղանէն ետքը Աննան մի-
նաւոր գնաց տաճարին գրան առջևն ինկաւ ու
սրտանց հառաչելով մտքէն սկսաւ աղաչել որ
Աստուած իրեն ողորմի՝ զաւակ մը տայ , և ուխտ
ըրաւ Աստուծոյ նուիրելու ան աղան : Հեղի հոն
նստած ըլլալով երբոր տեսաւ որ Աննա երկայն
ատեն անշարժ կեցեր է , կարծեց թէ գինով է ,
աղան խրկեց որ վաճնաէ ան սուրբ տեղէն : Աննան
պատասխան տուաւ թէ « Գինով չեմ , հասցա
արամութեամբ շնորհած կնիկ մըն եմ որ Աստու-
ծոյ առջև սրտիս ցաւը կը բանամ » : Ան ատենը
Հեղի զինքն օրհնեց . « ասով խիստ մխիթարուեցաւ
Աննա , ու երբոր տուն դարձաւ , աղայ մը բերաւ՝
որուն անունը Սամուէլ գրին , որ ըսել է Աստուծ-
մէ խնդրուած :

Հ . Աննան ինքիրեն կատարեց Աստուծոյ ըրած
խոստմունքը .

Պ . Տէղնիտեղը կատարեց . նախ ինչուան որ կա-
թէն կորեց Սամուէլը՝ ալ չգնաց Սէլով երկանը
հետ . ետքը ատենը հասածին պէս ընծաներով բե-
րաւ Աստուծոյ նուիրեց , ու աղան հեղի քահանա-
յապետին ձեռքը տալու ատեն ըսաւ . « Տէր իմ ,
ես ան կնիկն եմ որ քու աչքիդ առջևն Աստուծոյ
աղաչեցի աս աղիս համար . ինչպէս որ Աստուծոյ
ուխտ ըրի՝ ասիկայ իրեն կը նուիրեմ » . ու օրհ-
նուութեան աղօթք մըն ալ ըրաւ Աննան հոն տեղը .
և ետքը Թողուցին Սամուէլն ու դարձան : Աս-
տուած ալ Աննային՝ Սամուէլի տեղն ուրիշ իրեք

մանչ ու իրեք աղջիկ զուակ տուաւ . և ինքն ամէն տարի որ Սեղով քաղաքը կ'երթար՝ Սամուէլին լլաթ կը շինէր կը տանէր . Սամուէլ ալ հոն տապանակին կը ծառայէր :

Հ . Աստուած Հեղին ու տղաքը պատժելէն առաջ իմացուց կերպով մը որ զգուշանան .

Պ . Նախ հրեշտակ մը խրկեց Հեղինն որ տղոցն ըրած անկարգութիւններն ըսելէն ետքը պատիժ ալ սպառնացաւ՝ քահանայութիւնը ձեռքէն առնելու . ու աս ըլլալընքներուն նշան ըսաւ , “ Երկու տղաքդ մէկէն մեռնին ” : Որովհետեւ ասով Հեղին չչարժեցաւ , մէկ գիշեր մը երբոր Սամուէլ տաճարը պտուկեր էր , կանչեց Աստուած . Սամուէլ Սամուէլ : Ան կարծեց թէ Հեղին կը կանչէ , մէկէն գնաց Հրամմէ , ըսաւ . Հեղի “ Չկանչեցի , ըսաւ , դնա պառկէ ” : Աս բանս իրեք անգամ եղաւ : Ան ասեմը Հեղի իմացաւ որ Աստուած կը կանչէ , ապապրեց Սամուէլին որ եթէ նորէն կանչէ՝ պատասխանէ . “ Հրամմէ Տէր ծառայիդ ” : Չորորդ անգամ ըսածին պէս ըրաւ . ան ատենն Աստուած նորէն յայտնեց թէ գէշ կ'ընեն Հեղինն աղոթք , պիտի պատժուին : Առաւօտանց Սամուէլ վախցաւ պատմելու , բայց Հեղին երգումով բերնէն առաւ ու անհոգութեամբ ըսաւ . “ Կամք տեսան օրհնեալ եղլոցի ” . տղաքն ալ ամենևին իրենց ըրածէն ետ չկեցան : Աստուած ալ ան ատենէն սկսաւ յայտնել Սամուէլի իր կամքն՝ ու օրէ օր անունը Իսրայէլացուոց մէջ հռչակուեցաւ , թէ Աստուծոյ սիրելի և հաւատարիմ մարդարէն է :

Տապանօրն գերութիւնը :

Հ . Ի՞նչ կերպով պատժեց Աստուած Որինին ու Փենեհէտը .

Գ . Այլազգիները Իսրայէլացւոց վրայ պատե-
րազմի ելան . ու առջի զարնուելուն Իսրայէլա-
ցւոցմէ չորս հազար հոգի ինկան . ուստի եկան
Սելովէն առաքանակը մէկտեղ առին որ Աստուած
իրենց օգնէ . Որինի ու Փենեհէտ անտապանա-
կին հետը գնացին : Այլազգիները Իսրայէլացւոց
կանչուըռտելէն իմանալով տապանակին գալը ,
վախցան . « Վայ մեզի , ըսին , բաներնիս լընցաւ , ,
բայց մէկմէկու սիրտ տալով յուսահատութեամբ
սկսան կռուիլ , ու երեսուն հազար հոգի կտորե-
ցին՝ Որինին ու Փենեհէտն ալ մէկտեղ . Աստուծոյ
տապանակն ալ գերի առին : Ան առննը Յեմինա
ցի մը վազեց բերաւ ամփէշ լուրը Սելով քաղաքը :
Հեղին ալ ծերացած իննսուննութը տարուան՝
աչքին լոյսն ալ կորսընցուցած՝ տանը գրանըքով
աթոռով նստեր լուրի կը սպասէր , երբոր լսեց
եղած բաները , և թէ Աստուծոյ տապանակն առ-
նուեր է , սրտին ցաւէն կանըկին վրայ ինկաւ՝ մէջ-
քը կտորեցաւ մեռաւ : Փենեհէտի կնիկն ալ որ
ան օրերը տղաբերքի մօտ էր՝ իր կեսրայրին և էր
կանը մեռնիլը լսելով՝ ցաւը բռնեց ու տղաբերքին
ատենը մեռաւ :

Հ . Այլազգիք տապանակն ի՞նչ բրին .

Գ . Տարին Ազովաոս քաղաքը՝ Իագոն կուռ-
քին տաճարը գրին : Երբոր մէկալ առաւօտ տա-
ճարը գնացին՝ տեսնեն որ Իագոնը՝ տապանակին
առջև երեսին վրայ ինկեր է , վերցուցին : Բայց
նորէն մէկալ առաւօտ տեսան որ Իագոնը գետի-

նը կործանած՝ ու միայն ողնայարը ողջ մնացեր էր, գլուխն ու երկու ոտուղները կոտրտած մէջ տեղն ինկած, երկու ձեռքն ալ գրանը շեմին վրան: Բոլոր սյաղագիներն ալ սկսան պատժուել. նստուկ տեղերնին խոց կ'ելէր ու կը տանջուէին, շասն ալ կը մեռնէին. իրենց արտերն ալ մկներ կը վխտային որ բոլոր վարուցաննին կ'աւրէին: Անոր համար տապանակն անկէջ վերցուցին՝ Գէթ քաղաքը տարին՝ որ իմանան թէ տապանակն է ընողը. հոն ալ որ սկսան ըլլալ ան պատուհասները, ուղեցին որ Ասկաղոն տանին, բայց Ասկաղոնացիները դէմ կեցան: Ուստի եօթը ամիս տապանակը քովերնին կենալէն ետև, ուղեցին ետ Ճամբել՝ ազատիլ. ան ասենը քուրմերը խորհուրդ տուին որ ընծայով խաւրեն. սյաղագիներուն հինգ իշխաններուն համրանքով հինգ ոսկիէ երաստանի պատկեր շինեն, ու հոգ ալ ոսկիէ մուկ, որոնք տապանակին նուիրեն որ ան պատիժները վրաներնէն վերնայ. և ըսին որ տապանակը ոսկիէ ընծաներով նոր սայլի վրայ դնեն, ու երկու երինջ լծեն՝ զատելով իրենց առջինեկ հորթերնէն, ու տեսնեն որ շիտակ Իսրայէլացւոց երկկիրը կ'երթան. ասով իմանան թէ ան պատիժները տապանակէն է: Աս որ ըրին՝ կովերը շիտակ գնացին Բեթսամիւս Իսրայէլացւոց երկիրը, երբոր անոնք ցորեն կը հնձէին:

Տ. Երբոր տապանակը Բեթսամիւս հասաւ՝ Իսրայէլացիք լինջ ըրին.

Պ. Տապանակն որ մտաւ Յովսեայ Բեթսամիւսացիին արտը, Իսրայէլացիք ուրախութեամբ վրան վաղեցին՝ սայլէն վար առին, ու սայլը ջարդեցին, ան երկու կովերն ալ ողջուէզ ըրին տապանակին առջևը: Ետքը հետաքրքրութեամբ մէջը նայելուն համար՝ յիտուն հազար եօթանասուն հոգի Աստուծոմէ պատժուելով մեռան:

Ուստի զարհուրած՝ Կարիաթարիմի բնակչաց իմացուցին որ իրենց քաղաքը տանին . հոն շատ տարի Ամինադար քահանային տունը կեցաւ :

Հ . Սամուէլ ի՞նչպէս կ'առաջնորդէր Իսրայէլացւոց .

Պ . Երբոր իր վրայ ինկաւ ժողովրդեան հոգը , սկսաւ կռապաշտութիւնը ջնջել ու աստուածպաշտութիւն սորվեցընել : Եւ ինքը սովորութիւն ըրեր էր որ տարուէ տարի ամէն անգ կ'երթար կը հոգար , գատաստաննին կը տեսներ , ե ուրիշ ատեն միշտ Արիմաթեմ կը կենար :

Հ . Սամուէլի դատաւորութեան ատեն Իսրայէլացիք ամէն կողմանէ խաղաղ էին :

Պ . Անգամ մը Իսրայէլացիք Մասեփաթ ժողոված՝ Սամուէլ իրենց խրատ որ կուտար , այլազգիներն իմացան , յանկարծ վրանին պատերազմի ելլել ուզեցին : Իսրայէլացիք վախնալով Սամուէլի գիմեցին որ Աստուծոյ աղաչէ . Սամուէլ գառմը ողջակէզ ըրաւ . Ատուած ալ երկինքն անանկ սաստիկ դուռացուց : որ բոլոր այլազգիներն իրար անցած՝ փախչիլ սկսան : Իսրայէլացիներն ալ ետենուն վազեցին ջարդեցին , ու իրենց ամէն քաղաքները նորէն անոնց ձեռքէն առին : Ասով այլազգիներուն աչքը վախցաւ , ու մէյմ'ալ պատերազմի չեւան , ինչուան Սաւուղի Թագաւորութեան ատենը :

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք

Հ . Տապանակն ինչո՞ւ Տապանակի կախարհաց կըսուի .

Պ . Աստուծոյ պատուիրանքներուն աախասակները մէջը գրուած ըլլալուն համար :

Հ . Մովսէսի երեսը ինչո՞ւ լուսաւորուեցաւ .

Պ . Մէյմը որ նշան ըլլայ թէ Աստուծոյ փառքը տեսած է . երկրորդ որ ժողովուրդը վախնայ իրմէ ու պատկառի :

Հ . Իսրայէլացիք երբոր միս ուղեցին , Աստուած ինչո՞ւ լորամարգի տուաւ .

Պ . Վասն զի լորամարգին ան կողմերն ուրիշ թռչուններէն շատ կը գտնուի ու պարարտ ալ է :

Հ . Ինչո՞ւ Մարիամ բարոտեցաւ ու Ահարոն պատիժ մը չառաւ .

Պ . Վասն զի բուն տրանջացողը Մարիամն էր . Ահարոն ալ անոր գէմ չգնելովը հաւնիլ ցրցուց . անոր համար իրեն տուած յանգիմանութիւնը Աստուած հերիք սեպեց :

Հ . Թէ որ Բաղաամ կախարդ էր՝ Աստուած ինչպէս հետը կը խօսէր .

Պ . Բաղաամ սասանայի կը հարցընէր , բայց Աստուած հրեշտակի բերնով իր ուղածը պատասխան կուտար անոր :

Հ . Մովսէսի գերեզմանն ինչո՞ւ անյայտ մնաց .

Պ . Որպէս զի չըլլայ թէ կռապաշտութիւն սիրող Իսրայէլացիներն իրեն մարմինը պաշտեն :

Հ . Յետուայ ատեն եղած բաներն ո՞ւր կը պատմուին .

Պ . Յետուայ գրքին մէջ՝ որ կամ ինքը գրեց կամ ետքի մարգարէ մը :

Հ . Աստուած որ հրամայեց Իսրայէլացւոց բռնոր Գանանացիները ջարդելու , անոնցմէ մարդ ազատելու ճար չկար .

Պ . Մովսէսի օրէնքներովն աս ալ ապրսպրեր էր իրենց , որ ան երկիրներուն բնակիչները թէ որ ճմարիտ Աստուածը ճանչնան ու իրենց հարկատու ըլլալ յանձն առնուն , Իսրայէլացիք հետերին գաշինք գնեն ու չմեռցնեն :

Հ . Իսրայէլացիք Գաբաւոնացւոց ըրած երգմանը պարտը կան էին .

Պ . Պարտը կան էին . վասն զի ինչպէս որ Աստուած ապրսպրեր էր , անոնց հետ ըրած գաշինքին մէջ կար թէ Գաբաւոնացիք ճմարիտ Աստուածն անկէ ետքը պիտի պաշտեն , անոր համար պարտը կան էին զանոնք չմեռցնելու . բայց որովհետեւ անոնք խաբէլով հեռու տեղացի ձեացուցին զիրենք ու հարկատու ըլլալէն ազատ մնացին , անոր համար երբոր խաբէութիւնը իմացուեցաւ՝ Յետու անոնց պատիժ գրաւ , որ չէ թէ մինակ հարկատու ըլլան , հապա գերիի պէս ծառայեն ժողովրդեան :

Հ . Դատաւորաց գործքերը ո՞ր կը պատմուին ,

Պ . Դապաւորաց ըստած գրքին մէջ . քիչ մըն ալ առաջին Թագաւորութեանց գրքին սկիզբը , որ կ'երևնայ թէ Սամուէլ մարգարէն կամ ուրիշ մը գրած է :

Հ . Դատաւորներն ամէնը սուրբ էին .

Պ . Սուրբ վարդապետաց հասարակ կարծիքն է որ սուրբ էին . վասն զի Պօղոս առաքեալն ալ կը գովէ զիրենք . միայն Աբիմէլէք անոնց մէջ չքան պաւիթ , որովհետեւ բռնաւոր էր :

Հ . Յեփթայէին ուխտն աղէկ էր .

Պ . Ինքը բարի պատով ուխտեց . բայց աստուած .

ծառունցք վերջը ինչպէս կատարեցը յայտնի չը-
սեւով, կ'իմացընէ որ խոհեմութիւն չէր անանկ
ուխտ ընելը :

Հ . Սամփսոն ինքզինքը սպաննած ջիւեպուիր .

Պ . Չէ . վասն զի ինքը Աստուծոյ ազգամամբը
իր ազգին բարւոյն համար գրաւ իր կեանքը . ինչ-
պէս որ պատերազմի մէջ ալ կը պատահի :

Հ . Բենիամինի ցեղին վրայ պատերազմի գընա-
ցողներն ինչո՞ւ երկու անգամ ջարդ կերան .

Պ . Աստուած անանկ կարգաւորեց որ առաջ
իրենց ըրած մեղքերուն պատիժը քաշեն , իրենք
իրենց մեղքերէն զջնան ու ետքը ուրիշներուն
վրէժխնդիր ըլլան . մէյմըն ալ որ իրենց ուժին ու
բազմութեանը չվըստահին :

Հ . Հռութայ գիրքը մ՛վ գրեց .

Պ . Հաւանական կարծիք է որ Սամուէլ մար-
գարէն գրած ըլլայ , որովհետեւ իր ասաններն
եղած բան էր :

ՅԵ .

ՅԲ Էրանելի :

Հ . Աստուծոյ Խորայեւացւոց տուած օրէնքը
պարտրկան էին պահելու ամէն աշխարհքիս մեզ
գտնուած աստուածապաշտ մարդիկ .

Պ . Չէ . վասն զի ան օրէնքները միայն Աւե-
տեայ երկիրը ժառանգելու համար գրած էր ,
օրինակ նոր օրէնքին՝ որ արքայութիւնը ժառան-
գելու համար առաւ Քրիստոս : Ինչպէս որ
զՅոր երանելին ալ գովելով կը յիշէ աստուա-
ծառունցք , որ Եսաւայ որդիքներէն էր ու աս-
տուածապաշտութեամբ զարգարուած , թէպէտ
Խորայեւացւոց օրէնքը չէր գիտեր :

Հ . Ի՞նչ բանի մէջ աւելի երկցաւ Յորայ աստուածապաշտութիւնը .

Պ . Համբերութեան օրինակ եղաւ ամենուս : Որովհետեւ Յօբ , որ Յօբաբ ալ կ'ըսուէր , Եդոմայեցւոց երկիրը Աւսիդ գաւառը իշխան մըն էր խիտ հարուստ , աստուածավախ ու արդար : Եօթը մանչ զաւակ ունէր , իրեք ալ աղջիկ . երբոր անոնք մէկտեղ եկած կ'ուրախանային , ինքն անոնց ամէն մէկուն համար զոհ կը մատուցանէր Ղսաուծոյ , որ եթէ մեղք մը ըրած են՝ Աստուած թողութիւն տայ : Ստանան ետեւ էր որ զինքն Աստուծոյ աչքէն հանէ . բայց Յօբ ամէն փորձութիւններուն համբերելով՝ աւելի Աստուծոյ աչքը մտաւ :

Հ . Ի՞նչպէս փորձուեցաւ Յօբ .

Պ . Ստանան միտքը գնելով որ Յօբայ ըրած աստուածապաշտութիւնը սրտանց չէ , անոր համար զինքը խաբել կ'ուզէր . Աստուած ալ Յօբայ ազէկութիւնը իմացընէլու համար հրաման տուաւ տատանային որ ինչ կ'ուզէ ընէ Յօբայ , միայն թէ իրեն անձին չգըպչի : Օր մը յանկարծ մէկն եկաւ Յօբայ սրտամեց որ “ Աւազակներ եկան՝ հերկող եղներդ ու արածող էշերը բոլոր յափշտակեցին տարին , պահապաններն ալ մեռուցին . անոնցմէ ես միայն ազատեցայ ” : Ասիկայ խօսքը չմընցուցած՝ ուրիշ մըն ալ հասաւ՝ սկսաւ ըսել թէ “ Երկնքէն կրակ իջաւ ոջխարներդ հովիւներովն օյրեց . մինակ ես մնացի ” : Երբոր աս կ'ըսէր ետեւէն ուրիշ մը եկաւ . “ Իրեք խումբ ասպատակաւորներ եկան , ըսաւ , ուղտերդ տարին՝ ու պահապանները մեռուցին , մինակ ես կրցայ փախչիլ ” : Անոր ետեւէն հասաւ ուրիշ մը ու ըսաւ . “ Երբոր աղաքդ ու աղջիկներդ իրենց մեծ եղբօրը քով կ'ուսեին կը խմէին , յանկարծ փութորիկ մը ելաւ՝ ատենը կործանեց , ինծմէ զատ ամէնքը

մեռուց , , : Ան ատեն ելաւ Յոր , լաթը պատուեց
ու մագերը կարեց , ինկաւ Աստուծոյ երկրպա-
գուծիւն ըրաւ , ըսելով . “ Մերկ եկայ աշ-
խարհք , և նորէն մերկ պիտի գառնամ . Աստուած
տուաւ , Աստուած առաւ , ինչպէս որ կամեցաւ
անանկ եղաւ . Աստուծոյ անունն օրհնեալ ըլ-
լայ , , : Ասանկով երբոր սատանան ամօթով մնաց ,
սկսաւ Աստուծոյ դէմ պատճառ բերել թէ “ Ի-
րեն չդպայ , անոր համար հոգը չեղաւ . թէ որ
իր մարմնոյն ալ զեն հասցրնեմ՝ տեսնես թէ ինչ
պէս զքեզ կ'անիծէ , , : Ան ատենն Աստուած
թողուց որ սատանան ինչ կ'ուզէ ընէ , միայն թէ
չմեռչընէ : Մէկէն սատանան Յորայ վրան ոտքէն
ինչուան գլուխը խոցեր հանեց . անանկ որ դուրս
տեղ մը ազրիւսի մէջ նստած՝ խեցիով ինքն իր
թարախները կը մաքրէր , ու միշտ փառք կու-
տար Աստուծոյ : Բայց խորամանկ սատանան Յո-
րայ կի'ը միայն ողջ թողուցեր էր , որ տեսնելով
աս խեղճութիւնները՝ ալ ձանձրացած եկաւ Յո-
րայ ըսաւ : “ Ինչուան երբ պիտի համբերես ,
որ ես ալ քու պատճառաւք անէ տուն բարբա-
րական եմ եղեր . Աստուծոյ դէմ անէծք մը ըրէ
որ մեռնիս , աղատիս , , : Յոր պատասխան տուաւ .
“ Իրաւ անզգամ կնկան մը պէս խօսեցար . բա-
րկը վայլեցի՞ք , չարիքին չհամբերե՞նք , , :

Հ . Յորայ քաշած փորձութիւնները ինչ կեր-
պով գագրեցաւ .

Պ . Լսելով իրեն խեղճութիւնը իրեք բարեկամ
թագաւորները՝ Եղիփաղ Թեմնացին , Բաղդատ
Սաւքեցին , Սովփար Մինեցին , եկան զինքը մխի-
թարելու . որոնց հետ էր նաև Եղիուս Բուզա-
յին : Առջի բերան չձանչցան , բայց ետքն որ
իմացան՝ սկսան լալ . ու վրայի լաթերնին պատ-
աած՝ գլուխին հող ցանած՝ եօթն օր Յորայ
առջև պապանձած կեցան , ինչուան որ Յոր

սկսաւ ցաւելով պատմել գլխէն անցածները, իմա ցընելով թէ Աստուծոյ կամքն աս է, պատժոյ համար չէ : Անոնք ալ սկսան պնդել թէ անմեղ մարդը անանկ բան չքաշեր : Յոր կ'ըսէր թէ Աստուած մարդուն համբերութիւնը կը փորձէ . անոնք մէկ բերան գէմ կը խօսէին . ինչուան որ Աստուած ամպին մէջէն Յորն արգարացուց՝ ու բարեկամները յանգիմանեց, և ապրսպրեց իրենց որ եօթը հորթ և եօթն ոչխար բերեն Յորայ, որ իրենց համար զոհ մատուցանելով աղօթք ընէ՝ ու իրենց մեղացը թողութիւն ըլլայ : Ասանկով եօթը տարի քաջասրտութեամբ համբերելէն ետև, նորէն Աստուած տուաւ իրեն առողջութիւն . և եկան ամէն ճանչուորները ուրախակից եղան իրեն ու մէյմէկ ընծաներ տուին : Աստուած ալ օրհնեց զինքն ու առջինէն աւելի հարստացուց, և նորէն եօթը մանջ՝ իրեք ալ աղջիկ տուաւ : Անկէ ետքը հարիւր եօթանասուն տարի ալ ապրեցաւ՝ ինչուան իրեն թոռանը թոռը տեսաւ, և երկու հարիւր քառասունեութը տարուան վախճանեցաւ :

Թ Ա Պ Ա Ի Ո Ր Ա Յ Գ Ա Ր Ա

Ի Ն Չ Ո Ւ Ա Ն Բ Ա Բ Ե Լ Ո Ն Ի Գ Ե Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

Յ 7 .

Ս ա ո ո ղ ա յ Ի ս ֆ ա ո ր է Լ Ը :

Հ . Ի՞նչ պատճառաւ Իսրայէլացիք սկսան իրենց Թագաւոր դնել .

Պ . Սամուէլ ծերութեան տանը իր երկու որդիքը Յովէլ ու Արիա իր տեղը գատաւոր դրաւ . առոնք անիրաւութիւն ընելով Ժողովուրդը կը նեղէին . որով ամէնքը մէկ եղած՝ Թագաւոր ուղէլ սկսան : Սամուէլ վախնալով որ չքլլայ թէ Աստուծոյ ապերախ գտնուին , որ ինչուան անօրը ինքը զանոնք կը կառավարէր՝ գատաւորներու ձեռքով , Աստուծոյ հարցուց . Աստուած հաւանեցաւ , բայց առաջուց իմացուց Թագաւորին իրաւունքները . երբոր անոնք յանձն առին , Աստուած Սաւուղն ընտրեց :

Հ . Սաւուղն ի՞նչպէս Թագաւոր օժեցին .

Պ . Սաւուղայ հայրը Կիս՝ Բենիամինի ցեղէն՝ անգամ մը իր էշերը կորսնցուց , ու Սաւուղը ծառայի մը հետ խրկեց էշերը փնտռելու . երբոր չգտան և յուսահատած ետ կը գառնային , ծառան ըսաւ որ՝ « Երթանք Սամուէլ մարգարէին

հարցընենք , : Օրով առաջ Աստուած Սամուէլի յայտներ էր Թագաւոր օծելու մարդը : Ուստի Սամուէլ տեսածին պէս՝ ըսաւ Սաւուղին Թէ “ Գանուած են էշերը , , . ու առաւ կերակուրի տարաւ . հոն Սաւուղն ամենէն վեր նստեցուց , ու ազէկ կտորուանքը իրեն առջևը դնել տուաւ . ան գիշերն ալ հոն բանեց , ու տուաւտանց գլուխը եզ լեցընելով ըսաւ . “ Աստուած զքեզ Թագաւոր օծեց , , : Մէկէն Սաւուղի սիրան ալ փոխուեցաւ : Ետքը Սամուէլ զինքը հաւաացընելու համար՝ իրեք նշան տուաւ իրեն . մէյմը որ տուն գառնալու ատեն ընդ առաջ գան ըսեն Թէ էշերը գանուեր են . երկրորդ որ ուխտի գնացող իրեք մարդու հանգիպի որ իրեն երկու հաց ընծայ տան . երրորդ որ մարդարէութիւն ընէ : Աս նշանները կատարուեցաւ՝ ու ետքի նշանէն առակեզաւ՝ կրցածէն գուրս բան ընողին ըսել Ե- Ս- - - - - ի մարգարէս :

Հ . Սաւուղին Թագաւորելը ի՞նչպէս հրատարակուեցաւ .

Պ . Սամուէլ ապրապրեց որ Սաւուղ Գաղգաղա երթայ՝ իրեն եօթն օր սպասէ . ինքն ալ գնաց բոլոր ժողովուրդը Մասեփաթ ժողովեց՝ Թագաւոր ընտրելու համար : Վիճակ որ ձգել տուաւ , Սաւուղայ վրան ինկաւ՝ որ պահոււրտեր էր . ան ատենը Աստուծոյ հարցուց՝ գտաւ . երբոր բերաւ մէջտեղ՝ Թիզ մը հասակով ամենէն բարձր էր . ժողովուրդը ինչոյե կանչեցին , Սամուէլ ալ սորվեցուց անոնց Թագաւորի իրաւունքները : Ետքը կարիճ մարգիկներ Աստուծմէ շարժած Սաւուղին քով ժողովեցան :

Հ . Սաւուղ ի՞նչանուծիւնը առջի անգամ ի՞նչ բանի մէջ ցրցուց .

Պ . Ամենացուց նաաս Թագաւորն ելաւ Գաղապառա երկրին Յարիս քաղքին վրայ : Յարիսա .

ցիք վախնալով՝ ուղեցին դաշինք դնել . « Կ'ըն-
դունիմ, ըսաւ , դաշինքը՝ թէ որ ձեր աջ կողմի
աչքերնիդ հանէք » . անոնք եօթն օր ատեն ու-
ղեցին մտածելու : Սաւուղ երբոր լսեց՝ վառուե-
ցաւ աստուածային զօրութեամբ , երկու եղ կտոր
կտոր ըրաւ , ու ասդին անդին Իսրայէլացոց
խրկեց ըսելով , « Ով որ Սաւուղի ու Սամուէլի
հետ չգար՝ ասանկ կ'ըլլան անոր եզները » : Ասան-
կով ամէնքն ոսք ելան վեց հարիւր եօթանասուն
հազար հոգի : Սաւուղ զանոնք իրեք խումբ բաժ-
նեց . մտան Ամնացոց բանակը ու ցիրուցան
փախուցին . ասով անանկ ժողովրդեան աչքը
մտաւ Սաւուղ՝ որ կ'ուղէին մեռցնել ան մարդի-
կը որ Սաւուղը բանի տեղ չէին սեպած , բայց
Սամուէլ արգիլեց . ետքը Իսրայէլացիքը Գաղ-
գաղա տարաւ , հոն նորէն Սաւուղը հանդէսով
թագաւոր օժեց ու Աստուծոյ շնորհակալութեան
ըօհեր ըրին . և Սամուէլ ինչուան ան ատեն ար-
դար կառավարութեան վիպութիւնը ժողովրդոց
բերնէն առնելով և Աստուծոյ իրենց վըայ ըրած
բարերարութիւնները յիշելով , խրատեց ու յոր-
դորեց՝ որ իրենց թագաւորին հետ Աստուծմէ
վախնան : Եւ նշան՝ թէ թագաւոր ուղեւնին ալեկ
չէր , աղօթք ըրաւ Սամուէլ , ու շուտ մը առանց
ամոլի երկինքը սասաիկ գոռալով սկսաւ անձրև
գալ . այնչափ որ ժողովուրդը սոսկալով մեղայ
ըսին , ու Սամուէլէն աղօթք խնդրեցին :

Յ 8 .

Սաւուղայ գափերալմերէ :

Հ . Սաւուղ հանդէսով թագաւոր օժուելէն
ետե ինչ պատերազմ ըրաւ .

Պ . իրեք հազար հոգի իրեն թիկնապահ ըն-

տրեց , ասոնցմէ հազարը իր աղուն Յովնաթանին տուաւ ու Գաբաա խրկեց . հոն Յովնաթան զարնուեցաւ այլազգիներուն գնդին հետ որ կ'ըսուէր Նասիր այլազգի . անկէ դրգըռուեցան Փղշտացիք ու երեսուն հազար կառքով և վեց հազար ձիաւորով , և ուրիշ անթիւ մարդիկներով սպտերազմի ելան : Իսրայէլացիք ալ սկսան Սաւուղի քով ժողվիլ . Սամուէլ խօսք դրաւ որ եօթն օրէն ինքն ալ Գաղգաղա գայ ու զոհ մատուցանեն մէկտեղ : Ան միջոցին ժողովուրդը վախնալով թշնամւոյն շատուորութենէն , սկսան ցրուիլ , պահուըտիլ : Եօթն օր եղաւ՝ Սամուէլ չերկցաւ . Սաւուղ ալ չըսպասեց՝ զոհը ինքն լրաւ լմնցուց . Սամուէլ վրայ հասաւ ու սրգողելով Սաւուղի անհամբերութեան և յանդգնութեանը վրայ , ըսաւ .
“ Այսօր Աստուած հաստատէր պիտի քու թագաւորութիւնդ , դու չհնազանդեցար կորսնցուցիր , , ու թողուց դնաց : Սաւուղ ալ ուզելով թշնամւոյն դէմ երթալ՝ գնաց Գաբաա , ու մնացած զօրքը համրեց՝ տեսաւ որ վեց հարիւր հոգի են . հոն կեցաւ : Ան ատենը Փղշտացիք իրեք խումբ բաժնուած՝ բոլոր երկիրներուն սկսան տիրել . ու Իսրայէլացւոց երկրին մէջ դարբին չթողուցին , որպէս զի սուր ու գեղարդ չչինեն , և որուն որ մանդաղ կամ ուրիշ բան պէտք կ'ըլլար՝ Փղշտացւոց երկիրը կ'երթար : Անգամ մը այլազգիք Գաբաայի քով Մաքմաս եկեր էին . որ մը Յովնաթան լեռան ժայռերուն մէջ նեղ ճամբէ մը գալտուկ իր կապարճակիրովը դնաց առնոց վրայ՝ Աստուած քիչով ալ յաղթել կուտայ ըսելով , ու ճամբուն բերանը կեցած՝ քսան հոգի մեռուց . անկէ մէջերնին շփոթութիւն մը ինկաւ Աստուծմէ , սկսան փախչըտիլ . Սաւուղ բանը իմացաւ , ելաւ ետևնուն ինկաւ , ուրիշ պահուրտած մարդիկն ալ ելան պատերազմելու : Ան ա-

տենը Սաւուղ ուխտ ըրաւ Աստուծոյ որ ինչուան
Իրիկունքանի որ պատերազմը չէ լմընցած՝ ով որ
բան ուտէ՝ մեռնի : Զօրքը մեղուի անտառէն
կ'անցնէին արանջալով . Յովնաթան չգիտնալով
հրամանը՝ գաւազանին ծայրովը կտոր մը խորիսիս
առաւ կերաւ : Քովիններն իմացուցին թէ հօրը
հրամանին դէմ ըրաւ . երբոր լսեց , « Ախսո՛ս
ըսաւ , թէ որ աւարէն ուտէին զօրքը , բոլոր թըշ-
նամիները կը ջարդէին » : Իրիկուան զօրքը անօթի
յօգնած , սկսան արտօրնօք գետնի վրայ մորթել
ոչխարներն ու արիւնոտ ուտել՝ օրինաց դէմ :
Սաւուղ բարկացաւ , քարի վրայ մորթել տուաւ
ու անանկ մտքրած ուտեն ըսաւ : Ետքը ուղեւորով
նորէն գիշերանց այլազգիներուն ետէն էրթալ ,
քահանային ձեռքովը հարցուց Աստուծոյ . Աս-
տուած պատասխան չտալով իմացուց որ մեղք մը
եղած է : Սաւուղ վիճակ ձգել տուաւ , Յովնա-
թանու վրայ ելաւ վիճակը . Սաւուղ մեռցնել
կ'ուզէր , բայց ժողովուրդը դէմ կեցան՝ ան յաղ-
թուութեան պատճառն ինքն ըլլալուն համար . ու
Աստուծոյ աղաչելով՝ ան մեղքին թողութիւն
խնդրեցին : Ասկէ ետքը ուրիշ շատ յաջող պա-
տերազմներ ըրաւ Սաւուղ չորս կողմի ազգերուն
հետ :

Հ . Սաւուղ Աստուծոյ սիրելի մնաց ինչուան
ետքը .

Պ . Զէ . անգամ մը Սամուէլ մարդարէն Աս-
տուծոյ անունով հրամայեց Սաւուղին որ երթայ
Ամաղեկացիները ջարդէ , ամենին բան մը չա-
սրեցնէ , որովհետեւ անոնք պատերազմ ըրեր
էին Իսրայէլացւոց հետ Եգիպտոսէ ելլելու ա-
տեննին : Սաւուղ չորս հարիւր երեսուն հազար
զօրքով գնաց : Ջարդեց ու ողջ պահեց անոնց Ագագ
թագաւորը , և անոնց կենդանիներուն աղէկնե-
րը : Անոր համար սաստիկ բարկացաւ Աստուած ,

ու ըսաւ Սամուէլի, « Զգջացայ, որ Սաւուղը
Թագաւոր դրի », Սամուէլ ան գիշերը տրամած
կ'ազօթէր Աստուծոյ. ու առաւօտանց գնաց ան-
սաւ որ Սաւուղ Ամաղէկացւոց կողոպուտներէն
Աստուծոյ զոհ կը մատուցանէր. Սամուէլը տե-
սածին պէս՝ դիմաւորեց ու ըսաւ. « Ահա Աս-
տուծոյ հրամանը կատարեցի », : Սամուէլ « Հա-
պա Մնչ է, ըսաւ, ան ոչխարներուն ու կովերուն
ձայնը որ ես կը լսեմ », : Սաւուղ « Աղէկները պա-
հեցի, ըսաւ, որ Աստուծոյ զոհ ընենք », : Սա-
մուէլ աստուածային նախանձով վառուած՝ չա-
րաչար յանդիմանեց զինքը, ըսաւ. « Զօհէն ա-
ւելի հաճոյ է Աստուծոյ հնազանդութիւնը. ար-
համարհեցիր զԱստուած, արհամարհուիս Աս-
տուծմէ : — Մեղայ, ըսաւ Սաւուղ, եկու մէկ-
տեղ Աստուծոյ ազօթք ընենք որ մեղքս թողու », :
Սամուէլ մտիկ չբրաւ. ան ատեն Սաւուղ վերար-
կուէն բռնեց որ չերթայ, պատուեցաւ կտորը
ձեռքը մնաց. գարձաւ Սամուէլ ըսաւ. « Աս-
տուած պատուեց ու առաւ Թագաւորութիւնդ
որ քեզմէ աղէկ մարդու տայ », : Ետքը տեսաւ որ
խիստ շատ կ'աղաչէ՝ Ժողովքեան առջև պատիւը
չկորսընցընելու համար, գարձաւ մէկտեղ ազօթք
ըրաւ : Ետքէն Ագագ Թագաւորն առջևը բերել
տուաւ. երբոր դողալով եկաւ, Սամուէլ զար-
կաւ մեռուց, ըսելով, « Ինչպէս քու սուրգ այն-
չափ մայրեր անորդի ըրեր է, այսպէս ալ հիմա
քու մայրդ քեզմէ զրկուի », : Ետքը ելաւ Արիմա-
թեմ գնաց, ու մէյնին ալ Սաւուղի հետ չտես-
նուեցաւ :

Դաւիթի օծումիւ :

Հ . Աստուած զմզ ընտրեց Սաւուղայ տեղ .

Գ . Սամուէլի հրամայեց որ Բեթզեհէմ երթայ . Յուդայի ցեղէն Յեսսէին ազոցը մեկը թագաւոր օծէ . և Սաւուղէն գաղտուկ ըլլալու համար Աստուած ըսաւ՝ որ ձայն հանկ թէ զոհ ընելու գնացեր է : Հոն ըսաւ Սամուէլ որ Յեսսէն ալ գայ զոհին . ետքը ուզեց որ Յեսսէն ազաքը մէկիկ մէկիկ իր առջևը բերէ որ տեսնէ : Երբոր տեսաւ մեծ աղան՝ Եղիաքը , Սամուէլ հաւնեցաւ , բայց Աստուած իրեն ըսաւ թէ “ Ասիկայ չէ , զասն զի մարդ երեսին կը նայի , Աստուած սրտին ” : Ուրիշ զեցն ալ եկան , չհաւնեցաւ . հարցուց Յեսսէին՝ իմացաւ որ պղտիկ մըն ալ կայ՝ ոչխար կ'արածէ , բերել տուաւ ու տեսաւ որ շնորհալի աղայ մըն էր Դաւիթ անուհով , որնոր Աստուծոյ ուզելովը թագաւոր օծեց . և Աստուծոյ հոգին Սաւուղէն հեռացաւ՝ Դաւիթի եկաւ . Սաւուղ ալ գիւահարեցաւ ու ատեն ատեն կը տանջուէր :

Հ . Դաւիթ օծուելէն վերջը ո՛ր կը կենար .

Գ . Սաւուղի քով . զասն զի Սաւուղին համար քնար զարնող մը փնտռեցին որ գիւահարած ատենը քնարին ձայնովը հանգարտի . իմացան որ Դաւիթ ազէկ քնար զարնել գիտէ , տարին Սաւուղին՝ որ առջի բերան շատ սիրեց զինքն ու իրեն կապարճակիր ալ ըրաւ : Բայց երբոր Դաւիթ սպաննեց զԳողթաթ , ու անով ժողովըդեան առջև անուն ունեցաւ , Սաւուղ սկսաւ ատել զինքը :

Հ. Գողիաթն ով է, ու ինչպէս սպաննուեցաւ .

Պ. Հսկայ մարդ մըն էր այլազգիներուն բանակին մէջ, վեց կանգուն ու մէկ թիզ երկայն . հագած երկրթէ զրահին ծանրութիւնը հարիւր քսան հօխայ : Երբոր անգամ մը Սաւուղ այլազգիներուն դէմ պատերազմի գնաց, պատերազմը չսկսած՝ բանակէն դուրս ելաւ Գողիաթն ու Իսրայէլացւոց բանակը քամահրելով կը կանչէր . “ Հանեցէք դիմացս մէկը որ մինակ ծեծկուիւք . և ով որու յաղթէ՝ յաղթութիւնն ան կողմին ըլլայ ” : Սարսափեցան Իսրայէլացիք, ու քառասուն օր կեցան բանակ բանակի դիմաց, և Գողիաթ ամէն օր կ'ելէր կը նախատէր Իսրայէլացիները . Սաւուղ աս բանիս սիրա ընողին իր աջիկը խոստացաւ տալու ու զինքը տնօջն ազատ ընելու : Ան օրերը Յեսսէն Դաւիթը բանակ խրկեց որ իրեն իրէք եղբայրներուն հաց տանի, ու տեսնէ թէ ինչպէս են : Դաւիթ երբոր գնաց ու տեսաւ զԳողիաթ՝ վառուեցաւ սիրան ու սկսաւ մէկուն մէկալին հարցնել, ու արհամարհել զինքը : Եղիար իր մեծ եղբայրը չեխեց որ հպարտութեամբ իր հասակէն ու կարողութենէն վեր բանի ձեռք կ'ուզէ զարնել : Բայց Դաւիթ Աստուծոյ սիրովը վառուած, հոգը չեղաւ . ինչուան Սաւուղ լսեց՝ ու առջը կանչեց, և տեսնելով որ պզտիկ է՝ “ Ախ, նամ թէ չկրնաս ըսաւ ” : Դաւիթ պատասխան տուաւ . “ Ես իմ հօրս ոչխարներն սրածեղու առեն երբոր առիւծ կամ արջ վրայ կուգար ու ոչխար կը յագիշտակէր, ես կ'ազատէի . ու թէ որ վրաս ելէր, Վզէն կը բռնէի՝ կը սպաննէի . յուսամ որ Աստուծով հիմայ ալ անանկ կ'ընեմ ” : Ան շատեն Սաւուղ իր զէնքերը հագցուց անոր . Դաւիթ սորված չղլալով՝ երթալու ատեն երկու իրէք անգամ սահեցաւ . ուստի հանեց վրայ .

էն , “ Ասոնցմով չեմ կրնար երթալ , ըսաւ . ու իր գաւազանը ձեռքն առած , և պարսափկը , հինգ քար ալ մախաղին մէջը դրած Գողիաթին գիւմացն ելաւ : Գողիաթ աս որ տեսաւ , ծիծաղեցաւ՝ ըսելով . “ Ես շուն եմ որ գաւազանով ու քարով կուգաս վրաս , : Դաւիթ պատասխան տուաւ . “ Շնէն ալ ցած ես , : Ան ալ ըսաւ . “ Եկու որ զքեզ թռչուններու գազաններու կերակուր ընեմ : — Դու քու զէնքերուդ վստահացեր ես , ըսաւ Դաւիթ , բայց ես Աստուծոյ զօրութեանը ապաւին եր եմ , ու կը յուսամ որ հիմա գլուխդ կ'առնեմ , և բոլոր այլազգիներուն մարմինն այսօր թռչուններու գազաններու կուտամ որ ուտեն . և ամէնքն իմանան թէ մերն է ճշմարիտ Աստուածն , որ առանց զէնքի երբ կ'ուզէ կը յաղթէ , : Ասխտքերէն ետքն երբոր սկսան մէկմէկու մօտենալ՝ մէկէն Դաւիթ պարսափկով քար մը նետեց , ու Գողիաթին ճակատին զարկաւ որ փռուեցաւ ինկաւ , վաղէց Դաւիթ վրան ցափքեց , քաշեց Գողիաթին սուրն ու կարեց առաւ գլուխը : Այլազգիները տեսածնուն սէս՝ փախչող փախչողի եղան . Իսրայէլացիք ալ ետենին ինկան ջարգեցին ու բոլոր բանակն առին :

60 .

Սասնայ նախնիք Դաւիթ վրայ :

Հ . Սաւուղ ի՞նչ փոխարէն ըրաւ Դաւիթի՝ Գողիաթն սպաննելուն համար .

Պ . Առջի բերան վրան զարմանալով՝ քովը պահեց ու զօրագլուխ ըրաւ . Յովնաթան ալ հետը սաստիկ սիրով կապուած՝ իր զինուորական հագուստները բոլոր անոր առաւ : Բայց ետքը երբոր պատերազմէն կը գառնային՝ Ժողովուրդն

սկսան շնորհաւորելով գիմացնին ելլել, ու կնիկները պար բռնած՝ ծնծղաներով կ'երգէին ու կ'ըսէին . “ Սաւուղ հազար շարդեց, Դաւիթ տասր հազար . ” : Ասոր վրայ Սաւուղ նախանձելով սկսաւ ծուռ աչքով նայիլ Դաւիթի վրայ ու մեռցնելու հնարք մտածել : Օր մը գիւահարութիւնը բռնած՝ երգոր Դաւիթ տաղեր քնար կը զարնէր, յանկարծ գեղարգը վրան նետեց . բայց Դաւիթ երկու անգամ՝ փախչելով ազատեցաւ :

Հ . Սաւուղ ինչ հնարք բանեցուց որ Դաւիթն սպաննէ .

Հ . Որովհետեւ ինչպէս որ խոստացեր էր՝ Մեռովք իր մեծ աղջիկը Դաւիթի պիտի տար . բայց որպէս զի Դաւիթը վտանգի մէջ ձգէ, ուզեց որ առաջ ուրիշ կարճութիւն մ' ալ ընէ . Դաւիթ՝ “ Արժանի չեմ, ըսաւ, թագաւորի փեսայ ըլլալու . ” : Սաւուղին յոյսը պարապ ելլելով ուրիշ հետ կարգեց Մերովքը . ետքը իմանալով որ իր մէկալ Մեղքող աղջիկը Դաւիթի հաւներ է նորէն Դաւիթը փորձանքի մէջ ձգել ուզեց որ սպաննուի այլազգիներէն . ու ըսաւ թէ “ Մեղքող աղջիկս քեզի տամ, բայց առաջ գնահարիւր այլազգի մեռցու . ” : Առջի բերանը ետ կեցաւ Դաւիթ, բայց ետքը Սաւուղայ մարդիկն ալ որ շատ յորդորեցին՝ գնաց քաջութեամբ Սաւուղին ուզածը կատարեց, ու Մեղքողը կին առաւ :

Հ . Դաւիթ Մեղքողը առնելէն ետքը՝ Սաւուղ ինչպէս հետը կը վարուէր .

Գ . Երթալով Դաւիթ ամենուրեքն սիրելի եղաւ, և Յովնաթանին միջնորդելովը Սաւուղայ հետ ալ բարեկամացաւ : Բայց որ մը նորէն Սաւուղին գիւահարութիւնը բռնած՝ Դաւիթ քնար որ կը զարնէր՝ Սաւուղ գեղարգը վրան նետեց . Դաւիթ անկէ փախաւ իր տունը . Սաւուղ գիշերանց տանը գուռը առնել տուաւ որ առաւօտանց սպաննէ :

նուի : Մեղքող գաղառւկ պատուհանէն վար ի-
ջեցուց Դաւիթն ու ազատեց . ետքը պաճուճա-
պատանք շինեց՝ Դաւթի պառկած տեղը գրաւ ու
մարդիկներուն ըսաւ թէ հիւանդ է : Սաւուղ
հրամայեց որ մահճովը բերեն իրեն , ու երբոր
խմացաւ Մեղքողին խաբէութիւնը՝ Դաւթի ե-
տեէն իրեք անգամ մարդ խրկեց՝ Նաւթհամա
Սամուէլի քով ուր որ փախեր էր . ան մարդիկը
կ'երթային հոն կը մարդարէանային : Բարկացաւ
Սաւուղ , ինքն ալ ելաւ գնաց ու մարդարէացաւ ,
ինչուան որ Դաւիթ անկէ ալ փախաւ՝ Յովնա-
թանին գնաց որ աս Սաւուղին թշնամութեանը
համար խօսի : Երկար խօսեցան մէկտեղ , ճար
փընտուեցին տեսան որ չըլլար . Յովնաթան խոր-
հուրդ տուաւ որ բոլորովին Սաւուղին քովէն
հեռանայ . և ասանկ լալով պագտուելով մէկմէկէ
բաժնուեցան :

Հ . Դաւիթ Սաւուղէն որ փախաւ ո՛ր գնաց .

Պ . Շիտակ գնաց Նոմբա՝ Աքիմէլէք քահանա-
յին հանդիպեցաւ իր մարդիկներովն , ու ձեռ-
ցուց թէ թագաւորական բանի մը համար ծա-
ծուկ խրկուած է : Երբոր հաց ուզեց անկէ , ու-
րիշ հաց չգտնուելուն՝ հինգ օրհնած առաջաւո-
րաց հաց առաւ . Գողիաթի սուրն ալ որ առա-
ջուց Աստուծոյ նուիրած էր՝ վրան առաւ . ան
միջոցին հոն գտնուեցաւ Գովէկ ասորին որ Սա-
ւուղայ ջորիները կ'արածէր : Իսկ Դաւիթ գնաց
Գեթացուոց Անքուս թագաւորին քով . հոն ալ
երբոր ճանչցուեցաւ թէ Գողիաթը մեռցնողն է՝
վախցաւ ու սկսաւ առջնին խենթ ձեւանալ , ին-
չուան որ թագաւորը վաբնտեց զինքը : Դաւիթ
Մովբացուոց երկիրը գնաց . հոն եկան նաև հայ-
րը՝ մայրը՝ եղբարքը և ուրիշ չորս հարիւրի չափ
փախստական մարդիկ , որոնց Դաւիթ զօրօսուե-
տութիւն կ'ընէր :

Հ . Երբոր Դաւիթ Սաւուղէն բոլորովն բաժնուեցաւ՝ Սաւուղի՞նչ ըրաւ .

Պ . Սաստիկ կատղեցաւ . նախ Գովէկ ասորիէն խմանալով որ Աքիմելէք Դաւթի պաշտպանութիւն է ըրեր՝ առջևը կանչեց զինքն ու բոլոր քահանաները իրէք հարիւր հոգի , ու հրամայեց որ աչքին առջև սպաննեն զանոնք : Մարգիկը վախցան քահանաներուն ձեռք վերցընելու . անտէն Գովէկ ասորիին ըսաւ . անիկայ մէկէն զամէնքը ջարդէց : Ետքը մարդ խրկեց Նոմբա քահանաներուն քաղաքն ու զամէնքը թրէ անցընել տուաւ , մինակ Աքիմելէքին մէկ տղան Արիաթարը Դաւթի քով փախաւ : Անկէ ետև Սաւուղ ալ զօրքով սկսաւ Դաւթի ետևէն իյնալ , Դաւիթ ալ փախչելով ամէն վտանգներէն Աստուծով կ'ազատէր : Երկու հեղալ այնպէս յաջողեց Աստուած , որ Սաւուղ Դաւթի ձեռքն ինկաւ , բայց Դաւիթ անյիշաչարութեամբ թողուց :

Հ . Առջի անգամ ի՞նչպէս եղաւ որ Սաւուղ Դաւթի ձեռքն ինկաւ .

Պ . Անգամ մը Անձուկ Գաթթայ ըսուած այրին մէջ կեցեր էր Դաւիթ . Սաւուղ իրէք հազար զօրքով երբոր բռնելու կ'երթար , մօտ տեղ ճամբուն վրայ այրի մը մէջ մտաւ հանգչելու . Դաւթի մարգիկն խմացան , սկսան ըսել թէ Աստուած մտանեց որ սխառ առնես : Դաւիթ գիտեց որ կը քնանար , սիրտ ըրաւ՝ Սաւուղի քով գնաց . թէպէտ քովինները շատ վրայ կուտային որ սպաննէ , բայց ինքն Աստուծմէ օծուած է ըսելով չրդբպաւ , միայն վերարկուին ծայրէն կարեց առաւ : Երբոր Սաւուղ չիմանալով ելաւ կ'երթար , Դաւիթ ետևէն կանչեց . “ Տէր իմ արքայ , ի՞նչո՞ւ կը հաւտաս Դաւիթ քեզ մեռցընել կ'ուզէ ըսողներուն ” . ու ցուցընելով կտորը՝ յայտնեց իր միաքն ու ըսաւ . “ Աստուած մեր գառապտանը կարէ ” :

Աս խօսքերէս Սաւուղայ սիրան ելաւ , ու լալով սկսաւ ըսել . “ Աս քու ձայնդ է , որդեակ իմ Դաւիթ . դուն արդար ես որ բարիք հատուցիր իմ քեզի ըրած չարութեանս , ու կը հաւատամ որ թագաւորութիւնս քուկդ պիտի ըլլայ . միայն թէ , ըսաւ , կը խնդրեմ որ զաւակներուս խնայես , և իմ անունս աշխարհքէս չիջնջես , , : Դաւիթ ալ երգում ըրաւ , ու բաժնուեցան :

Հ . Երկրորդ անգամ Սաւուղայ Դաւթին ձեռք իյնալը ինչպէս եղաւ .

Պ . Քիչ մը ատենէն նորէն Սաւուղ Դաւթի ետէն իյնալով , Ձիփացիք եկան մատնեցին թէ Դաւիթ իրենց կողմերն է . Սաւուղ շուտ մը իրեք հազար զօրքով գնաց՝ Աբեղատի բլրոյն վրայ նլատաւ : Դաւիթ լրտես խրկեց իմացաւ . ետքը գիշեր ատեն երբոր ամէնքը քնոյ մէջ էին , Դաւիթ Աբեսային հետ Սաւուղի բանակը մտաւ . ան աւտենն Աբեսոսան տեսնելով Սաւուղի քով գեղարդը անկած , Դաւթի ըսաւ . “ Ահա Աստուած թշնամիդ քու ձեռքդ տուաւ , թող աս գեղարդովս մէկէն սպաննեմ , , : Դաւիթ՝ “ Մի ընե՛ր , ըսաւ , թողունք որ Աստուած ինքը խրատէ , միայն գեղարդն ու ջրին ամանը սա երթանք , , : Աղէկ մը հեռանալէն ետեւ , կանչեց Դաւիթ զԱբեններ Սաւուղայ զօրավարը՝ “ Մահապարտ էք , ըսաւ , որ աղէկ չէք պաշտպաներ ձեր թագաւորը . թըշնամի մտաւ բանակը՝ գեղարդն ու ջրին ամանը վերուց , , : Սաւուղ երբոր լսեց՝ գութը նորէն շարժեցաւ , “ Մեղայ , ըսաւ Դաւթի , քովս դարձիր՝ բան չեմ ընե՛ր , , : Բայց Դաւիթ չգնաց , “ Մէկը գայ գեղարդն առնէ՛ , , , ըսաւ : Սաւուղ նորէն Դաւիթն օրհնելով դարձաւ իր տեղը :

Նախալ :

Հ . Դաւիթ . Սաւուղէն հաղածուելու ատեն ուրիշ մարդ ալ եղաւ որ զինքը նախատէ .

Գ . Երբոր վեց հարիւր մարդով կարմելու լեռը կը կենար , հոն ագահ ու հարուստ մարդ մը Նաբաղ անունով զԴաւիթն արհամարհեց նախատեց , ու վաւրեաց անոր մարդիկը , երբոր իրեն ոչխարներուն խուզելու օրը տասը հոգի խրիկեր էր որ իր կողմանէ բարևեն Նաբաղն ու իրեն ըրած բարեացը տեղը քիչ մը բան ուզեն . որովհետև անոր հովիւներն ան լեռանը վրայ արածելու ատեն իրենք փնաս մը չեն հատուցած , ու թշուաճի մեքէ ալ պահեր են :

Հ . Դաւիթ Նաբաղայ ըրած նախատանայն ինչ հատուցմունք-ըրաւ .

Գ . Երբոր լեց՝ կրակ կարեցաւ , ու շուտ մը չորս հարիւր հոգւով ձամբայ ելաւ որ երթայ Նաբաղը անով տեղով ջարդէ : Բայց Աբիգեա Նաբաղի կինը՝ երբոր ծառաներէն իմացաւ եղածը , շուտ մը գազտուկ գնաց երկու հարիւր հաց ձարեց , երկու աճան գինի , հինգ եփած ոչխար , և ուրիշ ուտելիքներ առաւ գնաց Դաւիթը գիծուորեց ու խոնարհութեամբ խնայատուն անոյշ խաչերով սիրտն առաւ : Ան ատեն Դաւիթ շնորհակալ եղաւ իրեն որ զինքն ազատեց արիւն լնելէն : Աբիգեան ան իրիկունն հրկանը բան չըսաւ՝ որովհետև գինովցած ուրախութեան մէջ էր : Առաւտանց երբոր պատմեց , Նաբաղը վախէն հիւանդցաւ ու տասը օրէն մեռաւ : Երբոր լեց Դաւիթ , փառք տուաւ Աստուծոյ որ ար-

գարութեամբ Նաբաղը գատեց, ու Աբիգեան
իրեն կին առաւ :

Հ. Դաւիթ Աբիգեան առնելէն ետքը ուր կը
բնակէր .

Պ. Վահնալով որ օր մը Սաւուղայ ձեռքը կ'իյ-
նայ, վեց հարիւր հոգւով, տնով տեղով գնաց
Անքուս Գեթացոց թագաւորին քով, և Անքուս
իրեն բնակելու համար Սիկելակը տուաւ : Հոն
կեցաւ Դաւիթ չորս տարի. ու ամէն օր ասգիս
անդին թշնամեաց վրայ կ'երթար, աւար կ'առնէր
կը գառնար :

Հ. Դաւիթ Սիկելակ կեցած ատեն ինչուան
ետքը հանգիստ անցուց .

Պ. Անգամ մը մեծ փորձանքի մը հանդիպե-
ցաւ . բայց Աստուած շուտով մխիթարեց զինքը :
Ան օրերը մեծ պատերազմ բացին այլազգիք Իսրա-
յէլացոց դէմ. և Անքուս թագաւորը Դաւիթն
ալ մէկտեղ առաւ, բայց իշխանները երբոր դէմ
կեցան՝ Անքուս ըսաւ Դաւիթին որ ետ գառնայ :
Իրէք օրէն եկաւ գտաւ Սիկելակն այրած ու կո-
ղոպտած Ամաղէկացիներէն : Աս որ եղաւ, իր
մարգիկն ալ իրենց կնկոնոցը սղոցը վրայ սրտեր-
նին այրած՝ կ'ուզէին Դաւիթը բարկոծել : Ան
ատեն Դաւիթ Աստուծոյ դիմելով հրաման առաւ
ու գնաց ան Ամաղէկացիներուն վրայ չորս հարիւր
հոգւով . մէկալ երկու հարիւրը յուսահատած
կեցան : Ճամբան Եգիպտացիի մը հանդիպեցան
սը իրէք օր անօթի մնացած էր, կերակուր տուին՝
հարցաւցին իմացան որ Սիկելակը կողոպտողնե-
րուն մէկուն ծառան է եզեր, իրենց Ճամբայ ցը-
ցուց : Մտան բաղաբը՝ երբոր անոնք բրած կողո-
պուանին կ'ուտէին՝ կ'ուրախանային, առաւօտանց
ինչուան իրիկուն ջարդեցին, ու ողջ առօջ բո-
լոր գերի գնացողներն ազատեցին : Երբոր գար-
ձան՝ Դաւիթ հետ գնացողները՝ պատերազմի չէ .

կողներուն իրենց կնկտոցմէն զառ ուրիշ բան տալ չէին ուզէր : Բայց Դաւիթ ամենուն հաւասար բաժնեց . և աս օրէնքը միշտ մնաց Իսրայէլացւոց մէջ որ կողոպուտը՝ քաղաքը պահողին և պատե-
րազմի գնացողին հաւասար բաժնուի :

62 .

Սաւուշայ յակը :

Հ . Անքուսայ Իսրայէլացւոց գէմըրած պատե-
րազմը ինչ վերջ ունեցաւ .

Պ . Սաւուշ անոր գէմ ելաւ Գեղղուա լեռը : Հարցուց Աստուծոյ , պատասխան չառաւ , անոր համար վախը սիրտը տիրեց . և որովհետեւ ինքը գիւթերը՝ կախարգները բոլոր ջնջեր էր , հագուա-
տը գոփեց ու գիշերանց կախարգ կնկան մը գնաց՝ ուզեց որ Սամուէլը իրեն ցուցընէ , որ նոր մեռած էր : Վհուկը չձանչնալով առջի բերանը յանձն չառաւ՝ Սաւուշ արգիլեց ըսելով : Բայց ետքը երեցուց Սամուէլն որ սրգողելով Սաւու-
զին ըսաւ , “ Ինչո՞ւ զիս աշխատացուցիր . Աստուած քեզ երեսէ ձգեր է , վաղը պիտի ջարդուիք այ-
լազգիներէն՝ անհնազանդ ըլլալնուդ համար , , : Սաւուշ սարսափած գետինն ինկաւ : Կինը երբոր իմացաւ թէ Սաւուշն է՝ վախցաւ . ետքը հորթ մը ունէր՝ մորթեց . ուրիշ բաներ ալ պատրաս-
տեց , որ Սաւուշ շատ դժուարութեամբ նստաւ կերաւ ու բանակը գարձաւ : Առաւօտանց պա-
տերազմ սկսաւ , Իսրայէլացիք ջարդուեցան , Սաւուշին իրեք աղաքն ալ ինկան , և ինքը նետով զարնուելով՝ յուսահատած ըսաւ կապարճակիրն որ իր սրովք մեռցընէ , որ չըլլայ թէ այլազգիներէն մեռած սեպուի . կապարճակիրն երբ ետ քա-
շուեցաւ , Սաւուշ իր սրոյն վրայ ինկաւ մեռաւ :

կապարճակիրն աւջաւէն ինքզինքը մեռուց : Երկրորդ օրն աչազգիները գտան Սաւուղին ու իրեն տղոցը մարմինը . Սաւուղի գլուխը կտրեցին առին , զէնքերը Դադոնի տաճարը տարին . մարմիններն ալ Բեթսան քաղքին պարսպէն կախեցին : Ետքը գիշերանց Գազաագու Յարխս քաղքին կտրիճները գողցան թաղեցին . քաղաքացիներն ալ վրանին եօթն օր սուգ կատարեցին , որովհետեւ իրենք ալ Բենիամինի ցեղէն էին :

Հ . Դաւիթ ուրախացաւ Սաւուղայ մահուանը վրայ .

Պ . Մանաւանդ թէ մեծ ցաւ ցըցուց . ինչպէս իրեն պէս առաքինի սիրտ ունեցողի մը կը վայէր . և երբոր երկու օրէն ետեւ մէկ Ամաղէկացի մը Աիկելակ Դաւիթի առջևն ելաւ , իբր թէ Իսրայէլացւոց բանակէն ազատած , Դաւիթ հարցուց անոր պատերազմին համար . անիկայ պատասխան տուաւ թէ “ Ես տեսայ որ Սաւուղ իր նիզակին վրայ կրօթընած ինքզինքը մեռցրնել կ'ուզէր , զիս տեսաւ , ինծի աղաչեց , ես ալ մեռուցի , և գլխու թագն ու ապարանջանները հրամանոցդ բերի ” : Աս բանս լսելուն պէս Դաւիթ սրտին ցաւէն վրայի լաթը պատուեց . և ինչուան իրիկուն իր մարգիկներուն հետ սուգ կեցաւ՝ լացաւ՝ ծոմ պահեց , ու Սաւուղայ և Յովնաթանու վրայ ցաւալից ողբ մը ըրաւ : Իրիկուան ան մարդը կանչեց , ըսաւ . “ Ի՞նչպէս դու չվախցար Ասաուծմէ օծուած մարդուն ձեռք վերուցիր ” . և հոն մէկէն զինքն սպաննել տուաւ ու ըսաւ . “ Արիւնդ քու գլուխդ , դու անանկ ըսիր ” : Ետքը ինքն Ասաուծոյ հարցընելով գնաց Քեբրոն Յուզայի երկիրը :

Դաւիթ Բագաւորութեան պիղծը :

Հ . Սաւուղէն ետև ո՞վ եղաւ Թագաւոր .

Պ . Յուդայի ցեղը Դաւիթն իրենց Թագաւոր օծեցին , որ Եօթը տարի ու կէս միայն անոնց իշխեց . մեկաւ ցեղերուն զայն Աբեններ Սաւուղի զորապետն անոր Յերուսթէ տղան Թագաւոր գրաւ : Անոր համար միշտ կախ պակաս չէր մէջերնէն , և Դաւիթ օրէ օր առաջ կ'երթար :

Հ . Ի՞նչ ճամբով տիրեց Դաւիթ բոլոր Իսրայէլացոց .

Պ . Աբեններ պատճառով մը Յերուսթէին հետ աւրուելով ետևէ էր որ բոլոր Թագաւորութիւնը Դաւթի գարձընէ . բայց Յովաբ Դաւթի զորապետը վսիսաշով որ Աբեններ իր տեղը կ'անցնի , երբոր անիկայ Դաւթի քովէն հրաժարեր կ'երթար իշխանները համոզելու որ Դաւթի հնազանդին , ճամբէն ետ կանչել տուաւ՝ իբրև թէ իրեն գաղտուկ հարկաւոր խօսք մը ունի ըսելու , և պագտուելու ասին յանկարծ զարկաւ մեռուց : Հատցաւեցաւ Դաւթ ու Յովաբայ սաստիկ սրը դողեցաւ : Երբոր լսեցին Իսրայէլացիք , ամենուն սիրտը կտորեցաւ՝ յուսահատեցան . ան բտեն երկու զորապետ գնացին գաղտուկ Յերուսթէն քնոյն մէջ մտրթեցին ու գլուխը Դաւթի ընծայ բերին : Դաւիթ շնորհակալ ըլլալու տեղ՝ բարկացաւ ու մէկէն երկուքն ալ սպաննել տուաւ , և Յերուսթէին գլուխը պատուով թաղեց : Ետքը որովհետև Սաւուղայ որդիքներէն մինակ Մեմիի բոսթէն մնացեր էր՝ Յովաթմանու տղան՝ ոտքը կաղ , անիկայ Դաւիթ քովն առաւ , իր սեղանէն կը կերպրնէր : Իսրայէլացիք ալ ատենելով Դաւթի

աղէկութիւնները՝ անոնցմէ մեծամեծները Քերթոն քաղաքը Դաւիթ քով եկան, և զինքը նորէն բոլոր Իսրայէլացւոց վրայ թագաւոր օծեցին :

Հ . Դաւիթ բոլոր Իսրայէլացւոց տիրէլէն ետքն առջի գործքը ո՞րն եղաւ .

Պ . Մէկէն գնաց Երուսաղէմ քաղաքը պաշարեց . մէջի Յերուսաղէքը ծաղր կ'ընէին՝ ըսելով թէ « Քաղքիս մինակ կոյրերն և կաղերը բաւական են քեզի գէմ գնելու » : Դաւիթ իր զօրապետներուն ըսաւ : « Ով որ առաջ բերդին վրայ վաղէ՛ առնէ, անիկայ իմ զօրապետս ըլլայ » : Ապէս Յովաբ՝ ելաւ բերդին վրայ . և զօրապետութեանը մէջ հաստատուեցաւ : Դաւիթ ալ հոն նորէն քաղաք շինեց, մէջն ալ թագաւորական պալատ, ու հոն գնաց նստաւ : Ասկէ ետե սկսաւ Փղշտացւոց գէմ քաջութեամբ պատերազմիլ, մեծամեծ յաղթութիւններ ըրաւ, և զանոնք որ հարկ կ'առնէին Իսրայէլացւոցմէ իրեն հարկատու ըրաւ, ու շատ ոսկի, արծաթ, պղինձ ձեռք ձգեց անոնցմէ :

Հ . Փղշտացւոց գէմ պատերազմելու ատեն ի՞նչ երևելի գործք ըրաւ Դաւիթ .

Պ . Այլազգիները Բեթղէհէմ ժողվեր էին . Դաւիթ սաստիկ պատերազմին մէջ թշնամիներուն յաղթելու ատեն՝ աւելի մեծ քաջութեամբ իրեն անձին ալ յաղթեց : Ասան զի սաստիկ ծարուելով՝ « Ո՛ւր էր թէ, ըսաւ, մեկը Բեթղէհէմի գրան քովի հորէն ինծի ջուր մը բերէր » : Աս որ լսեցին իրեք քաջ զինուորներ՝ վազկցին թշնամիներուն բանակը ձեղքեցին ու ջուրը բերին : Դաւիթ երբոր տեսաւ՝ ջամեց . « Քաւ լիցի որ ուրիշի արիւնը խմեմ » ըսաւ, ու Ասաուծոյ նուիրեց :

Տաղանակին խոստրուիւ :

Հ . Դաւթի ատեն տապանակը որ քաղաքը կը կենար .

Պ . Երբոր Աստուած ամէն կողմանէ կը յաջողէր Դաւթի գործքերը , ուզեց Դաւթ որ տապանակն ալ Վարիաթարիմէ Երուսաղէմ բերէ : Ուտի եօթանասուն հազար հողով գնաց հանեց Ափնադարին տնէն՝ նոր սայլի վրայ դրած՝ առջևէն կերպ կերպ նուագարաններ զարնելով ինքն ալ հագուած կապուած առջևէն պար կը բռնէր : Երբոր հասան Քելոն ըստած տեղը կ'ովերուն մէկը թօթուելով սայլը ծռեց . ան ատեն Ողա զևտացին՝ Ափնադարի տղան որ տապանակին քովէն կ'երթար , ձեռքովը բռնեց տապանակն որ չինայ , ու մէկէն ինքն ինկաւ մեռաւ : Ասկէ Դաւթ վախնալով տապանակն իր տունը տանելու՝ Աբեգդար Գեթացիին տունը տանել տուաւ : Իրեք ամսէն լսեց որ տապանակին պատճառով օրհներ է Աստուած Աբեգդարին տունն ամէն բարիքներով , ինքն ալ սիրտ առաւ , ու առջինէն աւելի հանդէսով բերաւ , անոր համար շինած նոր խորանին մէջ գրաւ :

Հ . Դաւթի կը վայլէր որ տապանակին առջև պար բռնէ .

Պ . Կը վայլէր . վասն զի անով ժողովուրդը կը յորդորուէին ձեռքերնէն եկած պատիւն ընելու Աստուծոյ : Բայց Մեղքող իր կինը պատուհանէն տեսնելով իրեն անշնորհք երևցաւ . երբոր Դաւթ տուն գարձաւ , առջևն ելաւ ըսաւ . “ Ի՞նչ պէս փառաւոր կ'երևնար Իսրայէլացւոց թագաւորը՝ որ իր ծառաներուն առջև սօթտուած կա .

քաւչի մը պէս կը ցառքէր , : Դաւիթ՝ « Անանկ է , ըսաւ , թող քու առջևդ նախատուիմ . բայց Աստուծոյ առջև քու հօրդ անէն աւելի ընդու նեղի կ'ըլլամ » : Աստուած ալ Մեղքողին ըրածին պատիժ՝ տղայ չտուաւ իրեն : Ետքը Դաւիթ կ'ուզէր որ փառաւոր տաճար մըն ալ շինէ . բայց Աստուած Նաթան մարգարէին ձեռքով խմացուց թէ իր տղան պիտի շինէ :

Հ . Դաւիթ ի՞նչ պատճառաւ Ամննացւոց դէմ պատերազմ բացաւ .

Պ . Նշառաւ Ամննացւոց թագաւորն որ մեռաւ՝ Դաւիթ անոր Անոն տղուն երկու դեսպան խրկեց որ ցաւակից ըլլան : Անոն իր իշխաններուն խորհրդով ան դեսպանները խայտառակեց , մօրուքնին անիլել տուաւ , և լաթերնին ինչուան կէս մէջքը կտրած՝ նախատինքով վաճակեց քովէն , կարծելով թէ Դաւիթ զանոնք լտեսութեան համար խրկեր է : Դաւիթ երբոր լսեց՝ իրենց իմացուց որ Երիբով կենան ինչուան մօրուքնին բուսնի . և ինքն ուզելով Ամննացւոց հատուցումն ընելու՝ Յովաբ զօրապետը վրանին խրկեց : Ասոնք առաջուց կասկածելով շատ զօրք իրենց օգնութիւն բերեր էին , Յովաբ զարնուեցաւ ու եօթը հարիւր պատերազմական կառք , և քառասուն հազար ձիաւոր զօրք ան պատերազմին մէջը կտորեց՝ մնացողներն ալ Դաւիթի հարկատու ըրաւ : Ետքը Ամննացիք նորէն շարժեցան . Դաւիթ մէյմ՝ ալ խրկեց Յովաբն որ ինչուան Ռաբաթ անոնց թագաւորական քաղաքը հասաւ պաշարեց՝ և կանչեց Դաւիթն որ եկաւ քաղաքը մտաւ . շարաշար տանջանքով սպաննեցին մէջիններն ու շատ կողոսպուտ առին , և թագաւորական դահը որ տաղանգ մը ոսկիի ծանրութիւն ունէր՝ իբր տանըհինգ հօխա՝ սուղ քարերով զարդարուած , Դաւիթ սկսաւ բանեցընել :

Դաւիթի մեղսն ու ապաշխարելը :

Հ. Դաւիթ իր կենացը մէջ ամենեկին Աստուծոյ դէմ բան չըբան .

Պ. Ինչպէս որ յայտնի է , աշխարհքիս մէջ հանգստութիւնը Աստուծոյ կը հեռացունէ ըզմարդ : Երբոր Դաւիթ ալ ամէն կողմանէ հանգիստ թագաւորութիւն կը քշէր , որ մը իրիկուան դէմ տանիքին վրայ հանգչելու ատեն յանկարծ տեսաւ կին մը որ գիմացը աւազանին քովը կը լուացուէր . Դաւիթի կիրքը շարժեցաւ ու իմանալով որ իր զօրապետներէն մէկուն՝ Աւրիա Քեռայիին կինն է Բերսաբէն , իրեն կանչեց . և մեղքը կատարելէն ետեւ , անիրաւութեամբ Աւրիա Քեռայիին ալ մեռցունել տուաւ , Յովաբայ գաղտուկ թուղթ գրելով որ կամօք պատերազմին վտանգաւոր կողմը գնէ զինքն որ մեռնի : Բերսաբէն երբոր իմացաւ իր էրկանը մեռնիլը՝ սուգ մտաւ , ու ետքը Դաւիթ զանիկայ իրեն կին առաւ :

Հ. Դաւիթ ինչպէս ապաշխարեց իր մեղքը .

Պ. Աստուած խրկեց Նաթան մարգարէն որ առակով մը անոր ըրած մեղքերն երեսը տուաւ . “ Քաղքի մը մէջ ըսաւ՝ հարուստ մարդ մը ու աղքատ մը կար . հարուստն շատ ոչխարներու տէր էր , իսկ աղքատը մինակ գառնուկ մը ունէր որ վրան կը գողար : Անգամ մը հիւր մը եկաւ հարուստին . աս մարդս կսկծալով իր ոչխարներուն՝ գնաց ան խեղճ աղքատին գառնուկն առաւ ու հիւրին կերակուր ըրաւ , , : Աս որ լսեց Դաւիթ՝ բարկացաւ , Նաթանայ խօսքը բերնէն առնելով՝ “ Աստուած վկայ որ , ըսաւ , մեռնելու արժանի է աս մարդը , պէտք է որ եօթը հեղ վճարէ ան

դառնուկին արօջը , : Ան ատեն Նաթան՝
“ Դուն ես , ըսաւ , ան մարդը , Աստուած քեզի
կ'ըսէ . այսչափ բարիք ընելէն ետև՝ դու հերիք
չըսեպեցիր , Ուրիա Քեթացիին կինը յափշտակե-
ցիր , և անմեղ մարդը անգթութեամբ սպաննեցիր .
ուստի գիտնան , քու ուրիշի ըրածներդ քու գլու-
խըդ պիտի դարձընեմ , : Դաւիթ մէկէն խոնար-
հութեամբ “ Մեղայ Տեառն , : ըսաւ : Նաթան
ալ պատասխանեց . “ Աստուած ալ մեղացդ թո-
ղութիւն ատաւ , : Բայց անոր պատիժ՝ Բեր-
տաբէէն եղած առջի աղան մեռաւ : Ետքը Դա-
ւիթ Բերտաբէէն ուրիշ տղայ մըն ալ ունեցաւ՝
Սողոմոն անունով , որուն Աստուած Յէրէրի
կանչեց , որ սիրելի Աստուծոյ ըսել է :

Հ . Դաւիթ իր ծերութիւնն ինչպէս անցուց .

Պ . Աստուծոյ թոյլ տալով մէկ քանի ծանր
նեղութիւններ քաշեց իր մեղացը համար , թե-
պէտ ինքն Աստուծմէ թողութիւն առեր էր :
Առջի վիշտն եղաւ Ամոնի անդրանիկ որդւոյն
մահը՝ Աբիսողոմին ձեռքէն . վասն զի Ամոն ան-
կարգութիւն մը ըրաւ , Աբիսողոմ ալ վրան սաս-
տիկ սխ պահելով՝ փառաւոր կոչունք մը ըրաւ
Քեբրոն քաղաքը , հոն իր մեկալ եղբայրներուն
հետ Ամոնն ալ կանչեց . ու երբոր սեղանէն ել-
լելու վրայ էին՝ ծառաներուն ձեռքովն Ամոնը
մեռուց ու ինքն այլադգիներուն Գեսուր երկիրը
փախաւ : Աս ըսելով Դաւիթ շատ ցաւեցաւ , ու
սաստիկ բարկացաւ Աբիսողոմայ վրայ , բայց իրեք
տարիէն Յովաբ վարպետ կերպով մը Դաւիթէն
հրաման առաւ ու Աբիսողոմը Երուսաղէմ դար-
ձուց :

ԱՖխողով ասպամիւլ :

Հ . Դաւթին ծերութեան ատեն քաջած երկրորդ վիշտն ուրն եղաւ .

Պ . Աֆխողովին ապաստանութիւնը . վասն զի Գեառուրէն գառնալէն ետքը Յովարի ձեռքովը գնաց հորը հետ հաշտուեցաւ , ու սկսաւ ապրտամբութեան մտքով ժողովրդոց սիրտը վաստըկիլ : Ամէն օր ձիով՝ ծառաներն առջևէն , կանուխ գուռը կ'երթար , ու ամէն եկողին առջևը կ'ելէ լէր՝ սիրով կը հարցըներ . « Ուստի՞ ես , ի՞նչ կ'ուզես » , ու թէ որ պէտք մը ունեկին՝ կը հոգար . և ԼԹէ մէկը իրեն ծառայէր , շուտմը Աֆխողով կը գրկէր զինքը կը պահէր : Չորս տարի ասանկ ընելով ժողովրդեան սիրտն իրեն քաշեց . ետքը հօրմէն հրաման ուզեց որ Քերրոն երթայ՝ իր ուխտը կատարէ , որ փախչելու ատեն ըրեր էր : Եւ երկու հարիւր հոգի մեծերէն հետն առած գնաց , ու հոն իմացուց իր միտքը . մէկէն ամէնքը հաւանեցան . Աֆխողովէլ Դաւթի մեծ խորհրդականն ալ իրեն կանչեց Աֆխողով : Դաւթի երբոր իմացաւ , զինքն Աստուծոյ յանձնելով իր քովն եղած քիչ մը զօրքովն Երուսաղէմէն ելաւ որ փախցի : Ան ատեն Սաղովկ քահանայապետն ալ բոլոր քահանաները մէկտեղ՝ տապանակը վերցուցին որ տանին . Դաւթի չուզեց , թէ որ Աստուած ուզէ՝ ես նորէն կը գառնամ ըսելով . և Սաղովկայ ապրսպրեց որ իր տղոցը ձեռքով Աֆխողովին ընելիքները գաղտուկ իրեն իմացնէ : Քուսի Արաքսուցոյն ալ ըսաւ Դաւթի որ Աֆխողովի քովն երթայ , գրտուանց բարեկամութիւնս ուզընելով Աֆխողովին խորհարդը փձացնէ ,

և ինչ որ Աբիսողոմ պիտի ընէ՝ իրեն իմացրնէ : Իսկ ինքը լալով ու բոպիկ ոտքով երբոր կ'երթար , գիմացն ելաւ Սեմէին՝ Սաւուղի ազգականն ու սկսաւ նախատելով քարեր նետել վրան , ըսելով .
« Աստուած քու գլուխդ դարձուց Սաւուղի տանն արիւնը » : Ան ատեն Աբեսսա զօրապետը՝ Յովաբի եղբայրն ալ չգիմացաւ . « Ասի՞նչ է որ , ըսաւ , մէկ սատկած շուն մը կը հայհոյէ իմ տէրս . հիմա կ'երթամ գլուխը կ'առնեմ » : Դաւիթ
« Թող ըսաւ . Աստուած կ'ուզէ որ Դաւիթն ա նիծուի . ահա իմ որդիս իմ ետեւէս ինկեր է , հապա ինչ պիտի չընէ Սաւուղի ազգականը , կարելի է որ Աստուած տեսնէ ու ինձի ողորմի » : Ետքը հոգնած հասան Բաւուրիմ ըսուած տեղը :
Հ . Դաւիթի Երուսաղէմէն փախչելէն ետեւ Աբիսողոմ ինչ ըրաւ .

Պ . Մտաւ Երուսաղէմ տիրապետեց . Աբիսողոմ փէն իրեն ըսաւ որ « Տասուերկու հազար մարդ առնեմ , շուտ մը Դաւիթի ետեւէն երթամ , քանի որ հոգնած են , զինքը միայն մեռցրնելով՝ ամէնքը քու կողմդ դարձրնեմ » : Աբիսողոմ աւ բանս Քուսիին ալ հարցուց . Քուսին չհաւնելով սկսաւ Աբիսողոմին աչքը վախցրնել . « Խոհեմութեամբ պէտք է վարուիլ ըսաւ , քիչ զօրքով Դաւիթի զորաւոր մարդիկներուն դէմ գնելը վտանգաւոր է » : Աբիսողոմ Աստուծմէ կուրցած հաւնեցաւ աս խորհրդին : Քուսիին միտքն ան էր որ Դաւիթ փախչելու ատեն ունենայ . անոր համար շուտ մը Դաւիթի իմացուց եղածը : Բայց Աբիսողոմի յայտնի տեսնելով Աբիսողոմի կործանումը՝ յուսահատութենէն գնաց իր տունն՝ ինք զինքը կախեց : Դաւիթ իմանալով Յորդանանէն անցաւ , ու քովիններն իրեք բաժնեց , և ինքն ալ հեռերնին Աբիսողոմին վրայ ելլել կ'ուզէր , բայց զօրապետները չթողուցին . ան ատեն ա .

պարսպեց անոնց որ Արխտղոմայ խնայեն : Հասաւ Արխտղոմ իր զօրքովն սկսաւ պատերազմել . ու քսան հազար մարդ կորսնցցնելէն ետքը զկորսցսն Եփրեմի անտառին մէջէն փախչելու ապեննին շատ մարդ ալ հոն մեռան : Արխտղոմ իր ջորիովն ան անտառէն երբոր կ'անցնէր՝ դիտուն մազերը կազնիի մը ծառին ճիւղերուն պլուեցան, ջորին ալ սակէն ելլելով ինքն անանկ կախուած մնաց : Չինուոր մը եկաւ Յովաբայ պատմեց , ան ալ ըսաւ . “ Ինչո՞ւ չսպաննեցիր՝ հիմա քեզի յիտուն սիկզ արծաթ ու թուր մը կուտայի ” : Չինուորը պարտասխան տուաւ . “ Հազար ալ տայիր՝ ես թագաւորիս տղուն ձեռք չէի վերցըներ , որով հետև ապրապրեց ” : Ան ատեն Յովաբայ՝ “ Ուրեմն կեցիր ”, ըսաւ , ու գնաց իրեք նետով Արխտղոմի սրտին զարկաւ . տասը հոգի ալ Յովաբի մարդիկը վրայ հասան՝ մեռուցին , ու մարմինը խորունկ փոսի մը մէջ ձգեցին :

67 .

Դաւիթի Աբելի Գործերը :

Հ . Յովաբ Արխտղոմը մեռցնելէն ետև ինչ ըրաւ .

Պ . Պատերազմը գագրեցընել տուաւ , ու խորկեց Գուսին որ Դաւթի աւետիս տայ : Դաւթ թերթոր խմացաւ՝ սաստիկ տրամոնթեմէն առանձնացած սկսաւ ողբ ընել ու ըսել . “ Իմ Արխտղոմ՝ ազատ , Արխտղոմ իմ տղաս , երանի թէ ես քու տեղգ ըլլայի Արխտղոմ իմ տղաս ” : Ետքը Յովաբ ալ գարձած երբոր խմացաւ՝ գնաց յորդորեց որ ելլէ զօրացն էրևնայ որ սիրտ առնեն՝ իրեն համար քաշած աշխատանացը վրայ , որ սրտերնին կտարեր էր՝ իմանալով իրեն ըրած ողբը : Բայց

ասով և առջի ըրած մէկ քանի գործքերով Յովար
Դաւթի աչքէն ելաւ . անոր համար Ամեսային
որ Աբիսողոմի զօրապետն էր՝ խօսք տուաւ՝ զինքը
Յովարին տեղը գնելու : Յովար իմանալով որ մը
կեղծաւորութեամբ Ամեսային բարևելու ասեն՝
գանակը փորը խոթեց՝ մեռուց :

Հ . Դաւիթ ինչպէս դարձաւ Երուսաղէմի
աթոռը .

Պ . Բոլոր Իսրայէլացիք առջին ելան՝ թողու-
թիւն խնդրեցին ու մեծօրանքով բերին : Ան
ասեն զինքն անիծող Սեմէին ալ հազար հոգի
Բենիամինի ցեղէն հետն առած՝ Դաւթի առջին
ելաւ՝ « Մեղայ » ըսաւ : Աբեսա զինքը տեսածին
պէս՝ « Աստուծոյ օժեպը հայհոյեր է , պէտք է
մեռցընենք » ըսաւ . Դաւիթ երգում ըրաւ Սե-
մէին ջմեռցընելու , և ըսաւ . « Այսօր ամենևին
մարդ պիտի չմեռնի » : Մեմփիբոսթէն ալ ոգա-
ւորի կերպարանքով առջին ելաւ :

Հ . Մեմփիբոսթէն ինչո՞ւ Դաւթի հետ չէր
գնացած .

Պ . Իր Սիբա ծառային ապրստրեր էր Մեմ-
փիբոսթէն որ էշը պատրաստէ՝ երթալու համար .
ան առեր է երկու էշ՝ շառ մըն ալ ուտելիքներ ,
մինակ գնացեր է Դաւթի ետևէն , ըսելով թէ
Մեմփիբոսթէն կը սպասէ որ զինքը թագաւոր
ընեն . Դաւթ ալ մէկէն հաւատալով բոլոր Մեմ-
փիբոսթէին երկիրները Սիբայի տուեր է : Երբոր
Դաւթի առջին ելաւ , Դաւթ հարցուց՝ իմա-
ցաւ , ու ըսաւ որ կէսուակէս մէջերնին բաժնեն
երկիրները :

Հ . Դաւթի Աբիսողոմէն փախչելէն ետքը եր-
բոր Երուսաղէմ դարձաւ՝ ամենևին իրեն գէմ
կեցող մը չէղաւ .

Պ . Բենիամինի ցեղէն մէկը Սաբէէ անունով
գլուխ քաշեց , որուն հետևեցան շառ մարդ :

Մէկէն Յովաբ ու Աբեսսոն զոգրեցին վրան գնացին, ան ալ Աբէլ քնդաքը փախաւ. անոնք գնացին՝ սկսան պարիսպը կործանել: Ան ատենը վերէն կնիվ մը խելացի խօսքերով Յովաբը հանգստեցուց ու բերնէն խօսք առաւ որ եթէ Սաբէէին գլուխը տան՝ կ'ազատին: Ուստի գնաց քաղաքացիներն ալ համոզեց որ գլուխը կտրեցին՝ պարտապէն վար նետեցին. և պատերազմը դադրեցաւ:

Հ. Դաւթի ծերութեան ատեն քաշած երրորդ վիշտն ո՞րն եղաւ.

Պ. Ան ատենները սով մը եղաւ իրեք տարի: Դաւիթ հարցուց Աստուծոյ ու իմացաւ որ Սաւուղայ Գաբաւոնացիները ջարդելուն համար է եղեր: Ուստի Դաւիթ Գաբաւոնացիներուն հարցուց թէ “Ի՞նչ հատուցում ընել կ'ուզէք”: Անոնք ալ եօթը հոգի ուզեցին Սաւուղի տղաքնէն որ կախեն մեռցրեն: Դաւիթ ալ սուսաւ Սաւուղի երկու մնացած խորթ տղաքն ու անոր Մերովբա աղջկանը հինգ տղաքը, որ ողջ ողջ արևը կախած մեռուցին, ու սովը դադրեցաւ: Ասկէ ետքն ալ Դաւիթ երեւի պատերազմներ ըրաւ այլազգիներուն դէմ. և անգամ մը քիչ մնաց որ կը զարներ զինքը կտրիճ այլազգի մը, բայց Աբեսսան ազատեց անոր ձեռքէն. ու անկէ ետքն ալ թող չտուին որ Դաւիթ պատերազմի երթայ:

Հ. Դաւթի ծերութեան ատենը քաշած չորրորդ վիշտն ո՞րն եղաւ.

Պ. Իսրայէլացւոց վրայ Աստուած բարկանալով՝ Դաւթի թոյլ տուաւ որ հպարտութեան մաքով համրէ զանոնք. ուստի Յովաբայ հրամայեց Դաւիթ որ ծայրէ ծայր բոլոր ժողովրդոց համրանքն իրեն բերէ: Յովաբ չկրնալով դէմ գնել՝ գնաց պարտեցաւ՝ համրանքը բերաւ. միայն կտրիճ պատերազմի մարգիկն ուժը հարիւր հազար, Յուգայի ցեղինն ալ զատ՝ հինգ հարիւր հա-

զար : Բայց ետքը Դաւիթ զզջացաւ ըրածին վրայ . Աստուած ալ Գադ մարգարէին բերնով անոր պատիժ՝ կամ իրէք տարի սով ըլլայ ըսաւ , կամ իրէք ամիս պատերազմ , և կամ իրէք օր մահ տարածամ , որը կ'ուզէ՝ ընտրէ : Ան ատենը Դաւիթ շատ ցաւելով ըսաւ , « Լաւ է որ Աստուծոյ ձեռքն իյնամ » որոյ ողորմութիւնը շատ է » . ուստի մահտարածամն ընտրեց : Եւ առաւօտանց մահն սկսաւ , ու ինչուան կէսօր եօթանասուն հազար հօգի մեռան : Դաւիթ տեսաւ հրեշտակը Ունա Յեբուսացիին կալին վրայ , որ ձեռքը սուր առած կը ջարդէր զամէնքը , ինկաւ Աստուծոյ առջև « Ես հովիւնին ըրի մեղքը , պէտք է որ զիս պատժես » ըսաւ : Ան ատեն Աստուծոյ հրամանովն եկաւ Գադ մարգարէն ու ըսաւ որ ան կալին մէջ սեղան շինէ , ու Աստուծոյ զոհ մատուցանէ : Դաւիթ շուտ մը գնաց , ան կալին տեղը գնեց իրեն եզներովն ու սայլերովը , հոն սեղան շինեց՝ ու եզներն Աստուծոյ ողջակէզ ըրաւ : ասով մահուան պատիժը դադրեցուց Աստուած : Եւ Դաւիթ ուզեց որ ետքը տաճարը հոն շինուի :

80 .

Սողոմոնի Խոփանորէւը

Հ . Դաւիթ երբոր ծերացաւ՝ իրեն յաջորդ զոյ՛ ընտրեց .

Հ . Ինքը գեռ չընտրած՝ Ադոնիա իր մեծ տղան ուզեց որ հօրն ետևէն ինքը նստի , և զՅօվաբն ու Աբիամար քահանայապետն ալ իրեն գին առած՝ Ողբեթայ վիմին քով մեծ սեղան ըրաւ , թագաւոր օժուելու համար : Ան ատեն Նաթան մարգարէն գնաց Բերսաբէին ըսաւ որ երթայ Դաւիթի միտքը ձգէ , որովհետև Սողոմոն տղուն

խոսաացեր էր Թագաւորութիւնը : Բերսաբէն
գնաց Դաւթի պատմեց Ագոնիային ըրածը , միտքը
ձգելով Սողոմոնին համար ըրած երգումը . հա-
թան ալ վրայ եկաւ ու սկսաւ Դաւթի հարցրնել
Թէ իրեն հրամանո՞ւն է Ագոնիային Թագաւորելն ,
որ միայն զինքն ու Սաղուկ քահանան ու Բանեա
որդի Յովիգայեայ զօրապետն ու իր Սողոմոն
տղան չէ կանչած : Ան ատենը Դաւիթ շուտ մը
հրամայեց որ Սողոմոնն իր Թագաւորական ջորին
հեծցրնեն , Գեհոն տանին , և բոլոր Իսրայէլա-
ցոց վրայ Թագաւոր օժեն : Սողոմոն ան ատենը
տասուերկու տարուան էր : Երբօր Ագոնիայի
հեան եղողները լսեցին որ Դաւիթ Սողոմոնն իր
աթոռը նստեցուցեր է , ցրուեցան . Ագոնիան ալ
Աստուծոյ խորանը փախաւ . ինչուան որ Սոլը-
մոն իրեն խօսք տուաւ չմեղքրնելու՝ Թէ որ չա-
րութեամբ չէր ըրածը , ու Թէ որ նորէն բան
չխառնէ :

Հ . Դաւիթ մեռնելէն առաջ ի՞նչ կտակ ըրաւ
Սողոմոնին .

Պ . Աստուծոյ պատուիրանքներուն ու օրինացը
վրայօք շատ խրատներ տալէն ետքը , Յովտայ աւ
Սեմէիին համար ալ ապրսպրեց որ արդար հա-
տուցումն ընէ : Եւ իր առաջուց պատրաստած
ոսկին՝ արծաթը և ուրիշ բաներն անոր յանձնե-
լով հրամայեց որ Աստուծոյ տաճարը շինէ : Ետքը
օրհնելով զինքը՝ եօթանասուն տարուան վախճա-
նեցաւ , քառսուն տարի Թագաւորութիւն ընելէն
ետև :

Զ . Դաւթի մեռնելէն ետքը Սողոմոնի եղբարց,
մէ Թագաւորութեան աչք ձգող եղան .

Պ . Ագոնիան կ'ուզէր նորէն ոտք ելլել . անոր
համար գնաց Բերսաբէին աղաչեց որ Սողոմոնն
լսէ իրեն կին առնելու համար Արխակ Սոմեա-
ցին որ Դաւիթ ծերութեան ատենը քոյն աւեր

էր: Սողոմոն մօրմէն աս բանս լսածին պէս՝ սաստիկ բարկացաւ, իմանալով Ագոնիային միայր. ուշուա մը Բանեա որդի Յովիգայեայ զօրապետը խրկեց՝ սպաննել տուաւ. Աբիաթարն ալ որ անոր կողմն էր՝ քահանայապետութենէ ձգեց, իր Անաթովթ գեղը աքսորեց, տեղը Սագովկը գնելով: Ան ատեն Յովար վախնալով Աստուծոյ խորանը սպաւնեցաւ. Սողոմոն անոր ալ Բանեա որդի Յովիգայեան խրկեց ըսաւ որ դուրս ելլէ, բայց չէլաւ. ուստի Սողոմոն ալ հոն սպաննել տուաւ, և անոր տեղը զօրապետ Բանեան դրաւ:

Սողոմոնի Խնայութիւնը:

Հ. Սողոմոն Սեմէին դատատանն ինչպէս կարեց.

Գ. Վրան պարտք դրաւ որ Երուսաղէմէն գուրս չելլէ, թէ չէ՝ կը սպաննուի. Սեմէին ալ կեցաւ իրէք տարի: Եսե անգամ մը տնոր ծառաները Գեթացոց երկիրը գախտն. Սեմէին ալ գնաց՝ բռնեց ու Երուսաղէմ բերաւ. ան ատեն Սողոմոն մէկէն զինքն սպաննել տուաւ:

Հ. Սողոմոն ինչ բանով աւելի Աստուծոյ սիրելի եղաւ.

Գ. Թագաւորութիւնը հաստատուելէն ետե ելաւ Գաբաւոն լեռը, և հոն Աստուծոյ հազար ողջակէզ մատուց: Աստուած ալ ան գիշերը քնոյն մէջն իրեն երկնալով ըսաւ թէ « Խնգրէ ինչ որ կ'ուզես », Սողոմոն ալ շնորհակալ ըլլալով Աստուծոյ՝ « Միայն իմաստութիւն կ'ուզեմ, ըսաւ, որ այսչափ ժողովուրդը կառավարեմ », Աստուած ալ ըսաւ. « Արովհետե գուն ոչ երկայն կեանք, ոչ հարստութիւն, ոչ թշնամիներու գ

դէմ յազմութիւն խնդրեցիր , անոր համար այնչափ փոխառուն ըլլաս՝ որ քեզի պէս մարդ չէ եղած և պիտի չըլլայ , և ասկէ զատ չխնդրածդ ալ քեզի հուսամք . անանկ հարուստ ըլլաս որ քու օրերդ թագաւորներուն մէջ քեզի պէս չգանուի . ու թէ որ քու հորդ Դաւթի շիտակ ճամբէն գուրս չեկես , քեզի երկայն կեանք ալ հուսամք » : Առաւօտանց Երուսաղէմ դարձաւ ու հոն ալ նորէն Աստուծոյ ողջակէզ ընելէն ետեւ , մեկէն յայտնըւեցաւ իր իմաստութիւնը՝ առջի ըրած գատաստանովը :

Հ . Սողոմոնի իմաստութեանն առջին նշանը սրն եղաւ .

Պ . Երկու կնիկ գատաստանի եկան , որոնք երկուքն ալ իրեք օր ետեւ առաջ մէյմէկ աղայ բերեր են . մէկ գիշեր մը մէկը իրենին վրան պառկած մեռուցեր է , ու գաղտուկ գնացեր մէկալինին հետ փոխեր է . ուստի երկուքն ալ կը պնդեն թէ ողջն իրենն է : Սողոմոն ասանկ կարեց գատաստանն որ ողջ տղան երկու կտոր ընեն ու կէսը մէկուն՝ կէսը մէկալին տան : Ասով մէկէն իմացուեցաւ տղուն բուն մայրն , որ գուժը շարժելով կ'աղաչէր թէ տղան մէկալին տան ու չքայանեն . իսկ մէկալը կ'ուզէր օր կէսկէս բաժնուի : Սողոմոն լռեցուց զանոնք ու ըսաւ . « Աս տղան ան կնոջն է , որն սր ասոր մեռնիլը չուզեր , անոր տուէք » : Աս գատաստանը զամենքը զարմացուց , ու Երուսաղէմն ամենուն պատկառելի ըրաւ :

Պ . Երուսաղէմն թագաւորելուն պէս առաջարկ արեւելեացիներէն իրեն հարստացուցաւ որ կ'աւելնար . ուստի թագաւորութեան չորրորդ տարին մեծ պատրաստութեամբ ընկաւ ձեռք զարկաւ :

Պ . Ամեն գիէն խաղաղութիւն ըլլալով հարստացաւ փոքր տեւոր կ'աւելնար . ուստի թագաւորութեան չորրորդ տարին մեծ պատրաստութեամբ ընկաւ ձեռք զարկաւ : Ուժանակ հազար հորձիկէք բար կտրողները , և թանապուռ հազար

հոգի՝ քար կրող, իրեք հազար հինգ հարիւր վերահացու, ու շատ վարպետ արհեստաւորներ ալ որ Քիրամ Տիւրոսի թագաւորն ու Փարաւոն Եգիպտոսի թագաւորը՝ Սողոմոնին խրկեցին : Ասանկով տաճարը եօթը տարուան մէջ շինուեցաւ՝ անանկ փառաւոր, որ աշխարհքիս վրայ նմանը չէ եղած, մէջը բոլոր ցոկւով ծեփած :

Հ. Երբոր տաճարը շինելը վերնցաւ՝ ի՞նչ հանդէս ըրաւ Սողոմոն .

Պ. Նախ Աստուծոյ տապանակը մեծ փառքով բերաւ ան տաճարին մէջը, ետքը տանըչորս օր բոլոր Իսրայէլացիքը ժողոված՝ մեծ տօն կատարեց, և քսանուերկու հազար կով ու հարիւր քսան հազար ոչխար զոհ ըրաւ Աստուծոյ . հոն ինքն ալ շնորհակալութեան աղօթք մը ընելով ինդրեց Աստուծոյ որ ան աեղը ժողովուրդը ի՞նչ խընդրուածք սր ընէ, Աստուած կատարէ : Ան ատեն լուսաւոր ամպով մը տաճարը լեցուեցաւ, ու երկընքէն կրակ իջնալով ըրած ողջակէզները այրեց : Ժողովուրդը սոսկալով երեսի վրայ ինկած՝ Աստուծոյ փառք կուտային : Ան գիշերն Աստուած նորէն ըսաւ Սողոմոնի թէ՛ « Խնդիրներդ կը կատարեմ, ատ տաճարն ալ իմ տունս կը սեպեմ, միայն թէ Դաւթի ճամբէն զնոտորիս որ որդւոց որդի թագաւորութիւնդ ալ հաստատեմ » :

Հ. Սողոմոն տաճարէն զատ ի՞նչ շինութիւններ ըրաւ .

Պ. Տաճարը վրննալէն ետև՝ իրեն թագաւորական պալատը շինեց, որուն մէջ ամենէն փառաւոր իր թագաւորական օթոռն էր փղոսկրէ՛ և ոսկի զարդերով . մէց աստիճան ունէր, որոնց վրայ երկու կողմէն տասուերկու առիւծ շինած : Փառաւոր պալատ մըն ալ շինեց Փարաւոն թագաւորին աղջկանը համար, որ իրեն կինն էր : Ասոնցմէ զատ քաղաքներ ալ շինեց, և բոլորը քսան

տարուան մէջ եղաւ . նաւեր ալ շինել տուաւ Սո-
ղոմոն՝ ու Սողբեր խրկեց , որ իրեք տարին հեղ
մը անկէ շատ ոսկի , արծիւ քարեր և ուրիշ շատ
բարիք կը բերէին : Ասոնցմով անանկ եղաւ որ
ամէնքը Սողոմոնին իմաստութեանն ու հարստու-
թեանը վրայ զարմացած , զինքը անսնել կ'ու-
զէին :

Հ . Ո՞վ եղաւ որ Սողոմոնը անսնելու համար
աշխարհքէ աշխարհք քալեց .

Պ . Սորայ թագուհին՝ իր զօրքերովը և ուզաւ-
րովն ընծաներ հետը առած եկաւ որ Սողոմոնին
իմաստութիւնը փորձէ : Բայց Սողոմոնի հետ խօ-
սելէն ետքը , ամէն բանին կարգը կանոնն ալ տես-
նելով , ըսաւ . « Լսածներս տեսածիս կէտը չէր ,
Աստուած սիրեր է աս ազգն որ զքեզ իրենց
Թագաւոր գրեր է , » : Սողոմոն ալ անոր տուած
ընծաներուն տեղ ինչ որ անոր սիրան ուզեց՝
տուաւ ու ճամբեց :

70 .

ՅԵՐ-ԲՈՒՆԻ :

Հ . Սողոմոն ինչուան մահը Աստուծոյ հաւա-
տարիմ մնաց .

Պ . Տարիքն առնելով՝ սկսաւ Աստուծոյ հեռա-
նալ . վասն զի Աստուծոյ արգելած ազգերէն
կին առաւ , ու անոնց սիրոյն համար կռասաուն-
ներ շինեց . իր իմաստութեամբն Աստուծոյ ըրած
ամէն բանը քննեց իմացաւ , կնոջը սէրէն խա-
բուած՝ ինքը զինքն ալ իր Աստուածն ալ մոռցաւ .
անոր համար Աստուած ալ սաստիկ բարկացաւ
Սողոմոնի , և ուզեց որ Թագաւորութիւնն իրմէն
առնէ ծառային տայ : Բայց Դաւթի սիրոյն հա-
մար երկու բան կը շնորհեմ ըսաւ , մէյնը որ քու

որդ չեմ ընէր, երկրորդ որ միայն երկու ցեղը
Դաւթի տանը կը թողում: Ան ասեններն երկու
այլազգիք՝ Ադեր ու Ռասոն սիսան Սուլզմոնի
գէմելել:

Հ. Աստուած ի՞նչ կերպով հանեց տասը ցեղը
Սողոմոնին ձեռքէն .

Պ. Երբոր Սողոմոնին ծառան Յերոբովամ՝ Նա-
բատայ որդին Եփրեմի ցեղէն՝ բանի մը համար
Երուսաղեմէն ելեր կ'երթար, Աբիա Սիլոնացի
մարգարէն նոր լաթ մը հագած եկաւ Յերոբո-
վամին, ան լաթը տասուերկու կտոր ըրաւ ու
տասն անոր տուաւ, ըսելով. « Աստուած. Սո-
ղոմոնի թագաւորութեանը տասը ցեղը քեզի
պիտի տայ՝ անոր ապերախտութեանը համար .
գուն ալ, ըսաւ, թէ որ Ատուածոյ պատուի-
րանքները պահես, որդւոց որդի թագաւորու-
թիւն կ'ընես »: Երբոր իմացաւ Սողոմոն, Յե-
րոբովամը մնացրնել ուզեց . ան ալ փախաւ Ե-
գիպտացոց թագաւորին քովը ինչուան որ Սողո-
մոն մեռաւ . քառասուն տարի թագաւորութիւն
բշելէն ետքը:

Հ. Իսրայէլացոց տասը ցեղին թագաւորու-
թիւնն ի՞նչ կերպով Յերոբովամայ ձեռքն անցաւ .

Պ. Սողոմոնի մեռնելէն ետեւ Ռորովամ անոր
ազան Սիկիմ քաղաքը գնաց՝ հորը տեղը թագաւոր
օժուակու . Յերոբովամն ալ որ Սողոմոնի մահը
լսելով դարձեր էր Եգիպտոսէն՝ հոն կանչեցին,
ինչորոշին Ռորովամէն որ տուրքերը թեթեւորէ .
Ռորովամ ալ « Իրեք օրէն կէէք, ըսաւ, որ պա-
տափառն տամ », ու գնաց առաջ Սողոմոնին ա-
տենի ծեր խորհրդականներուն հարցուց . անոնք
ըսին որ առջի բերանն անուշութեամբ վարուե-
լով սրտերնին վաստրկի: Բայց Ռորովամ գնաց
իրեն հասակակից աղօցն ալ հարցուց, ու անոնց
տուած խորհրդին հաւանելով, գնաց ըսաւ ժողո-

վերդեան . « Իմ շնորհ մասն՝ հօրս մէջքէն հաստ է . հայրս ձեր միջն անուր գրաւ , ես ան անուրք պիտի ծանրացրնեմ . հայրս ձեզ գաւաղանով կը ծեծէր , ես զձեզ քուքով պիտի ծեծեմ » : Ան ատենը Իսրայէլացւոց տասը ցեղք մէկ եղած « Մենք քեզի հետ բան չունինք , ըսին , գնա՛քու ցեղիդ թագաւորէ » , ու իրենք Յերոբովամն իրենց թագաւոր դրին : Ետքը Ռորովամ եանուն Ագոնիրամ իշխանը խրկեց հաշտեցրնելու համար , անոնք բռնեցին՝ քարկոծեցին . Ռորովամ ալ վախնալով Երուսաղէմ փախաւ :

Հ . Ռորովամէն բաժնաւելուն համար Իսրայէլացւոց մէջ ամենեկն կռիւ շեղաւ .

Պ . Ռորովամ հարիւր ութսուն հազար մարդ ժողովեց Յուզայի ու Բենիամինի ցեղէն , կռուի դուռ բանալ կ'ուզէր . բայց Աստուած Սամէէ մարգարէն խրկեց . որ ըսաւ . « Աս բաժանումս Աստուած ըրաւ , պարապ տեղը մի կռուիք » : Ասանկով մէջերնին խաղաղութիւն եղաւ :

71 .

Յերոբովամայ խառնաշարժիւնը :

Հ . Յերոբովամ հաւատարիմ մնաց Աստուծոյ ինչուան ետքը .

Պ . Չէ . վասն զի վախնալով որ քրջայ թէ Իսրայէլացիք աստուածաբաշտութեան համար Երուսաղէմի տաճարն երթալով կամաց կամաց Ռորովամի կողմն ելլեն , երկու ոտկիէ հարթ շենեց , ու մէկը Դան՝ մէկալն ալ Բեթէլ քաղաքք գրաւ , ու հրամայեց ամենուն որ անկէ ետե գոհ ընելու համար Բեթէլ կամ Դան երթան , ըսելով թէ « Զձեզ Եգիպտոսէ հանող աստուածները ան հորթերն են » : Սողովդեհան մէջէն մէկ քա .

նին քուրմ ըրաւ, տօնի օրեր ալ որոշեց, ու յայտնի կուսպաշտութիւն խօթեց Իսրայէլացւոց մէջ:

Հ. Երբոր Յերոբօվամ սկսաւ կուսպաշտութիւն ընել, մէկ կերպով մը Աստուած զինքը չխրատեց որ գարձի գայ.

Պ. Առջի անգամն որ Յերոբօվամ բեթէլ, սեղանին առջև գնաց զօհ ընելու, Յուդայի երկրէն մարգարէ մը եկաւ, սկսաւ կանչել. “Ո՛վ սեղան, գիտնաս որ Գաւթի ցեղէն Յովսիա առնունով մէկը քու վրագ քուրմերդ զօհ տիտի ընէ: Նշան ըլլայ ըսածիս որ սեղանը հիմա ճղքուի ու վրայի բաները վար թափին”: Յերոբօվամ ձեռքն երկնցուց. ըսաւ, “Բռնեցէք ատ մարդը”: մէկէն ձեռքը չորցաւ՝ երկնցուցած մնաց. սեղանն ալ մարգարէին ըսածին պէս ճղքուեցաւ: Ան առանը Յերոբօվամ սարսափած աղաչեց մարգարէին. ու անոր աղօթքովը բժշկուեցաւ: Ետքն ուզեց որ մարգարէն իրեն քովը կերակուր ուտէ. ան յանձն չառաւ ու գնաց: Ասան զի Աճ մարգարէին ապրսպրեր էր որ դուրս տեղ հաց չուտէ, ու նոյն գնացած ճամբէն ետ չդառնայ. անոր համար ալ ուրիշ ճամբով ետ գարձաւ. բայց չքկրցաւ ինչուան ետքը պահել առ հրամանը. վասն զի սուտ մարգարէ մը իրեն աղոցմէ իմանալով անոր ըրածները, մէկէն գնաց ճամբան՝ դիմացն առաւ, սուտ ըսաւ թէ “Աստուած ինձի ապրսպրեց որ զքեզ կերակուրի հրամայենեմ”: Երբոր անկէ խաբուած նստաւ ուտելու, Աստուած յայտնեց որ իր անհնազանդութեանը պատիժ՝ օտար տեղ պիտի մեռնի: Ետքը նորէն ճամբան երթալու ատեն առիւժը զինքը պատուեց. սուտ մարգարէն երբոր իմացաւ, առաւ թաղեց, ու աղօցն ալ յանձնեց որ զինքն ալ անոր քովը թաղեն:

Հ. Յերոբօվամայ ձեռքին բժշկութեանը համար ըրած զգլու մը սրտանց էր.

9. Չէ. անոր համար Աստուած ալ բարկացեր էր անոր : Եւ երբոր իր Աբիա տղան ծանր հիւանդութեան մէջ ինկաւ, ու Յերոբոզամիւր կրնկանը լաթերը փոխել տալով գազաուկ՝ ընծանելով Սելով խրկեց զինքն Աբիա մարդարեին որ տղին համար հարցընէ, Աստուած յայտնեց Աբիային որ Յերոբոզամիւրրած ապերախտութիւնը կնկանն երեսը զտրնելով ըսաւ . “ Աստուած զձեզ անով անզով պիտի ջնջէ . և հիմա գունն տունն դառնալուդ պէս՝ Աբիան պիտի մեռնի, ու գերեզման մտնէ, բոլոր տանը մէջ միայն անիկայ արդար գտնուելուն համար : Իսկ մէկալնոնք ձէ որ քաղքին մէջ մեռնին՝ շները պիտի ուտեն, թէ գուրջը մեռնին՝ թռչունները ” : Եւ անանկ եղաւ :

72 .

Նաբոօ, Բաասա, Էլա, Չամբի, Ասաֆ :

Հ. Աբիային ըսած պատիժը Յերոբոզամայ վրայ կրք կատարուեցաւ .

9. Քսանուերկու տարի թագաւորելն ետև երբ չարաչար մեռաւ, իրեն Նաբաօ կառպաշտ որդին անզը նստաւ . բայց երկու տարիէն Բաասա զօրապետը գլուխ քաշեց, ու զինքն սպաննեց, թագաւորութիւնը ձեռքէն առաւ, ու բոլոր Յերոբոզամայ ցեղն ալ թրէ անցուց :

Հ. Բաասա ինչպէս թագաւորութիւն քշեց .

9. Յերոբոզամայ պէս կառպաշտութիւն ըրաւ, անոր համար Աստուած Յեու մարդարեին բերնոյն իմացուց որ Յերոբոզամայ պէս պիտի ըլլայ իրեն ալ : Եւ քսանուիրեք փարի թագաւորելն ետքը երբոր մեռաւ, ու իր որդին Էլա սկսաւ թագաւորել . զան ալ Չամբի զօրապետ

սպաննեց կերութումի մէջ եղած ատենը՝ թագաւորութեան երկրորդ տարին, ու ինքը թագաւորելով՝ ջնջեց բոլոր Բասասային ցեղը :

Հ . Չամբրի որչափ ատեն թագաւորեց .

Պ . Եօթն օր . վասն զի բանակը ուրիշ տեղ ըլլալով, երբոր զօրքը իմացան, իրենց Ամրի զօրապետը թագաւոր դրին . ու եկան Թերասա թագաւորական քաղաքը պաշարեցին : Չամբրի երբոր նեղը մտաւ, իր պալատին կրակ տուաւ, ու ինքն ալ մէջն այրեցաւ :

Հ . Չամբրին սպաննուելէն ետքը՝ Ժողովուրդը Ամրին ընդունեցան .

Պ . Ոմանք ընդունեցան, ուրիշներն ալ Թամնի անունով մէկը կ'ուզէին . բայց յազմեց Ամրին ու թագաւորեց տասուերկու տարի, կռապաշտու թիւն ընելով . և շինեց Սամարիա քաղաքը :

Հ . Ամրիէն ետև ո՞վ թագաւորեց Իսրայէլացւոց .

Պ . Աքաաբ՝ որ առջիններէն աւելի չար եղաւ՝ Յեզաբէլ իր կինն ալլաղդիի ազնիկ ըլլալուն համար : Ատուած ալ սաստիկ բարկանալով, Եղիա մարգարէն խրկեց անոնց իմացուց որ Իսրայէլացւոց երկիրը տարիններով անձրև պիտի չգայ ու սաստիկ սով պիտի ըլլայ : Երբոր ըսածին պէս սովը սաստիկացաւ, Աքաաբ ու Յեզաբէլ կատաղած՝ Եղիան կը փնտռէին որ սպաննեն, կարծելով թէ անոր ուզելովն եղեր է սա սովը . և Եղիան չգրտնելով ուրիշ մարգարէներէն ձեռու ընին ինկածը կը մեռցնէին :

Հ . Եղիա սովին ատենն ինչպէս ապրեցաւ .

Պ . Ատուած հրամայեց իրեն որ երթայ անապատը՝ Քոռտթու ջրին քովը բնակի, ու հոն ագռաւներն առաւօա իրփկուն իրեն հաց ու միս բերեն : Ետքը ան ջուրն ալ երբոր ցամբեցաւ, Ատուած Եղիային ըսաւ որ Սեգոնացւոց Սարեֆ

Թա քաղաքն երթայ, հոն իրեն որբևարի կին մը կերակուր տայ: Գնաց, ու երբոր կտոր մը հաց ուզեց, կինն ըսաւ՝ Թէ “ Միայն քիչ մը ալիւր ու եղ մնացեր է որ ուտենք ու մեռնինք պիտի: — Ալիւրդ ու եղդ չպակսին, ըսաւ Եղիա, ինչուան որ անձրև գայ ”:

73 .

Քուրբերան Լարդ:

Հ . Սովին ատեն Աքաաբ զԵղիան փրնտուելով կրցաւ գտնել .

Գ . Սովին երբորդ տարին Աստուծոյ հրամանաւ Եղիա ինքիրեն գնաց որ երևնայ Աքաաբու . և նախ հանդիպեցաւ անոր Աբգիու հազարապետին որ ձիերուն համար խոտ փնտուելու կ'երթար . “ Գնա՛, ըսաւ Եղիա, իմացուր Աքաաբին Թէ հոս եմ ” . Աբգիու յանձն չառաւ, ըսելով “ Չըլլայ Թէ Աստուծոյ հոգին զքեզ ուրիշ տեղ մը տանի, ետքը զիս կը մեռցնէ Աքաաբ . վասն զի ես ալ երկիւղած մարդ եմ ու ան սովին ատենն Աքաաբին ձեռքէն փախուցած հարիւր մարգարէ գաղտուկ այրի մէջ պահէր եմ ու հացով ջրով կը կերակրեմ: — Մի վախեր, ըսաւ Եղիա, այսօր պիտի երևնամ ես անոր ”: Ան ատենը գնաց Աբգիու իմացուց: Աքաաբ զԵղիան անսածին պէս՝ “ Իսրայէլացւոց մէջ խռովութիւն ձգող ” կանչեց իրեն . Եղիան ալ ըսաւ, “ Գուք էք՝ որ Աստուծոյ անդ Բահաղը կը պաշտէք ”: Ետքը ապրւարեց Աքաաբին որ Կարմեղոս լեռը ժողովէ ամէն ժողովուրդը և ութը հարիւր յիսուն քուրմերը . երկու եզ ալ բերեն մորթեն, մէկը ինքը մէկալն ալ քուրմերը և Աստուծոյ մատուցանեն . սրուն Աստուածն որ երկնքէն կրակ իջեցնէ ու այրէ

պատարագը, ան է իրաւ Աստուածը: Ժողովուրդը առ բանիս հաւնեցաւ. ուստի առաջ քուրմերն իրենց եզը չոր փայտերու վայ գրին և առաւօտէն ինչուան իրիկուն անոր չորս գին կը պարտէին ու կը կանչէին Բահազը: Եզիան ալ ծաղը ընելով կ'ըսէր, « Ամուր կանչեցէք, թէ որ քուն է՝ արթըննայ », : Անոնք ալ սկսան ալ ամուր կանչուըռտել մարմիննին ալ կը ճեղքուտէին, բայց ձայն մը չէլաւ: Ան ատեն « Մէկդի կեցէք », ըսաւ Եղիա. ու ինքը տասուերկու քարերով սեղան մը շինեց և ամէն բան պատրաստելէն ետքը վրան տասուերկու սափոր ջուր լեցընել տուաւ, անանկ որ միսը կը լողար ջրին մէջը. ու խնդրեց Աստուծ մէ որ ինքզինքը Ժողովըրդեան իմացընէ: Մէկէն երկնքէն կրակ իջաւ՝ այրեց ողջակէզը՝ ջուրը՝ սեղանն ալ մէկտեղ. Ժողովուրդը ապշած երեսի վրայ ընկան՝ ըսելով. « Իրաւի առ է Ճմարիտ Աստուածը », : Ան ատեն Եղիա հրամայեց Ժողովրդեան որ Բահազի քուրմերը բռնեն. ու զամէնն ալ ջարդեն: Ետև Ա. քաարին ըսաւ, թէ « Անձրևի չբռնուած՝ գնա՛ կերակուրդ կեր », : Ա. քաար տուն հասաւ չհասաւ՝ անձրևն ալ առաւ:

Հ. Եղիայի քուրմերը ջարգելը երբոր լսեց Յեզարէլ ինչ ըրաւ.

Պ. Սաստիկ սրդողելով Եղիայի, խրկեց ըսաւ, թէ « վաղը զքեզ ալ քուրմերուն պէս պիտի ընեմ », : Եզիա վախցաւ ու գէպ 'ի Յուդայի երկիրն անապատը փախաւ. ճամբան հոգնած անօթի ծառի մը տակ նստած՝ քունը տարաւ. հրեշտակ Աստուծոյ եկաւ արթընցուց, « Ելի կեր ըսաւ », : Աչքը բացաւ՝ տեսաւ որ քովը հաց ջուր կայ, կերաւ ու նորէն քնացաւ: Հրեշտակը նորէն ըսաւ որ ելլէ ուտէ, վասն զի շատ ճամբայ պիտի ընէ: Նորէն կերաւ ու անոր ուժովը քառասուն որ ճամբայ ընելով Քորեբ լեռը հասաւ:

Տ. Եղիա Գորեք լեռը ինչ ըրիաւ .

Պ. Հոն այրին մէջ երբ կը գանգատեր, Աստուած իմացուց թէ Իսրայէլացւոց մէջ այնպիսի գէշ կուսապաշտութեան տակեր կօծը հազար սաստուածապաշտ մարդ կայ . ու ապրուարեց որ երթայ Ազայէլն՝ Ասորւոց Թագաւոր օծէ, ու Յէռազորատեան ալ Իսրայէլացւոց, Եղիսէն ալ իրեն տեղը մարգարէ դնէ, որ անոնց ձեռքով Աքաւորն ու Յեզարէլը պատժուին : Գնաց Եղիա հանդիպեցաւ Եղիակին որ տասուերկու եզով երկիր կը հերկէր, կանչեց, ան ալ թողուց ամէն բան ու սկսաւ իրեն հետ պտրտիլ :

74.

Առաքի պատերազմները :

Տ. Աքաւորին առջի ըրած պատերազմը որն էրաւ . .

Պ. Որդի Ագերայ Ասորւոց Թագաւորն ուրիշ այլազգի Թագաւորներու հետ եկաւ Սամարիան պաշարեց ու Աքաւորի գեսպան խրկեց՝ ըսելով « Բու ունեցած արծաթներդ՝ ոսկիներդ ու զաւակներդ բոլորն ալ իմս են » : Աքաւոր վախէն պատառփախ տուաւ թէ « Անանկ է », Ան ալ նորէն խրկեց ըսաւ թէ « Վտղը բոլորն ալ ինծի խրկեա », Աքաւոր խորհուրդ ըրաւ ու պատասխան խրկեց թէ « Չըլլար », Երբոր անոնք սկրտան խրոխտաւ, « Ալ հերիք է, ըսաւ Աքաւոր, չպտրծի կորն իբրև ուղիղ » : Ետքը երբոր անոնք ուտելու խմելու հետ էին՝ մորգարէի մը խօսքով անոնց վրայ վաղեց ջարդեց փախուց զամէնքը : Ասորիք կտրծելով որ Իսրայէլացւոց Աստուածը լեռներու Աստուած է, անոր համար մէկալ տարի նորէն պատերազմ բացին Յափեկա դաշտին

ժայ : Աստուած նորէն ան մարգարեիքն բերնով
իմացուց Աքաաբին որ անանկ ծուռ կարծիքեր-
Թաշուէն համար պիտի յաղթուին , ուստի մեկ
օրուան մէջ անոնցմէ հարիւր հազար հոգի կա-
տրեցին իսրայէլացիք . մնացածներուն ժայ ալ
քաղքին պարիսպը զլաւ՝ քանուեցօքը հազար
ալ հոն մեռան : Ան ատենը Թագաւորին ալ
գաղտուկ տեղ մը փախած՝ իշխանները խրկեց որ
յաղթուածի զգեստով եկան Աքաաբէն Թողու-
Թիւն ուղեցին : Աքաաբ ալ խղճաց վրանին՝ ու
մեծտրեց անոնց Թագաւորը , իր կողքին մէջ բռնե-
առաւ , հետը բարեկամութեան գաշխք դրաւ .
ատոր համար Աստուած նեղացաւ , մարգարեի
ձեռքով առակով մը իմացուց որ անոնց տեղն ինքն
ու իր ժողովուրդը պիտի շարդուին :

Հ . Աքաաբ՝ որդի Աբերայ Թագաւորին դէմ
ըրած պատերազմէն ետև յիշատակի արժանի
ինչ գործք ըրաւ .

Գ . Մեծ անիրաւութիւն մը ըրաւ աս կերպով :
Նաբովթայ այգին Աքաաբի պալատին քով ըլլա-
լով , Աքաաբ կ'ուզէր գնել . բայց Նաբովթ շէր
տար՝ իր հօրը ժառանգութիւն ըլլալուն համար :
Աքաաբ ատոր վրայ արտմամ՝ մեկ օր մը հաց չկե-
րած պառկեցաւ . Յեղաբէլ կինը հարցուց իմա-
ցաւ , մէկէն հրովարտակ մը գրեց անոր քաղա-
քացիներուն մեծերուն որ գաստաստան ընեն ու
երկու սուտ վկայով հաստատեն թէ Նաբովթ
Աստուծոյ ու Թագաւորին դէմ խօսեր է . ու ա-
սանկով քարկոծեն զինքը : Ետքը երբոր Աքաաբ
Յեղաբէլէն իմացաւ Նաբովթայ մահը , առջի բե-
րան քիչ մը ցաւ ցըցուց , բայց ետքը գնաց առաւ
այգին : Ան ատենն Աստուած խրկեց զԵղիան Ա-
քաաբին՝ ասանկ ըսելով . « Ուր որ անմեղ Նա-
բովթին արիւնը շները լափեցին , հոն քուկդ ալ
լափեն , ու Եգիպտիս քաղաքին պատին տակը Թե-
»

զարելի մարմինն ալ շներն ուտեն , և քու ցեղդ
ալ բոլոր ջնջուի , : Բայց որովհետև ինքը Նա-
բովթայ մահուանը ժայ ցաւ ցրցուց՝ անոր հա-
մար « Բու օրդ չըլլան աս բաներս , , ըսաւ :

Հ . Աքաաբ ի՞նչպէս մեռաւ .

Պ . Որդի Ադերսն ազատելէն իրեք տարի ետև
նորէն Աքաաբ ուզեց պատերազմ բանալ Ասոր-
ւոց դէմ՝ որ Ռամաթ Գաղատդն անոնց ձեռքէն
առնէ : Յովսափատ Յուդայի թագաւորն ալ ան
օրերը հոն գտնուելով՝ խորհուրդ տուաւ որ մար-
գարէներուն հարցնեն . ուստի չորս հարիւր
սոճա մարգարէ ժողված՝ յաջողութիւն կը խոս-
տանային : Ան ատենը Յովսափատ ըսաւ . « Չը-
կայ մէկ Աստուծոյ մարգարէ մին ալ որ անոր
հարցնենք , , : Աքաաբ ըսաւ . « Կայ մէկն որ
միշտ իմ վրաս գէշ կը խօսի , , : Յովսափատ ազա-
լեց՝ բերել տուաւ , որ Միքիա մարգարէն էր , ու
համարձակ եկաւ ամենուն դէմ ըսաւ , թէ « Ա-
քաաբ ան պատերազմին մէջ պիտի մեռնի , , :
Բարկացաւ Աքաաբ ու բանտ գնել տուաւ , որ
եթէ ողջ գառնայ ինքը պատերազմին մեացնել
տայ : Եւ գնաց ան պատերազմին մէջ նետով զար-
նուեցաւ , ու ինչուան իրիկուն արիւնը վազելով
մեռաւ . և նստած կառքն ալ արիւնով լցուած՝
Սամարիա քաղաքը Նաբովթայ այգիին տեղը
բերած լուանալու ատեն՝ շներն արիւնը կը լա-
փէին :

78 .

Ուստի , Յուդա , և Եդայի վերահաւ :

Հ . Աքաաբին տեղն ո՞վ յաջորդեց .

Պ . Ոգոգիա իրեն սպան սր կուսապաշտութիւն
ընելով՝ երկու ասրիէն ետքը օր մը տանը պա-

տուհանէն իյնալով չարաչար հիւանդացաւ, ու մարդիկ խրկեց Ակկարոն քաղաքն որ Ճանձիկ կուռքին հարցընէ թէ պիտի բժշկուի: Ան ատենն Աստուծոյ հրամանովն Եղիա հանդիպեցաւ անոնց ու ըսաւ. « Իւրայելայիք Աստուած չունին՝ որ դուք Ճանձիկ կուռքին կ'երթաք հարցընելու. գնացէք իմացուցէք իրեն որ իւրայելացւոց Աստուածը կ'ըսէ թէ « Պառկած տեղէ գմէյ մ' ալ պիտի չելլես », : Ոքողիան երբոր նշաններէն իմացաւ թէ Եղիան է ան ըսողը, վրան յիսնապետ մը խրկեց զօրքով ան ատենն որ Եղիա լեռան մը վրայ նստեր էր: Յիսնապետը վարէն ըսաւ. « Մարդ Աստուծոյ, թագաւորը քեզ կ'ուզէ », : Պատասխանեց Եղիա. « Թէ որ ես մարդ Աստուծոյ եմ, հիմա կրակ իջնայ երկնքէն ու զքեզ բու մարդիկն'երովդ այրէ », : Մէկէն կրակ իջաւ՝ զամէնքն այրեց: Ոքողիա նորէն յիսուն մըն ալ խրկեց, անոնք ալ առջինին պէս այրեցան: Երբորդ անգամն որ խրկեց, յիսնապետը ծունկի վրայ եկաւ, ու աղաչեց Եղիային որ իրենց խնայէ՝ չայրէ, ու ելլէ գայ: Ան ատենը Եղիա Աստուծոյ հրամանովը գնաց, յանգիմանեց թագաւորին կռապաշտութիւնն, ու « Պիտի մեռնիս », ըսաւ: Ասանկով Ոքողիա ալ մեռաւ:

Հ. Ոքողիայէն ետև ո՞վ եղաւ թագաւոր Իւրայելացւոց.

Պ. Ինքն որգի չունենալով, Յովիամ իր եղբայրը նստաւ՝ տասուերկու տարի. որ թէպէտ հօրը չափ գէշ չէր, բայց կռապաշտութիւնը բոլորովին ձեռքէ չթողուց: Ասոր օրերը Մովբաացիք ապստամբեցան:

Հ. Յովիամայ թագաւորութեան ատենը ի՞նչ նոր գործք բրաւ Եղիա.

Պ. Աստուած ուզեց որ զինքն ողջ ողջ երկինքը վերայընէ. ուստի ինքն ալ կ'ուզէր որ մինակ տեղ

մը երթայ՝ վերամայու համար . բայց Եղիսէն ի մնացաւ ու քովէն չէր զատուէր . ինքն ալ տեսաւ որ չըլլար՝ մէկտեղ Յորդանանին քովը գնաց՝ իր կաշիէ վերարկուով ջրին զարկաւ ձեղքեց ու մէջէն անցան : Հոն յայտնեց Եղիսէի՝ թէ “ Ես պիտի աշխարհքես վերանամ . ուստի խնդրէ . ըսաւ , ինձմէ ինչ որ կ'ուզես , , . Եղիսէն ալ ըսաւ . “ Քու երկու զորութիւնդ ալ հրաշք ընելու և մարգարէանայու՝ ինձի գան : — Դժուար բան խրնդրեցիր , ըսաւ Եղիան , բայց թէ որ զիս տեսնես երկինք ելլելու ատենս , ուղածդ ըլլայ , , : Մէյմին ալ յանկարծ կրակէ կառքով և ձիերով սկսաւ վեր ելլել . Եղիսէն ալ սկսաւ կոնչել . “ Հայր հայր , ո՛ր կ'երթաս՝ Իսրայէլացւոց կառքն ու կառավարը , , : Ետքը տրտմութեամբ իր լաթերը պատռեց՝ ու Եղիայի վերարկուն ձեռք առած՝ որ վեր ելլելու ատեն վրան ձգեց՝ նշան թէ խրնդիրքը կը կատարէ , եկաւ Յորդանան գետին զարնելով երկու բաժնեց ջուրս , ու նորէն ասդիս անցաւ :

76 .

Եղիսէի հրաշքերը :

Հ . Եղիսէն Եղիայէն առած զորութիւնն ինչ բաներու մէջ երեցուց .

Պ . Երբոր Երեքով գնաց , քաղաքացիքն իմաստաւոր թէ Եղիայի զորութիւնն անոր անցերէ , աղաչեցին որ քաղաքին ջուրն աղէկցընէ որ լեզի էր ու մասսակար : Եղիսէն ալ գնաց օրհնեց . մէջն աղ ցանեց ու անուշցուց : Ետքը ճամբան աղաքներ ելան դիմացն ու սկսան զինքը ծաղր ընել՝ կունս գլուխ՝ կոնչելով . Եղիսէն ալ զանոնք անիծելուն պէս՝ անտառէն երկու արջ վրանին վա-

զեջին ու քառասունութերկու հոգի մեռուցին : Անգամ մըն ալ որբեարի կնոջ մը պարտքընտեր- ները պարտքի տեղ երկու ազաքը կ'զգէին առ- նել . եկաւ Եղիսէին ոտքն ինկաւ . հարցուց Ե- ղիսէն՝ իմացաւ որ քիչ մը ել ունի , “ Գնա ըսաւ դրացիներէդ փոխ առ պարաս պամաններ ու ան եղն ամենուն մէջ լեցու ” : Ասանկով որչափ աման որ գտաւ կինը՝ ամէնն ալ լեցուեցաւ ու անով պարտքը վճարեց : Շատ անգամ Եղիսէ Սո- մնա քաղաքը կ'երթար . հոն բարեպաշտ ամուլ կին մը իր տունն անոր խուց մը պատրաստեր էր որ միշտ հոն կ'իջնար . մարգարէն ուզելով անոր բարի սրտին հատուցմունք մը ընել , Աստուծմէ խնդրեց , որ անոր զաւակ մը եղաւ . սա տղան մեծնալէն ետքը երբոր մեռաւ , Եղիսէն աղօթքով նորէն ողջացուց զինքը : Սովի ատեն իր աշկերտին ըսաւ որ երթայ քիչ մը կանաչեղէն ժողվէ ու մար- գարէներուն կերակուր ընէ . աշկերտը գնաց շատ ազոխ գտաւ՝ շալկեց բերաւ , ու չգիտնալով սա- նին մէջը դրաւ եփեց . մարգիկն ուտելու ատեն իմացան որ ժանգը զարկեր է . Եղիսէ քիչ մը ա- լուր մէջը ցանել տուաւ ու կերցուց , մէկու մըն ալ մնաս չեզաւ : Անգամ մը մեկը իրեն հաց ու թուզ ընծայ բերաւ . ան մէկ երկու հացը ժողո- վըրդեան բաժնել տուաւ . ամէնքն ալ կերան ու աւերջուցին ալ : Աւրիշ հրաշքներէն զառ Ասոր- ւոց թագաւորին՝ Նէեման զորապետն ալ բժշկեց բորոտութենէ :

Հ . Նէեման ինչպէս բժշկուեցաւ .

Պ . Նէեմանայ տունը գերի առնուած Իթրայէ- լացի աղջիկ մը կար , անիկայ իմացուց թէ Սամա- րիա մեկը կայ որ կը բժշկէ . ուստի Նէեման իր թագաւորէն յանձնարարական թուղթ մը առած Յովսամ՝ թագաւորին՝ շատ պարգևներով եկաւ Սամարիա : Յովսամ երբոր իմացաւ անոր գալուն

պատճառը, խարդախութիւն կարծեց ու վախ-
ցաւ՝ ըսելով՝ « Ես Աստուած եմ որ մարդ բժը-
կեմ », : Աս բանիս լուրը երբոր Եղիսէին հասաւ,
խրկեց Թագաւորին ըսաւ որ Թող քովս գայ որ
իմանայ Աստուծոյ զօրութիւնը : Գնաց Նէեման
Եղիսէին . Եղիսէն ինքը չէրևցած՝ մարդ խրկեց
ըսաւ Թէ երթայ Յորդանան եօթն անգամ լուա-
ցուի ու բժշկուի : Բարկացաւ Նէեման . « Ես
կարծէի Թէ, ըսաւ, գայ օրհնէ պիտի զիս ու
բժշկէ . ալ աղէկ չե՞ն Գամասկոսի ջրերը », . ու
սկսաւ ետ գառնալ : Ան ասենն իր ծառաները
յորդորեցին զինքն որ մարդարէին ըսածը դիւրին
բան մըն է, չարհամարհէ, մէյմը փորձէ : Ասան-
կով Նէեման գնաց Յորդանան ու լուացուելուն
պէս՝ բժշկուեցաւ . ուստի ուրախութեամբ
լցուած դարձաւ Եղիսէին շնորհակալ եղաւ, ը-
սելով Թէ « Հիմա իմացայ որ մինակ Իսրայէլա-
ցոց Աստուածն է Ճշմարիտ . անոր համար երկու
ջորի բեռ հող առնեմ աանիմ՝ որ ան հողին վրայ՝
միայն աս Աստուծոյն առջև ուղարկէ ընեմ », :
Ինքն ալ Եղիսէի տալ կ'ուզէր իր բերած ընծանե-
րէն . բայց Եղիսէ բան մը չառաւ : Իսկ երբոր մէկ-
մէկէ բաժնուեցան, Եղիսէին աչկերտը Գեէզի՝
Նէեմանին ընծաներուն աչք տնկելով գաղտուկ
գնաց անոր ետեւէն, ու ըսաւ Թէ « Իմ արս զիս
խրկեց որ տաղանգ մը արծաթ ու երկու ձեռք
հագուստ տաս, երկու աղքատ մարդիկներու
համար », . Նէեման ալ սիրով հանեց իրեք տա-
ղանգ արծաթ՝ ան հագուստներն ալ՝ ծառանե-
րուն տուաւ, Գեէզին հեռը ճամբեց, որ մութ
ատեն՝ մարդ չաեսած՝ տունն առաւ պահեց, և
ատենին Եղիսէին առջևն ելաւ : Եղիսէն հար-
ցուց, Թէ « Ուսկից կուգաս », : Պատասխան
տուաւ, « Ծառագ աեզ մը չեմ գնացեր », : Ան
ատեն Եղիսէն ալ ըսաւ . « Ագահութիւնն ընել

տուաւ քեզի առ բաները . անոր համար Նէեմա-
նին ստակին հետ բորն ալ քեզի ու զաւկրնէրուդ
անցնի , , : Հոն մէկէն ձիւնի պէս բորոտեցաւ
Գեէզին :

Հ . Երբոր Մովսրացիք ապստամբեցան Իսրա-
յէլացւոցմէ՝ Յովրամ կրցաւ զԷրենք նորէն հար-
կատու ընել .

Գ . Ըրաւ՝ Եղիսէին հրաշքովը : Վասն զի եր-
բոր Յովրամ պատերազմ բացաւ անոնց դէմ, և
զՅովսափատ Յուդայի Թագաւորն ու Եգիպտոս
Թագաւորն իրեն օգնական առած՝ եօթն օր անա-
պատին մէջէն կ'երթար, ջրերնին պակտեցաւ և
յուսահատեցան . և Յովսափատայ խորհրդով
կանչեց Յովրամ զԵղիսէն ու հարցուց : Եղիսէն
չէր ուզէր պատասխանել . բայց Յովսափատայ
սիրոյն համար քնաբ զարնող մը բերել տուաւ ու
քնարին ձայնովը զուարթացած՝ ըսաւ որ հեղե-
ղատին մէջ փոսեր բանան, ինքիբեն անոնք ջրով
լեցուին ; և ետքը Թշնամեաց ալ յաղթեն : Առա-
ւտանց կարծիր արևն ան ջրերուն զարնելով կը
փայլէր . Մովսրացիք հեռուէն տեսան՝ արիւն
կարծեցին ու ըսին Թէ « Ուրեմն իրեք Թագա-
ւոր մէկմէկու հետ կուուեր՝ մէկզմէկ ջարդեր են , , .
ուստի վազեցին որ կողոպուտ առնեն : Իսրայէ-
լոցիք պատրաստ ըլլալով՝ զանոնք ազէկ մը ջար-
դեցին , ու ինչուան Թագաւորական քաղաքը
փախուցին . հոն Մովսրացւոց Թագաւորը յու-
սահատած՝ իրեն անդրանիկ տղան պարըսպին
վըայ մորթեց ողջակէզ ըրաւ . և աս բանս քստմե-
ցուց Իսրայէլացիներն որ Թողուցին ետ դարձան :

Եւիւեի Կարգաբեւոյնները :

Հ . Եղիսէն հրաշագործութենէն զատ՝ իր մարգարէութիւնն աւելի ինչ բաներու մէջ ցըցուց .

Պ . Ինչ վարպետութիւն որ կը բանեցնէին Ասորիք պատերազմի մէջ՝ բոլոր Յովրամայ կ'իմացնէր : Անգամ մը Ասորիք դարան ըրին , Եղիսէն Յովրամայ իմացուց որ ան տեղէն չանցնի . ասանկով ուրիշ քանի մը անգամ ալ պարապն ելան Ասորիք : Բարկացաւ Թագաւորնին , կը հարցընէր Թէ ո՞վ կ'իմացընէ Իսրայէլացւոց իրենց ըրածը : Ըսին իրեն Թէ “ Եղիսէ մարգարէ մը ունին որ քաղաքուկ խուցի մէջը խօսածդ ալ կ'իմանայ , , . շուտ մը վրան զօրք խրկեց որ գնացին պաշարեցին ‘Իովթայիմ քաղաքը : Եղիսէն առաւօտանց քաղաքէն դուրս ելլել կ'ուզէր , աչկերան սկսաւ վախնալ . Եղիսէն անոր սիրտ տուաւ , ու Աստուծոյ աղաչեյ՝ անոր ալ ցուցընելու իրենց քովի զօրքերն որ լեռանը վրայ Եղիսէին չորս դին ձիաւորներ՝ կրակէ կ'ուքեր շարուած էին : Ետքը իր վրայ եկողներուն աչքն ալ կուրցուց ու ըսաւ . “ Եկէք ցուցընեմ ուզածնիդ , , . և Սամարիա տարաւ . հոն երբոր աչուրնին բացաւ , տեսան որ բռնուած են : Յովրամ հարցուց Եղիսէի զանոնք ջարդելու համար . Եղիսէն ալ ըսաւ . “ Մեռցընելու իրաւունք չունիս . կերակուր տուր իրենց ու Թող որ երթան , , : Աւրիշ անգամ ալ սաստիկ սովի ատեն՝ ըլլալու առատութիւնը մարգարէացաւ :

Հ . Եղիսէի ատեն մեծ սովն ինչպէս եղաւ .

Պ . Ասորուց Թագաւորն եկաւ պաշարեց Սամարիա քաղաքն , որ ամենեկին ուտելիք չմնաց մէ-

ջը : Օր մը Յովթամ յուսահատած՝ պարսպին վրայ պարտելու ատեն՝ վարէն կին մը սկսաւ կանչել թէ ուրիշ կնկան մը հետ առջի օրն իր ազան կէրեր են , ու երկրորդ օրը մեկալ կնկն իրը պահէր է՝ դուրս չհաներ որ ուտեն : Թագաւորին սիրալ խշխշաց աս բանիս . երգումըբաւ Եղիսէին գլուխն առնելու՝ հրաշք մը ջընելուն համար , ու գնաց որ խօսի հետը : Եղիսէն զինքը հանգարտեցուց ու ըսաւ . « Վաղը աս ատենս մէկ գրիւ բարակ ալիւրը՝ մէկ սիկլ պիտի ծախուի » : Իշխանին մէկը զարմանալով պատասխանեց . « Երկնքէն ալիւրէ անձըմ պիտի դայ » . Եղիսէն ալ անոր անհաւատութեանը համար ըսաւ . « Տեսնես՝ ու չուտես » : Հոն քաղքին գրանըքով չորս բորոս կային . ասոնք յուսահատած՝ ան գիշերը թշնամիներուն բանակը գնացին որ կամ սպաննուին , կամ ուտելու բան գտնեն՝ ապրին : Երջն գիշերն Ատուած Ասորուց մէջ սաստիկ վախ ձգէր էր՝ զօրքերու ձիաւորներու ձայներ լսել տալով արատորնօք փախուցէր էր զամէնքը : Ուստի ան բորոսները ատեան որ ձայն չկայ՝ նստան կերան խմեցին , ու սկսան ոսկի արծաթ փախցընել պահէլ . բայց ատենելով որ գլուխ չելուիր ասանկով և իմանալով որ հոս Աստուծոյ բանը պիտի ըլլայ , գնացին քաղքին պահապաններուն աւետիս տուին : Թագաւորն ալ լսելով սկսաւ ըսել թէ « Թշնամիներուն խաբէութիւնն է » . բայց մարդ իրկեց իմացաւ օր իրաւ փախեր են , ճամբուն վրայ ալ լաթերնին և ուրիշ բաներնին թողուցեր են : Ուստի ամէնքը մտան բանակին մէջը , Ժողվող Ժողվողի , անանկ որ Եղիսէին ըսածին պէս ցորենն ու գարին ոչինչ գնով կը ծախուէր : Ան չհաւտացող իշխանն ալ որ թագաւորին հրամանովը քաղքին գրանը վերակացու գրուած էր , ան տեղե ասքի ասոկ ինկաւ կոխկրւտուեցաւ մե

ուտա :

Յեւ , Յեւթաւ , Յեւա , Յերբեւեմ , Չաբարիա :

Հ . Յովքամ ինչպէս մեռաւ .

Պ . Եղիան Եղիսէին յանձնած ըլլալով որ Ազա-
յէնն ու Յէուեն թագաւոր օծէ , անոր համար Դա-
մասկոս գնաց Եղիսէն : Ասորոց թագաւորը երբոր
լսեց , ինքը հիւանդ ըլլալուն՝ խրկեց Ազայէլիչխանն
որ հարցընէ Եղիսէին՝ իր հիւանդութեանը համար :
Ան ատենը Եղիսէ ցաւելով ըսաւ Ազայէլին թէ
“ Թագաւորը կը մեռնի , գու տեղը կ'անցնիս , ու
Իսրայէլացւոց շատ վիշտ պիտի հասցընես , , : Ինչ
պէս որ ըսաւ՝ քիչ ատենէն Ազայէլ թագաւոր ե-
զաւ ու Յովքամին դէմ պատերազմ բացաւ . հոն
վիրաւորուեցաւ Յովքամն ու Եզրայէլ գնաց բժըշ-
կուելու : Ետքը Եղիսէն իր աշկերտներուն մէկը
Ռամաթ Գաղաադ խրկեց , ու Յէուեն ալ թագա-
ւոր օծել տուաւ որ Աքաաբու տանը վրայ Աս-
տուծոյ սպառնալիքը կատարէ : Ան ատենը Յէու
զօրքն առաւ գնաց Եզրայէլ քաղաքը Յովքամ թա-
գաւորին վրայ . ու երբոր անիկայ սկսաւ փախ-
չիլ՝ հասաւ ու նետով սպաննեց , մարմինն ալ Նա-
բովթայ այգին ձգեց :

Հ . Եղիայի մարգարէութիւնը Յեզարելայ վրայ
ինչպէս կատարուեցաւ .

Պ . Յէու Եզրայէլ քաղաքը մտնելու ատեն՝
Յեզարէլ հագուած կապուած՝ պատուհանէն
խօսք կը նետէր , “ Բարի եկար , ըսելով Չամ-
բբի տիրասպան , , , իբր թէ Չամբրիին պէս իր
տէրն սպաննեց : Յէու հրամայեց Յեզարելի քովի
ներքինիներուն որ զինքը վար ձգեն . ու ձգած-
նուն պէս ջախջախեցաւ և ձիերէն կոխկրատուե-
ցաւ ու շները կերան , անանկ որ թաղելու հա-

մար միայն գանկն ու ձեռաց թաթերը մնացեր էին : Ետքը Յէու Չարդեց Աքաարի մնացած եօթանասուն որդիքն ալ . Բահաղու քուրմերն ալ հանդէս պիտի ընեմ ըսելով զամէնքը կռատան մէջը ժողովեց թրէ անցուց . կռատունն ալ կործանեց՝ օտից ճամբայ շինեց :

Հ . Յէու որչափ ատեն թագաւորեց .

Պ . Քսանեուծը տարի . և թէպէտ Բահաղը ջնջեց , բայց հորթ պաշտելէն ետ չկեցաւ : Աստուած ալ իրեն ըրած առջի աղէկուծեանը համար ինչուան չորրորդ ազգը թագաւոր նստին ըսաւ : Աս ատեններս Ազայէլ Ասորուց թագաւորը շատ կը չարչարէր Իսրայէլացիները :

Հ . Յէուէն ետքն ո՞վ թագաւորեց .

Պ . Յովաքազ իր որդին՝ հորը նման կռապաշտ , տասնեակօծը տարի . անոր ետեէն Յովաս իր որդին , ան ալ կռապաշտ :

Հ . Յովաս ի՞նչ երևելի գործք ըրած ունի՞ .

Պ . Եղիսէին մեռնելու ատենն որ մօտեցաւ , գնաց Յովաս սկսաւ լալ , ըսելով թէ “ Առանց քեզի Իսրայէլացիք ի՞նչ պիտի ընեն ” : Եղիսէն հրամայեց որ աղեղն առնէ ու պատուհանէն գէպի Ասորուց երկիրը նետ նետէ . թագաւորն իրեք հեղ նետելէն ետև դադրեցաւ . ան ատենը Եզիսէն՝ “ Ափսոս , ըսաւ , միայն իրեք անգամ Ասորիները պիտի Չարդես . թէ որ հինգ կամ վեց հեղ նետէիր՝ բոլոր զանսնք կը ջնջէիր ” : Ուստի Յովաս իրեք անգամով Իսրայէլացուց կործնուցած քաղցըները բոլոր նորէն ետ առաւ : Ետքը Ամասիա Յուդայի թագաւորն երբոր հպարտութեամբ Իսրայէլացուց վրայ պատերազմ բացաւ , Յովաս անոր ալ յաղթեց՝ զինքն ալ բռնեց , Երուսաղէմն ալ առաւ , և անկէ շատ կօղոսչուտ Սամարիա բերաւ , և տասուերկու տարի թագաւորելէն ետև մեռաւ :

Հ . Եղիսեփն վերջին հրաշքն որն եղաւ .
Պ . Անգամ մը երբոր Խորայեւացիք մեռել կը
փանկին՝ յանկարծ աւազակներ վրանին վազեցին .
անոնք ալ գիպուածով մեռելք Եղիսեփն գերեզ-
մանին վրայ ձգեցին փախան . ան տեղը մեռելք
մեկէն յարուժիւն առաւ :

Հ . Յովասէն ետև ո՞վ նստաւ .

Պ . Իր տղան Յերոբովամ երկրորդ , քառա-
սուն տարի : Եսէն անոր որդին Զաքարիա՝
Յեուփ ցեղին ետքինը՝ վեց ամիս . Սեղզում անու-
նով մեկը զինքը սպաննեց , ու ինքը Թագաւոր
նստաւ ամիս մը : Աս չորան ալ կռապաշտ ըլլաւ
նուն , պատիժն ալ իրենցմե պակաս չէր :

Հ . Սեղզումին ո՞վ յաջորդեց .

Պ . Մանայեմ Սեղզումն սպաննեց ու ինքը նըս-
տաւ : Երբոր Փուա Ասորոց Թագաւորը վրան
պատերազմ բացաւ , Մանայեմ ժողովորդը բո-
լոր կեղեքեց ու Փուային շատ ստակ տալով զինքը
հանգարտեցուց : Տասը տարիէն մեռաւ ու տեղը
նստաւ իր տղան Փակիտ . որուն տաններորդ տա-
րին Փակէէ զրօի Ռովմեյայ իր իշխանը զինքը մե-
ռուց ու տեղն անցաւ : Ասոր օրը Թագաւորութիւն
գասար Ասորոց Թագաւորն եկաւ շատ անդերու-
տիրեց ու շատ ալ գերի Ասորեստան տարաւ :
Վանն զի ամենն ալ կռապաշտութիւն կ'ընէին :

Հ . Իսրայելացւոց Թագաւորութիւնն ինչպէս
վերջացաւ .

Պ . Փակէին քսաներորդ տարին՝ Ովսէէ որդի
Ելան սպաննեց զինքն ու տեղը անցաւ . և Ասոր-
ոց ձեռքէն ազատելու համար գաղտուկ Եգիպ-
տացւոց աղաչէց օր գան օգնեն : Երբոր իմացաւ
Սաղմանասար Ասորոց Թագաւորը , անոր Թա-
գաւորութեան եօթներորդ տարին եկաւ իրեք
տարի պաշտօրեց Սամարիան՝ առաւ , ու Ովսէէն
չլլծայով կռապաժ շատ Խորայեւացիներ ալ մեկտեղ

Յօսակէօմ Թագաւորն անհամար զօրքով եկաւ ինչ
չուան Երուսաղէմ ու բոլոր տաճարին և Թագա-
ւորական պալատին օսկեղէն ու արծաթեղէն
բաներն առաւ . զիսնին ալ ծանր տուրք գրաւ :
Ետև Սամիաս մարգարէին խրատովն որքիչ մը
զգաստացան , Աստուած ալ պատիժը դագրե-
ց ուց : Բայց Ռորովամ նորէն իր առջի չար ճամ-
բան բռնեց . և Յերոբովամայ հետ ալ միշտ պա-
տերազմ կ'ընէր :

Հ . Ռորովամին ետևէն Յուգայի Թագաւոր ո՞վ
նստաւ .

Գ . Աբիա կամ Աբիու՝ Ռորովամի քսանեութե-
րդուոց մէջ աւելի սիրելի ազան որ կռապաշտու-
թեան գիէն իր հօրմէն . վար չէր մնար : Անգամ
մը մեծ պատերազմ բացաւ Յերոբովամայ դէմ .
իր զօրքը չորս հարիւր հազար էին , ու Յերոբո-
վամի զօրքը ութը հարիւր հազար : Պատերազմը
չքսկսած՝ Աբիան Իսրայելացւոց յորդորանք մը
ըրաւ որ նորէն հնազանդին Դաւեթի Թագաւո-
րութեանն ու Ճմարիա Աստուածը պաշտեն՝ իր
տաճարին մէջը : « Հիմա ալ փուճ տեղը մի պա-
տերազմիք , ըսաւ . վտան զի գուք Յերոբովամին
անկած հօրթին , ապաւիններ էք , իսկ մնիք Ճմար-
իա Աստուծոյ վրայ դրեր ենք յոյճերնիս » : Յե-
րոբովամ սա միջոցիս իր բանակին կէսը դազտուե-
անոնց ետևն անցուց : Երբոր տեսաւ Աբիան որ
ետևէն առջևէն պաշարուեր է՝ Աստուծոյ ապա-
ւինելով սաստիկ զարնուեցան , հազարաւոր մարդ-
ջարդեցին ու շատ տեղուանք ալ առին : Աբիան
իրիք տարի Թագաւորելէն ետքը մեռաւ :

Հ . Աբիայի տեղն ո՞վ յաջորդեց .

Պ . Իր որդին Ասա . որ շատ բարեպաշտ ըլլա-
լով կռապաշտութեան բաները բոլոր վերուց , և
իր Մապաա մտքը կռապաշտութեան սիրելուն
համար Թագուհիութեանէ ձգեց . անոր համար

Աստուած ալ իր բաները յաջողեց : Եթ ովպացւոց
Ջարեհ թագաւորը հազարաւոր զօրքով և իրեք
հարիւր կառքով վրան ելաւ . Ասան իրեք հարիւր
հազար Յուդայի՝ երկու հարիւր վաթսուսն հազար
ալ Բենիամինի զօրքով դէմն ելաւ , ու Աստուծմէ
օգնութիւն խնդրելով՝ անսնցմէ շաար ջարդեց .
մնացածը փախուց , ու շատ կողոպուտ առաւ ,
ոսկիով արծաթով նորէն տաճարը զարդարեց :
Ուրիշ ցեղերն ալ բրածնեցն իմանալով՝ շատ մարդ
եկան իրեն հնազանդեցան :

Հ . Ասան իր բարեպաշտութեանը մէջ ինչուան
եաքը հաստատ կեցաւ .

Պ . Չէ . անոր համար իրեն թագաւորութեանն
երեսուննութերորդ տարին երբոր Բաասան ի
րեն դէմ պատարազմ բացաւ , ինքը շատ ոսկի ար
ծաթ ժողովեց տաճարին մէջէն , ու Ասորոց թա
գաւորին խրկեց՝ որ իրեն օգնեց ու Բաասան
փախչընել տուաւ . բայց եաքը Ամանիա մարգա
րէն եկաւ զինքը յանդիմանեց թէ ինչու Ասաու
ծոյ չապաւինեցաւ . ինքն ալ մարդարէն բանտ
դրաւ : Ծերութեան ատենն ալ որ ոտքի ցաւով
պառկեր էր , յոյսը Աստուծոյ վրայ գնելու տեղ
բժիշկներուն վրայ դրաւ ու անանկով մեռաւ՝
քառասուննութէկ տարի թագաւորելէն ետև :
Շատ մեծ հանգէսով թաղեցին զինքը :

Յ-Լուսիֆ , Յ-Լրա՛ :

Հ . Ասացէն ետև ո՛վ թագաւորեց .

Պ . Յովսափատ Ասային որդին որ իր հօրմէն
աւելի բարեպաշտութիւն ընել կը ջանար . անոր
համար քահանաներ ու բարեպաշտ իշխաններ
խրկեց քաղաքներն ու գեղերն՝ որ Աստուծոյ

որէնքներն Կզէկ մը սորվեցընեն լամէնուն : Կա-
տուած ալ օրհնեց զինքն ամէն կողմանէ . հարիւր
վաթառն հազար զօրք ունեցաւ , բերգերն ու քա-
ղաքներն ամրացուց . ուստի սահմանակից տէրու-
թիւններն իրմէ կը վախնային ու տուրք կուտային :

Հ . Իսրայէլացւոց Թագաւորը Յովսափատայ
հետ ինչպէս էր .

Պ . Իսրայէլացւոց Թագաւորն ան ատեն Ա-
քաաբն էր ; ու Յովսափատ անոր հետ իննամու-
թիւն ըրաւ . անոր համար երբոր տարեգարձին
Յովսափատ իրեն գնացեր էր , Աքաաբ մեծ պա-
տուով ընդունեցաւ զինքը . և ան օրերը Ասորւոց
դէմ պատերազմ ունենալով հետը կանչեց . ինքն
ալ սիրով գնաց ; Թէպէտ մարգարէի հարցուցին
ու իմացան որ Աստուած իրենց հետ չէ : Պա-
տերազմին ատենը Աքաաբ իր լաթերը Յովսա-
փատայ հագցուց որ ինքը չճանչցուելով կարենայ
հանգիստ պատերազմիլ . անոր համար թշնամիք
Յովսափատայ վրան վազեցին՝ Աքաաբը կարծե-
լով ու մեռցընել կ'ուզէին . բայց Աստուած հրաշ-
քով փրկեց՝ զինքը սիրելուն համար . Եւ ետքն օր
Երուսաղէմ գարձաւ՝ Յէու մարգարէն Աստու-
ծոյ կողմանէ զինքը յանդիմանեց թէ ինչո՞ւ Աս-
տուծոյ թշնամեոյն հետ բարեկամութիւն կ'ընէ :
Յովսափատ զգլուսի գալով նորէն ետևէ էր որ
աստուած պաշտութիւնը ծաղկեցընէ :

Հ . Յովսափատ ինչ երևելի պատերազմ ըրաւ .

Պ . Անգամ մը Ամոնացիք ու Մովաբացիք՝ Մի-
նեցիք ալ մէկտեղ Յովսափատայ վրայ ելան : Յով-
սափատ ազօթքով ու պաքով երբոր Աստուծոյ
օգնութիւնը կը խնդրէր , Ողիէլ Ղևտացին Աս-
տուծմէ շարժած՝ « Գնացէք , ըսաւ , չէ թէ պա-
տերազմելու , հասա տեսնելու թէ Աստուած
ձեր տեղը ինչպէս կը պատերազմի անոնց հետ , , :
Ասով յորգորուած գնացին մօտեցան , տեսնեն

որ ան իրեք ազգը մեկզմէկ կը ջարդեն, ինչուան
որ հասան : Ետքը իրենք մասն պատերազմին
տեղն ու իրեք օրուան մէջ հազիւ կրցան ժողովե-
անոնց կողոպուաները :

Հ . Յովսափաա ամենևին Աստուծոյ դէմ բան
չըբաւ .

Պ . Յովսափատայ յանցանքն եղաւ միայն առ
խնամութիւնն ու բարեկամութիւնը որ ըրաւ ա-
ռաջ Աքաաբու հետ, ետքն ալ անոր տղուն Ռթո-
զիայի հետ . անոր համար կորսընցուց ան նաւերն
որ Ռթոզիային նաւերուն հետ մէկտեղ Սովիեր
խրիեր էր՝ ոսկի բերելու համար : Քսանուհինգ
տարի թագաւորելէն ետքը մեռաւ :

Հ . Յովսափատէն ետև ո՞վ նստաւ .

Պ . Յովսափ անոր անդրանիկը : Ասոր կինը Գո-
թողիա՝ Աքաաբին աղջիկն ըլլալուն՝ ինքն ալ իս-
րայէլացուց թագաւորներուն ճամբան բռնեց :
Նախ իր վեց եղբայրը մեռուց՝ ու կնոջը յորդո-
րանքովն սկսաւ կռապաշտութիւն ընել : Անոր
համար Աստուած ալ թողուց որ հարկատու աղ-
գերն իրմէ գլուխ քաշեն . և երբոր վրանին պա-
տերազմի ելաւ, յաղթուեցաւ ու շատ տեղեր
կորսընցուց : Ետքը Եղիա մարգարէէն ալ իրեն
թուղթ մը եկաւ որ ըրած գէշութիւններն երեսը
կը զարնէր ու կը սպառնար որ ինքը փորհարու-
թեամբ չարաչար տանջուելով մեռնի, և իր ընտա-
նիքն՝ այլազգիները յափշտակեն : Երեսուններ-
կու տարուան էր երբոր թագաւոր նստաւ, ու
քառասուն տարուան՝ ամէն խոստացուած պա-
տիժները վրան գալէն ետքը՝ բոլոր աղիքը դուրս
թափելով մեռաւ . և անարգանքով թաղեցին զին-
քը թագաւորներուն գերեզմանէն դուրս տեղ մը :

Ուրուհի , Յովս :

Հ . Յովսրամին յաջորգն ով եղաւ .

Գ . Աքողեա՛ որ մինակ ազատեր էր թշնամեաց ձեռքէն . քսանուերկու տարուան եր՛ երբոր հայքը մեռաւ : Ասիկայ իր մօրը Գովթողեայի խրատով սաստիկ կռայաշտութեան ետեւ եղաւ . անոր համար՝ մէկ տարիէն երբոր խրայեւացւոց Յովքամ թագաւորին հետ Աթուրոց գէմպատերազմի գնացեր էր , ու գարձեր Յովսրամին քովը կեցեր էր՝ Յովքամ փրբարբուած հիւանդ ըլլալուն համար , ան առենն որ Յեռ Աքասի տունը կը ջնջէր՝ զինքն ալ հոն գտաւ՝ սպաննեց : Գովթողեան իմանալուն պէս՝ ինքն ալ ջարգել տաւաբալոր թագաւորութեան ժառանգներն ու տեղն ինքը նստաւ . բայց Յովսրամ Ոքողեայի քորը՝ Յովիգայէ քահանայապետին կինը՝ Ոքողեայի պզտի աղան Յովսան որ մէկ տարուան էր՝ պահեց տաճարին մէջը վեց տարի :

Հ . Յովսան ինչ կերպով նստաւ իր հօրը աթոռը .

Գ . Երբոր եօթը տարուան եղաւ՝ Յովիգայէ ծածուկ կերպով իմացուց բոլոր Յուդայի մեծերուն . և որ մը մէկտեղ տաճարը ժողովեց զիրենք ու հոն Յովսին գլուխը թագ գրաւ՝ օծեց . և ամէնքն ալ ծափ զարնելով ցնծումով սկսան կեցցեալս , կանչել : Գովթողա լսելով ժողովրդոց իրար անցնիլը , իր մարգիկնեբովը տաճարը վազեց , տեսաւ թագաւորն ու անոր քովը շարուած իշխանները , բոլոր ժողովուրդն ալ ինտումի մէջ , կազեցաւ՝ վրայի լաթերը պտտուեց , սկսաւ կանչուրստել լծէ “ Դաւաճանութիւն է դաւաճանու-

Թիւն 33 : Ան ատեն Յովիգայէն հրամայեց որ մէկէն տաճարէն դուրս հանեն Գոթոգիան ու մեռցնեն : Ետև թագաւորին ու իշխաններուն Աստուծոյ հետ դաշինք ընել տուաւ որ Աստուծոյ օրինացը յարմարցնեն ամէն բան . ուստի շուտ մը բոլոր Յուգայի երկրէն կռապաշտական բաները վերուցին : Ետքը Յովաս Աստուծոյ տաճարն ալ նորօգեց՝ դանձանակով ստակ ժողվելով , ու ամէն բան նորօգուելէն ետքը , աւելցած ստակով ալ հարկաւոր զգեստներ՝ գործիքներ ու զարդեր շինեցին :

Հ . Յովաս ինչուան վերջը մեռց աստուածապաշտ .

Պ . Երբոր Յովիգայէ հարիւր երեսուն տարուան մեռաւ , Յովաս ալ իր իշխաններուն խորհրդով կռապաշտութիւն սկսաւ . Աստուած մարգարէներ խրկեց , մտիկ չըրին : Զաքարիա Յովիգայեայ սրգին՝ Աստուծոյ հոգևով վառուած երբոր զերենք յանգիմանեց , Յովասի հրամանաւը քարկոծեցին զինքը , որ մեռնելու ատեն՝ “ Աստուած տեսնէ , ըսաւ , դատաստանդ ” : Անոր համար երկրորդ տարին թոյլ տուաւ Աստուած որ Ասորիները քիչ զօրքով եկան՝ յաղթեցին , թագաւորական գանձը կողոպտեցին տարին : Ետքը Յովաս աս բաներուն վրայ նեղանալով հիւանդացած պառկեր էր . իրեն ծառաներէն քանի մը հոգի մէկ եղած՝ մահճին մէջը մորթեցին զինքը՝ քառասուն տարի թագաւորելէն ետև :

82 .

Ամսիս :

Հ . Յովասէն ետքը միլնատաւ .

Պ . Ամասիա իր սրգին քսանեհինգ տարուան .

իր հայրը մեռցրնողներն սպաննեց . և ինքն ալ առջի բերանը բարեպաշտութիւն ջրցուց : Եդոմայեցիք որ ապստամբեր էին՝ ուղեց նորէն իր տակն առնել՝ և իրեն զօրքը հերիք չսեպելով՝ Իսրայելացւոցմէ հարիւր հազար զօրք վարձեց՝ հարիւր տաղանգ արծաթով : Ան ատեն մարգարէ մը Աստուծոյ կողմանէ ըսաւ իրեն . « Թէ որ կ'ուզես յաղթութիւն ընել՝ ան Իսրայելացիքը ետ ճամբէ » : Ամասիան ալ « Հապա տուած ստակս մեղք չէ » ըսաւ . մարգարէն՝ « Մի վախեր , ըսաւ , Աստուած անոր տեղը քեզի ալ շառը կուտայ » : Երբոր Ամասիան հնազանդեցաւ ու մինակ իրեք հարիւր հազար զօրքովը գնաց , Եդոմայեցւոցմէ տասը հազարը ջարդեց , տասը հազար ալ գերի առաւ ու զամէնքն ալ բարձր ժայռէ մը վար ձգելով սպաննեց :

Հ . Ամասիան ինչ պատճառով իր առջի աստուածապաշտութենէն ետ կեցաւ .

Գ . Եդոմայեցւոց յաղթելէն ետքը՝ կուռքերնին Երուսաղէմ բերաւ ու սկսաւ պաշտել . և երբոր Աստուծոյ կողմանէ մարգարէն զինքը խրատեց՝ Ամասիա սրգոյելով « Թէ որ , ըսաւ , մէյմ՝ ալ բերանդ բանաս կը մեռցրնեմ » : Անոր համար Աստուծոյ երեսէն իյնալով երբոր հպարտութեամբ Իսրայելացւոց Յովաս թագաւորին գէմ ելաւ , Յովաս զինքը բռնեց , ու Երուսաղէմի պարիսպները փլուց , բոլոր ոսկին արծաթն ալ կողոպտեց տարաւ : Ետև Ամասիայի զօրքն ալ գլուխ քաշեցին , ինքն ալ Լաքիս քաղաքը փախաւ , գնացին սպաննեցին զինքը՝ քսաննինը տարի թագաւորելէն վերջը , ու բերին Երուսաղէմ թաղեցին :

Հ . Ամասիային ետևէն մի թագաւորեց .

Գ . Ողիա կամ Ազարիա անոր որդին տասնուվեց տարուան : Աստուածապաշտութեամբ թա-

դաւորեց յիսուսուերկու տարի, ամէն թշնամիներու յաղթեց, Երուսաղէմի պարիսպները նորոգեց, ուրիշ քաղաքներ ալ շինեց, երկրագործութիւնը ծաղկեցուց, զօրքերուն կարգ կանոն դրաւ. անանկ որ ինչուան հեռու աշխարհքներ իր անունէն կը վախէին. անոր համար հպարտացաւ՝ ուղեց որ ինքը քահանայութիւն ալ ընէ: Ուստի օր մը բուրվառն առած տաճարն որ մասաւ, քահանաներն արգիլեցին «Քեզի չվայլեր», ըսելով: Երբոր Ողիա սրգողելով արհամարհեց զանոնք, հոն մէկէն բորտեցաւ ու ահով գողով գուրս ելաւ, և գնաց քաշուեցաւ իր տունն ինչուան մահը, իր տեղը Յովաթամ որդին թագաւոր դնելով:

Հ. Ողիային մեռնելէն ետեւ Յովաթամ մնաց իր թագաւորութեանը մէջ:

Պ. Աստուածպաշտութեան և թագաւորութեան մէջ հաստատուած՝ խաղաղութեամբ առաջնորդեց ինչուան մահը: Ամոնացւոց հեապատերազմեցաւ ու զանոնք հարկատու ըրաւ: Աստուած գրգռեց Փակէէ որդի Ռովմելան՝ Խրայէլացւոց թագաւորը՝ ու Ռասոն Ասորւոց թագաւորն որ Յուդայի տէրութեան վրայ ելլէն՝ ժողովրդեան անկարգութեանը համար. բայց պատերազմը ջրկսած Յովաթամ մեռաւ՝ քառսունուերկու տարուան, տասնուվեց տարի թագաւորելէն ետեւ:

Հ. Յովաթամէն ետքն ո՞վ թագաւորեց:

Պ. Աբաղ անոր տղան՝ քսան տարուան: Կրտսելուն պէս սկսաւ կռապաշտութիւն ընել, ինչուան իր տղաքն ալ կուռքերու կը զոհէր: Ուստի նախ Ասորւոց Ռասոն թագաւորն եկաւ աղէկ մը ջարդեց, շատ մարդ գերի տարաւ. ետքը Խրայէլացւոց Փակէէ թագաւորը մէկ օրուան մէջ հարիւր քսան հազար մարդ ջարդեց, ու իրեք

հարիւր հազար կին գերի տարաւ : Բայց Աքաղ ասոնցմով չզգաստացաւ ու թշնամիներէն շատ նեղանալով, ամէն տաճարին հարստութիւնն ու իր գանձը Ասորեստանի Թագազաթփաղասար թագաւորին խրկեց որ իրեն օգնէ : Ան ալ եկաւ յաղթեց մէկալնոնց, ու Աքաղն իրեն հարկատու ըրաւ . Աքաղ գնաց Դամասկոս՝ զինքը բարեւելու . և կարծելով թէ Ասորիք որ կը յաղթեն՝ անոնց աստուածն է զօրաւոր, անոնց կուռքին սեղանին նմանը տաճարին մէջ շինել տուաւ ու վրան ողջակէզ կ'ընէր, տաճարին շատ բաներն ալ փոխեց, ետքը բոլորովին ալ գոցեց տաճարը, ուրիշ ամէն տեղ կռատուններ շինել տալով, տասնուվեց տարիէն մեռաւ :

83.

Եւէի*, Մանաս :

Հ. Աքաղէն ետքը թագաւորութիւնը որոնանցաւ .

Պ. Եզեկիային՝ որ քսանուհինգ տարուան էր, Դաւթի պէս բարեպաշտ ու աստուածասէր . աւմէն աստուածպաշտութեան կարգերը նորէն հաստատեց, և մարգիկ խրկեց՝ բոլոր Իսրայէլացիքը յորդորելու, որով շատերն սկսան կռապաշտութենէ ետ կենալ ու տօնախմբութեան համար զատկին Երուսաղէմեկան. թէպէտ շատն ալ ծաղր կ'ընէին զանոնք : Ասանկով առջի տարին մեծ զատկի տօնախմբութիւն ըրաւ, երկու հազար կով տասնևութը հազար ալ ոչխար զոհ ընելով : Սողոմոնէն ետքը ասանկ մեծ հանգէս չէր եղած : Աստուած ալ իրեն յաջողութիւն տուաւ որ բոլոր թշնամիներուն յաղթեց ու տէրութեան սահմանը մեծցուց :

Ն. Եզեկիան Ասորեստանցոց ինչպէս կրցաւ
յաղթել ու աուրք չապլ .

Պ. Ամէն քովի ազգերուն յաղթելէն ետքը
Ասորեստանցոց աուրք տալն ալ դադարեցուց :
Անոր համար թագաւորութեանը տասնըչորրորդ
տարին Սենեքերիմ թագաւորը սաստիկ ուժով
քաղաքներ առնելով եկաւ ինչուան Լաքիս քա-
ղաքը : Եզեկիա վախցաւ ու շատ ոսկի արծաթ
խրկեց իրեն որ հաշտուի ու ետ դառնայ . բայց
Սենեքերիմ մտիկ չընելով Երուսաղէմ խրկեց
Ռափսակ զորաստան որ եկաւ պաշարեց քաղաքն
ու Սենեքերիմին բերնէն Աստուծոյ դէմ հայհոյ-
ութիւններ խօսեցաւ . “ Ես ամէն աստուած-
ներուն կը յաղթեմ ” ըսելով : Եզեկիա քուրճ
հագած գնաց տաճարը , ինկաւ Աստուծոյ առջին
սկսաւ աղօթք ընել . Եսայի մարգարէին ալ մարդ
խրկեց ըսաւ որ ինքն ալ Աստուծոյ աղաչէ Երու-
սաղէմին համար : Եսայի մարգարէն պատասխան
տուաւ որ չվախէ , վասն զի Աստուած Սենեքե-
րիմը ամօթով իր տեղը դարձընէ պիտի : Եւ ան
գիշերը հրեշտակ մը Սենեքերիմին բանակին մէ-
ջէն հարիւր ութսունուհինգ հազար հոգի սպան-
նեց : Սենեքերիմ առաւօտանց սարսափելով թո-
ղուց փախաւ Նինուէ գնաց : Հոն ալ իր երկու
որդիքն իմանալով որ կուռքը հաշտեցընելու հա-
մար՝ զիրենք զոհ ընել կ'ուզէ , զինքն սպաննեցին
ու իրենք հայաստան փախան :

Ն. Եզեկիա միշտ մնաց իր աղէկութեանը մէջ .

Պ. Անգամ մը սաստիկ հիւանդացաւ , անանկ
որ Եսայի մարգարէն ալ ըսաւ թէ “ Պիտի մեռ-
նիս ” . բայց աղաչանքովը Աստուած տանու-
հինգ տարի ալ կեանքն երկրնցուց ու ամէն յա-
ջողութիւն խօստացաւ իրեն : Աս բաներուս նշան
ալ առաւ որ Աքազու ըսուած արևի ժամացու-
յին շուքը հրաշքով տասը աստիճան ետ շարժի

Ասանկով Եղեկիա առողջանայէն ետև Աստուծոյ
շնորհակալ եղաւ, բայց ետքը տեսնելով իրեն
եղած յաջողութիւնները՝ հպարտացաւ, ու Բա-
բելացւոց թագաւորին աչքիլուսի համար խոր-
կած մարդկանցը պարծենալով ցըցուց բոլոր իր
հարստութիւնները : Անոր համար Աստուած ալ
իրեն բարկացաւ, ու ազգն ալ իրենց անկարգու-
թիւններուն համար կ'ուզէր պատժել . բայց Ե-
ղեկիա նորէն զղջալուն համար, թողուց Աստուած
որ ինքը հանդիսա մեռնի : Ասոր ալ շնորհակալ
եղաւ Եղեկիա, ու քսանուինը տարի թագաւո-
րելէն ետքը մեռաւ, և մեծ հանդէսով թաղուե-
ցաւ :

Հ . Եղեկիայէն ետև ով նստաւ .

9 . Մանասէ իր որդին՝ տասուերկու տարուան .
մէկէն կուռք պաշտել սկսաւ, ինչուան Աստու-
ծոյ տաճարն ալ կռատուն ըրաւ, ու իր տղաքն
ալ կը զոհէր, և ամէն տեսակ կախարգութիւննե-
րու գէշութիւններու ետևէ եղաւ, և ով որ իրեն
խրատ տար՝ կը սպաննէր . անոր համար զԵսայի
մարգարէն ալ փայտէ սղոցով մէջքէն երկու կտոր
ընելով սպաննեց : Աստուած ալ սպառնացաւ որ
Իսրայէլացւոց պէս Յուդայի թագաւորութիւնն
ալ ընջէ . ուստի Ասորեստանի թագաւորն եկաւ
առաւ Երուսաղէմը, ու Մանասէն շղթայի զար-
կաւ Բաբելոն տարաւ :

Հ . Մանասէն Բաբելոն գերի երթալէն ետքն
ի՞նչ ըրաւ .

9 . Հոն բանտին մէջը խելքը գլուխը ժողվեց՝
զղջումի եկաւ ու Տէր ամենալալ զղջման աղօթքն
ըրաւ : Աստուած ալ իրեն ողորմեցաւ ու նորէն
գարձուց իր ամոռն, որ բոլոր նորոգեց առջի
աստուածապաշտութեան կարգերն, ու յիսուսու-
հինգ տարի թագաւորելէն ետքը մեռաւ :

Ամն, Յւլիա, Յւլիա, Ելիսիմ:

Հ. Մանասէին յաջորդն ո՞վ է:

Պ. Ամոն իրեն տղան քսանուերկու տարի թափաւոր նստաւ, ու նորէն կապալաշտութիւն ընել սկսաւ: Աստուած ալ թողուց որ թագաւորութեանը տասուերկուերորդ տարին՝ ծառաները զինքը տանը մէջ ապաննեցին:

Հ. Ամոնէն ետն ո՞վ նստաւ:

Պ. Ժողովուրդը զինքը մեռցնողներն ապաննեցին, ու անոր Յովսիա որդին ութը տարուան թագաւոր դրին. որ իր բարեպաշտութեանը ամէն կապալաշտական բաները վերուց մաքրեց. պարտեցաւ չորս գին Իսրայէլացուց երկիրները, կուռքերը կործանեց, քուրմերուն սպորները հանեց պրեց իրենց սեղանին վրայ, ու Յերոսովամայ առեն եղած մարգարէութիւնը կատարեց: Տաճարը նորոգելու առեն օրինաց գիրք մը գտան. երբոր լսեց թագաւորը մէջի օրէնքներն ու չգահոյներուն պատիժները, սրտին կակնոնէն լաթերը պատուեց, ու մարդ իրկեց Ողբան անունով կին մարգարէի մը հարցուց, թէ իրենց բանը ինչպէս պիտի ըլլայ: Մարգարէն ըսաւ թէ «Պիտի գան ան պատիժները, բայց թագաւորին բարեպաշտութեանը համար իր օրը պիտի ըլլայ», Ասոր վրայ Յովսիա նորէն ժողովուրդը յորդորեց ու ամէն կարելի եկած ջանքն ըրաւ որ Աստուծոյ բարկութիւնը գաղտնեցնէ. փառաւոր զատիկ մըն ալ ըրաւ՝ ամէն օրէնքներուն ապրապարտին պէս, որուն նմանը չէր եղած:

Հ. Յովսիան իր բարեպաշտութեամբը կրցաւ Աստուծոյ բարկութիւնն իջեցնել:

9. Չէ. վան զի ալ Իսրայէլացւոց մեղաց չափը լցուած էր. անոր համար Աստուած Յովսիայի թող առաւ որ ինքիւրեն պատերազմ բանայ Եգիպտացւոց Նեքաւով թագաւորին դէմ, երբոր անիկայ Ասորեստանցւոց վրայ պատերազմի կ'երթար. ու հոն պատերազմին մէջ Յովսիա նետով մը չարաչար զարնուեցաւ՝ ու մեռաւ: Եւ իրեն մահուանը վրայ սաստիկ տուգ մտան ամէնքը. Երեմիա մարգարէն ալ ողբ շինեց:

Հ. Յովսիային ետէն ո՞վ նստաւ.

9. Յովաքազ իրեն որդին քանուիրեք ասբուան, որ նստելուն պէս նորէն սկսաւ կռուպաշտութիւն ընել. բայց իրեք ամիսէն Նեքաւով թագաւորը՝ Ասորուոց պատերազմէն դառնալու ատեն Երուսաղէմ եկաւ՝ զինքը շղթաներով կապած Եգիպտոս տարաւ, որ հոն մեռաւ. և տեղը թագաւոր դրաւ անոր մեծ եղբայրն Եղիակիմը՝ տասներկինգ տարուան, վրան ծանր տուրքեր դնելով. անունն ալ փոխեց Յովակիմ դրաւ:

Հ. Եղիակիմի կառավարութիւնը ինչպէս էր.

9. Իր Յովաքազ եղբորմէն ալ գէշ էր բռնած ճամբան. թէպէտ Երեմիա մարգարէն զինքը միշտ կը խրատէր: Ուստի չորս տարիէն Բաբելացւոց Նաբուգոդոնոսոր թագաւորն եկաւ նորէն Երուսաղէմն առաւ, ու Յովակիմ թագաւորը շղթաներով կապած՝ Բաբելոն տարաւ, և քիչ ատենէն վրան ծանր տուրք դրած՝ անանկ թող տուաւ: Յովակիմ մէկ քանի տարիէն ետքը Նաբուգոդոնոսորէն գարձեալ ապստամբեցաւ. ան ատենը նորէն վրան եկան Բաբելացիքն ու երկար ատեն պատերազմ ընելով, Երուսաղէմն առին կողոպտեցին, ու Յովակիմ թագաւորն ալ ասանլմէկ տարի թագաւորելէն ետքը՝ չարաչար սպաննեցին:

Յեւթիս , Մեդեիս :

Հ . Եդիսկիմին յաջորդն մվ եղաւ .

Գ . Իրեն որդին Յեքոնիա՝ որ Յովակիմ ալ կ'ըսուէր՝ տասնեութը տարուան , հորը նման գեշ : Ուստի իրեք ամսէն նորէն եկաւ Նաբուգոդոնոսոր՝ Երուսաղէմը պաշարեց առաւ , մնացած ոսկին ու արծաթը կողոպտեց . և Թագաւորն ալ իր իշխաններովն և ուրիշ հազարաւոր գերիներով Բաբելոն տարաւ , մնացածներուն վրայ ալ իրեն ձեռքին տակը Թագաւոր գրաւ Սեգեկիան՝ Յովակիմ Թագաւորին պզտի տղան քսանումէկ տարուան :

Հ . Սեգեկիան ինչ ճամբայ բռնեց .

Գ . Սեգեկիան իր եղբայրներէն ալ գեշ եղաւ . Ժողովուրդը բոլորովին վարժեցուց կռապաշտութեան , որ մարգարէները համարձակ ծաղր ընել սկսան : Ուստի Աստուծոյ Թոյլ տալովը Նաբուգոդոնոսորէն գլուխ քաշեցին . ան ալ անհամար զօրքով նորէն Հրէաստան եկաւ . առաջ Եգիպտացուց յաղթեց՝ որ Հրէից օգնութիւն եկեր էին , ետքը գնաց Երուսաղէմի վրայ և երկու տարի պաշարելով զիրենք չարչարելէն ետե պարտապին մէկ կողմը փլուց՝ ներս մտաւ , մեծ ջարդ տուաւ . Սեգեկիա Թագաւորն ալ քաղցէն գուրտ փախելու առեն զինուորները բռնեցին , Նաբուգոդոնոսորի առջև տարին , որ ան ալ իրեն ըրած երգմնազանցութիւնն երեսը զարնելով հոն իրեն աղաքն ու մեծամեծ իշխաններն աչքին առջև սպաննել տուաւ . ետքը իրեն երկու աչքն ալ հանեց ու զինքը շղթաներով Բաբելոն տարաւ :

Հ . Սեդեկիայի գերուելէն ետև Երուսաղէմին ո՞վ իշխեց .

Պ . Նաբուզարդան Նաբուգոդոնոսորի գահճապետն եկաւ՝ Աստուծոյ տաճարն ու թագաւորին պալատը կողոպտեց ու կրակի տուաւ . քաղաքին պարիսպներն ալ փլուց ; ու բոլոր մեծամեծները Բաբելոն գերի տարաւ , թողլով միայն աղքատներն ու երկրագործները , և անոնց վրայ Նաբուգոդոնոսորի հրամանովը Հրէից ազգէն Գոթոդիա որդի Աքիկամայ իշխանը վերակացու դրաւ :

Հ . Գոթոդիայի իշխանութիւնը որչափ ատեն թշեց .

Պ . Խիստ քիչ . վասն զի Խամայէլ որդի Նաթանայ ԅուծայի թագաւորական ցեղէն մէկը , խաբէութեամբ սպաննեց զինքն ու փախաւ Ամոնացւոց թագաւորին քով որդի Կարէին ԅովնաթանայ ձեռքէն՝ որ զօրքով ետևէն ինկեր էր զինքը մեռցրնելու համար :

Հ . Գոթոդիայէն ետև մնացած Երուսաղէմի ժողովրդեան ո՞վ իշխեց .

Պ . ԅովնաթան Կարէի որդին . բայց վախնալով Քաղզէացիներէն՝ ժողովուրդը հեան առած Եգիպտոս փախաւ , և հոն Աստուած պատժեց զիրենք . վասն զի Երեմիա մարգարէն Աստուծոյ կողմանէ ըսեր էր որ չվախէ Քաղզէացիներէն ու չերթայ :

Հ . Բոլորովին Հրէից իշխանութիւնը վերնալէն ետքը չկրցան նորէն վրայ դալ ու առջի փառքը պատիւն ունենալ .

Պ . Եթեանասուն տարի անանկ երեսի վրայ մնալէն ետքը , նորէն ողորմեցաւ Աստուած . բայց առջինին պէս բոլորովին ազատ չկրցան ըլլալ :

Հ . Երբոր Հրեայք բոլորովին իշխանութիւնը կորուսին ու ասորիա անդին ցրուեցան , մէջերնին չհանգիպեցան յիշատակի արժանի գործքեր .

9. Հանդիպեցաւ, որոնք տեղն՝ իսակ Բարե-
լացւոց գերութեան մասին մէջ գրած է. և են
ասոնք. Պատմութիւն Տորիթայ, Յուգիթայ, Ես-
թերայ, և Երեք մանկանց. ասոնցմէ զատ կայ
նաև առանձին մարգարէներուն պատմութիւնը :

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք

Հ . Սամուէլ արգէն զևտացի ըլլալովը՝ տապա-
նակին պէտք էր ծառայէր , հապա մայրն ինչո՞ւ
մասնաւոր ուխտըրաւ որ զինքն Աստուծոյ նուիրէ :

Գ . Ղևտացիներուն Աստուծոյ ծառայելու
պարտքը կը սկսէր քսանըհինգ տարուան եղած ա-
տեննին . և երբոր յիսուն տարեկան կ'ըլլային՝
պարտքէն կ'ազատէին . իսկ Սամուէլ պզտիկուց
ինչուան մահն ուխտաւոր Աստուծոյ եղաւ :

Հ . Աստուած ի՞նչպէս առաջ Սաւուզին եր-
գումն ընդունեցաւ՝ յաղթութիւն տուաւ , ու
ետքն որ նորէն հարցուց՝ պատասխան չտուաւ .

Գ . Առջի յաղթութիւնը տուաւ՝ միտքը շիտակ
ըլլալուն համար . և թէպէտ ան հրամանը գիտ-
նալով արհամարհող մը չէր եղած , բայց ետքը
Աստուած սրգոզելովն ու պատասխան չտալովն
ուզեց իմացընել թե անխոհեմ հրամանը՝ թէպէտ
անմեղութեամբ եղած՝ զգուշանալի է . վասն զի
ինքն պատճառ եղաւ որ բոլոր զօրքն իրեն հրա-
մանին գէմ տրտնջացին , և իր տղան զինքը արհա-
մարհեց . ետքը օրինաց գէմ ալ ընել սկսան՝ ոչ
խարները գետնի վրայ մորթած արիւնոս սւտե-
լով :

Հ . Յովնաթանին մեղք ուտելը յանցանք չէր .

Գ . Չէ . բայց իր հօրը հրամանին չհաւնիլ ցու-
ցնէն աղէկ բան չէր :

Հ . Երբոր Սաւուզ Սեղոյ ըսաւ , Սամուէլ
ինչո՞ւ մտիկ չըլլաւ .

9 . Վասն զի արտանց չէր գգթուաք , հապա մի նակ վախէն՝ որ չըլլայ թէ թաղաւորութենէն զրկուի , և ժողովրդեան աչքէն ելլէ :

Հ . Ի՞նչպէս կ'ըլլար որ Դաւթի քնար զարնէլովը Սաւուղայ գիւահարութիւնը կը հանդարտէր .

9 . Արողհեաւ սատանան մարգուն սիրադ նոր կիրք չկրնար խօթել , հապա բնական ունեցած կիրքը Աստուծոյ թոյլ տալովը կը սաստկացրնէ , անոր համար սատանան Սաւուղայ վրայ փրկելէն ետքը՝ երբոր Սաւուղ բնութեամբ քիչ մը այլայլութիւն կ'իմանար , նոյն այլայլութիւնը սատանան ուզածին պէս կը սաստկացրնէր . ուստի գրսուանց ալ բնական հիւանդութիւն կ'երևնար . երբոր քնար կը զարնէին՝ բնական կիրքը կ'իջնէր , սատանան ալ կը թողուր զինքը :

Հ . Սաւուղին Դաւիթը բռնելու համար Նաւաթ հռամա խրկած մարդիկն և ինքը , ի՞նչպէս կը մարգարէանային .

9 . Մարգարէանալ բառը կը նշանակէ երբեմն երգել , զԱստուած օրհնել : Երբոր անոնք մարգարէներուն քովը կ'երթային , Աստուած մոյքերնին անանկ կը փոխէր որ ամէն բան կը մոռնային՝ կը սկսէին անոնց հետ երգել : Անով Աստուած Դաւթի փախչելու ատեն տուաւ :

Հ . Դաւիթ իրաւունք ունէր Նաբաղը անսով տեղով սպաննելու .

9 . Մինակ զինքն ալ սպաննելու իրաւունք չունէր . վասն զի գեռ իրեն թաղաւոր ըլլալը չէր հրատարակուած , և Նաբաղը պարտք չունէր իրեն բան տալու . միայն թէ Դաւթի ըրած եղբայրսիրութեանը պէտք էր շնորհակալ ըլլալ ու քիչ մը բան տալ , չէ թէ անարգել զինքը : Բայց Դաւիթ զինուորական տաքութեամբ սխալեցաւ , անոր համար կիրքն իջածին պէս ճանչցաւ որ աղէկ չէր ըրածն , ու փառք տուաւ Աստուծոյ :

Հ. Դաւիթ ինչպէս յանձն առաւ Անքուսայ հետ Խորայէլացւոց վրայ պատերազմի երթալ .

Պ. Թէպէտ աստուածաշունչը յայտնի պատճառը քան, բայց Դաւիթի ուրիշ գործքերէն յայտնի է որ Աստուծոյ հարցուց, Աստուած՝ Գնահ, ըսաւ, իմացընելով թէ ինքն ուզեր է որ այլազգիք Խորայէլացւոց վրայ ելլեն . և թէ որ թողուին իշխանները, Դաւիթ Աստուծոյ հրամանին հնազանդելով պիտի պատերազմէր Խորայէլացւոց դէմ :

Հ. Վհուկ կնոջ կախարդութեամբն ինչպէս երկցաւ Սամուէլ Սաւուզին .

Պ. Վհուկն իր արհեստը չբանեցուցած Աստուած ցրցուց Սամուէլն որ Սաւուզը յանդիմանէ . և վհուկը տեսնելով որ գեռ ինքը բան մը չբրած՝ երկցաւ, շատ վախցաւ : Իսկ Սամուէլ՝ “ Ինչո՞ւ զիս անհանգիստ ըրիր ,” ըսելովն, իմացընել կ'ուզէր թէ Աստուծոյ ոտքն իյնալով ապաշխարելու տեղ՝ ատանկ վհուկի ձեռքովը զինքը փրկառելը Սաւուզին օգուտ մը չընելէն ետքը վնաս ալ ըրաւ :

Հ. Դաւիթ ինչո՞ւ այնչափ լացաւ Արիսողոմին մահուանը վրայ .

Պ. Հոգւոյն կորսուելուն համար . գիտնալով թէ իր մեղքը պատժելու համար Աստուած թողուց որ Արիսողոմ իրմէ ապստամբի . անոր համար Դաւիթ կ'ուզէր որ զինքը յորգորելով գարձի բերէր :

Հ. Սաղմոսը ե՞րբ գրեց Դաւիթ .

Պ. Այլ և այլ ատեն կտոր կտոր . վասն զի երևելի դիպուած մը ըլլալուն պէս՝ Աստուծոյ գովասանք կը շինէր ու քնարովը կ'երգէր . թէպէտ Սաղմոսին մէջ ետքի մարգարէներուն և երգիչնեւրուն շորագրածներն ալ կան :

Հ . Ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ որ Սողոմոնին պէս իմաստուն մարդ աշխարհք դեռ չէ եկած և պիտի չգայ .

Պ . Սողոմոնին իմաստութիւնը որովհետեւ գերբնական չէր՝ բնական էր , անոր համար սովորական մարդկանց հետ բաղդատելով իրեն նմանը պիտի չըլլայ . բայց Ադամայ՝ մարգարէից՝ առաքելոց և ուրիշ սուրբերու , ևս առաւել Յիսուսի և Աստուածածնայ իմաստութիւնը բնականէն վեր է . անոնց հետ չբաղդատուիր :

Հ . Սողոմոն իմաստունն ի՞նչ գիրք շինեց .

Պ . Առական գիրքը՝ որ կարճ կարճ խրատներ են . Ժողովողը՝ աշխարհքիս ունայնութեանն ու մարդուս ճշմարիտ վախճանին վրայ . Երգ երգոց ըսուած խորհրդաւոր գիրքը և իմաստութիւն : Ուրիշ գրքեր ալ գրեր էր՝ բնական գիտութիւն ներու վրայ , բայց հիմա չեն գտնուիր . ու կարծիք է որ Եզեկիա Թագաւորն այրած ըլլայ զանոնք՝ Ժողովրդեան վնասակար սեպելով :

Հ . Սողոմոն իր մեղքերն ապաշխարեց .

Պ . Ապաշխարած ըլլալուն մեծ նշան է Ժողովողին գիրքը . բայց սուրբ գրքին անոր փրկութիւնն անորոշ թողուլը՝ յայտնի կը ցուցնէ Աստուծոյ դատաստանին ահաւորութիւնը :

Հ . Յերոբոամին միտքն ուսկից ինկաւ հորթ պաշտելը .

Պ . Մէյմը որ լսեր էր թէ Իսրայէլացիք անպատին մէջը հորթ պաշտեր էին . մէյմըն ալ ինքն առաջ Եգիպտոս փախած ըլլալով անտեր էր Եգիպտացոց կով պաշտելն ու անոնց կարգերը :

Հ . Եղիան ինչու կրակով պատժեց երկու յիսնասպետները .

Գ. Վասն զի ծագը ընելով Մարգ Աստուծոյ կ'ըսէին իրեն , ու հպարտ կերպով մը կը հրամա-
յէին որ ելլէ դայ :

Հ. Երբոր Յովքամ պատերազմին համար Եզի-
սէին հարցուց , ինչմը Եզիսէ քնար զարնեւատուաւ՝
պատասխան տալէն առաջ .

Գ. Վասն զի Հոգին սուրբ խաղաղ սիրա կ'ու-
զէ : Եզիսէն ան ատենը նեղացած ըլլալով Յովքա-
մայ ըրած գէշութիւններուն համար , քնար ու-
զեց որ հանդարտ սրտով կարենայ Աստուծոյ
խորհուրդները մտածել :

Հ. Եզիսէն որ գեռ Յովսափաա չմեռած վերա-
ցերէր , ինչպէս թուզթ գրեց անոր որդւոյն Յով-
քամ թագաւորին .

Գ. Կ'երենայ որ գրախաէն գրեց ու մարգա-
րէի մը կամ ուրիշ բարեպաշտ մարգու մը յայտ-
նուելով տուաւ թուզթը՝ Յովքամին խրկեց :

Հ. Հրէից թագաւորներուն պատմութիւնն
ո՛ւր կը պատմուի .

Գ. Թագաւորութեանց ըսուած չորս կտոր
գրերուն , ու երկու Մնացորդաց գրքերուն
մէջ , որ ասեն ասեն այլ և այլ մարգարէներէ
գրուած են :

ԳԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՏԵՆԸ

ԻՆՉՈՒԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍ

88 .

Տ-ԻԻԻ :

Հ . Տորիթ ով է .

Պ . Կեփթազիմի ցեղէն՝ Թեզրուէ քաղքէն բարեպաշտ մարգ յըն էր Իսրայէլացւոց տասը ցեղին վերջի հռապաշտ Թագաւորներուն առեն , որ առէն օրէնքները կը պահէր , ու առենին Երուսաղէմի տաճարը կ'երթար : Երբոր Սաղմանասար Իսրայէլացւոց տասը ցեղը գերի տարաւ , Տորիթ ալ մէկտեղ գնաց իր Աննա կնիկոյն ու Տուբիա տղուն հետ : Հոն Աստուծոյ օրհնութեամբը աւանկ սիրելի եղաւ Սաղմանասար Թագաւորին՝ որ կ'երթար կուգար , ինչուան որ մեռաւ Սաղմանասար :

Հ . Սաղմանասարայ մեռնելէն ետքը Տորիթ ինչ գործքի հետ էր .

Պ . Երբոր Սաղմանասարայ տեղը Սէնէքերիմ Թագաւորեց ու Եզեկիայի պատերազմէն յազ Թուած գարձաւ , սիրտն այրած ըլլալով շատ Իսրայէլացի կը սպաննէր . Տորիթ ալ գիշերանց ան

մեռելները կը թաղէր : Թագաւորն իմացաւ ու Տորիթն ալ սպաննել կ'ուզէր . ան ալ որ փախաւ , բոլոր ունեցածները յափշտակեցին : Ետքը քիչ օրէն սպաննուեցաւ Սենեքերիմ , և Տորիթ նորէն գարձաւ : Օր մը երրոր իր ազգականներուն սեղան ըրեր էր՝ Տուբիան խրկեց որ եթէ իր ազգէն աղքատ մը գտնէ , սեղանի կանչէ : Տղան շուտ գարձաւ պատմեց թէ Իսրայէլացի մը մեռուցած՝ փողօցը ձգած է : Տորիթ կերակուրը թողուց՝ գնաց ան մեռելը թուն բերաւ ու ետքը գիշերանց թապեց . և օրինաց ըսածին պէս պիղծ սեպուեւ լով , դուրսը պատին տակը հոգնած կանրկի վրայ ինկած քնացաւ՝ աչքը բաց . վերէն ճնշուկները ծրտելու ասէն Տորիթի աչուրներուն երթալով կուրցաւ . բայց ինքը՝ եղբայրսիրութեան համար ըլլալուն՝ սիրով կը համբերէր , և կնկանը մանածով խեղճութեամբ կ'ապրէր :

Հ . Աննային մանածին ստակը թէ որ չօգտէր ապրելու , ինչ կ'ընէին .

Գ . Իրենք Աստուծոյ ապաւինած էին , Աստուած ալ զիրենք կը հոգար . ուստի Տորիթ ան յուսով՝ մեռնելու վիճակ ալ հասնէր , չէր ուզեր որ ապրուստ գտնելու համար անիրաւութիւն ընեն : Անոր համար , անգամ մը մանած գնողներուն մէկը այժու ձագ մը պարգև տուաւ Աննային . Տորիթ կարծելով թէ գաղտուկ անդէ մը ձեռք ձգեր է՝ սկսաւ հետը վիճել որ ետ տայ , ինչուան որ իրան իմացաւ : Ետքը տսանկ բաներով սիրան ելած՝ խնդրեց Աստուծմէ որ ազգին մեղացը թողութիւն տայ ու իր հոգին ալ առնէ : Անոր համար սկսաւ Տուբիային կտակ ընել՝ աստուածպաշտութեան խրատներով . և միտքը գալով տասը քանքար տտակն որ Մարաց երկիրը Գաբայէլ ըսուած մարդուն փոխ տուեր էր , ապրստըրեց սրգւոյն որ առնէ բերէ :

Հ . Տուբիան ուստի՞ գիտէր Մարայ երկրին ճամբան և Գաբայէլին առնը .

Պ . Չէր գիտէր . անոր համար երբ հօրը հրամանաւ կ'երթար ընկեր մը գտնելու , Ռափայէլ հրեշտակը կարիճ մարդու մը կերպարանքով զեմացն ելաւ ու ըսաւ թէ ինքը կը տանի : Երբոր Տոբիթի առջևն ելան , հարցուց որուն տղան ըլլալը . ան ալ ըսաւ թէ “ Բու Անանիա բարեկամիդ տղան եմ՝ Ազարիան ” : Աս որ լսեց՝ սիրով անոր յանձնեց Տուբիան որ երթան , խոստանալով իրեն վարձք օրը դրամ մը ու կերակուր :

Հ . Տուբիան Ռափայէլ հրեշտակին հետ ինչ յաջողութեամբ ըրաւ իր ճամբորդութիւնը .

Պ . Մտքէ չանցած բարիքներուն հանդիպելով : Նախ երբոր Եփրատ գետին քով հասան , ու Տուբիան քիչ մը լուացուիլ կ'ուզէր , մեծ ձուկ մը վրան վազէց . “ Մի՛ վախեր , ըսաւ հրեշտակը , բռնէ գուրս հանէ ” . ան ալ գուրս քաշեց . ու հրեշտակը “ Հանէ , ըսաւ , սիրտը՝ լերգն ու լեզուն պահէ ” . ու ձուկն եփեցին կերան : Ետքը Եկբատան որ հասան , հրեշտակին խորհրդովն ան գիշերը Տուբիայի ազգականին Հռադուէլին առնն իջան , որ անոր Սառա աղջիկը Տուբիան իրեն առնէ . թէպէտ Տուբիան վախ կը ցուցընէր՝ ըսելով որ եօթը հոգի ան աղջիկն առնելու եղեր են , ու եօթն ալ առջի գիշերը մէկ դէմ մեռուցեր է , չբլայ թէ ինծի ալ անանկ պատահի : Բայց հրեշտակը սիրտ տուաւ և ապրտարեց որ առջի գիշերը քիչ մը կրակով ան ձկան սիրան ու լերդը ծխէ , և հարսին հետ մէկտեղ աղօթք ընեն Աստուծոյ . ան հոռէն ըսաւ՝ դէր կը փախչի : Ետքը Հռադուէլին հրեշտակը խօսք բացաւ աղջկանը համար . անոնք ալ սիրով յանձն առին , ու հարսնիքին գիշերը Տուբիան հրեշտակին ապրտարածն ընելով՝ երբոր վնաս մը չեղաւ , ամէնքը փառք

տալով Աստուծոյ տանուչորս օր հարսնիք ըրին :
Եւ ան օրերը հրեշտակը դնաց Քարայելի քովէն
ստակն ալ բերաւ . ետքը Տուբիան ու հարսը մէկ
տեղ ետ դարձան : Ասանկով մէկ քանի օր ուշա-
նալուն համար Տուբիայի ծնողքը մամսուքի մէջ
ինկան , և Աննան հաց չէր ուտեր , կուլար ու
կ'ըսէր . “ Ո՛հ , մեռաւ տղաս , ինձի ստակ ի՞նչ
պէտք էր ” : Օր մըն ալ յանկարծ երեցան . մէ-
կէն դնաց Տուբիան հրեշտակին ըսածին պէս
ձկան լեղին հօրը աչքը քսեց՝ որ մէկէն բացուե-
ցան . ան ատենը ուրախութեամբ մէկմէկու պըլ-
լուելով փառք կուտային Աստուծոյ՝ լսելով ու
սեննելով եղած յաջողութիւնները . ու եօթն
օր ալ Տօբիթ նորէն հարսնիք ըրաւ : Ետքը Տու-
բիթ ուղեց որ սարկին կէտը ճամբայ ցուցնողին
վարձք սան . ան ատենը հրեշտակն ինքզինքը յայտ-
նեց անոնց . անոնք սկսան վախնալ . հրեշտակն
ըսաւ , “ Մի՛ վախէք , հապա փառք սուէք Աս-
տուծոյ , որ ձեր ողորմութիւններն ու բարեգոր-
ծութիւնները կը վարձատրէ ” . և մէկէն անե-
րեայթ եղաւ :

Հ . Տօբիթ Աստուծոյ միտիթարուելէն ետքը
որչափ ապրեցաւ .

Պ . Անկէ ետքը շատ տարիներ հանգիստ ան-
ցուց՝ Աստուծոյ փառք տալով և շնորհակալու-
թեան աղօթքներ ընելով . մարգարէացաւ ալ Ե-
րուսաղէմի կործանելն ու նորոգուիլը , և հարիւր
յիսուն տարուան մեռաւ , Տուբիային կտակ ընե-
լով որ Նինուէէն ելէ , վասն զի պիտի կործանի :
Տուբիան ալ իր ծնողքը թաղելէն ետև դնաց Մա-
րաց երկիրը . և միշտ բարեպաշտութեամբ ապրե-
լով՝ հարիւր քսանու եօթը տարուան մեռաւ :

Յօդիկ :

Հ . Յուզիթայ պատմութեան նվաթն ինչ է .

Գ . Աստուծոյ գթութեան, ու սիրոյ նշանն իրեն ապաւինածներուն վրայ, որով Իսրայելացիք ազատեցան Կարուքոգոնսորայ բարկութենէն . և արգար պատուհասն որ շկարծուած ատեն կը հասնի հպարտ ու ինքնահաւան մարդկանց վրայ, որով Հողեփեանէս պատժուեցաւ :

Հ . Ո՛վ է Հողեփեանէս, և ի՞նչ գործք քրաւ .

Գ . Արարեստանի Կարուքոգոնսոր թագաւորին զօրակեալք : Աս թագաւորը Մարաց Արփայց սագ թագաւորին յաղթելէն ետքը, ուղեց որ քաղաք աշխարհքիս ալ տիրէ, ու Աստուծոյ պէս պաշտօւի : Անոր համար Հողեփեանէս իր զօրակեալք խրկեց՝ հարիւր քսան հազար հեռեակի՝ նոյնչափ ալ ձիաւոր զօրքով, որ ամեն աշխարհք երթայ իրեն հնազանդեցընէ : Աս հրամանով սկըսաւ Հողեփեանէս առաջ շարժիլ, ու անինայ զամէնքը ջարդելով հասաւ ինչուան Հրէաստան :

Հ . Հրէայք ի՞նչպէս կրցան գէժ գնել Հողեփեանէսին .

Գ . Սրտանց Աստուծոյ գիմնցին որ զիրենք ազատէ, և սկսան բերդերն ալ ամբայցնել, աւելիք խեղճուա քաղաքն որ Հրէաստանի գուռը կը սեպտէր :

Հ . Հողեփեանէս երբօր խնացաւ Հրէից իրեն գէժ պատրաստուիլն, ի՞նչ քրաւ .

Գ . Զարմացաւ անոնց յանդգնութեանը վրայ, կանչեց Իսրայելացւոց քովի ազգերուն իշխանները՝ հարցուց : Ան ասեն Աքիոփ Ամոնացւոց իշխանն ըսաւ թէ “ Անոնց Աստուածը զօրաւոր է,

մէկէ մը չյաղթուիր . պէտք է սպասել որ իրենք իրենց Աստուծոյն գէմ յանցանք ընեն որ յաղթուին , , : Հոյեփեանէս կրակ կտրեցաւ , “Նաբուքոդոնոսորին ո՛վ կրնայ յաղթել , , ըսելով . Աքիոկն ալ զԱստուած իր Թագաւորէն զօրաւոր սեպելուն համար՝ ձեռքը ոտքը կապած՝ Բեաիզուայի բերդին տակը ձգել տուաւ . որ երբոր քաղաքն առնէ՝ զինքն ալ Հրէից հետ պատժէ : Բեաիզուայիք ներս առին Աքիոկը , պատմել առին . որ երբոր իմացան Հոյեփեանեային պատաստութիւնը սարսափեցան , սկսան ազօթք ընել : Հոյեփեանէս ալ իրեն իշխաններուն խոհորդով պաշարեց քաղաքն ու ջուրն ալ կտրեց :

Հ . Բեաիզուայիք ինչպէս կրցան գիմանալ Հոյեփեանեայի պաշարմանը .

Պ . Երեսուրջորս օրէն ետքը՝ սաստիկ ծառուէն նեղացած՝ իշխաններն որոշեցին որ եթէ հինգ օրէն ալ Աստուած չազարմի՝ քաղաքը տան : Ան ատեն Յուգիթ օրբաւրի կինը՝ Շմաւոնի ցեղէն՝ պարկեշտ , շնորհալի , որ պսքով ազօթքով կանցընէր կեանքը , Աստուծմէ լուսաւորուած՝ կանչեց իշխանները յանգիմանեց զանոնք անանկ ծուռ խորհուրդներնուն համար , ու ըսաւ թէ “ Ազօթք ըրէք , կը յուսամ որ Աստուած իմ ձեռքովս բարիք մը ընէ , , :

Հ . Յուգիթ ինչպէս ազատեց Բեաիզուան Հոյեփեանեային ձեռքէն .

Պ . Գնացքուրձով ու մոխրով ինկաւ Աստուծոյ առջև , շատ ազաչելէն ետքը՝ հագուեցաւ . զարդարուեցաւ ու իր ազախիսին հետ քաղքէն գուրս ելաւ գնաց : Հոյեփեանեայի զինուորներն երբոր տեսան , զման զարմանալով թէ ինչու գուրս ելեր է՝ զինքը Հոյեփեանեայի տարին : Հոյեփեանէս հարցուց թէ ո՛վ է , ուսկից կուգայ . Յուգիթ խեղացի կերպով պատասխան տուաւ . “ Տէր

իմ, տեսայ որ Աստուած բարկացեր է մեր ազգին, ու իրենց բանը գէշ պիտի ըլլայ. անոր համար փախայ եկայ քեզի աղօթին ըլլալու » : Բայց գիշերները բանակէն դուրս ելլելու հրաման խնդրեց որ իր Աստուածը պաշտէ, ու զՏօղեփեանէն ալ առանց վնասի մը Աստուծոյ հրաման տուած օրն Երուսաղէմ տանի : Հողեփեանէս Յուդիթայ ըսածներուն հաւատալով՝ հրամայեց որ իր վրանը բերեն զինքն ու իր աղէկ կերակուրներէն տան անոր . բայց Յուդիթ ազատեց որ ինքն իր հետը բերած կերակուրն ուտէ : Առանկ իրէք օր հոն կեցաւ, ու գիշերները մինակ բանակէն դուրս կ'ելէր՝ աղօթք կ'ընէր որ Աստուած իր բանը յաջողէ : Չորրորդ իրիկունը Հողեփեանէս փառաւոր սեղան մը ըրաւ իր զօրապետներուն, Յուդիթն ալ կանչեց, որ եկաւ նստաւ ու իր հետը բերածներէն կ'ուտէր. կերան խմեցին, Հողեփեանէս ալ աղէկ մը գինովեցաւ : Ետքը ամէնքն որ գնացին, ու մինակ Յուդիթ ու Հողեփեանէս մնացին, Յուդիթ տեսաւ որ Հողեփեանէս խորունկ կը քնանայ, գնաց քովը, հանեց անոր թուրը, բանեց մազերէն, « Տէր Աստուած, ըսաւ, օգնէ ինձի », ու երկու հեղ զարկաւ՝ գլուխը կտրեց առաւ, դուրս ելաւ՝ իր աղօթիսինն տուաւ որ կերակրին մտնալին մէջը գնէ : Եւ ասանկով մարդ չիմացած՝ գիշերանց ետ դարձաւ, Բեաիղուայի պարսպին տակն որ հասաւ, սկսաւ կանչել պահապաններուն թէ « Բացէք դռները, Աստուած մեր հետն է » : Ժողովեցան ամէնքը ջահերով ճրագներով տեսան Հողեփեանէսին գլուխը Յուդիթայ ձեռքը, փառք սուին Աստուծոյ . Աքիովը Ամինացացոց իշխանն տեսնելուն պէս՝ ինկաւ մարեցաւ, ու ետքը զարմանալով Աստուծոյ զօրութեանը վրայ՝ դարձաւ աստուածապաշտ եղաւ :

Հ. Հողեփեռնեսին մարգիկն ի՞նչ կերպով ի մացան իրեն մահը , և ի՞նչ ըրին .

Պ. Հրեայք առաւօտանց Հողեփեռնեսի գլուխը բերդին վրայ կախեցին , ետքը վաղեցին թշնամիներուն վրայ , անոնք ալ շուտ մը գնացին Հողեփեռնեսի ձայն տալու որ պատերազմ սկսին : Մտաւ սենեկապետը տեսաւ մարմինն արիւնջուայ գետինը փռուած , “ Վայ , կանչեց , Եբրայեցի կէն մը խաղաք ըրաւ զմեզ , ” : Աս որ լսեցին զօրքը՝ փախչող փախչողի եղան : Ան ատենը Հրեայք ազէկ ջարդ մը արուին անոնց , ու երեսուն օրուան մեջ հազիւ կրցան կողոպուտները ժողովել :

Հ. Յուդիթայ յաղթութեանը համար Հրեայք իրեն ի՞նչ փոխարէն ըրին .

Պ. Ամենքը չորս գիէն կուգային զինքը կ'օրհնէին . ինչուան Երուսաղեմէն քահանաներ եկան զինքը սեանելու և օրհնելու : Հողեփեռնեսի վրանն ալ բոլոր արժեքեղէն ու ոսկեղէն բաներովը Յուդիթայ աուին , որ ինքն ալ ետքը տաճարին ընծայեց : Իսկ Յուդիթ ուրախութեամբ լցուած օրհնութիւն մը երգեց Աստուծոյ , ու նորէն գնաց իր տունը՝ բարի վարքով ապրեցաւ ինչուան հարիւր հինգ տարի :

90 .

Ե-Ն-Ե-ր :

Հ. Եսթերայ պատմութեան մէջ գլխաւոր գիտեցու գիպուածներն որոնք են .

Պ. Արտաշէս Թագաւորին փոփոխամասութիւնը , Համանայ հպարտութիւնը , Մուրգբէին աստուած պաշտութիւնը , և Եսթերայ եղբայրսիրութիւնը :

Հ. Արտաշէսն ո՞վ է .

Պ . Պարսից զօրաւոր թագաւոր մը , որ թագաւորութեանը երրորդ տարին մեծ յազթութիւններ ընելով փառաւոր կոչուիք մը ըրաւ իր իշխաններուն՝ Սիսիս թագաւորական քաղաքին մէջ՝ վեց ամիս . ետքը վեց օր ալ առանձին իր պալատին մէջ չպատմուելու մեծ հանգեսով : Ետքի օրը Արտաշէս բոլորովին զուարճացած՝ ուզեց որ Ասթինէ մեծ թագուհին գայ , իշխաններուն երեսայ ու իրեն հետ մեկտեղ փառաւորութի . բայց Ասթինէն չեկաւ . անոր համար Արտաշէս աշտաստիկ բարկացաւ , իշխաններուն խորհրդակցութեանը թագուհիութենէ ձգեց՝ որ ուրիշ կնիքներն իր մէջ չար օրինակ չառնեն . որուն տեղը Եսթեր ընտրուեցաւ :

Հ . Ի՞նչ կերպով Եսթեր թագուհիութեան հասաւ .

Պ . Հրաման եղաւ որ ուրիշ մը փրկուեն , որ Ասթինէի տեղ թագուհի ընտրուի : Եսթեր Մուրդաբէի հօրեղբորն ազնիկն էր՝ որը մնացած՝ որ Մուրդաբէն զինքը կը պահէր . ու երբոր լսեց թագուհի ընտրելու հրամանը , զԵսթերն ալ խրկեց՝ ապրսպելով որ ճայտնէ ինչ ազգ ըլլալը : Թագաւորն Եսթերին հաւնեցաւ ու թագուհի ըրաւ . Եսթեր ալ Մուրդաբէի խրատովն աստուածպաշտութիւնը գաղտուկ կ'ընէր :

Հ . Մուրդաբէն ի՞նչ պաշտօնի մէջ էր .

Պ . Թագաւորին ծառայութեանը մէջ մտած էր . անոր համար անգամ մը իմանալով որ երկու ներքինի մէջերնին խօսք գրեթէ են թագաւորը մեռցնելու , մէկէն Եսթերայ ձեռքովն իմտաց թագաւորին . Արտաշէս կախել առաւ անոր քինիներն ու Մուրդաբէին հաւատարմութիւնը յիշատակարանին մէջ գրել տուաւ : Եւ աս Մուրդաբէին գործքը պատճառ եղաւ որ համանին ձեռքէն ազատեցաւ :

Է. Համան ով էր, ու թնչ բանի համար Մուրգքէին հետ թշնամացաւ .

Գ. Արտաշեսին մեծ իշխաններէն մէկն էր . վարպետութեամբ մը հրաման հանել տուաւ որ ինքը թագաւորին երկրորդ սեպուի, ու պալատին մարգիկն ամէնքն ալ իրեն երկրպագութիւն ընեն : Մուրգքէն աս հրամանը չէր պահէր՝ Համանն Ամուղեկացի՝ Աստուծոյ անիծած ազգէն ըլլալուն համար : Համան կատուեցաւ աս բանիս վրայ, ու սխը բոլոր Հրեաներէն ուզեց հանել . ուստի հասկըցուց Արտաշեսի թէ Պարսից տէրութեան խաղաղութիւն գտնելու համար՝ ան խռովարար Հրէից ազգը պէտք է ջնջել . և հրովարտակ հանել տուաւ որ ագար ամսուն տասնուհորեքին ամէն Հրեաները մեծ ու սլզտիկ՝ թրէ անցունին, և անոնց ունեցածները թագաւորին գանձն երթան : Հրեաները յուսահատած՝ Աստուծոյ ապաւինեցան :

Հ. Հրեայք ինչպէս կրցան ազտաիլ Համանին բարկութենէն .

Գ. Մուրգքէ Եսթերին հասկըցուց որ ինքը պարտրկան է աս բանիս համար ձեռքէն եկածն ընելու . Եսթեր Մուրգքէին պատասխան իրկեց թէ “ ինչպէս որ գիտես՝ թագաւորը չկանչած առջէն ելլողը կը մեռնի . երեսուն օր է որ ես ալ թագաւորին չեմ գնացեր , : Մուրգքէ նորէն իրկեց իմացուց թէ պէտք է որ ինքը աս բանիս ճարը տեսնէ : Եսթեր տակնուվայ եղաւ , ապրսպրեց որ ամէն Հրեաներն աղօթք ընեն՝ պաք պահեն որ Աստուած իրեն ոյժ տայ . ինքն ալ քուրձ մը հագած՝ հանգստութեան բաները մէկդի թողած՝ աղօթքի նստաւ իրեք օր : Ետքը փառաւոր լաթեր հագաւ զարգարուեցաւ ու երկու ագախինով թագաւորին առջէն ելաւ . բայց սրտին վախէն հոն մտրեցաւ ինկաւ : Եսթերին տնտանի

խեղճ կերպը Թագաւորին գուժը շարժեց որ շուտով ելաւ ակօռնէն քովն եկաւ, անոյշ խօսքերով սիրտ կուտար որ չվախէ : Եսթեր ասով քիչ մը սիրտ առաւ . բայց երբոր նորէն մարեցաւ, Թագաւորը նորէն վրայ առաւ, « Ինչուան կէս Թագաւորութիւնս ալ ուզես՝ կուտամ », ըսելով : Եսթերսն ատենը համարձակեցաւ « Կը խնդրեմ որ, ըսաւ՝ Համանը հետդ հրամես իմ սեզանս գաս » . Թագաւորն ալ յանձն առաւ : Սեզանին վրայ նորէն ըսաւ Թագաւորը Եսթերին որ իրեն դրէ ինչ որ կ'ուզէ . Եսթեր ալ խնդրեց որ երկրորդ օրը նորէն հրաման : Համան ուրախութեամբ լցուած երբոր տուն կը գառնար, ճամբան Մուրդբէին հանդիպեցաւ, որ իրեն երկրպագութիւն չըրաւ - քարկացաւ վրան, ու անցաւ տուն գնաց . պարծելով պատմեց իր կնկանն ու բարեկամներուն թէ մինակ ինքը կանչուեցաւ Եսթերայ սեզանին . բայց ցաւելով ալ ըսաւ Մուրդբէին իրեն ըրած անարգանքը : Անոնք ալ ըսին թէ « Վաղը երկայն փայտ մը տնկել տուր, ու ըսէ որ կախեն զինքը » : Համան մէկէն հրամայեց որ յիսուն կանգուն երկայն փայտ մը պատրաստեն :

Զ . Համան կրցաւ առաջ տանիլ Մուրդբէին կախելու խորհուրդը .

Թ . Աստուած բանը անանկ գարձուց որ ինքը կախուի ան փայտէն : Ան իրիկունն Արասշեսի քունը չտանելով ատեն անցընելու համար ուզեց յիշատակարաններն աչքէ անցնել կարգաւ . ու գիպուածով բացուեցաւ երկու ներքիններուն կախուելուն պատճառն ու Մուրդբէին հաւատարմութիւնը . ան ատեն հարցուց թէ « Մուրդբէին ինչ փոխարէն ըրիք », ծառաներն ըսին որ « Բան մը չըրինք » : Երբոր առաւուս եկաւ՝ հարցուց թէ « Ո՞վ կայ գուրսը », և խմանալով սր

Համանը հան է, որ եկեր էր՝ Մուրդբէն կախելու հրամանը առնելու համար, ներս կանչեց՝ հարցուց. « Թէ որ, ըսաւ, ես մէկը ուզեմ փառաւորել ի՞նչ պէտք է ընեմ », : Համանն ալ մտքէն անցընելով թէ « Ինձ մէ զատ ո՞վ պիտի փառաւորէ », ըսաւ. « Կը վայլէ որ զան մարդը Թագաւորի հագուստով ու ձիով Թագաւորին խիստ սիրելին տանի բոլոր քաղաքը պարտքնէ. առջևէն ալ կանչեն թէ « Թագաւորին փառաւորած մարդն է ասիկայ », : Թագաւորը հաւնեցաւ ըսածին ու հրամայեց իրեն որ երթայ Մուրդբէն ընէ ան պատիւները : Համան ալ չկրնալով ձայն հանել՝ գնաց զՄուրդբէն պատուեց, ու սիրտը սաստիկ կոտորած՝ տուն գարձաւ : Ետքը Եսթերայ սեպանը գնաց : Թագաւորը հարցուց նորէն Եսթերին թէ « Ի՞նչ է խնդիրդ. գիտնաս, ըսաւ՝ Թագաւորութեանս կէսն ալ ուզես՝ կուտամ », : Ան ատեն Եսթերն ըսաւ. « Տէր իմ, կը ինզրեմ քեզմէ իմ ազգիս կեանքն որ խարեբայ Համանը աշխարհքես վերջընելու զեց », : Թագաւորը լսածին պէս՝ այլայլած ելաւ սեղանէն. Համանը մինակ մնալով սարսափած Եսթերի ոտքն ինկաւ՝ կ'աղաչէր : Ան որ տեսաւ գիպուածով Թագաւորը՝ բարկացաւ թէ ինչո՞ւ Եսթերայ քով կեցեր է. հոն մէկն ալ իմացուց Թագաւորին թէ Համան զՄուրդբէն կախելու համար փայտ անկեր է. մէկէն ըսաւ. « Ձինքն ան փայտէն կախեցէք », : Ետքը Համանին ունեցած ներն ալ Եսթերի պարգևեց, և իմանալով որ Մուրդբէն Եսթերին ազգականն է, Համանին բռնաբար թիւնն ալ Մուրդբէն տուաւ :

Ետքէն վրայ եղած հրովարտակն ի՞նչ կերպով ետ գարձուեցաւ .

9. Կոր հրովարտակ մը ելաւ առջինին ներհակ հրամաններով. ան օրն որ իրենք պիտի

Զարգուէին՝ իրենք զուրիշները Զարգեն : Ուստի
ան օրը շատ մարդ Զարգեցին , բոլոր Համանայ
տունն ալ ջնջեցին : Ետքը Աստուծոյ շնորհակա-
լուծեան համար Հրեաները տօն հաստատեցին
ազար ամսուն տասնըչորսին , և ինչուան հիմա-
կը պահեն , որ Փարիժ կ'ըսուի :

91 .

Ե՛այի , Երե՛մ , Եւե՛իկ :

Հ . Մարգարէներուն վրայ հարկաւոր գիտնա-
լու ի՞նչ բան կայ .

Պ . Մասնաւոր դիպուածներ՝ թէ Քրիստոսի
անօրէնուծեանը վրայ և թէ Իսրայէլացւոց մե-
ղաց պատիժներուն վրայ , որ երբեմն տեսիլքով
և երբեմն խօսքով մարգարէացուն :

Հ . Եսայեայ գլխաւոր տեսիլքը ո՞րն է .

Պ . Եսայի մարգարէն՝ որդի Ամովայ՝ որ Ոգիա
Թագաւորին տօնէն ինչուան Եգեկիայի ատենը
մարգարէացաւ , անգամ մը տեսաւ տաճարին մէջ
զԱստուած բարձր փառաւոր աթոռ նստած ,
հրեշտակներ չորս գին պատած՝ վեց վեց թևե-
րով , որ երկու թևով երեսնին կը գոցէին , եր-
կուքովը ոտուընին , մէկալ երկուքովն ալ կը թռ-
չաւէին , ու կ'ըսէին . “ Մբ , սբ , սբ , տէր զօրու-
ծեանց՝ լի է ամենայն երկիր փառօք նորա , ” :
Մարգարէն՝ “ Վայ ինձի , կ'ըսէր , որ տէր զօ-
րուծեանց կը տեսնեմ ու լուռ կեցեր եմ պիղծ
բերանով ըլլալուս համար , ” : Ա՛ն ատեն սերորե-
ներէն մէկը ունեւիքով սեղանէն կայծ մը բե-
րաւ՝ մարգարէին բերնին գպուց ու ըսաւ , “ Ա-
սիկայ սրբէ զքեզ քու պակասութիւններէդ , ”

Ետքը լսեց որ Աստուած կը հարցընէր, « Ո՞վ խրկեմ ան ժողովրդեանը », : Ինքն ալ պատասխան տուաւ թէ « Ահա զիս խրկէ », : Աստուած ալ խրկեց որ անկէ ետքն սկսաւ քարոզել :

Հ . Եսայեայ մարգարէութիւններուն մէջ նշանաւոր ի՞նչ բան կայ .

Պ . Քրիստոսի հրաշալի ծնունդն ու խաչուիլը՝ մեռնիլը՝ աւետարանչի պէս տեղն ՚ի տեղը կը պատմէ :

Հ . Երեմիա մարգարէին գլխաւոր տեսիլքներն որո՞նք են .

Պ . Երեմիա մարգարէն որ Յովսիա թագաւորին ատենէն ինչուան բոլորովին Հրէից կործանումը մտաբարէացաւ, շատ տեսիլքներ տեսաւ . որոնց մէջ գլխաւոր կրնայ ըսուիլ ան՝ որ անգամ մը երկիրքը հիւսիսային գիէն կաթսայ մը կրակի վրայ կ'եփէր, որով կ'իմացընէր Աստուած թէ ան կողմէն Քաղզէացիք Հրէից վրայ պիտի խրկէ :

Հ . Երեմիայի մարգարէութիւններն աւելի ի՞նչ բանի վրայ էին .

Պ . Իր ազգին անօրէնութիւններն կուլար . որ ետքը յուսահատած՝ ողբ ալ ըսու վրանին :

Հ . Երեմիա ի՞նչպէս անցուց իր օրերը .

Պ . Հրեայք տեսնելով որ զիրենք շատ կը յանգիմանէ, զջջալու տեղ կ'ատէին ու կը հալածէին զինքը . և ըսելով թէ ժողովրդեան ձեռքը կը թուլցընէ որ չկարենան թշնամիներուն գէմ գընել, տարին մահապարաններուն գուրը ձգեցին որ մեռնի : Բայց Աւդամելէք Եթովպացին մէջ մտաւ, « Ասանկ աւրբ մարդ մեզի հարկաւոր է », ըսելով թագաւորին . ուստի գուրէն հանեցին ու բանտ գրին : Ետքը երբոր Նաբուզարդան գահճապետը Հրեաները Բաբելոն գերի տարաւ, Երեմիան խնդրեց որ ինքն իր Բարուք աշկերածին հետ Երուսաղէմ մնան : Բայց ետքը Յովնաթան որդի

Կարեին երբոր զժողովուրդը Եգիպտոս փախուց,
զԵրեմիա ալ տարաւ . և հոն հրեաները չգիմա-
նալով իրեն քարոզութիւններուն , քարկոծեցին
զինքը :

Հ . Եզեկիէլ տեսիլքները սրո՞նք են .

Պ . Նաբուքոդոնոսոր երբոր եկաւ , Յեքոնիա
Թագաւորը Բաբելոն տարաւ , Եզեկիէլ ալ մեկալ
գերիններուն հետը գնաց , ու տեսիլքները հոն
յայտնուեցան իրեն : Առջինն աս էր . անգամ մը
Քոբար գետին քովը կեցած՝ յանկարծ ամպերուն
մէջը մեծ կառք մը տեսաւ՝ ամէն գիէն աչուքնե-
րով , որ չորս կենդանի կը քաշէին , ու անոնց կեր-
պարանքը մարդու , առիւծի , կովու և արծառ ,
որոնք չորս ալ թև ունէին . անանկ լուսաւոր էին
սր վրանին նայելու աչք չէր գիմանար : Տեսաւ
մէջ տեղի երկինքն ալ բաց , ուր աթոռով փառա-
ւոր մարդ մը ճառագայթներով կը փայլէր արևու-
պէս : Ասով Աստուած յայտնեց հրեից որ իրենց
երկրաւոր տաճարին կարօտ չէ . փուճ տեղը ա-
նով չպարծին : Եզեկիէլ երբոր վախնալով կը նա-
յէր , Աստուած սկսաւ գանգատիլ իսրայէլա-
ցւոց ըրած ապերախտութեանը վրայ . ետքը դէպ
'ի իրեն ձեռք մը երկնցաւ ու գիրք մը ստուաւ որ
ուտէ , որուն ներքը գուրք ողբ ու վայ գրած էր .
ան ուտելուն պէս բերանն անուշցաւ . Աստուած
ալ հրամայեց որ երթայ սկսի քարոզել :

Մէկ ուրիշ ուրախական տեսիլք մըն ալ տե-
սաւ . որ մը Աստուած Եզեկիէլը գաշտ մը տա-
րաւ՝ որ մեռելներու չորցած ոսկորներով լե-
ցուած էր . ու ըսաւ անոր . « Հրամայէ որ ող-
ջանան » , և բոլոր գաշտն անհամար մարդով լե-
ցուեցաւ , որ յարութեան նշան էր : Ուրիշ անգամ
ալ Երուսաղէմի տաճարը նոր ձևով մը տեսաւ :

Հ . Եզեկիէլի մարգարէութիւններն ե՞նչ բանի
վրայ էին .

9. Իսրայէլացւոց վրայ եկած ու գալու թշուա-
ռութիւնները կը քարոզէր առականերով :

92 .

Դանիէլ :

Հ. Դանիէլ ո՞վ էր և ինչպէս առաջ եկաւ . —

9. Նաբուքոդոնոսոր Բաբելացւոց թագաւորը
երբոր Երուսաղէմն առաւ ու շատ մարդ գերի
տարաւ . իր Ասիանէկ իշխանին ապսպրեց որ
Հրէից մեջէն շնորհալի խելացի տղաքն ընտրէ ու
կրթէ : Անոնցմէ էր Դանիէլ Յուդայի ցեղէն ,
որուն անունը Բաղասասար դրին , և իրէք ընկեր-
ները՝ Անանիա , Միսայէլ ու Ազարիա , որոնց ա-
նունը փոխեցին՝ Սեդրաք , Միսաք ու Աբեգնա-
գով դրին . ու երբոր թագաւորէն իրենց աղէկ կե-
րակուրներ կը բերուէր , անոնք վերակացուին ա-
ղաչեցին որ միայն ընդեղէն տայ , խմելու ալ լոկ
ջուր : Անիկայ առջի բերան թող չտուաւ , վախ-
նալով որ կը վասուժնան տղաքը . բայց ետքը
փորձեց որ ան չորսը ընդեղէն ուտելով թագա-
ւորին կերակուրն ուտողներէն աւելի գէր ու կայ-
տառ կ'ըլլան : Ետքը երբոր թագաւորն ասոնց
սորված իմաստութիւնը փորձեց՝ տեսաւ որ Բա-
բելացւոց կարգացողներէն ալ շառքան գիտեն ,
մանաւանդ Դանիէլը , անոր համար զիրենք կար-
դացողներուն կարգն անցուց :

Հ. Դանիէլի նշանաւոր գործքերն որոնք են .

9. Երբոր աստուերկու տարուան էր՝ Հուշա-
նին անմեղութիւնը յայանեց : Ետքը Նաբուքո-
դոնոսորայ երկու երազին մեկնութիւնը տրւաւ .
Բաղասասարին պատին վրայ գրերը կ'արգաց . ա-
ռիւժներուն գուբէն ողջ աղատեցաւ . Կիւրոսի
ատեն Բելայ սուտ աստուած ըլլալը յայանեց .

Բարելացուոց պաշտած վիշապը ճաթեցուց, երկրորդ անգամ վեց օր առիւծներուն դուրը կեցաւ . և Քրիստոսի գալստեան ժամանակը յայանի մտրգարէացաւ :

Հ. Ըուշան ով է, և ի՞նչ բանի մէջ յայտնեց Դանիէլ անոր անմեղութիւնը .

Գ. Ըուշանն էր Յովակիմին կինը: Աս Յովակիմը Բաբելոն գերի գնացող մեծատուններուն մէկն ըլլալով, հրէից ծերերն իրեն առնը կը ժողվէին խորհրդի: Անոնցմէ երկու ծեր շատ գալով Յովակիմի առնը՝ սկսան չար մտքի երթալ Ըուշանին վրայ, ու ատեն կը փրնտուէին որ մտքի չարութիւննին կատարեն: Օր մը Ըուշանը ելաւ պարտէզ՝ գնաց աւազանին քովը լուացուելու, և ազախինները խրկեց որ երթան օճառ բերեն: Ան ատենը ան երկու ծերերն որ հոն պահուրտեր էին՝ եկան Ըուշանին վրայ. Ըուշան նեղը մտած հառաչեց, ու անսաւ ու ուրիշ ճար չկայ, սկըսաւ կանչուըռտել: Անոնք երբոր անսան որ բանը գէշ գնաց, իրենք ալ կանչուըռտեցին. ու երբոր մարդիկ հասան՝ ծերերն սկսան Ըուշանայ վրայ սուտ զրպարտութիւն ընել: Ուստի երկրորդ օրը դատաստանի հանեցին զինքը, ու ան երկու ծերերուն հաւտալով վճռեցին որ մեռնի. Ըուշան զԱստուած իրեն վկայ կանչելով՝ մեռնելու կ'երթար. ճամբան Դանիէլ սկսաւ կանչել թէ « Ես անպարտեմ ատոր արիւնէն », յողովուրդը կեցան, հարցուցին թէ ի՞նչ կ'ըսէ: Ան ալ ըսաւ. « Առանց քննելու անմեղն ի՞նչպէս կը դատապարտէք. դարձիք նորէն դատաստանի նստէք », երբոր դարձան ըսին Դանիէլի. « Աստուած զքեզ լուսաւորեց, դու եկո՞ տես աս դատաստանը », ան ասէնը Դանիէլ՝ « Զատեցէք, ըստե՛, աս երկու ծերերը մէկմէկէ », և քըր ատանձին երկուքին ալ հարցուց թէ ո՞ւր անսան Ըուշանը .

անոնք ուրիշ ուրիշ տեղ ըսելով խաղաք եղան, ու Շուշանին տեղ սպաննուեցան: Ասով ու ետքն ալ Նարուբոգոնոսորին երազը մեկնելով Դանիէլին անունը խիստ հռչակուեցաւ:

Հ. Նարուբոգոնոսորին առջի տեսած երազն ինչ էր.

Պ. Ինքն ալ մտայեր էր երազը. անոր համար կանչեց Բարեշոնի իմաստունները. հարցուց թէ ինչ է երազը և մեկնութիւնը. ու չգիտնալու չհամար բարկացաւ. սպաննել տուաւ զամէնքը: Երբոր Դանիէլ լսեց, խնդրեց որ իրեն օր մը աւտեն տան, ինքը կը զօուցէ: Ան գիշերն Աստուծոյ գիմեց իր ընկերներուն հետ որ Աստուած յայտնէ՝ ու առաւօտանց գնաց թագաւորին ըսաւ. « Երազիդ մէջն ահաւոր արձան մը տեսար. գլուխն օսկիէ, ձեռուրները՝ կուրծքն ու թևերը արծրութէ, մէջքէն ինչուան ծունկերը պղնձէ, սրունքը երկրթէ, և ոտուրներուն կէսն երկրթէ ու կէսը հողէ (Ետքը լեռնէն ինքիրմէ քար մը փրթաւ՝ գլորեցաւ, արձանին զարկաւ ու փոշի դարձուց, հողն ալ փչեց սարաւ. ու ան քարն աճեցաւ՝ մէկ մեծ լեռ մը եղաւ և բոլոր աշխարհքս լեցուց: Ասոր մեկնութիւնն ալ աս է, ըսաւ. ան արձանին օսկի գլուխը գու ես՝ թագաւորներուն թագաւորը. ետեւէդ ուրիշ թագաւորութիւն մը պիտի գայ, որ ան արծաթը կը ցուցընէ. անոր ետեւն աւելի տկար մը. ու անկէ ետքը չորրորդը երկաթ՝ որ ըսել է ամենէն սւժով, բայց անոր ալ կէսը հողէ է՝ որ ետքը տկարանայ պիտի: Ետեւն նոր թագաւորութիւն մը պիտի ելլէ որ զամէնքը կործանէ՝ իր տակն առնէ պիտի, որ է ան քարն որ յաւիտեան պիտի մնայ »:

Հ. Նարուբոգոնոսոր Դանիէլին երազ պատմելուն համար ինչ փոխարէն ըրաւ.

Պ. Ելաւ Դանիէլին երկրպագութիւն ըրաւ,

ու հրամայեց որ անոր խուռնկ ու զոհ մատուցանեն . և ըսաւ թէ “ Հիմայ իմացայ որ ձեր Աստուածն է Ճշմարիտ ” : Շատ պարգևներ ալ տուաւ անոր , ետև Բարելացւոց իշխաններուն ու կարդացողներուն գլուխ ըրաւ զինքը . և անոր խնդրելովք՝ իրեն իրեք ընկերներն ալ Թագաւորական գործքերու վրայ գրաւ :

93 .

Երէ՛ յանկուստ :

Հ . Դանիէլի իրեք ընկերներն ինչով երևելի եղան .

Պ . Ճշմարիտ աստուած պաշտուածեամբ . վասն զի Նաբուքոդոնոսոր Թագաւորութեան տասնը . ութերորդ տարին ոսկիէ արձան մը անկեց վաթսուն կանգուն երկայն , վեց կանգուն լայն՝ Դէերայ դաշտին մէջ . ու հրաման հանեց որ ամէն սեղէն մեծամեծները ժողովին ու հանդէսով ան արձանը պաշտեն . անոր քովն ալ հնոց մը շինել տուաւ որ չհնազանդողը հոն ձգեն : Աս բանս Դանիէլին իրեք ընկերները յանձն չառին . ոչ յորդորանք մտիկ ըրին , ոչ խրատ : Սաստիկ կատաղեցաւ Նաբուքոդոնոսոր ու հրամայ որ մէկէն զսնտիք հնոցը ձգեն : Բայց բռնաւոր Թագաւորին բարկութիւնը բարեգութ Աստուծոյ խնամոցը չկրցաւ յազթել : Նաբուքոդոնոսորայ մարդիկը վառեցին հնոցը , իրեքը մէկէն մէջը ձգեցին . անոնք հնոցին , մէջը զԱստուած օրհնել սկսան . մարդիկը մէկ կողմանէ կրակը կը սաստկացնէին որ քառասունուհինը կանգուն վեր կ'ելլէր բոցն , ու չորս գին կեցողներն ալ կ'այրէր : Իսկ անոնց քովը հրեշտակ մը իջաւ՝ զովացուց փռան մէջն՝ որ հունգիստ կը պտրտէին ու զԱստուած կ'օրհնէին : Թագաւորն եկաւ տեսաւ՝ որ մէջը չորս

հողի կան, զարմացաւ կանչեց . “ Սեդրաբ, Միսաբ, Աբեղնագով, ծառայք Աստուծոյ բարձրելոյ, դուրս եկէք ” . և երբոր եկան, երկցան որ լաթերնին ալ բան մը չէր եղած . ‘Նաբուքոդոնոսոր զարմացած “ Մեծ է, ըսաւ, ձեր Աստուծը . ասկէ ետքը ով որ անոր գէմ խօսի՝ կը մեռցնեմ ” : Իրենց իշխանութիւնն ալ առջինէն աւելի մեծցուց : Բայց ինքն ասով չկրցաւ ճանչնալ զԱստուած, ինչպէս որ պէտք է, ու սուտ հպարտութենէն դագրիլ :

Հ. Նաբուքոդոնոսորայ հպարտութեանը պատճառն ի՞նչ էր .

Պ. Ըրած յաղթութիւններն ու գիզած հարստութիւնները : Բայց Աստուած ուրիշ երազով մը յայտնեց իրեն դիւտն գալիքը, որ իմանայ իր տկարութիւնը :

Հ. Նաբուքոդոնոսորայ երկրորդ տեսած երազն ի՞նչ բան էր .

Պ. Տեսաւ երկրիս մէջ անոց անկուած մեծ ծառ մը բարձր ինչուան երկինքն ու բոլոր աշխարհքիս վրայ տարածուած՝ տերններով պաղով լեցուն, շուքին տակը գազաններ կը բնակէին, և ճիւղերուն վրայ թռուռ էին թռչունները : Ետե երկնքէն հրեշտակ մը իջաւ ու կանչեց . “ Կարեցէք ատ ծառը, ջնջեցէք, միայն արմատը թողէք՝ երկրիէ ու պղնձէ շղթայով կապած, խոտերուն մէջ՝ գազաններուն հետ . մարդկային սիրտը վերցուի, գազանի սիրտ արուի իրեն ինչուան եօթը ժամանակ ” :

Հ. Նաբուքոդոնոսորին տեսած ծառը Դանիէլ ի՞նչպէս մեկնեց .

Պ. Երբոր ամէն կարգացողները չկրցան միկնել, Դանիէլ մեկէն մեկնութիւնը տուաւ ըսելով որ “ Ան ծառը գուն էս, մարդիկներուն մէջէն պիտի վաւերաւորուի ու անբան անասուններուն հետ

խոտ ուտես Եօթը տարիի չափ, ինչուան որ խելքդ գլուխդ գալիք և արմատդ պիտի թողուի որ նորէն դառնաս թագաւորես)), : Դանիէլ սա մեկ նութիւնը տալէն ետև խրատ ալ առուաւ թէ շատ ողորմութիւն տայ աղքատներուն որ Աստուած իրեն մեղքին թողութիւն ընէ : <

Հ . Նաբուքոգոնոսոր Դանիէլի խրատը պահէ՞ց՝ գլխուն գալու պատժէն ազատելու համար .

Պ . Չէ . անոր համար տարիէ մը ետքը օր մը իր պաշտահին վրայ քալելով հպարտութեամբ Բաբելոնի գեղեցկութեանը վրայ պարծենալով որ կը խօսէր, յանկարծ երկրնքէն ձայն եկաւ . թէ “ Նաբուքոգոնոսոր՝ քեզի կ'ըսեմ, թողուս թագաւորութիւնդ ու գազաններու հետ բնակիս)), : Ուստի հոն անոնց հետ խոտ կ'ուտէր : Եօթը տարիէն ետև իմացաւ Աստուծոյ կարողութիւնն, ու դարձաւ եկաւ իր աթոռը նստաւ :

Հ . Բաղտասարայ պատին վրայ տեսած գիրն ինչ բան էր .

Պ . Բաղտասար Նաբուքոգոնոսորին յաջորդն անգամ մը սեղան ըրաւ իր իշխաններուն՝ հազար հոգւոյ . և իր հրամանով սեղանին վրայ սկսան գործածել Երուսաղէմի տաճարէն կողոպտած ոսկիէ ու արծրթէ ամանները, ու անոնցմով գինի կը խմէին իրենց կուռքերուն կենացը : Ան ատենը յանկարծ ձեռք մը երևցաւ որ ճրագին լուսոյն առջևը պատին վրայ բան մը գրեց : Թագաւորը սարսափած՝ դողալ սկսաւ, ու շուտ մը կանչեց բոլոր Բաբելացւոց մոգերն որ ան գիրը կարգան ու մեկնեն . բայց երբոր չկրցան, թագուհին միտքն ինկաւ Դանիէլը . ուստի մէկէն կանչեցին, ու թագաւորն ալ խոստացաւ անոր ինչուան կէս թագաւորութիւնը՝ թէ որ կարգաց ան գիրը : Դանիէլ պատասխան առաւ . “ Ընծաներդ քեզի ըլլայ, և պատիւդ ուրիշի սուր)), : Ետքը յանդի-

մանեց զԹագաւորն որ Նաբուքոնոսորին պատիժներէն ինքը չէ խրատուած, ու Աստուծոյ տաճարին սուրբ ամանները պղծեր է: «Իսկ գրածն սա է, ըսաւ. «Մանէ, Թագաւորութեանդ վերջը հասաւ. Թեկէշ, Աստուած զքեզ քննեց՝ յանցաւոր գանուեցար. Փարէս, Թագաւորութեանդ կէսը Մարաց՝ կէսն ալ Պարսից տրուեցաւ »: Թագաւորը շուտ մը իշխանութեանը երրորդ մասին աէր գրաւ զԴանիէլը. և ան գիշերն ինքն ալ սպաննուեցաւ Մարաց Դարեհ Թագաւորէն որ զինքը պաշարեր էր, ու ներս մտաւ Բաբելոնն առաւ:

94.

Դանիէլն երբ գործուեց:

Հ. Դարեհ զԴանիէլն ինչո՞ւ ձգեց առիւծնէրուն գուբը.

Պ. Դանիէլ անոր շատ սիրելի ըլլալուն՝ իշխաններուն գլուխ էր եղեր. ուստի ամէնքը նախանձելով՝ կ'ուզէին փորձանքի բերել, վրան յանցանք չէին գտներ: Անոր համար հրաման հանել տուին որ երեսուն օր՝ միայն Թագաւորէն խնդիրք ըլլուի. և ով որ աս հրամանին գէմ ընէ, առիւծներուն գուբը ձգուի: Դանիէլը սովորութիւնը չձողուց. օրը իրէք անգամ իր տունը պատուհանին առջև գէս ՚ի էրուսաղէմ ալօթք կ'ընէր Աստուծոյ: Թշնամիներն իմացան, ստիպեցին զԹագաւորն, ու Դանիէլը առիւծներուն գուբը ձգեցին: Ան ատեն Թագաւորն յուսահասած ըսաւ. «Աստուած գ.քէզ կ'ազատէ »: Մեծ քարով մըն ալ գուբին բերանը գոցեցին ու Թագաւորին մատնիովը կնքեցին: Ան իրիկունը մեծ արամութեամբ անցուց Թագաւորն, ու առաւօտանց կանուխ

դրին բերանը բանալ տուաւ . և երբոր Դանիէլն ուղ հանեցին ուրախացաւ , և հրամայեց որ անոր տեղը թշնամիները ձգեն առիւծներուն դուռը . և անոնք դեռ վար չհասած , առիւծները բւրքտեցին զիրենք : Իսկ Դանիէլ ճնաց իր պատուոյն մէջ նաև Պարսից Աիւրոս թագաւորին ատենն որ եկաւ Բաբելոնն առաւ ու տիրեց :

Հ . Բէլին սուտ աստուած ըլլալը Դանիէլ ինչ պէս յայանեց .

Պ . Աս Բէլ աստուածին ամէն օր կուտային տասուերկու արդու բարակ ալիւր , քառասուն ոչխար , ու վեց մար գինի : Թագաւորն օր մը Դանիէլի Պարցուց թէ “ Դուն ինչո՞ւ չես պաշտեր Բէլը , , : Դանիէլ ըսաւ . “ Ես միայն ճշմարիտ կենդանի Աստուածը կը պաշտեմ , , : Ան ատեն թագաւորը պատասխանեց . “ Բէլը կենդանի չէ որ ամէն օր կ'ուտէ կը խմէ , , : Դանիէլ խնաւով ըսաւ . “ Մի խաբուիր թագաւոր , Բէլին ներսի դին հող է՝ դրսի դին պղինձ . ոչ կ'ուտէ , ոչ կը խմէ , , : Թագաւորը քուրմերը կանչեց՝ հարցուց ու ըսաւ . “ Թէ որ խաբէութիւն է ըրածնիդ՝ պիտի մեռնիք . թէ չէ՝ Դանիէլը մեռնի որ հայ հոյեց զԲէլ , , : Ետքը գնացին կուտունը , դրին կերակուրները Բէլին առջևն ու քուրմերն ըսին . “ Ահա մենք դուրս կ'ելլենք . դուն թագաւոր դուները կնքէ , ու վաղը կամ՝ մենք կամ Դանիէլ մեռնի , , : Եւ երբոր քուրմերը դուրս ելան , Դանիէլ մոխիր բերել տուաւ , բոլոր գետինը ցանել տուաւ , ու դուրս ելան , դուռը կնքեցին : Առաւօտանց կանուխ թագաւորը Դանիէլին հետ եկան տեսան որ կնիքը կեցած է . ու երբոր դուռը բացին տեսան որ կերակուրները հատեր են , թագաւորն ուրախութեամբ սկսաւ կանչել . “ Ճշմարիտ Աստուած է Բէլ , , : Ան ատենը Դանիէլն ըսաւ թագաւորին . “ Մէյրը գետինը

նայէ , , . Թագաւորը նայեցաւ . « Մ'օրդու՛ կրն՝ կրտոց ու տղոց ոտքի նշաններ կան » ըսաւ : Սկըքան փնտառել Թէ ուսկից սկսած է . և տեսան որ սեղանին տակէն գաղտուկ դուռ մը շինած կայ . ուսկից կ'ելլեն քուրմերը տղոցմով եօթանասուն հոգի կ'ուտեն կը խմեն եղեր : Կատպեցաւ Թագաւորը , ջարդել տուաւ զամէնքը , ու կռտաունը կործանեւ տուաւ :

Հ . Դանիէլ Բաբելոնացոց պաշտած վիշապն ինչպէս ճաթեցուց .

Պ . Թագաւորն երբոր Բէլին սուտ ըլլալն իմացաւ , վիշապին համար ալ որ կը պաշակէին՝ հարցուց Դանիէլի : Պատասխանեց Դանիէլ Թէ « Աստուած անմահ պիտի ըլլայ . իսկ ես ատ վիշապն առանց Թրի կրնամ մեռցընել » : Թագաւորն ալ հրաման տուաւ : Ան տանը Դանիէլ ել ձիւթ ճարպ ու մաղ մեկտեղ եփեց , գունա մը շինեց , ան վիշապին կերուց , որ վեկէն ճաթեցաւ : Բաբելոնիք ալ աւելի կատպեցան , ըսելով Թէ « Հրեայ եղաւ Թագաւորը . Բէլը , քուրմերը , վիշապը ջնջեց » . ուստի բռնեցին Դանիէլն առիւծներուն գուրք ձգեցին , ուր որ եօթը առիւծ կային որ օրը երկու մարդու մարմին ու երկու ոչխար կ'ուտէին : Բայց երբոր Դանիէլը ձգեցին՝ ուրիշ բան չտուին , ու վեց օր հոն Թողուցին :

Հ . Դանիէլ վեց օր ինչով ապրեցաւ գուրին մէջ .

Պ . Անգամ մը Ամբահում մարգարէն ապուր եփեր էր ու մէջը հաց բրդած իր բանուորներուն կը տանէր . հրեշտակ մը երևցաւ « Դանիէլին տար » ըսաւ : Երբոր մարգարէն « Տեղը չեմ գիտեր » ըսաւ , հրեշտակն անոր գլխուն մազերէն բռնեց ու շուտ մը Բաբելոնի առիւծներուն գուրն իջեցուց , որ ձեռքի կերակուրը Դանիէլ տուաւ . ու նորէն իր տեղը դար-

ձուց : Եօթներորդ որը Թագաւորը գուբին բե-
րանը գնաց, տեսաւ որ Դանիէլն ողջ է, սկսաւ
կանչել. “ Մեծ ես տէր Աստուած Դանիէլի ” .
և շուտ մը հանել տուաւ, ու տեղը Թշնամիները
ձգեցին որ մէկէն բզկի բզկի եղան առիւծներէն :

79 .

Յօդակ :

Հ . Յովնանու մարգարէութիւնը ինչ բանի
վրայ է .

Պ . Երկրորդ Յերոբոզի Իսրայէլացւոց Թա-
գաւորին ատենն էր . Աստուած իրեն հրամայեց
որ Նինուէ քաղաքն երթայ՝ ու իմացընէ որ եթէ
չապաշխարեն, իրէք օրէն Նինուէն պիտի կործա-
նի : Յովնան վախնալով որ եթէ Նինուէացիքն
ապաշխարեն ու չպատժուին, ան ատեն ինքը
սուա ըսող կ'երևնայ, ելաւ Յոպպէ գնաց, ու
նաւ մը մտաւ՝ Թարսիս փախչելու համար :
Բայց Աստուած սաստիկ ալէկոծութիւն մը
ըրաւ որ նաւը մօտ էր ընկղմելու : Նաւավարներն
իրենց աստուածները օգնութիւն կը կանչէին ու
բեռերնին ծովը կը ձգէին . իսկ Յովնան մէկ կողմը
քաշուած կը խուկար : Արթընցուցին զինքն ալ որ
աղօթք ընէ իր Աստուծոյն : Բայց ճար չըլլալով
ըսին որ վիճակ ձգեն, իմանան թէ որոն մեղացը
համար է աս փութորիկը : Երբոր վիճակը Յովնա-
նու վրայ ելաւ, հարցուցին իրեն թէ ո՞ր կ'եր-
թայ . և իմանալով իրմէն որ Աստուծմէ կը փախ-
չի, սկսան տարակուսիլ թէ ինչ ընեն : Յովնան
ըսաւ որ զինքը ծովը ձգեն . բայց անոնք կը ջա-

նային ցամաքին մօտենալ . և չկրնալով բռնեցին զՅովնան ծովը ձգեցին . հովն ալ մեկէն գաղբեցաւ :

Հ . Յովնան ծովը ձգուելէն ետև ինչպէս կըրցաւ քարոզութիւն ընել .

Պ . Եւծ ձուկ մը կլլեց զինքը , և իրեք օր անոր փորուն մէջն սղջ կեցած , ի նէղ-Բեան իմ-ս սկըսած աղօթքն ընելով ապաշխարեց : Ետքը ձուկը զինքը ցամաքը տարաւ գուրս ձգեց . ինքն ալ նորէն Աստուծոյ հրամանն առնելով գնաց Նինուէ ու քարոզեց թէ իրեք օրէն Նինուէն պիտի կործանի : Ըրա մը հաւատացին , ու Թաղաւորին հրամանով մեծ ու պղտիկ ինչուան անբան անասուններն ալ ծով պահեցին , ապաշխարեցին . Աստուած ալ պատիժը չխրկեց : Յովնան տրամած ըսաւ Աստուծոյ . “ Ես գիտէի որ զգնացողին Թողութիւն կուտաս , անոր համար փախչիլ կ'ուզէի . ուստի հիմա սուտղըրուց երեցայ . գոնէ մեռցնու զիս որ ազատիմ , ” : Ետքը գնաց քաղաքին գիմացը տեղ մը նստաւ որ տեսնէ թէ քաղաքը կը կործանի : Աստուած ալ հոն գդմենի մը բուսցուց , որ շուտ մը մեծցաւ տերևներովը շուք ըրաւ Յովնանու վրայ . Յովնան ալ ուրախացաւ անոր համար . բայց մեկալ օրն առաւօտանց որդ մը գնաց ան գդմենին արմատէն կտրեց , գդմենին ալ չորցաւ : Ան տեսնը Յովնան սաստիկ տրեւէն տանջուելով սկսաւ ըսել : “ Ա՛հ , մեռնէի ու ազատէի , ” : Աստուած ալ ըսաւ իրեն . “ Դուն այդչափ կը ցաւիս մեկ գդմենիին համար , որ ինքն իրեն մեկ գիշերուան մէջ բուսաւ ու մեկալ գիշերը չորցաւ . հապա ինչպէս ես չօղորմիմ մեծ քաղաքի մը , ուր հարիւր քսան հազար միայն անմեղ աղաք կան , ” :

Ջրէից Գիւր-Բէնէ Դատաւել :

Հ . Երբոր Ատառւծոյ սահմանած եօթանասուն տարին լմընցաւ , ինչ կերպով դարձան Հրեայք Բաբելոնցոց գերութենէ .

Պ . Կիւրոս Պարսից թագաւորն երբոր Բաբելոնցոց տիրեց , Ատառւծմէ շարժած հրաման հանեց որ Հրեաները բոլոր Երուսաղէմ դառնան , և Ատառւծոյ տաճարը նորէն շինեն . և որչափ ոսկիէ ու արծըթէ ամաններ կային որ ատենով Երուսաղէմէն կողոպտեր էին , բնորը ետ գարձուց . հրաման ալ տուաւ թէ տաճարը շինելու ինչ որ պէտք ըլլայ՝ թագաւորական գանձէն արուի : Ուստի յիսուն հազարի չափ Հրեայ իրենց առաջնորդ առած Զօրաբարէլը Սալաթիէլեանց՝ Յեքոնիա թագաւորին թողը , և Յեսու Յովսեփեկեանց ան ատենի քահանայապետը , Երուսաղէմ եկան ու սկսան քաղաքը նորոգել , և տաճարը շինել :

Հ . Երբոր Հրեայք Բաբելոնէն դարձան , տաճարին շինելն ինչ կերպով առաջ գնաց .

Պ . Հրէից քովի ազգերը նախանձելով կ'արգիւլէին , ինչուան որ Կիւրոս մեռաւ : Ետքը Արտաշէս թագաւորին ատենը բոլորովին արգիւլել տուին , ինչուան Դարեհ թագաւորին երկրորդ տարին :

Հ . Դարեհի ատեն տաճարն ինչպէս նորէն կրցան շինել Հրեայք .

Պ . Դարեհ փառաւոր սեղան մը ըրաւ իշխաններուն . ետքը երբոր գնաց քուն ըլլալու իրեք սենեկապանները , որոնց մէկն էր Զօրաբարէլն որ Երուսաղէմէն նոր գարձեր էր ու տաճարը շին :

նէրու հրամանն առնելու կը ջանար, խորհուրդ ըրին՝ որ ամէն մէկը զստ մէյմէկ խելացի բան գրեն, ու որուն որ թագաւորն հաւնի, անիկայ մեծ մեծ պատիւներու հասնի . ուստի՞ կարծիքնին գրած կնքած՝ թագաւորին բարձին տակը գրին : Առջինը գրեր էր թէ գինին յաղթող է ամէն բանի : Երկրորդը՝ օմննուն յաղթող թագաւոր . և երրորդն որ Չորաբարէլն էր, գրեր էր թէ՛ կիներն են՝ ամենուն յաղթող, և անոնցմէ ալ զօրաւոր ճշմարտութիւնն է : Թագաւորն երբոր ան թղթերը կտրագաց, հրամայեց որ ամէն մէկը իր գրածը պատճառներով հաստատէ մեծամեծներուն առջև : Երբոր անոնք լսեցին Չորաբարէլին բտածին հաւնեցան, ու սկսան կանչել . « Մեծ է ճշմարտութիւնը », : Ան առենը Դարեհ ըսաւ իրեն, թէ « Խնդրէ ինչ որ կ'ուզես », . Չորաբարէլն ալ ըսաւ . « Միայն այս կը խնդրեմ՝ որ Երուսաղէմի տաճարը շինուի », . Թագաւորն ալ հրաման տուաւ որ իր գանձէն վճարուի պէտք եղածը : Ասանկով Չորաբարէլին առանջորդելովը՝ չորս տարուան մէջ լմնեցաւ տաճարը, ու ետքը Ասաուծոյ նուիրեցին : Սեղանին կրակն ալ գտան բերին ու սկսան ողջակեզ ընել, զո՛հ մատուցանել :

Հ . Չորաբարէլ տաճարը շինելէն ետև իսրայէլացւոց ո՞վ կ'իշխէր .

Պ . Եղրաս քահանան, Դարեհի յաջորդ Արտաշէսին հրամանովն եկաւ Երուսաղէմ, ու Հրէից օրէնքները սորվեցուց, և ուրիշ կարգեր կանոններ ալ գրաւ : Ետքը Նէեմիին որ թագաւորին կը ծառայէր, և իրեն շատ սիրելի եղաւ, հրաման առաւ, ու գնաց Երուսաղէմին պարիսպները շինել տուաւ : Թէպէտ շատ ջանացին քովի աղգեբուն իշխաններն արգելել, բայց չկրցան :

Հ . Սեղանին կրակն ի՞նչպէս և ուստի՞ գտան .

Պ . Հրէից Բաբելոն գերի երթալու ատեննին
Երեմիա մարգարէն ողջակիզաց սեղանին սուրբ
կրակն որ միշտ վառ կը պահուէր , Երուսաղեմին
արեւելեան կողմը ցամաք հորի մը մէջ պահէլ
տուաւ : Նէեմին աս բանիս տեղեկանալով մարդ
խրկեց որ երթան հանեն . գնացին , թանձր պղղ
տոր ջրէն զստ ուրիշ բան չգտան . Նէեմի հրա-
մայեց որ ան պղտոր ջուրը բերեն . ու երբոր
պատրաստած ողջակէզին վրայ լեցուցին , արեւ
սեղանին վրայ ծաթելուն պէս՝ սկսաւ վառիլ , ու
ողջակէզը շուտ մը երեցաւ : Ետքը Նէեմի ան հս-
լուն մէջի բոլոր ջուրը հոն քարերու վրայ թափել
տուաւ որ նորէն բռնկեցաւ ու ողջակէզը բոլորու-
վին լմնցաւ : Արտաշէս երբոր լսեց աս հրաշքը ,
հրաման հանեց որ ան հորուն չորս դին պատ
քաշեցին ու կը պատուէին ան տեղը :

97 .

Հրէից աշտիւր Պաղտմէոսի Բաբելոնէն :

Հ . Եզրասէն ետքը ո՛վ եղաւ Հրէից իշխեցալ .

Պ . Երկու հարիւր երեսուն տարիի շտի քահա-
նայապետներ կ'առաջնորդէին . ետքը մեծն Ա-
ղեքսանդր տիրեց բոլոր աշխարհին . ու երբոր
չորս բաժին եղաւ Աղեքսանդրի տիրութիւնը ,
Հրէաստանը Պաղտմէոս Սոսեր Եգիպտացւոց
Թագաւորին տակն ինկաւ , և անոր յաջորդները
կ'իշխէին . և Պաղտմէոս Փիղոպատար Թշնամու-
թիւն կապելով Հրէից հետ , հրաման հանեց որ
իր տիրութեան տակն եղած Հրէաներէն ո՛վ որ
կուռք չպաշտէ , Աղեքսանդրիա ժողովեն՝ Զար-
գելու համար :

Հ . Պաղտմէոս Փիղոպատար ի՛նչ պատճառաւ
Հրէից հետ Թշնամացաւ .

9. Անգամ մը երբոր Երուսաղէմ՝ եկաւ, Աստուծոյ զոհ մատուցանելէն ետքը՝ հետաքրքրութեամբ Սրբութիւն արքոցն ալ ուզեց տեսնել. թէպէտ շատ գէժ կեցան, բայց ճար չեղաւ մտաւ. և մէկէն ասդին անդին զարնուելով անդամալոյծ ինկաւ գետինը. հասան ծառաները, գուրս քաշեցին, խել մը ատենէն հազիւ վրայ եկաւ: Երբոր ետ գարձաւ, բարկացած՝ հրաման հանեց որ իր տերութեան տակն եկած չըրեաներն ամէնքն ալ կուռք պաշտեն, և յանձն չառնողը կապած Աղեքսանգրիա տանին: Ասանկով շատ Հրեաներ մեծ ու պզտիկ տարին Աղեքսանգրիա հրապարակի մը մէջ, ու եօթը հարիւր փիղ պատրաստեցին՝ որ կատղեցուցած վրանին թողուն, ու իրենք տեսնելով անոնց ջարդը զուարճանան: Հրեայք սկսան աղօթքի ու պաղատանքի. և Աստուած երկու իրեք օր թագաւորին քունը ծանրացընելով անոնց ջարդը արգիլեց. ետքը նոյն օրն ալ որ փիղերը թողուցին, երկու հրեշտակ՝ որ միայն Հրէից կ'երևնային, մէկ խռովութիւն մը ձգեցին զօրքին ու փզերուն մէջ, որ փղերն սկսան զիրենք ջարդել, և զօրքը փախչող փախչողի եղան: Թագաւորին ալ միտքը փոխուելով սկսաւ վրանին ցաւիլ. ու հրաման տուաւ որ հոն մեռնելու տեղերնին եօթն օր իր ստակովէ Հրեայք ուտեն խմեն. և ամենուն պիտոյքը հոգալով տեղերնին խրկեց զամէնքը. ու անկէ ետքը հանգիստ ուրախ կ'ապրէին:

Հ. Պողոմէոս Փիղոպատորին Հրէից հետ հաշտուելէն ետքը, մըջափ ատեն Հրեայք հանգիստ մնացին.

9. Անոր մեռնելէն ետքը մեծն Անտիոքոս Ասորւոց թագաւորը տիրեց Եգիպտացւոց. և անոր որդւոյն Սելէկոս Փիլոպատորին ատեն Հրէից խաղաղութիւնը տակնուվրայ ըրաւ Սիմոն անու.

նով Հրեայ մը, որ անկարգութեան համար Ռնիա քահանայապետէն յանգիմանուելով, նեղացաւ, գնաց Ապողոնիոսի՝ ան կողմերուն վերակացունին մասնեց թէ Երուսաղեմի տաճարը շատ գանձ կայ : Սեւեկոս իմանալուն պէս՝ Հեղիոգորոս իշխանը Երուսաղեմ խրկեց որ ան գանձն իրեն բերէ : Ռնիա քահանայապետն ըսաւ . « Իրաւ չորս հարիւր քանքար արծաթ ու երկու հարիւր քանքար ոսկի կայ, բայց արբերուն ու որբկարէններուն ապրուստն են » : Հեղիոգորոս ուղք կը կտխէր թէ . « Պէտք է որ թագաւորին տանիմ » : Ուստի որ մը բռնի տաճարը մտաւ որ առնէ . բուրբազաքը կուլային կ'ազօթէին որ Աստուած որբերուն ուղորմի : Ան ասենը երկնքէն ձիաւոր մը հասաւ՝ երկու փառաւոր կարիճներով, աղէկ մը ծեծեցին Հեղիոգորոսը՝ մեռնելու մօտ : Անանկ խեղճութեամբ քաշքըշելով դուրս հանեցին զինքը մեռելի պէս . ու քովիններն աղաչեցին Ռնիային որ աղօթք ընէ, առողջացնէ : Երբոր քահանայապետը զոհ մատուց, նորէն ան փառաւոր կարիճներն երեցան՝ ըսին Հեղիոգորոսի . « Ընորհակալ եղիւ Ռնիա քահանայապետին որ Աստուած անոր ազօթքովը քեզի ողորմեցաւ, և գնա՛ ամենուն պատմէ Աստուծոյ կարողութիւնը » : Ելաւ Հեղիոգորոս ինքն ալ զոհ մատուց, ու շնորհակալ ըլլալով՝ պարգևներ տուաւ Ռնիա քահանայապետին, և գարձաւ ու ամենուն կը պատմէր . թագաւորին ալ իմացուց թէ Աստուած պաշտպան է ան տեղին . « Թէ որ կ'ուզես, ըսաւ, պատժել մէկը, հոն խրկէ » :

Արհեստ Եղիշտին ժամանակ .

Հ . Յիսկէն ուրիշ ո՞վ եղաւ որ Ոնիայի քահանայապետութեանն աչք անկէ .

Պ . Երբոր Սեղեկոսէն ետքը Անտիոքոս Եսեփան ըսուած եղբայրը թագաւորեց , որ հրեական օրէնքին թշնամի էր , Յասոն Ոնիային եղբայրը շատ տուրք տալ խոստացաւ թագաւորին , թէ որ ինքն ըլլայ քահանայապետ . խօսք ալ տուաւ՝ Հրէից կուսակալութիւն սորվեցընելու : Անանկով աս չար Յասոնն իրեք տարի Հրէից ատուած պաշտութիւնն աւրելէն ետքը , երբոր Մենեղաւոսին ձեռքովը տարեկան տուրքը Անտիոքոսին խրկեց , Մենեղաւոս գնաց՝ թագաւորին ալ շատ տուրք խոստանալով Յասոնին տեղը ինքն անցաւ :

Հ . Մենեղաւոս Յասոնէն յափշտակած քահանայապետութիւնը կրցաւ առաջ տանել .

Պ . Խոստացած տուրքը հատուցանել չկրցալով , տաճարին արծրթեղէններէն կաշառք տուաւ Անդրոնիկոսի՝ թագաւորին մեծ իշխանին , կէս մըն ալ ծախեց : Երբոր Ոնիան Մենեղաւոսի գողութիւնը յայտնեց , ան ալ Անդրոնիկոս իշխանին ձեռքովը մորթել տուաւ զՈնիան : Ասոր վտայ ժողովուրդը սաստիկ ցաւելով գանգատեցան թագաւորին . ան ալ շուտ մը Անդրոնիկոսը իշխանական լաթերը հանած բոլոր քաղաքը պարտքընել տալէն ետեւ , Ոնիայի սպաննուած տեղը գլուխը կտրել տուաւ :

Հ. Անդրոնիկոս իշխանը մեռնելէն ետև Մե-
նեղաւոս քահանայութեան մէջ մնաց .

Պ. Երբոր չէր կրնար աուրքը հատուցանել՝
գնաց ինքը Թագաւորին , Լիւսիմաքոս եղբորը
յանձնելով որ տաճարէն ոսկի արծաթ վերցընէ
գաղտուկ իրեն խրկէ : Ժողովուրդն իմացան ու
կ'ուզէին ձգել Լիւսիմաքոսը . ան ալ իրեք հա-
զար հոգի հանեց անոնց դէմ, կուռեցան ու շա-
մարդ ջարդուեցան : Ետքը Թագաւորին առջև
գատաստանի ելան՝ Մենեղաւոս պարտաւորե-
ցաւ . բայց ինքը Թագաւորին մէկ բարեկամը կա-
շառելով, ամբաստանողները մեռցընել տուաւ :
Եւ աս օրերս քառասուն օր երկինքը ձիււոր մար-
դիկ կ'երևնային և զէնքերու ձայներ կը լսուէին :

Հ. Երկինքն երեցած պատերազմի նշաններն
ի՞նչ վերջ ունեցան .

Պ. Ան օրերն Անախորոս Եգիպտացոց վրայ
պատերազմի երթալով, երբոր ուշացաւ, ձայն
ելաւ թէ մեռեր է . Յասոն որ փախեր էր, շուտ
մը քսան հազար հոգւով եկաւ Երուսաղէմ, շա-
մարդ ջարդեց որ իշխանութեան հասնի Մենե-
ղաւոսը ձգէ . բայց իմանալով Անախորոսին ողջ
ըլլալը, նորէն փախաւ, և ամենուն ատելի եղած՝
օտար երկիր չարաչար մեռաւ : Անախորոս աւ բա-
ներս իմանալով, կարծեց թէ Հրեայքն իրմէ կ'ա-
պրատամբին, անոր համար կատաղած բոլոր զօրքով
եկաւ, իրեք օրուան մէջ ութսուն հազար մարդ
ջարդեց, քառասուն հազար ալ գերի առաւ ծա-
խեց : Ետքը Մենեղաւոսի մատնութեամբը տա-
ճարը մտաւ, արծաթ՝ ոսկի և ուրիշ պահածու
բաներ ալ մէկանդ հազար եօթը հարիւր քանքարի
չափ ժողվեց տարաւ . մնացած Հրէից ալ վերա-
կացու դրաւ Փիլիպպոս Փաիւպացի չար մարդը :
Ետև Ապոլոնիոսը քսան հազարով խրկեց որ չա-
փահաս մարգիկը ջարդէ, և կանայք ու տղաքը

գերի ծախել : Ապագոսիոս գիտնալով թէ Հրեայք շարաթ օրը սուրբ պահելու համար՝ դէմ չեն գներ , ոպասեց քանի մը օր , ու շարաթ օրը յանկարծ վրանին ելաւ , շատ մարդ ջարդեց :

99 .

Եօթն եղբարց նահապետութիւնը :

Հ . Անտիոքոս Հրեից տուած ջարդովը կշտացաւ .

Պ . Ուզեց որ մնացածներն ալ ամենքը կուռք պաշտեն . ուստի Աթէնոքիոս ծերունին խրկեց , որ եկաւ կուսպաշտութիւն կը սորվեցընէր . ու մտիկ չընողը սաստիկ տանջանքներով կը սպաննէր : Անգամ մըն ալ երկու կին՝ տղայքնին թլլիատելնուն համար տարաւ բարձր պարիտպէն վար նետել տաւաւ : Անոր համար շատ մարդ ասգին անդին լեռները փախան :

Հ . Անտիոքոսի հալածանքին մէջ ինչ երևելի գիպուած կը յիշատակուի .

Պ . Եղիազար քահանային քաջութիւնը . Եօթն եղբարց նահատակութիւնը և Մակաբայեցւոց կործութիւնը :

Հ . Եղիազար քահանան ինչ քաջութիւն ըրաւ .

Պ . Ասոր բերանը գայլ գրած՝ կ'ուզէին բռնի խողի միս կերցընել որ օրինաց դէմ ընէ . և թէ պէտքարեկամները կը յորդորէին թէ գալտուկ ուրիշ միս տան ուտելու , որ գատաւորը խարէ ու տանջանքէն ազատի , բայց ինքն ամենևին յանձն չառաւ . “ Իննսուն տարուան ծեր եմ , կ'ըսէր , ինչպէս իմ իիզնս մաքուր պահելու համար՝ ու

րիշները գայթակղեցրնեմ. գիտնամ որ իննսուսն
տարի ալ պիտի ապրիմ, չեմ ընէր, ասանկով
խնդրինքն Աստուծոյ յանձնելով հոգին աւան-
դէց :

Հ. Եօթն եղբարքն իրենց մօրը հետ քնչպէս
նահատակուեցան .

Պ. Երբոր զասոնք բռնեցին, կը ստիպէին որ
խոզի միս ուտեն . մեծ եղբայրնին առաջ անցաւ,
ըսելով. “ Ի՞նչ պարապ տեղը կը հարցընէք . կը
մեռնինք, օրէնքը չենք թողուր ” : Թագաւորը
հրամայեց որ շուտ մը անոր լեզուն ու թառընե-
րուն ձեռուրներուն ծայրերը կտրան, գլխուն
կաշին ալ քերթեն՝ երեսին վրայ դարձընեն : Ա-
սոնցմով երբ չմեռաւ, հրամայեց որ կրակին վրայ
դնեն, առպէն : Մէկալ եղբարքը մօրերնուն
հետ սկսան մէկմէկու սիրտ տալ որ մեռնին՝ ի
փոռս Աստուծոյ : Ետեէն երկրորդին գլխուն
կաշին քերթեցին՝ երեսին վրայ ձգեցին ըսելով.
“ Հնազանդէ, խոզի միս կեր ” : ու մէկալին պէս
տանջեցին . և ինքը հոգին տալու առե՛նը թագա-
ւորին ըսաւ . “ Ո՛վ հպարտ, դուն զմեզ կը մեռ-
ցընես, բայց Աստուած կը կենդանացընէ ” : Եր-
րորդին հրամայեցին որ լեզուն դուրս հանէ,
չուտ մը հանեց, առանց վախնալու ձեռուրներն
ալ երկնցուց, որ թագաւորն ալ զարմացաւ մնաց :
Ետքը չորրորդը մեռնելու առե՛նն ըսաւ . “ Երա-
նի՛ մեզի որ պիտի յարուծիւն առնենք . վայ քեզի
որ զրկուած ես անկէց ” : Հինգերորդը՝ վեցե-
րորդն ալ նոյն սանջանքով մեռան : Ուզեց թա-
գաւորն որ գոնէ եօթներորդն անոյշ խօսքերով
պարգևներ խոստանալով խաբէ . բայց երբոր ճար
չեղաւ, իր մօրը առաւ որ զինքը խրատէ : Մայրն
ալ անոր գէմ սկսաւ յորդորել որ չըլլայ թէ պը-
տակէն զրկուի, որ երկինքը մէկտեղ ու խախտուի :
Ան առե՛նը աղան ալ աւելի սիրտ առած սկսաւ

նախասեւ զԹագաւորը . “ Աստուած քեզ պիտի պատժէ , ըսելով : Թագաւորն ալ կատղեցաւ , ալ աւելի սաստիկ տանջանքով զինքն ալ մայրն ալ մեռուց :

100 .

Մակաբայեցի + :

Հ . Մակաբայեցիք որոնք են , և ինչ կարճու-
թիւն ըրին .

Պ . Աս ատենն էր Մատաթիա քահանան օր
գնաց Մովզիիմ քաղաքը քաշուեցաւ հինգ տղոց-
մով , անունին՝ Յովհաննէս , Շմաւոն , Յուդա
Մակաբէ , Եղիազար , Յովնաթան : Անտիրոս
հոն ալ մարդ խրկեց՝ դարձնելու համար , և շտը
կը գառնային . բայց Մատաթիան համարձակ
կ'ըսէր թէ “ Մենք կուռք չենք պաշտեր , : Աս
ըսելու ատեն ատեն որ անդիէն ուրացող Հրեայ
մը եկաւ , կուռքին զո՛հ կը մատուցանէր . մեկէն
վրան վազեց ու ոտքով զարկաւ , կուռքին առջև
սասկեցուց : Ան Թագաւորական մարդն ալ որ
զինքը կը յորդորէր՝ մեռուց , կուռքը կործանեց ,
և սկսաւ կանչել . “ Ով որ աստուածային օրէնքը
ի՛նչէ պաշտպանել՝ քովս գայ , : Ասանկովտղաքն
և ուրիշ բարեպաշտ մտորիկ ալ մեկտեղ ելան լեռ
մը գնացին ու այրերու մէջ կը բնակէին : Թշնա-
տաներն իմացան , շաբաթ օր վրանին եկան , հա-
մարձակ հազար հոգի ջարդեցին : Ասոր վրայ Մա-
տաթիա շատ ցաւելով , խորհուրդ ըրաւ որ անկէց
ետքը շաբաթ օրն ալ աստուածային օրինացը հա-
մար պատերազմին : Եւ երբոր աւելի շատցան ,
սկսան կռապաշտից հետ պատերազմիլ կուռքերը
կործանել , ուրացողները ջարդել : Ետքը Մատա-
թիայի մահը մօտենալով յորդորեց որդիքն որ

քաջութեամբ աստուածաշառութիւնը նորէն հաստատեն, ու մեռաւ. Շմաւոն եղբայրնին իրենց հօր անեղ գնելով, Յուգան Մակարէն ալ զօրապետ, որուն անունովը կոչուեցան Մակարայեցիք:

Հ. Յուգա Մակարէն ինչպէս յաջողութեամբ առաջ կ'երթար .

Պ. Առջի բերանը վեց հազար հոգևով սկսաւ քաղաքներ գեղեր առնել. Ապողոնիոսին դէմ ալ ելաւ, յաղթեց, շատ կողոպուտ առաւ, զինքն ալ սպաննեց ու անոր թուրը ինքը բանեցրնել սկըսաւ: Ան ատենը Ասորեստանի Նոէն զօրապետն ալ աւելի զօրքով դէմն ելաւ. Յուգա իր քիչ զօրքը յորդորելով որ Աստուծոյ ապաւինին, վրանին վազեց, և ութը հարիւր հոգի ջարգելով զրուեց անոնց բանակը:

Հ. Անտիոքոս ինչ ըրաւ՝ երբոր լսեց Յուգա Մակարէին քաջութիւնները .

Պ. Մտածեց որ բոլոր ուժովը դէմ ելլէ ու Հրէից ազգը ջնջէ. ուստի առաջ գնաց Պարսից վրայ՝ ստակ ձեռք ձգելու համար, Լիւսիաս իշխանին և իր Անտիոքոս որդւոյն յանձնելով Հրէից պատերազմին բաները: Լիւսիաս իրեք զօրապետ ընտրեց՝ Պաղոմէոսը, Նիկանովըն ու Գորգիապը. և քառսուն հազար հետևակ՝ ու եօթը հազար ձիաւոր զօրքով խրկեց որ Անտիոքոսին մտածածը կատարեն: Նիկանովը վաճառականներուն հետ խօսք գրաւ, որ բռնելու գերիներուն իննսունը՝ մէկ քանքարի ծախէ իրենց. և կը կարծէր որ միայն ան Հրէից գնովը՝ Հռոմայեցւոց արուելլու տարեկան տուրքն կ'ելլէ: Յուգա իրեններն որ սաստիկ վախի մէջ էին՝ յորդորեց նախահարց օրինակներովն ու Աստուծոյ հրաշքներովն: Ետքը բոլոր Հրէից աղօթք ու պաք ապրսպրելով, զօրքը կարգի գրած՝ Աստուծոյ օգնութեամբը թշնա-

Միներէն տասնումէկ հազար հոգի ջարդեց և ամբարտաւան Նիկանովը զօրօպեան ալ աղքատի հազուստով որ չձանչցուի՝ Անտիոք փախաւ : Ինչ Հրեայք խել մը կողոպուտ ձեռք ձգելէն ետե՞ դերի գնելու եկող վաճառականներն ալ բռնեցին ու ստակնին առին . և աս կողոպուտներէն՝ Յուդայի հրամանովը շատ բան աղքատաց ու որբոյ բաժնեցին : Անկէ ետև Յուդա յաղթութիւն մըն ալ ըրաւ Տիմոթէոսի և Բաքիդի դէմ . քան հազար ալ անոնցմէ ջարդեց ու շատ կողոպուտ ալ առաւ :

101 .

Անտիոքսի մահը :

Հ . Լիւսիասայ խորհուրդն երբոր առաջ չգընաց ինչ ըրաւ .

Պ . Տարիէ մը վաթսուն հազար հետևակ ու հազար ձիաւոր զօրքով Հրէաստան եկաւ : Յուդա տասնումէկ հազարով դէմ ելաւ , ու հինգ հազար հոգի ջարդեց , և բանակը ցրուեց :

Հ . Յուդա Մակաբէ Երուսաղէմն ալ չազատեց Անտիոքսի ձեռքէն .

Պ . Լիւսիասայ յաղթելէն ետև բոլոր Հրէից իշխան ըլլալով Երուսաղէմ գնաց , որ իրեք տարի կռուպաշտութեան մէջ մնացած էր , ու բոլոր կուռքերը վերուց կործանեց , և սկսաւ նորոգելու Աստուծոյ տաճարն ամէն բանով . քահանաները զստեց , և Աստուծոյ շնորհակալութեան համար եօթն օր տօն կանառեցին : Ետքը ամէն սահմանակից կռասթոճա ազգերուն ալ յաղթեց

Յուզա՛ յայտնի Աստուծոյ օգնականութեամբը :
տնանկ որ անգամ մը հինգ ձիաւոր կորիճներ
երեցան որ Յուզան մէջերնին անած կը պահէին,
ու թշնամիներուն նետ նետելով կը շփթէին
զանոնք՝ որ իրար անցած կը յաղթուէին :

Հ . Անտիոքոս որ Պարսկաստան գնացեր էր՝
երբոր լտեց իր զորապետներուն յաղթուիլը , ի՛նչ
ըրաւ .

Պ . Երբոր խաղք եղած դարձաւ անկէ , սաս-
տիկ կատաղեցաւ . ճամբայ ելաւ՝ արտորնօք Հրէաս-
տանի վրայ սկսաւ գալ որ օր մը առաջ ջնջէ
Հրեաները : Ան ատեն Աստուծոյ պատուհասե-
լովը սաստիկ ցաւ մը եկաւ վրան : Երբոր ինքը
ցաւին մտիկ չընելով կը քէր կառքը , յանկարծ
ինկաւ , ջարդուբուրդ եղաւ բոլոր մարմինը , և
սկսաւ փախ ներսի դին , վրան որդեր կը վըխ-
տային ու կը հոտէր : Ասանկով երբոր ալ մահուան
գուռը հասաւ , իմացաւ քաշածներուն պատճա-
ռը , անոր համար առաջագրեց որ եթէ առող-
ջանայ , Հրեայ ըլլայ ու ամէն աստուծոյ ուզած-
ներն ընէ : Բայց Աստուծոյ ողորմութեան չափը
լցուած ըլլալով թողուց որ չարաչար սատկի :

Հ . Անտիոքոսի մեռնելէն ետեւ Յուզա Մա-
կաբէն հանգստութիւն գտաւ .

Պ . Չէ . վրան զի լիւսիաս մէկէն անոր որդին՝
Եւպատոր կամ Հօրամոյն ըսուած Անտիոքոսը
թագաւոր դրաւ , որ նսրէն պատերազմ բացաւ ,
ու շատ անգամ Յուզայէն յաղթուելէն ետքը՝
հաշտութիւն խօսեցաւ . բայց քիչ քէց , որով
հետեւ Դեմեարիոս իրեն հօրեղբորը որդին եկաւ
Անտիոք , սպաննեց Անտիոքոսն ու լիւսիասը և
ինքը տիրապետեց : Ան ատենը Աղկիմոս անու-
նով Հրեայ մը որ ատենով քահանայապետու-
թենէ վճնատուած էր , գնաց թագաւորին ըսաւ ,
թէ “ Քանի որ Յուզա Մակաբէն ողջ է , Հրէաս-

տան խաղաղութիւն չըլլար, և ուրիշներուն պէտքայ տալովք՝ Թագաւորը զԱղկիմոսը Բաքիդ գորայեանին հետ խրկեց որ պէտք եղածն ընեն, անոնք ալ եկան խարէութեամբ խել մը մարդ Յուդայի բարեկամներէն սպաննեցին, և տեսնելով որ Յուգան պատերազմի կը պատրաստուի, դարձան նորէն Թագաւորը գրգռեցին. ան ալ Նիկանովը շատ զօրքով խրկեց որ զՅուգան բռնէ, ու Աղկիմոսը քահանայապետ գնէ :

102 .

Յուդայի յակէ :

Հ . Նիկանովը զՅուգան բռնելու հրամանը կրցաւ առաջ տանիլ .

Պ . Նիկանովը տեսաւ որ Յուգա կտրիճ զօրքով պատրաստուած կեցեր է, սիրտ չըրաւ, ուզեց որ հաշտութիւն ընէ . ուստի Երուսաղէմ մտաւ և Յուդայի հետ խնամութիւն ալ ըրաւ : Աղկիմոս Նիկանովրայ ըրածները տեսնելով, գնաց Թագաւորին ամբաստանեց . ան սրդողեցաւ, գրեց Նիկանովրին թէ Յուգան կապած ինծի խրկես : Յուգա լսեց, պահուրտեցաւ . Նիկանովը փնտռելով զինքը՝ քահանաներուն գնաց, ձեռքը դէպ ՚ի տաճարն երկրնցընելով՝ « Թէ որ, ըսաւ, Յուգան ձեռքս չտաք, աս տաճարը կը կործանեմ, մեհեան կը շինեմ », : Քահանաները լալով սկսան ազաչել Ատտուծոյ որ պահէ իր տաճարը :

Հ . Նիկանովը երբոր զՅուգա Մակաբէն չկըրցաւ բռնել, ի՞նչ ըրաւ .

Պ . Նախ քաղքին գլխաւոր ծերը Հուսքս բռնելու համար հինգ հարիւր զինուոր խրկեց . բայց Հուսքս չուզելով կռապաշտներու ձեռք իյնալ,

Թուրով ինքնիրեն զարկաւ ու ինք զինքը պարիսպէն վար ձգեց . և չմեռած՝ արիւնջուայ օտքի վրայ ելաւ . դուրս ինկած փորոտիքը ձեռքն առաւ , ըսաւ : “ Տէր , այսպէս իրեն հատուցանես , , . ու ինկաւ մեռաւ : Ետքը Նիկանովը իմանալով որ Յուգա Մակաբէն Սամարիայի կողմերը զօրքով կեցեր է . կամօք շարաթ օր իր բոլոր ուժովը վրան վազեց : Յուգա Մակաբէն ալ իր զօրքը յորգորելով , տեսիլք մըն ալ պատմեց թէ Ոնիա քահանայապետը Հրէից համար ազօթք կ'ընէր , և ուրիշ ծերունի մըն ալ կը ցուցնէր , ըսելով թէ՝ “ Երեմիա մարգարէն է , որ միշտ ձեզի համար Աստուծոյ կ'ազաչէ , , : Ան ատեն Երեմիան օսկիէ թուր մը Յուգայի կուտայ ու կ'ըսէ . “ Ա՛ռ ու բոլոր թշնամիներդ սպաննէ , , : Աս տեսիլքով քաջալերուած իրենք քիչ հոգի ըլլալով , երեսունըհինգ հազար հոգի մեռուցին՝ Նիկանովըն ալ մեկտեղ : Յուգա հրամայեց որ Նիկանովրայ գլուխը և աջ ձեռքը կտրեն , որ բերին տաճարին առջևը կախեցին :

Հ . Նիկանովք մեռնելէն ետև Յուգան խաղաղութիւն գտաւ .

Պ . Մօտերն ուրիշ զօրաւոր թշնամի մը չգրանուելով . քիչ մը ատեն գաղղրեցաւ պատերազմը . և ինքն ալ լսելով Հռոմայեցւոց մեծ անունը , գեսպան խրկեց , հետերնին գաշինք գրաւ : Բայց Գեմնար լսելով Նիկանովրայ մահը , նորէն Բաքիդը Աղկիմոսի հետ խրկեց : Ան ատեն Յուգայի քով միայն իրեք հազար զօրք գտնուելով՝ վախցան ցրուեցան , և միայն ութը հարիւր ձիաւոր մնաց . անոնք ալ կ'ըսէին թէ “ Աս անգամ ետ կենանք , , : Յուգա ըսաւ . “ Ես փախչիլ չեմ գիտեր , , . և ան ութը հարիւրով առաւօտանց ինչուան կրիկուն պատերազմեցաւ ու բանակին աջ թևին յաղթեց : Բայց ձախ թևին զօրքը եկան

գիրենք մէջ առին . հոն ինկաւ Յուգան ու զօրքը
ցրուեցան : Ետքը Շմաւոն ու Յովնաթան եղբար-
քը անոր մարմինը սարին հայրենական գերեզ
մանը թաղեցին , հրեայք ալ վրան մեծ սուգ
բրին :

103 .

Յ-Չ-Լ-ան , Շմաւան :

Հ . Յուգա Մակարէին տեղ ո՞վ եղաւ առաջ
նորդ Հրէից .

Պ . Առջի բերանը անտէր մնալով , Բաքիդէն
չատ նեղութիւն քաշեցին . անոր համար Յովնա-
թան անոր եղբայրը քահանայապետ ու առաջ
նորդ գրին : Բաքիդ զան ալ կ'ուզէր սպաննել .
բայց Յովնաթան զօրքով անապատ տեղ մը քա-
շուեցաւ : Բաքիդ գնաց՝ շարաթ օր պատերազմ
բացաւ . Յովնաթան հաղար հոգի զարկաւ փա-
խուց : Երկրորդ անգամ ալ Բաքիդ յաղթուելով
հաշտութիւն ըրաւ ու Անտիոք դարձաւ , որով
հետեւ Դեմետր թագաւորն ալ Աղեքսանդր Ե-
պիփանին ձեռքէն կը վշտանար : Ասանկով Յով-
նաթան Մաքմաս նստաւ սկսաւ ժողովուրդը
կառավարել . վասն զի Երուսաղեմի բերդը դեռ
Դեմետրին ձեռքն էր :

Հ . Յովնաթան կրցաւ խաղաղութեամբ քշել
իր եղևանութիւնը .

Պ . Իրե նքաջութիւնը հաշակուելով , ուրիշնե-
րը չէ թէ միայն դէմ չէին ելլեր , հասա նաև եր-
կու թագաւոր Դեմետր ու Աղեքսանդր՝ մէկմե-
կու դէմ Յովնաթանու բարեկամ ըլլալ կը ջանա-
յին : Բայց Յովնաթան Դեմետրի անօրէնու-
թիւնները յիշելով , անոր բարեկամական խոստ-
մունքներուն այնչափ չէր հաւատար . մանաւանդ

որ Աղեքսանդր զինքն քահանայապետ ճանչնալով ոսկի թագ ու ծիրանի խրկեց իրեն . թէպէտ Դեմետր ալ նորէն բարեկամութեամբ թուղթ դրեց Հրէից , շատ ազատութիւններ տալով , բայց անոնք հաստատ կեցան Աղեքսանդրի հետ : Ետքը Աղեքսանդր զԴեմետրն սպաննեց , ու Եգիպտացուց Պաղոմէոս թագաւորին հետն ալ բարեկամանալ ուղեւորվ , անոր Վղէոպատրա ազջիկն իրեն կին առաւ . և երբոր երկու թագաւոր մեկտեղ Պաղոմայիգ քաղաքը հարսիք կ'ընէին , Աղեքսանդր զՅովնաթեանն ալ հրաւիրեց , ու շատ պատիւ տուաւ իրեն . թէպէտ հոն Յովնաթեանի վրայ շատ ամբաստանութիւն ընողներ ալ եղան :

Հ . Յովնաթեան ինչուան ետքը խաղաղութեամբ իշխեց Հրէից .

Պ . Քիչ ատենէն՝ մեռած Դեմետր թագաւորին մեծ որդին Դեմետր Նիկանոպի՝ իր հորը տեղը Անտիոք քաղաքն եկաւ նստաւ . ու Յովնաթեանի վրայ բարկացած՝ իր հորմէն զատուելուն համար , Ապոլոնիոս զօրապետը՝ խրկեց վրան , ու թը հազար հետեակով և իրեք հազար ձիաւորով . Յովնաթեան Շմաւոն եզրօրը հետ սասը հազար զօրքով դէմ ելաւ , ու թը հազարը ջարդեց , և Դագոն կուռքին տաճարը՝ հոն փախչողներուն վրայ այրեց , ու շատ կողոպուտով Երուսաղէմ դարձաւ : Աղեքսանդրն ալ Յովնաթեանի քաջութեանը համար իրեն թագաւորական նշան պարգև խրկեց ու իշխանութիւնը մեծցուց : Բայց Աղեքսանդր սպաննուելէն ետքն որ Դեմետր աւելի զօրացաւ , ինքն ալ Յովնաթեանը մեծարեց , ազատութեան գիր տուաւ :

Հ . Յովնաթեան ինչպէս մեռաւ .

Պ . Տրիփոն զօրապետը կ'ուզէր Աղեքսանդրի սղան թագաւոր դնել , Յովնաթեան Դեմետրին օգնեց , յաղթել տուաւ . բայց Դեմետր անոր

փոխարէն չընելով, ետքը իր զօրքն ալ թշնամա-
նալով փախուցին զինքն ու Անտիոքոսը թագա-
ւոր ճանչցան, որ Յովնաթանին պատիւ ըրաւ :
Բայց Տրիփոն Անտիոքոսին ալ թշնամի գարձած,
երբոր Յովնաթան անոր օգնելու կ'երթար, Տրի-
փոն խաբէութեամբ զօրքը քովէն հեռացնել
տուաւ ու հազար հոգւով Պողոմայիս քաղքին
մէջ գոցեց զՅովնաթան, հետը եղած զօրքը ջար-
գեց, ու ինքն սկսաւ Հրէաստանի վրայ երթալ :
Հրեայք եղածին վրայ շատ ցաւելով, Շմաւոնը
Յովնաթանի տեղ նստուցին : Տրիփոն իմանալուն
պէս՝ Շմաւոնի խրկեց ըսաւ թէ, « Յովնաթան
պարտք ունի, վճարեցէք, և իրեն երկու որդիքն
ինծի պատանգ տուէք որ զինքը թողում » : Ար-
մաւոն իմացաւ խարդախութիւնը . բայց ժողովըր-
դեան բերանը չխնալու համար՝ անոր ուղածները
տուաւ : Տրիփոն անոնք առնելէն ետև, Յովնա-
թանը մեռուց ու ետ գարձաւ . գնաց Անտիոքոսն
ալ գաղտուկ սպաննել տուաւ ու ինքը թագա-
ւորեց : Իսկ Շմաւոն Յովնաթանի մարմինն ա-
ռաւ, Մովգիիմ քաղաքն՝ իր հօրը գերեզմանը
գրաւ, և վրանին փառաւոր քարէ շինուածք շի-
նեց :

Հ . Շմաւոն ինչպէս քշեց իր իշխանութիւնը .

Պ . Որովհետև Դեմետր ան ասենը ուժովցեր
էր, ընծաներ խրկեց անոր ու ազատութիւններ
առաւ, և երկար ատեն խաղաղութեամբ կառա-
վարեց : Ետքերը Անտիոքոս անունով մէկը Տրի-
փոնին յաղթեց, ու Շմաւոնին հետ սկսաւ թըշ-
նամութիւն ընել . իր Աթենոքիոս բարեկամը խր-
կեց, շատ բաներ կը պահանջէր Շմաւոնէն : Ար-
մաւոն պատասխանեց թէ, « Միայն հարիւր քան-
քար կուտանք Յուպպէ ու Գազարա քաղաքնե-
րուն տեղը . ուրիշ պարտք չունինք տալու » :
Անտիոքոս բարկացած՝ շատ զօրքով խրկեց վրան

Կենդեքոս զօրապետը . Հմաւոն ալ իր երկու որդիքը Յուգա եւ Յոհան քսան հազար զօրքով աւոնց գէմ խրկեց , որ զամէկըը Զարգեցին ու փախուցին :

Հ . Հմաւոն իր մահուամբ մեռաւ .

Պ . Չէ . Պաղոմէոս Արուբեանց Հմաւոնի փեսան վրան նախանձելով , որ մը սեղան ըրաւ անոր իր քաղաքը , եւ ուտել խմելէն ետեւ՝ Հմաւոնը եւ երկու որդիքը Յուգա ու Մատաթիա սպաննել առաւ . Անտիոքոսէն ալ իրեն օգնութիւն ուղեց . եւ Հմաւոնին մէկալ տղուն վրայ ալ Գաղարաքաղաքը մարդ խրկեց որ սպաննեն . բայց անիկայ առաջուց գաղտուկ իմանալով , ան մարդիկը բռնեց մեռուց ու իր հօրը տեղը նստաւ :

104 .

Յաւելուած :

Հ . Յոհանի կառավարութիւնը ինչպէս եղաւ .

Պ . Ասոր վրայ կը լիննայ Մակարայեցուց պատմութիւնը . բայց Յովսէպոսին մէջէն գիտենք թէ Յոհան որ Հիւրկանիա գաւառին յաղթելուն համար Հիւրկանոս ալ կ'ըսուի , Պաղոմէոսին յաղթելէն ետեւ՝ հօրը տեղը անցաւ : Եւ Անտիոքոս երբոր բոլոր ուժովն եկաւ Երուսաղէմ պաշարեց , Յոհան անանկ քաջութեամբ գէմ գրաւ որ անոր ճարը հատած՝ հետը հաշտուեցաւ : Ետքը Անտիոքոս Պարսից գէմ պատերազմի ելլելու առենք Յոհանն ալ հետն առաւ . անոր քաջութեանը համար : Անտիոքոս երբոր ինքզինքն սպաննեց , Յոհան հրէաստան գարձաւ ,

ու իր տէրութիւնը ուզածին պէս մեծցուց : Բայց իր աստեղը Սագուկեցւոյ ու Փարիսեցւոց աղանդները տարածուած ըլլալով . Յոհան ետքերը Սագուկեցւոց կողմը բռնեց , և Հրէից աստիճան եղաւ :

Հ . Յոհանին ո՞վ յաջորդեց .

Պ . Հինգ տղայք մէջէն նստաւ Արիստորուզոսը , և ինքզինքը Հրէաստանի Թագաւոր անուանեց . իր մայրն որ իշխանութեան ետեւէ էր՝ մեռուց , ու իրեք եղբայրները բանտ գնել տուաւ . և մէկաւ Անտիգոնոս եղբայրն՝ որ իրեն Թագաւորութեան ընկեր էր առեր , անգամ մը երբոր պատերազմէն յաղթութեամբ գարձաւ , վրան կարծիքի երթալով թէ կ'ուզէ Թագաւորութիւնը յափշտակել , անողորմաբար մորթել տուաւ : Բայց սարիէ մը աւելի չքշեց իր իշխանութիւնն ալ . և սւր որ իր եղբորն անմեղ արիւնը թափեց , հոն հոգին փչեց :

Հ . Արիստորուզոս որմը թողուց իր Թագաւորութիւնը .

Պ . Ինքը զաւակ չունենալով , իր կինը՝ ՂԱղէքսանդրոս Յաննէոս տագրը բանտէն հանել տուաւ , ու հետը կարգուելով զինքը Թագաւոր գրաւ . որ թէպէտ քաջութեամբ Հրէաստանի սահմանը շատ մեծցուց , բայց իր անգթութեամբը խիստ ատիւի եղաւ ամենուն . ուստի զինքը մեռցրնել կը նայէին : Աղէքսանդրոս իմանալով կատղեցաւ , և ինչպէս որ կ'ըսեն , վեց տարուան մէջ յիսուն հազար հոգւոյ գլուխ կտրեց . մէկ հեղ մ' ալ ութը հարիւր հոգի մեծամեծներէն որ իր ըրած բռնակալութիւններուն վրայ կը խօսէին , բռնել տուաւ , ու ինքը սեղան նստած ուրախութեան ատենը՝ զանոնք խաջի վրայ կախել տուաւ , ու իրենց կնիկները՝ զաւկրները բերաւ անոնց առջև մորթել տուաւ : Աղէքսանդրոս ետքերը զինքը

գինիի սաւով, անոր համար իրեք տարի աւելի
ւանդութիւն քաշելէն ետեւ, իր իշխանութեանը
քսանուեօթներորդ տարին մեռաւ :

Հ : Աղէքսանդրոսին ո՞վ յաջորդեց .

Պ . Իրեն տղաքը Հիւրկանոս և Արիստոբուզոս
պղտիկ ըլլալուն, թագաւորութեան ժառանգու-
թիւնը յանձնեց իր Աղէքսանդրա կնկանը որ Սո-
ղոմէ ալ կ'ըսուէր . ան ալ քահանայապետութիւնը
Հիւրկանոսի տուաւ, և ինքը միայն կառավարու-
թիւնը կ'ընէր . ինք տարիէն երբոր մեռաւ, իշ-
խանութիւնը բոլորովին Հիւրկանոսի մնաց :

Հ . Հիւրկանոսի կառավարութիւնը ինչպէս
եղաւ .

Պ . Ինքը տկար ըլլալով և իր Արիստոբուզոս եղ-
բայրը տաքարիւն, Հիւրկանոսի վրայ պատերազմի
ելաւ, յաղթեց, ինքը անյաւ ատուր : Իրեք տա-
րիէն Հիւրկանոս՝ Արաբացւոց Արեսասա թագա-
ւորին օգնութեամբը փախուց Արիստոբուզոսն
ու ինքը նստաւ . ինչուան որ Սկաւրոս Հռոմայե-
ցւոց զօրապետն Երուսաղէմն առաւ՝ նորէն Հիւր-
կանոսի գարձուց, և Արիստոբուզոսն իր զուկը-
ներովը Հռոմ բերաւ, և բոլոր Հրէաստան Հռո-
մայեցւոց հարկատու ըրաւ, Անդիպատրոսի յանձ-
նելով որ Հրէից տուրքերը ժողովէ ու Հռոմայե-
ցւոց խրկէ :

Հ . Մակարայեցւոց ցեղէն վերջի թագաւորն
ո՞վ եղաւ .

Պ . Անտիգոնոս Արիստոբուզոսին որդին, որ
ութը տարի Հռովմ բանալը կենալէն ետեւ, հօրը
հետ բանտէն փախաւ, ու Հրէաստան գարձաւ :
Բայց ետքը Անդիպատրոսի որդւոյն Հերովդեսի
խօսքովն որ կ'ըսէր թէ Անտիգոնոս թշնամի է
Հռոմայեցւոց, կապած Անտիգոն քաղաքը տարին
զինքն ու գլուխը կարեցին : Ասով բոլորովին Հրէից
իշխանութիւնը վերջացաւ :

Հ. Հրէից ազգը Մակարայեցւոցմէ ետքը ո՞վ
կառավարեց .

Պ. Հերովցէս, որ Հրէից ազգէն չէր, և խար-
գախուժեամբ Հռոմայեցւոց ծերակուտին ուժը
հարիւր տաղանդ ստակ խոստանալով, Օգոստոս
կայսեր ձեռքէն բոլոր Հրէաստանի թագաւորու-
թիւնը ինքն առաւ, որուն ատենը Քրիստոս աչ-
խարհք եկաւ :

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք

Հ . Հրեայք երբոր գերութեան գնացին , տա-
պանակն ինչեղաւ .

Պ . Երեմիա մարգարէն՝ տաճարը չկործա-
նուած՝ գեանին տակ գաղտուկ պահէց տապա-
նակն ու սեղան խնկոցը . ետքը տարաւ Նաբաւ
լէռը՝ Մովսեսի թաղուած տեղը . և ուր գնելը
անյայտ պիտի մնայ ինչուան վերջը :

Հ . Եսթեր ինչո՞ւ համար թագաւորը և Հա-
մանն ալ մէկտեղ երկու անգամ սեղանի հրամ-
ցուց .

Պ . Որպէս զի թագաւորին սէրը իր վրայ ալ
աւելի շարժէ . և Համանն ալ կանչուելով և փա-
ռաւորուելով , թէ որ յանկարծ իր ըրած անի-
րաւութիւնը լսէ , շփոթի ու չկարենայ խաբէու-
թիւն մտածել : Մէյմըն ալ , որ ըսած թտենը
Համանը քոյն լլլալով , թագաւորն ամենևին կաս-
կածի մը չերթայ :

Հ . Համանը կախուելէն ետքը , Հրեաներն
ինչո՞ւ իրենց թշնամիները ջարդեցին .

Պ . Վասն զի անոնք Հրեից վրայ թշնամութիւն
պահելով , միշտ զիրենք ջնջելու ետևէ կ'ըլլային .
ուստի Հրեաներն ալ ատեն գտնելով անոնց ա-
ռաջքը առին , որ իրենց կեանքը ազատեն . անոր
համար ալ թշնամիներուն հարստութեանը ամե-
նևին չմօտեցան :

Հ . Դանիէլ ու իր ընկերներն ինչո՞ւ Թագաւորական սեզանէն ուտել չուզեցին .

Պ . Մէյժը որ Թագաւորական սեզանը շատ անգամ Մովսէսի օրինացը գէժ կերակուրներ կը գրուէին . և երկրորդ՝ շատ անգամ Բաբելացիք ան կերակուրներն իրենց կուռքերուն նուիրած կ'ըլլային :

Հ . Տասնուերկու փոքր մարգարէներն որ ատեն և ինչ բանի վրայ մարգարէացան .

Պ . Շաար Հրէից Թագաւորներուն ատենը մարգարէացան , Իսրայէլացւոց կռապաշտու թիւնը յանդիմանելով և Քրիստոսի գալուստը գուշակելով . միայն Յովնան ու Նաոււմ Նինուէացւոց վրայ մարգարէացան . իսկ ետքի իրեքը Բաբելացւոց գերութենէ ետքը սկսան մարգարէանալ :

Հ . Հռաքսին ինքզինքն սպաննելն աղէկ բան էր .

Պ . Չէ . Թէպէտ և ինքը բարեմտութեամբ ըրաւ ոց անհաւատներուն ձեռքը չիյնայ , իր ազգին ալ կտրճութեան օրինակ տայ : Անոր համար շատերը զինքն անմեղադիր կ'ընեն :

Հ . Ռափայէլ հրեշտակն ինչպէս իր անունը Ազարի* ըսաւ .

Պ . Վասն զի ան Ազարիային կերպարանքովն երեցաւ՝ որն որ Տորիթ կը ճանչնար . մէյժըն ալ որ հրեշտակները որովհետև մասնաւոր անուն չունին , մարգկանց առջև ինչ անուն որ ուզեն՝ կրնան ըսել :

Հ . Սեզանին սուրբ կրակն որ Երեմիա պահեց , ուսկից եկած էր .

Պ . Ան կրակն էր որ առջի անգամն անապատին մէջ՝ Ահարոնին ողջակէզ ընելու ատենն երկրնքէն յանկարծ իջնելով , այրեց ողջակէզը . Աստուած հրամայեց որ ան կրակը միշտ վառ

պահեն քահանաներն ողջակիզաց սեղանին վրայ . ուստի ինչուան Բարեւազուոց գերութիւնը վառ մնաց : Ետքը Երեմիայի պահած տեղէն հրաշքով հանեցին , ու անկէ ետե ինչուան տաճարին կոր ծանկը գիմացաւ :

Հ . Յակոբ նահապետին խոսամունքը թէ Յուգայի ցեղէն իշխան չպակսի ինչուան Քրիստոս , ի՞նչ կերպով կաատրուեցաւ .

Պ . Յուգայի ցեղին իշխանութիւնը Դաւթէն սկսելով , ինչուան Սեգեկիա շարունակեց , ետքը Բարեւազուոց գերութեան ատենը Նաբուքոդոնոսոր զՅեքոնիան թագաւորական պատուով կը պահէր . և անոր որդին և Զօրաբարէլ թոռը՝ ան գերութեան ատենն ալ ամէն հրէից մէջ առջի պատիւն ունէին և իշխանութեան մէջ էին Նաբուքոդոնոսորայ քովը , և թագաւորութեան իրաւունքով կը վարուէին : Երբոր նորէն Երուսակէմ գարձան և սկոան տիրել , ան ալ Յուգայի իշխանութիւն էր , որովհետեւ երկիրը Յուգայի էր , ժողովուրդը բոլոր Յուգայի , և միայն մէկ քանի հոգի ուրիշ ցեղերէն կը գտնուէին մէջերնին . և թէպէտ ետքի բուն իշխանը Ղևեայ ցեղէն էր , բայց յայտնի է որ Յուգայի ցեղին անուամբ . որովհետեւ Աստուած Ղևեայ ցեղը տասնուերկու ցեղին մէջէն ընտրելի՛ իրեն առեր էր , անոր համար Ղևեայ ցեղը թագաւորութիւն չէր կրնար ունենալ , հրաման ալ չունէր քաղաքներ երկիրներ ստանալու . բայց Յուգայի ցեղին մէջ թագաւորելու յարմար մարդ չգտնուելով , Աստուած իր մարդիկներէն անոնց տուաւ որ իշխանութիւննին հաստատ պահեն . ասանկով Յուգայի թագաւորութիւնը ինչուան Քրիստոս գիմացաւ :

եղաւ , ու իր նախատական մահուամբը զմեզ մահուանէ ազատեց :

Հ . Երբոր Քրիստոսի աշխարհք գալը մտնցաւ , առաջուց նշան մը տուաւ .

Պ . Հերովդեսի թագաւորութեանը երեսունը հինգերորդ տարին՝ Եղիսարէթի էրկանը Չաքարիա քահանային՝ որ ծերացեր էր ու աղայ չունէր , որ մը երբոր տաճարը խունկ կը մատուցոնէր , հրեշտակ մը երևցաւ ու ըսաւ . “ Ազօթք լտեց Աստուած , Եղիսարէթ քեզի որդի մը պիտի ծնանի , անունը Յովհաննէս գնես , որ շատերուն ուրախութեան պատճառ ըլլայ . չծնած՝ հողւով սրբով լեցուի , և Աստուծոյ առջևէն երթալով ժողովրդեան սիրան անոր դարձնէ . ուխտաւոր ըլլալուն համար զգաւաւոր որ գինի և օղի չխմէ , , : Չաքարիա էրբոր տարակուսեցաւ ծեր ըլլալուն համար , հրեշտակն ըսաւ . “ Ես Գաբրիէլ հրեշտակն եմ , որ Աստուած զիս խրկեց . հիմա ինձի չհաւատալուդ՝ համը ըլլաւ ինչուան անօրը , , : Մէկէն Չաքարիային լեզուն կապուեցաւ . ետքը երբոր տուն գնաց , Եղիսարէթ յղացաւ , ու փառք կուտար Աստուծոյ :

Հ . Յիսուսի ծնունդը Յովհաննէսին ծնընդեանէն որչափ ետքը պիտի ըլլար .

Պ . Հինգ ամիսէն ետե Գալիլեայի Նազարէթ քաղաքը՝ ուր էր կոյսն Մարիամն ինչանած Յովհաննայ արգարոյն հետը՝ եկաւ Գաբրիէլ հրեշտակը Մարիամու ըսաւ . “ Ուրախ լեր բերկրեալդ . ատէր ընդ քեզ , , : Կոյս Մարիամ հրեշտակը տեսնելով և ան խոտքը լսելով շփսթեցաւ : Հրեշտակը նորէն ըսաւ թէ “ Մի՛ վախեր , Քրիստոս քեզմէ պիտի ծնանի , , Երբոր ինքը նորէն կը տարակուսէր , պատասխան տուաւ հրեշտակը թէ “ Հողւով սրբով պիտի ըլլայ , , . և իմացուց թէ Եղիսարէթ ազգականն ալ որ ամուլ էր՝ յղի է : Մարիամ

ալ ըսաւ . “ Ահա ետ Աստուծոյ ազգիսինն եմ ,
ինչ որ ըսիր ինձի՝ կատարուի ” : Աս խօսքովն
յղացաւ զՅիսուս :

Հ . Աւետմանէն ետև ինչ ըրաւ սուրբ կոյսը .

Գ . Եղիսաբէթին պէտքիւովսի գնաց՝ ու երբոր
բարեկց , Եղիսաբէթի արգանդին մէջ վեց ամ-
սուան աղան շարժեցաւ . մայրն ալ հոգւով սրբով
լեցուած՝ կանչելով ըսաւ . “ Օրհնեալ ետ քու ի
կանայս , և օրհնեալ է պառզ որովայնի քո . առ
ինչ , մեծ պատիւ է՝ որ Աստուծոյ մայրն ինձի
գայ ” : Մարիամ ալ սկսաւ ըսել ան խորհրդա-
ւոր օրհնութիւնը . Մեծայայտէ անի ի՛նչ զեք . ու
իրեք ամիսն իր տունը դարձաւ :

Հ . Յովհաննու միրոյսի ծնունդն ինչպէս
եղաւ .

Գ . Եղիսաբէթ ատենին երբոր ծնաւ , ազգա-
կաններն իրեն ուրախակից եղան . և ութերորդ
օրը աղան թլիխտելու ատենն՝ ուղեցին որ անունը
Չաքարիա դնեն : Մայրը կ'ըսէր թէ “ Յովհան-
նէս գրէք ” . ուրիշները՝ “ Ձեր ազգատոհմին մէջ
աս անունը չկայ ” . կ'ըսէին : Ետև հօրը հարցու-
ցին , ան ալ տախտակի մը վրայ գրեց , թէ “ Յով-
հաննէս է անունը ” . ան ատեն ընդուն ալ ար-
ձակուեցաւ՝ ու հոգւով սրբով լեցուած սկսաւ
Թբնեալ քեր Աստուծոյ խորհրդի օրհնութիւնը ըսել .
Իսկ Յովհաննէս պզտրկուց անապատ քաջուեցաւ՝
ինչուան քարոզութեան ատենը :

Ծնունդ :

Հ . Սուրբ Յովսէփ ինչպէս իմացաւ Մարիամու հրաշալի յղութիւնը .

Պ . Գրսի նշաններէն տեսնելով, և չգիտնալով թէ Հոգւով սրբով է, շատ շփոթեցաւ . բայց ինքն արդար ըլլալով, ուղեց գաղտուկ քովէն Ճամբել : Ասանկ մտածելով երբոր քուներ տարաւ, հրեշտակ մը իմացուց ինչ ըլլալը, և անունը Յիսուս դնես ըսաւ, յիշելով Եսայի մարգարէին ըսածը թէ “ Ահա կոյս յղասցի և ծնցի որդի, և կոչեսցեն զանուն նորա Էմմանուէլ, որ թարգմանի՝ ընդ մեզ Աստուած ” : Ասոր վրայ Յովսէփ շատ ուրախացաւ :

Հ . Յիսուսի ծնունդն ինչպէս եղաւ .

Պ . Որովհետև մարգարէներն ըսեր էին որ Բեթղեհէմ քաղաքը պիտի ծնանի Քրիստոս, Հռոմայեցւոց Օգոստոս կայսրը հրաման հանեց որ ամէն մարդու յեղն ու քաղաքը գիր անցուի : Յովսէփ ալ Բեթղեհէմացի ըլլալով եկաւ Բեթղեհէմին գրսի գին ախոռի մը մէջ իջաւ . հոն ծնաւ Յիսուս գիշեր ատեն . Աստուածածինն ալ զինքը խանձարրով պատեց ու մսուրի մէջ գրաւ : Ան կողմերը հովիւներ կային, ոչխարներ կը պահէին . անոնց ալ յանկարծ հրեշտակ երեցաւ ու ըսաւ . “ Մի վախէք, ուրախացէք, այսօր ծնաւ ձեր փրկիչը . գնացէք ատէք մսուրին մէջ ” : Աս ըսելու ատեն ուրիշ անհամար հրեշտակներ ալ երեցան ու սկսան օրհնել զԱստուած՝ ըսելով . “ Փառք ՚ի բարձունս Աստուծոյ, և յերկիր խաղաղութիւն, ՚ի մարդիկ հաճութիւն ” :

Ետքը հովիւները վազեցին եկան, գտան Յիսուսը մսուրին մէջը, երկրպագութիւն ըրին. և ով որ անոնցմէ կը լսէր, կը զարմանար: Իսկ ութերորդօրը թլփասեցին ու անուներ Յիսուս գրին:

Հ. Հովիւներէն ուրիշ մարդ չգտնուեցան որ գայ Յիսուսը տեսնելու.

Գ. Աստուած Հրէից անհոգութիւնն երեսնին տալու համար՝ հեռու աշխարհքէ իրկեց իրեք մոգերն որ աստուի երկնալէն գուշակելով Յիսուսի ծնունդը, եկան ու սկսան Երուսաղեմի մէջ հարցնել թէ “Ո՛ւր է նոր ծնած թագաւորը”, Հերովդէս անոնցմէ լսելով շփոթեցաւ. կանչեց Հրէից կարգացողները, հարցուց. անոնք ալ ըսին. “Միքիա մարգարէն՝ կը գրէ թէ Բեթղեհէմ քաղաքը պիտի ծնանի”, Ան տանն Հերովդէս գազառուի կանչեց մոգերը, ապրտարեց իրենց որ եթէ քանն տղան, իրեն ալ իմացընեն որ ինքն ալ երթայ անոր երկրպագութիւն ընէ: Ետքը ան աստուգը նորէն երեցաւ իրենց ու ինչուան Յիսուսին բնակած տեղին վրայ գնաց կեցաւ: Անոնք ալ մասն, երկրպագութիւն ըրին Յիսուսին ու պարգև տուին, ոսկի՝ կնդրուի ու զմուռս:

Հ. Մոգերը գարձանն Հերովդէսին՝ Յիսուսի ծննդեան տեղը ցուցնելու համար.

Գ. Չէ. վասն զի հրեշտակ երեցաւ անոնց, ապտարեց որ ուրիշ ճամբով երթան իրենց տեղը:

Հ. Հերովդէս երբոր մոգերէն խաբուեցաւ, ինչ ըրաւ.

Գ. Սասախի սրգողեցաւ, ու ջարգել տալաւ բոլոր Բեթղեհէմի և մօտ տնօրուներէն երկու տարու ընէ վոր եղած տղաքը:

Հ. Բեթղեհէմի մանկանց կոտորածէն Յիսուս ինչպէս ազատեցաւ.

Գ. Առաջուց հրեշտակին իմացընելովը Յովսէփ զՅիսուս մօրը հետ Եգիպտոս փախուց, ին-

չուան որ Հերովդէս մեռաւ : Ետքը նորէն հրեշտակին ըսելովը դարձաւ եկաւ . տեսաւ որ Արքեղայոսը Հերովդեսի չար տղան նստեր էր՝ վախցաւ , ու հրեշտակին առաջնորդելովը Նազարէթ քաղաքը գնաց , որ Անդիպաս Հերովդեսին իշխանութեանը տակն էր :

Հ . Յիսուսի ընծայումն ի՞նչպէս եղաւ .

Պ . Յիսուս երբոր քառասուն օրուան եղաւ , ինչպէս որ օրէնքը կ'ապապրէր , տաճարը տարին զինքը՝ երկու տասարակ հեաերնին առած , Աստուծոյ ընծայելու համար : Ան ատենը հոն էր ծերունին Սիմէոն , որուն Հոգին սուրբ յայտներ էր թէ ինչուան որ փրկիչը չտեսնէ , պիտի չմեռնի . ուրախութեամբ զիրկը առաւ Յիսուսն ու ըսաւ . « Տէր ինձի ըրած խոստմունքդ կատարեցիր , ալ թող որ մեռնիմ » : Ետքը Աստուածածնայ ըսաւ թէ « Ասիկայ շատերուն փրկութեան և շատերուն կորստեան պատճառ պիտի ըլլայ , և քու սիրտդ ալ պիտի խոցուի » : Աննա մարգարէն ալ , որ եօթը տարի միայն երկանը հետ կեցեր էր , և ութսունը չորս տարի օրբևարի տաճարը կը բնակէր պաքով և ազօթքով , սկսաւ փառք տալ Աստուծոյ ու քարոզել Յիսուսին Մեսիա ըլլալը : Ասանկով նորէն Նազարէթ գարձան :

Հ . Հրէից մէջ կարգ էր որ բարեպաշտ մարդիկ տարին մէյմը տաճար երթան , զո՛հ մատուցանեն . առ կարգն ալ կը պահէր Աստուածածին .

Պ . Ամէն տարի Յիսուսն ալ մեկտեղ առած կ'երթային : Անգամ մը երբոր Յիսուս տամնուերկու տարուան էր՝ գնացին , ու ետ գառնալու առան՝ առանց իրենց գիտնալուն՝ Յիսուս տաճարը մնաց : Իրենք կարծելով թէ ուրիշ ճամբորդներու հետ կուգայ՝ հոգ չբրին : Օրուան մը ճամբայ ընելէն ետև փնտաւցին , ու երբոր չգտան , նո-

րէն Երուսաղէմ գարձան . իրեքօր չորս գին պար-
տելէն ետքը՝ տաճարին մէջը գտան որ վարգա-
պետներուն հետ կը խօսէր ու զամենքը կը զար-
մացընէր : Սուրբ Կոյսը երբոր տեսաւ . “ Որ-
գեակ , ըսաւ , աս ի՞նչ ըրիր մեզի , , : Յիսուս ալ
ըսաւ . “ Չեմք գիտեր որ ես իմ հօրս տանը մէջ
պիտի ըլլամ , , : Ետքը Նազարէթ գնացին , ու
Յիսուս հնազանդութեամբ տունը ապրեցաւ երե-
սուն տարի ինչուան քարոզութեան ատենը , և
ամենուն սիրելի էր :

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք

Հ. Երբոր Յուդայի ցեղին իշխանութիւնը վերջացաւ, Հրեայք չէին սպասեր Քրիստոսի գալուն.

Պ. Կը սպասէին, բայց կարծէին որ Թագաւորական փառքով պիտի գայ, ու Հերովդեսի բռնաւորութենէն ազատէ զիրենք, և բոլոր աշխարհքիս տիրէ. ինչպէս որ Հերովդեսին ալ մեկնեցին կարգացողները, մոռնալով այնչափ մարգարէութիւններն որ Քրիստոսի խոնարհութեամբ գալուստը կը գուշակէին:

Հ. Մոգերն ո՞վ էին ու ինչպէս աստղով իմացան Քրիստոսի ծնունդն ու եկան.

Պ. Արաբացի կամ Սաբայ երկրին երեք իմաստուն Թագաւորներն էին, որ աւանդութեամբ գիտէին թէ ատենով աստղ մը պիտի երևնայ՝ Հրէից մեծ Թագաւոր մը ծնանելու նշան. և երբոր տեսան ան մեծ աստղը որ երկրիս մօտիկ անշարժ կեցած է, մէկէն ճանջցան որ անիկայ բընական աստղ չէ. և Աստուծոյ մասնաւոր ազգմամբը եկան Երուսաղէմ: Երբոր Երուսաղէմէն նորէն ճամբայ ելան, հոն նորէն երեցաւ ան աստղը որ արևելք տեսեր էին, անոր համար խիստ շատ ուրախացան տեսնելով թէ յոյսերնին պարապը չելաւ: Եւ ինչպէս որ հաւանական կ'երևնայ, միայն իրենք կը տեսնէին զայն աստղը:

Հ. Հերովդէս ինչո՞ւ գաղտուկ տպապրեց մագերուն Քրիստոսի համար.

Պ. Որպէս զի չըլլայ թէ բոլոր Հրեաներն ալ իմանան Քրիստոսի ծնունդը:

Հ . Յիսուս երեսուն տարի ինչ ըրաւ .

Պ . Աստուածածնայ և սրբոյն Յովսեփայ հնա-
ղանդելով կ'աշխատէր պէտք եղած գործքերուն
մէջ ու հիւանութիւն կ'ընէր :

Հ . Յիսուս ինչպէս շատերուն կորսուելու
պատճառ պիտի ըլլար .

Պ . Մեր վրայ ունեցած անհուն սիրովը չափէ
դուրս խոնարհութիւն ընելուն համար , շատերը
պիտի արհամարհէին Աստուծոյ անբաւ իմաստու-
թիւնն , ու չարանալով պիտի չհաւատային իրեն
մարդեղութեանը , ինչպէս որ եղաւ :

ՅԻՍՈՒՍԻ ՄԿՐՏՈՒԹԵՆԷՆ

ԻՆՉՈՒԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՄՏՆԵԼԸ

109 .

Յիսուսի քարոզութեան սխիզմը :

Հ. Ինչպէս սկսաւ Յիսուս իր քարոզութիւնը .

Պ. Ինչպէս որ Յիսուսի ծննդեանը կարապետ եղաւ Յովհաննէս մկրտիչ իր հրաշալի ծննդեամբը, ասանկ ալ Յիսուսի քարոզութենէն առաջ Յովհաննէս մկրտիչն եկաւ անապատէն, սկսաւ քարոզել Յորդանան գետին քովն ու կըսէր թէ “ Ապաշխարեցէք, մտայնաւ Աստուծոյ թագաւորութիւնը ”, ու զեղջ եկողները կը մկրտէր՝ ապաշխարութեան նշան ըլլալու համար : Ժողովուրդը իր բարի վարքէն շանչցան թէ Աստուծոյ խրկուած է . ու կարծիք ալ երթալով թէ Մեսիան է, եկան՝ սկսան իրեն հարցնել . ինքն ալ կըսէր թէ “ Ես անոր շամբայ բացօղն եմ, և արժանի չեմ անոր կոչիկները հանելու . անիկայ պիտի գայ իմ հունէս ու զձեզ մկրտէ Հոգւով սրբով ” : Ան օրերը Յիսուս ալ երեսուն տարուան Յորդանան գետը գնաց՝ մկրտուելու համար :

Յովհաննէս յանձն չէր առներ . “ Ես քեզմէ պէտք է որ մկրտուիմ , ըսելով : Յիսուս պատասխան տուաւ . “ Հիմա թող որ արգարութեան պարտքը կատարենք , : Ասանկով մկրտուեցաւ Յիսուս , ու ջրէն դուրս ելլելուն պէս՝ երկինքը բացուեցաւ , Հոգին ոուրբ աղանձիի կերպարան քով Յիսուսի գլխուն վերայ իջաւ , երկինքէն ալ ահաւոր ձայն մը եկաւ , թէ “ Դու ես իմ սիրելի որդիս , քեզի հաւնէր եմ , , :

Հ . Յիսուս մկրտուելէն ետե թնչ ըրաւ .

Պ . Գնաց անապատը , և քառասուն օր ծոմ պահելէն ետե անօթեցաւ . ան ատենը սատանան եկաւ զինքը փորձելու : Կախ՝ “ Թէ որ Աստուծոյ որդին ես , ըսաւ , հրամայէ որ աս քարերը հաց ըլլան , , : Յիսուս պատասխան տուաւ . “ Գրուած է , միայն հացով մարդ չապրիր , , հապա Աստուծոյ պատուիրանքներովը , , : Ետքը սատանան զՅիսուս տաճարին աշտարակին վրայ հանեց , ըսաւ . “ Թէ որ Աստուծոյ որդի ես , ինքզինքդ զար ձգէ . գրած է թէ հրեշտակները ձեռքի վրայ բռնած են զքեզ , , : Յիսուս ալ ըսաւ , “ Գրած է թէ զԱստուած մի փորձեր , , : Անկէ ետքը լեռան մը վրայ հանեց զՅիսուս , ու բոլոր աշխարհքիս փառքը ցուցնելով ըսաւ . “ Ասոնք քեզի կուտամ , թէ որ ինձի երկրպագութիւն ընես , , Ան ատենը Յիսուս ըսաւ անոր . “ Կորսուէ քովես՝ սատանայ . միայն Աստուծոյ պէտք է երկիրպագանեւ , , : Ետե հրեշտակներն եկան Յիսուսի կը ծառայէին :

Հ . Յիսուս սատանայէն փորձուելէն ետքը թնչ ըրաւ .

Պ . Անապատէն դարձաւ որ քարոզէ , աշակերտներ ժողովէ . և Յովհաննէս մկրտիչը հեռուէն զինքը տեսնելով , իր աշխերտներուն ըսաւ . “ Ահա աս է իմ ձեզի քարոզած գառն Աստուծոյ .

Քրիստոսը , , : Աս որ լսեցին անոնցմէ երկուքը
Յիսուսի ետեւէն գնացին . որոնց մէկը Անդրէասն
էր՝ Պետրոսի եղբայրը :

Հ . Յիսուսի քարոզութեանը մէջ գլխաւոր
խրատ առնելու գործքերն որո՞նք են .

Պ . Նախ դորժած հրաշքները , երկրորդ խօ-
սած առակաները , երրորդ ըրած վարդապետու-
թիւնները , և չորրորդ երկայնամիտ համբերու-
թիւնը :

410 .

Հ . Յիսուսին առջի ըրած հրաշքն որն եղաւ .

Պ . Ան օրերը հանգիպելով վանա Գալիլեա-
ցոց հարսնիքը , և հոն Աստուածամայրը հրաւի-
րուած ըլլալով , Յիսուս ալ կանչուեցաւ իր աշա-
կերտներովը : Երբոր գինին պակսեցաւ , Աս-
տուածամայրն ըսաւ իրեն՝ թէ “ Գինի չունին ” .
Յիսուս պատասխան տուաւ , , , Ատենս չէ եկած , , :
Բայց Աստուածամայրը փոնալով թէ Յիսուս
իր խօսքը զանց չառներ , ծառաներուն ապրս-
պրրեց որ Յիսուս ինչ որ ըսէ՝ ընեն : Աս հարսնի-
քին տունը վեց թակոյկ կար . Յիսուս հրամայեց
որ ջրով լեցընեն զանոնք ու տաճարապետին տա-
նին : Երբոր համը նայեցաւ տաճարապետը ,
ջգիանալով թէ ուսկից է , ըսաւ փեսային թէ
“ Սովորութիւնը չնս գիտեր որ առաջ աղէկ գի-
նին կը բաժնեն , և երբոր ալ խմած կ'ըլլան , գէշը
կը բերեն . դուն աղէկը սլահեցիր ու վերջը բե-
րիր ” :

Հ . Յիսուս ջուրը գինի ընելէն ետքը ո՞ւր գնաց :

Պ . Կափառնառում քաղաքն եկաւ . անկէ աւ-
քանի մը օրէն զառիկն Երուսաղէմ տաճարը
գնաց , տեսաւ որ կով՝ ոչխար՝ աղաւնի կը ծա-
խէին մէջը , և լուծայափոխներն առուտուր կ'ը-

նէին , խարազան մը շինեց ու զամէկը ծեծելով
գուրս վաճեց , ըսելով թէ “ Իմ հօրս առնն ա-
ռուտուրի տուն մի ընէք ” : Հրեաները նեղացան
թէ Խնչ իրաւունք ունի ասանկ բան ընելու . Յի-
սուս ալ իրենց ըսաւ . “ Քակեցէք առ աաճարը ,
ու ես իրեք օրուան մէջ նորէն շինեմ ” : Հրեա-
ներն ալ ըսին թէ “ Քառասունուվեց տարի քչեց
ասոր շինուածքը , գու Խնչ կը խօսիս ” : Չիմա-
ցան որ ինքն իր մարմնոյն համար կ'ըսէր : Աս
զատկին շատ մարդիկ իրեն հաւատացին , տեսնե-
լով իրեն ըրած հրաշքները . որոնց մէջն էր Նի-
կողեմոսն ալ : Ետքը գէպ 'ի Յորդանան սկսաւ
երթալ , ու իրեն աշկերտներուն հետ մկրտու-
թիւն ընել . և աս բանիս նախանձեցան Յովհան-
նու աշկերտները : Բայց Յովհաննէս անոնց իմա-
ցուց թէ ան է Ճշմարիտ Մեսիան . անոր համար
իրեն աշակերտներն ալ սկսան Յիսուսին ետեէն
երթալ . և Հերովդէսն ալ Յովհաննէս մկրտիչը
բանա գրաւ՝ զինքը խրատելուն համար :

Հ . Յիսուս երբոր լսեց Յովհաննէս մկրտիչին
բռնուիլը , Խնչ ըրաւ .

Պ . Ինքն ալ ան կսզմերը թողուց , նորէն Գա-
լիլեա եկաւ : Ճամբան երբոր Սամարացւոց եր-
կրէն կ'անցնէր , կէս օրուան գէմ հոգնած՝ հորու
մը քով նստաւ որ քիչ մը հանգչի : Ան ատենը Սա-
մարիա քաղքէն կին մը եկաւ ջուր տանելու . Յի-
սուս ալ անոր ձեռքէն խմելու ջուր ուզեց . անկէ
խօսք բացուելով , կինը Յիսուսի հաւտաց , ու
վազեց քաղաքը քարոզեց զինքը : Սամարացիք ալ
եկան զՅիսուս քաղաքը տարին , հաւտացին իրեն
ու աղաչեցին որ երկու օր ալ կենայ քովերին .
և ան ատենը տուած խրատներուն համար սկսան
ըսել , թէ “ Աս է աշխարհքիս Ճշմարիտ փրո-
կիչը ” :

Հ . Յիսուսի երկրորդ հրաշքը մին է .

Պ . Երբոր Սամարիայէն Նազարէթ իր քաղաքը գնաց , ու հոն Հրէից ժողովարանը մտաւ , առաւ որ կարգայ Եսայեայ մարգարէութիւնը . երբ ան խօսքը հանգիպեցաւ որ կ'ըսէ “ Հոգի տեառն 'ի վերայ իմ ” , իր վրայ մեկնեց . ու Հրէից կուրու-
թեանը վրայ խօսեցաւ : Ասոր վրայ Հրեայք ա-
նանկ սրդողեցան , որ բռնեցին քաղքէն գուրս
լեռան գլուխը հանեցին , և անկէ վար ձգել ու
մեռցընել կ'ուզէին . բայց Յիսուս մեջերսէն ելաւ
գնաց Գալիլեա :

Հ . Յիսուսի երրորդ հրաշքը մին է .

Պ . Գալիլեայի մէջ իշխանի մը տղան հիւանդ
ըլլալով , հայրը եկաւ՝ կ'աղաչէր Յիսուսին որ
վափառնաում գայ , իր որդին՝ որ մեռնելու
վրայ է՝ բժշկէ : Երբոր Յիսուս հանգարտ սկսաւ
երթալ , անիկայ կ'արտօրջընէր որ տղան չմեռած
հասնի : Յիսուս դարձաւ ըսաւ իրեն . “ Գնա՛ ,
որդիդ ողջ է ” . մարդն ալ հաւտաց ու ելաւ
գնաց : Ճամբան ծառաները գիմացն ելան՝ աւե-
տիս տալով թէ “ Որդիդ աղէկցաւ ” : Ան ատենը
հարցուց իմացաւ որ Յիսուս՝ Ողջ է , ըսելուն
պէս՝ բժշկուեր է . անոր համար անով տեղով
հաւտաց Յիսուսի : Ետքը Յիսուս ալ վափառ-
նաում գնաց , քարոզելով շատ հիւանդներ ու
գիւհարներ բժշկեց :

Հ . Յիսուսի չորրորդ հրաշքը մին է .

Պ . Անգամ մը Գալիլիա Գեննեսարէթ ծովուն
քով ժողովուրդը խիստ շատ ըլլալուն , հոն որ եր-
կու պարապ ձկնորսի նաւեր կային , մէկը Սիմոն
Պետրոսին , մէկալը Յակոբոսի և Յովհաննու՝
Զերեգէոսին որդւոցը , Յիսուս Պեժորոսին նաւը

մտաւ ու անկէ քարոզ խօսեցաւ : Ետքը Սիմոնին ըսաւ որ քիչ մը բացը ելլէ , ուսկանը ձգէ ձուկի համար . ան ալ ըսաւ թէ “ Վարդապետ՝ աս գիշեր բոլոր աշխատեր ենք՝ բան չենք կրցած բռնել . բայց հիմա քեզի կը հնազանդինք ” : Ետքը երբոր ձգեցին , ձուկին շատութենէն ուսկանը կը պատուտէր թէ որ մեկալ նաւը չօգնէր . ու երկունսն ալ ընկզմելու չափ ձուկով լեցուեցան : Պետրոս ու մեկալնոնք աս տեսնելով երբոր սկսան վախնալ , Յիսուս իրենց սիրտ տուաւ , “ Ասկէ ետքը պիտի մարդիկ որսաք ” , ըսելով : Անոնք ալ ամէն բաներնին թողուցին ու Յիսուսին ետևէն գնացին :

Հ . Յիսուսին հինգերորդ հրաշքը որն է .

Պ . Գալիլեայի ծովէն Գերգեսացւոց երկիրն անցնելու ատեն նաւուն մէջն սկսաւ քնանալ : Յանկարծ սաստիկ այլէկոծութիւն ելաւ . աշակերտները վախցած՝ արթընցուցին , “ Ազատէ մեզ ” , ըսելով : Յիսուս ալ արթընցաւ “ Թերահաւատներ՝ ըսաւ , ինչո՞ւ այդչափ կը վախե՞ք ” : Ետքը ծովուն “ Դադրէ ” , ըսաւ , մեկէն հանդարտեցաւ : Ամէնքն սկսան զարմանալ թէ “ Աս ո՞վ է որ ծովուն կը հրամմէ ” , :

Հ . Յիսուսի վեցերորդ հրաշքը որն է .

Պ . Գերգեսացւոց երկիրը հասածին պէս՝ գերեզմանէն երկու կատղած մերկ գիւհահարներ դիմացն ելան ու կը կանչուըռտէին . “ Յիսուս որդի Աստուծոյ , ինչո՞ւ զմեզ կը տանջես ” : Վասն զի Յիսուս կը հրամմէր որ ելլեն սատանաներն ան մարդիկներէն : Անուննին որ հարցուց , “ Լեգէոն է ” , ըսին . ետքը Յիսուսի ազաչեցին որ զլրենք գժոխք չխրկէ , հապա հրաման տայ որ ան կողմերը արծող խողերուն փորը մտնեն : Հրամայելուն պէս գնացին . ու խողերն որ երկու հազարի չափ կային՝ գիւհահարեցան ու վազելով

ծողը Թափեցան՝ խղզուեցան : Պահապանները փախան գնացին քաղաքը պատմեցին . քաղաքացիք ալ եկան տեսան , ու վախնալով Յիսուսի աղաչեցին որ ելլէ երթայ : Դիւահարներուն մէկը կ'ուզէր Յիսուսի հետ երթալ . բայց Յիսուս՝ «Տունդ դարձիր , ըսաւ , ու պատմէ Աստուծոյ ոչորմութիւնը » :

112 .

և

Հ . Յիսուսի եօթներորդ հրաշքը ո՞րն է .

Պ . Գերգեսացւոց դիւահարները բժշկելէն ետեւ Կափառնաում գնաց . և երբոր տան մը մէջ կը քարոզէր , անգամալոյծ մը բերին , տեսան որ այնչափ բազմութենէն չեն կրնար ներս խոթել , տանը ծածքը բախեցին ու անկէ անգամալոյծը Յիսուսի առջևն իջուցին : Յիսուս տեսնելով ասոնց հաւատքը . « Որդեակ , ըսաւ անգամալուծին , Թողութիւն ըլլայ մեզքերուդ » : Հոն գրանուած կարգացողներն սկսան դատել Յիսուսը « Հայհոյութիւն ըրաւ » ըսելով : Յիսուս ալ ասոնց միտքն իմախալով , հարցուց իրենց . « Ո՞րը գիւրին է , մեզքերուդ Թողութիւն ըլլայ ըսելը , թէ ելլի մահի՞ճդ ա՞ռ ու գնա՞ ըսելը » : Ետքը դարձաւ հիւանդին « Ելլի , ըսաւ , ա՞ռ մահի՞ճդ ու տուն գնա » : Անգամալոյծը մէկէն ելաւ , շալկեց մահի՞ճն ու տուն գնաց : Ասով իմացնել ուզեց որ անգամալոյծ բժշկողը Թողութիւն ալ կրնայ տալ : Ամէնքն ալ զարմացան մնացին :

Հ . Յիսուս ամէն օր կերակուրն ո՞ր կ'ուտէր .

Պ . Ուր որ հանգիւղէր : Անգամ մըն ալ մաքսատան առջևէն անցնելու տեսն , տեսաւ Մատթէոս մաքսաւորը , « Եկո՞ , ըսաւ , ետեւս » , ան ալ մէկէն ելաւ գնաց : Ետքը Մատթէոս իր տունը Յիսուսին փառաւոր սեղան ըրաւ , ուր որ ուրիշ

մաքսաւորներ ալ կանչուած էին : Փարիսեցիներն ու կարգացողները երբոր լսեցին , սկսան գայթակղել : Յիսուս ալ պատասխան տուաւ թէ , “ Բժիշկը հիւանդներուն համար է , ես ալ մեղաւորներուն համար եկեր եմ ” :

Հ . Յիսուսի ու թերթրգ և իններորդ հրաշքները որո՞նք են .

Պ . Յայրոս Հրէից իշխանն եկաւ , Յիսուսի ոտքն ինկաւ , ու իր մէկ հատիկ տասնուերկու տարուան ազլկանը համար կ'ազաչէր որ շուտով գայ՝ ձեռքը վրան գնէ՝ ու բժշկէ , որ մեռնելու վրայ էր : Յիսուս մեկէն ճամբայ ելաւ . երթալու ասեն տեւատես կին մը որ տասնուերկու տարի բոլոր ունեցածը բժիշկներու տալով՝ օգուտ մը չէր տեսած , եկաւ գաղտուկ Յիսուսի լաթերուն դպաւ ու շուտ մը բժշկուեցաւ : Յիսուս գարձաւ հարցոց թէ “ Ո՞վ ինձի գպաւ ” : Աշակերտներն սկսան զարմանալով ըսել թէ “ Բազմու թիւնը քեզ կը նեղէ ” . Յիսուս նորէն չորս դին կը նայէր : Կինը տեսաւ որ չժածկուի , վախնալով Յիսուսի ոտքն ինկաւ ու պատմեց . Յիսուս ալ իրեն սիրտ տուաւ ու ճամբեց : Անգիէն Յայրոսի տնէն մարգիկ հասան ըսին թէ “ Ազլիկ մեռաւ , վարգապետը մի աշխատչորներ ” : Յիսուս Յայրոսին “ Դու մի վախեր , ըտաւ . միայն հաւատան ” : Երբոր տունը հասան , լաղիաններն ու գոռում գոչումը տեսնելով : “ Ի՞նչ շփոթեր էք , ըսաւ . ազլիկը մեռած չէ , քուն է ” : Անոնք աս խօսքիս վրայ սկսան խնտալ : Յիսուս միայն իրէք աշակերտներն ու ծնողքը հետն առած՝ գնաց ազլկանը ձեռքը բռնեց , “ Ելի ” , ըտաւ . մէկէն ելաւ ազլիկը : Յիսուս հրամայեց ծնողացն որ կերակուր տան որ ուտէ :

Հ . Յիսուսի տասներորդ հրաշքը որն է .

Պ . Զատիկի տօնին Յիսուս Երուսաղէմ՝ որ

գնաց, հոն Պրոպագանդիս կամ Բեթհեզգա աւազանին քովը շատ հիւանդներ կը սպասէին որ տարին անգամ մը երբոր հրեշտակ Աստուծոյ իջնայ ջուրը խառնէ, իրենք մէջը նետագին . և ով որ ամենէն առաջ կ'իյնար, ան միայն կը բժշկուէր : Մէկը կար որ երեսունեութը ասրուրնէ վեր անջրին քով կը սպասէր . Յիսուս հարցուց իրեն թէ « Կ'ուզես ողջըննալ », : Ան ալ ըսաւ . « Տէր, զիս աւազանը ձգող մը չունիմ », : Պատասխան տուաւ Յիսուս . « Ելի, մահիճդ ան ու գնա », : Ան ալ մահիճը շալկեց ու գնաց : Հրեաներն սկսան սրբդողիլ թէ ինչու շարաթ օր մահիճը վերցուցեր կը տանի : Պատասխան տուաւ թէ « Իս բժշկոյն ըսաւ ինձի », : Անոնք հարցուցին թէ « Ո՞վ է անիկայ », . բժշկուողը չէր գիտեր : Ետքը տաճարին մէջը Յիսուս իրեն հանդիպեցաւ ու ըսաւ . « Մէյմըն ալ մեզք մի ըներ որ աչ գէշ հիւանդութիւն չգայ վրագ », : Մարդը գնաց Հրեաներուն պատմեց թէ Յիսուս էր զինքը բժշկողը : Անոր համար Հրեաներն ալ սկսան Յիսուսը հաւատնել : Յիսուս փախչելու տեղը՝ իրենց սկսաւ իմացընել թէ ինքն Որդի Աստուծոյ է . անով աւելի կատաղեցան Հրեաներն ու զինքը մեռցընել կ'ուզէին :

Հ . Յիսուսի մտատաններորդ հրաշքը որն է .

Պ . Շարաթ օր մը արտերուն մէջէն կ'անցնէր . աշակերտներն անօթեցած՝ ցորենի հասկեր փրցընելով փերնուն մէջը կը շփէին ու կ'ուտէին : Երբոր Փարիսեցիքն իմանալով նեղացան, Յիսուս Դաւիթ մարգարէին Առաջաւորաց հացէն ուտելուն ու քահանաներուն շարաթ չպահելուն օրինակներովը զիրենք պապանձեցուց : Բայց մէկալ շարաթը Յիսուս ժողովարանին մէջ քարոզելու տանն՝ փարիսեցիք չար մտքով հարցուցին իրեն թէ « Շարաթ օր բժշկութիւն ընել կ'ըլլայ », :

Հոն աջ ձեռքը չորցած մարդ մը կար . Յիսուս տռջը կանչեց զինքն ու Փարիսեցւոց հարցուց թէ “ Շարաթ օրը բարիք ընելն աղէկ է՝ թէ չարիք . թէ որ ոչխար մը շարաթ օր փոսն իյնայ , չէք հաներ . ուրեմն շարաթ օրը մարդ բժշկել ալ կ'ըլլայ ” : Ետքը ան մարդուն “ Ձեռքդ երկրնցնու ” ըսաւ . ան ալ երկրնցուց ու բժշկուեցաւ :

Հ . Յիսուսի երկոտասաներորդ հրաշքը ճիշդ է .

Պ . Անգամ մըն ալ Յիսուս շարաթ օր ժողովարանին մէջ կիւն մը բժշկեց՝ ձեռքը վրան զնելով , որ տասնևութը տարի սատանայէն բռնուած՝ մէջքը ծցած մնացեր էր : Ան ատենը ժողովարանին գլխաւորը սրգողեցաւ ժողովուրդեան , ըսելով . “ Շարաթը վեց օր բանի օր է . ան օրերն եկէք բժշկուեցէք , չէ թէ շարաթ օր ” : Յիսուս պատասխան տուաւ թէ “ Շարաթ օր անասունը կ'արձրկէք . հասցաւ Աբրահամու զաւակն որ տասնևութը տարի սատանայէն կապուած էր , պէտք չէր արձակել շարաթ օրը ” :

Հ . Ով որ ուզէր կրնար Յիսուսի աշակերտ ըլլալ .

Պ . Թէպէտ ամէն ուզող կրնար Յիսուսի ետեէն երթալ , բայց ինքն անոնցմէ ընտրեց տասնուերկու հոգի ու Աւաքեալ անուանեց . որոնց անունը՝ Սիմոն , որ Յիսուս՝ Պետրոս անուանեց . Յակովբոս և Յովհաննէս՝ Չերեզեայ որդիքը , որ Բանբերեգէս անուանեց՝ այսինքն Որդիք որոաման . Անգրէաս՝ Պետրոսին եղբայրը , Փիլիպպոս , Բարթուղիմէոս , Մատթէոս մաքսաւորը . Թովմաս , Յակորոս Ալփէոսի որդին . Թագէոս , որ Յուդա ալ կ'ըսուէր . Սիմոն կանանացի կամ՝ Նախանձայոյղ , Յուդա խկարիտովտացի : Ասոնցմէ զատ եօթանասուն ալ աշակերտ ընտրեց : Ետև Յիսուս իրենց խրատ տուաւ , և ինը երանութիւնը իրենց ըսաւ :

Հ. Յիսուսի երեքնասաներորդ հրաշքը որն է .

9. Երբոր առաքեալներն ընտրելէն ետքը լմըն ցուց ժողովրդեան առևած խրատներն՝ ու լեռնէն վար իջաւ , բորոտ մը եկաւ , երկրպագութիւն ընելով կ'ըսէր . “ Տէր , թէ որ կամիս , կարող ես զիս բժշկել , ” : Յիսուս ալ՝ “ Կ'ուզեմ ” , ըսելուն պէ՛՛ս՝ բժշկուեցաւ : Ապստրեց իրեն Յիսուս որ մարդու չքսած՝ երթայ օրէնքին ապստրած կարգերը կատարէ :

Հ. Յիսուսի ժԴ հրաշքը որն է .

9. Յիսուս Կափառնաու՛մ գնաց . հոն հարիւրապետին սիրական ծառան մեանելու վրայ էր . բայց ինքն այլազգի ըլլալով , չհամարձակեցաւ Յիսուսին գալու ազաշելու . անոր համար մարդ խրկեց : Յիսուս ելաւ որ տունը երթայ . հարիւրապետը նորէն խրկեց ազաշեց որ չաշխատի չգայ : Բայց երբոր մօտեցաւ , ան ատենը վազեց առջէն ելաւ , “ Արժանի չեմ որ իմ տունս մտնես , ըսաւ . հապա մէկ խօսքդ հերիք է բժշկելու ” : Յիսուս դարձաւ՝ ժողովրդեան ըսու . “ Իրաւ կ'ըսեմ որ Իսրայէլացւոց մէջ ասանկ հաւատք չեմ տեսած ” : Ետքը հարիւրապետին “ Գնա , հաւատացածիդ պէս ըլլայ ” ըսաւ : Ասանկով հիւանդը բժշկուեցաւ :

9 Հ. Յիսուսի ժԵ հրաշքը որն է .

9. Յիսուս աշակերտներովը Նային երթալու ատեն՝ գրանը քով տեսնեն որ որբաւրի կնկան մը մէկ հատիկ տղան մեռեր էր , կը տանէին : Յիսուսի գու՛՛ծը շարժեցաւ , գնաց դագաղին մօտ , ըսաւ մեռելին . “ Արդեակ ” : Ըուտ մը մեռելն ելաւ նստաւ ու խօսիլ սկսաւ :

Աս Յիսուսի ըրած հրաշքներուն ձայնը ամէն տեղ տարածուեցաւ : Յովհաննէս մկրտչին ալ բան տին մէջը պատմեցին . ան ալ իր աշակերտներէն երկուքը խրկեց Յիսուսի հարցընելու թէ “ Դուն գալու Մեսիանն ես ” : Յիսուս անոնց առջին ամէն տեսակ բժշկութիւններ ընելով, ապապքեց որ երթան Յովհաննէս մկրտչին պատմին : Ետքը Յիսուս ժողովդեան առջև Յովհաննէս մկրտիչը գովեց, ու զայն տուաւ Հրէից որ անոր քարոզութեամբը չգարձան :

Հ . Յիսուսի քարոզութեան ատեն առջի խօսած առակը որն է .

Պ . Օր մը Սիմոն Փարիսեցին՝ Յիսուսը հացի հրամցուց : Մեղաւոր կին մը իմանալով որ Յիսուս հան է, եկաւ սոքն ինկաւ, կուշար ու արցունքով սառւելները կը թրջէր, մազերովն ալ կը սրբէր, և ոտուելները համբուրելով, աչիւ եզով կ'օծէր : Սիմոնն սկսաւ կասկածի երթալ թէ Յիսուսը կնոջն ո՞վ ըլլալը չգիտէր, մարդարե չէ : Յիսուս անոր միտքն իմանալով, “ Սիմոն՝ ըսաւ, մարդու մը երկու հողի պարտք ունէին . մէկը հինգ հարիւր դահեկան, մէկալը յիսուն . պարտքին տէրը երկուքին ալ թողուց . հիմա աս երկուքէն ո՞րն աւելի կը սիրէ պարտքին տէրը ” : Սիմոնն ըսաւ . “ Որն որ շատ պարտք ունէր ” : Յիսուս ալ իրեն պատասխանեց . “ Ես քու տունդ եկայ, դուն ջրով ալ չջուացիր սոքս . աս կինն արցունքովը թրջեց ու մազերովը սրբեց . դուն ինձի համբոյր մը չտուիր, ասիկայ ոտուելներս համբուրելէն չգադրիր . եզով գլուխս չօծեցիր, աս անոյք եզով օծեց : Ուստի իս շատ սիրելուն համար թողութիւն տուի իր շատ մեղքերուն ” : Դարձաւ կնկանն ալ ըսաւ . “ Հաւատքդ քեզ փրկեց . գնա՛ ուրախացիր ” :

Հ . Յիսուսի երկրորդ առական ինչ էր .

Պ . Քաղքէ քաղաք պտրտելով՝ ժողովրդեան խրատ խօսելու ատեն , “ Սերմանացանին մէկը , ըսաւ , իր արտն որ կը ցանէր , ան հունտերէն որը ճամբու վրայ իյնալով թռչունները կերան . որն ապառաժ տեղուանք ինկած՝ առանց արմատի տաքէն չորցան . որն ալ փշերու մէջն՝ խղճուած մնացին պտուղ չտուին : Բայց աղէկ տեղ ինկած . ներն առատ պտուղ տուին , մէկին տեղ երեսուն կամ զատթառն կամ հարիւր , , : Աս առակս ետքը աշակերտներուն մեկնեց , թէ “ Հունտերը Աստուծոյ խօսքերն են , ու ցանած տեղուանքը մարդկանց սիրտն է . աղէկ սիրտ ունեցողը սիրով կ'ընդունի ու համբերութեամբ առատ պտուղ կուտայ , , :

Հ . Յովհաննէս մկրտիչ որչափ ատեն բանաբ կեցաւ .

Պ . Երկու տարիի չափ . և թէպէտ Հերովդէս կ'ուզէր զինքն սպաննել , ձանձրացած անոր խրատներէն , բայց դիտնալով թէ անիկայ սուրբ մարդ է , կը քաշուէր : Իսկ երբոր իր ծննդեան օրն իշխաններուն սեղան ըրաւ , ու առջեմին Հերովդիայի ազջիկը խաղաց , Հերովդէս այնչափ հաւնեցաւ՝ որ երգում ըրաւ տալու անոր ինչուան նաե իր թագաւորութեան կէտը : Ազջիկն իր մերմին խրատուած՝ Յովհաննէս մկրտչին գլուխն ուզեց : Հերովդէսի գժարն եկաւ . բայց չէ ըսելու ամբնալով , խրկեց գլուխը կարել ըսել տուաւ : Ետքը իր աշակերտները մարմինը թաղեցին , ու եկան Յիսուսի պատմեցին :

Հ . Յիսուսի ժի , հրաշքը որն եղաւ .

Գ. Գիտնալով թէ Հերովդէս իր ետեկն ալ ինկեր կը հարցընէ, ելաւ անոր իշխանութեան տեղէն նաւով գէպ 'ի Բեթսայիգա գնաց. ժողովուրդն իմացան, ետեկն գնացին. ինքն ալ անապատ լեռ մը ելաւ, քարոզ կուտար ու բժշկութիւններ կ'ընէր: Հոն իրիկուն որ եղաւ, աշակերաներն սկսան ըսել թէ հրաման ապ ժողովրդեանն որ երթան կերակուր ուտեն: Յիսուս « Անոնց ուտելիքը դուք տուէք », ըսաւ: Անգրէաս ալ ըսաւ թէ « Հոս մանչ մը կայ, հինգ հաց ու երկու ձուկ ունի, բայց ան որո՞ւ կը բաւէ », Գիլիլայոս ալ ըսաւ թէ « Անոնց երկու հարիւր գահեկանի հաց պէտք է », Յիսուս հրամայեց որ ժողովուրդը ասդին անդին խոտերուն վրայ նստեցընեն. և ան հինգ հացը՝ երկու ձուկն օրհնելով ու բաժնելով, հինգ հազարի շափ մարդիկը կշտացան. ետքը հտորուանքն ալ ժողովել տուաւ, տասնուերկու սակառի ելաւ, խել մըն ալ ձուկ: Ասով ժողովուրդը վրան այնչափ սէր ձգեցին որ մէջերնին խորհուրդ ըրին զինքը թագաւոր դնելու:

Հ. Յիսուսի ԺԷ և ԺԸ հրաշքը որն է.

Գ. Երբոր հացին շտացընելու հրաշքն ըրաւ ու ժողովուրդն արձակեց, ինքը լեռը քաշուեցաւ ու աշակերտներուն ըզաւ որ նաւով երթան, ինքն ալ ետեկն կուգայ: Երբոր կէս ճամբան հասան, գիշերն ալ կոխեց, սկսաւ սառտիկ ալէկոծութիւն. ան վախին մէջ մէյմալ տեսնեն որ ծովմէն վրայէն մէկը կուգայ, սկսան կանչուըտել: Ան ասան Յիսուս « Մի՛ վախէք, ըսաւ, ես եմ », Գեորոս, « Եթէ դուն ես, ըսաւ հրամայէ որ քովք գամ », Յիսուս « Եկո՛՛ ըսաւ. Գեորոս իջաւ ու ծովուն վրայէն երբոր կը քալէր, յանկարծ ընկզմելու պէս եղաւ և սկըսաւ Յիսուսը կանչել. Յիսուս ալ ձեռքէն բռնեց

ու « Թերահաւատ , ըսաւ , ինչո՞ւ տարակուսեցար » : Ետքը երբոր ինքը նաւը մտաւ , ծովը հանգարտեցաւ , ու շուտ մը ցամաքը հասան . ան ատեն ամէնքն ըսին , « Յիրաւի դուն որդի Աստուծոյ ես » : Ուրիշ անգամ մըն ալ անապատին մէջ իրէք օր քարոզ տալէն ետև ժողովրդեան վրայ գուժը շարժեցաւ , ու աշակերտացը քով գըտնուած եօթը հացօվն ու քիչ մը ձուկովը՝ չորս հազար հոգի կշտացուց , և եօթը զամբիղ կտրուանք ալ աւելցաւ :

113 .

Հ . Յիսուսին ժԹ հրաշքը ո՞րն է .

Պ . Անգամ մը Տիւրոս ու Սիգոն այլապէս քաղքըներուն կողմերը կանգ . Քանանացի կին մը հանդիպեցաւ , սկսաւ կանչել . « Տէր որդի Դաւթի՛ ողորմէ՛ ինձի » : Յիսուս պատասխան չտուաւ . աշակերտները աղաչեցին որ ճամբէ ան կինը . Յիսուս ալ ըսաւ . « Ես Իսրայէլացւոց կորսուած ոչխարներուն համար խրկուած եմ » : Կինը ինկաւ Յիսուսի ոտքը , կ'աղաղակէր . « Տէր՝ օգնէ » . Յիսուս « Թող , ըսաւ , չիվայլեր տղոցն առջևի հացը շներու ապ : — Տէր , ըսաւ կինը , շներն ալ տիրոջը սեղանին փշըանքները կ'ուտեն » : Ան ատեն Յիսուս « Ո՛վ կին , ըսաւ , հաւատքդ մեծ է , ուզածդ ըլլայ » . մէկէն անոր դիւահար աղջիկը բժշկուեցաւ :

Հ . Յիսուսի ն ու ինչ հրաշքը ո՞րն է .

Պ . Առջևը բերին մէկ խուլ ու համր մարդ մը . Յիսուս բժշկեց ու ապաստեց որ մարդու ջրսէ . բայց որչափ որ կ'ապաստէր , ճար չէր ըլլար , կը պատմէին : Ետքը երբոր Բեթսայիդա եկաւ , առջևը կոյր մը բերին , որ բժշկեց :

Հ. Առաքեալներն ինչ կարծիք ունէին Յիսուսի աստուածութեանը վրայ .

Պ. Պաղեստինի մէջ կեսարիայի քովի քաղաքները պարտելու ատեննին Յիսուս հարցոց առաքելոց թէ “ Ժողովուրդը ո՞վ կը կարծեն զիս ” . պատասխան տուին թէ “ Որը Յովհաննէս Մկրտիչն է կ'ըսեն , որը Եղիան , որը Երեմիան , կամ ուրիշ մարգարէներէն մէկը : — Դուք ինչ կարծիքի վրայ էք ” ըսաւ Յիսուս : Ան ատենը մէկէն պատասխանեց Պետրոս . « Դու ես Քրիստոս Աստուծոյ որդին ” : Յիսուս ալ ան ատեն երանի՛ տալով Պետրոսի ըսաւ . « Իմ Եկեղեցիս քու վրագ պիտի շինեմ որ հիմանը քարն էս , ու դժոխքէն ալ չյաղթուիս . արքայութեան բանալիքն ալ քեզի կուտամ ” : Անկէ ետքն սկսաւ պատմել անոնց Յիսուս իր քաշելու չարչարանքները :

Հ. Յիսուս քարոզութեան ատեն իր աստուածութիւնն ալ յայտնի նշանով մը շերեցոց .

Պ. Քարոզութեան երրորդ տարին Պետրոս՝ Յակոբոս ու Յովհաննէս առաքեալները հետն առած՝ Թափոր լեռն ելաւ : Հոն Յիսուսի կերպարանքը բոլորովին փոխուեցաւ , երեսն արեւու պէս ու հագուստը ձիւնի պէս ճերմակ փայլուն : Մովսէս ու Եղիան ալ երեցան ու Յիսուսի հետ խօսեցան իր չարչարանացն ու մահուանը վրայ . իսկ առաքեալները զարմացած կը նայէին : Երբոր Մովսէս ու Եղիա գնացին , Պետրոս սկսաւ Յիսուսի աղաչել որ հոն մնան : Ան ատենը լուսաւոր ամպ մը ծածկեց զիրենք , ու մէջէն ասանկ ձայն մը եկաւ թէ « Աս իմ սիրական որդիս է , իրեն մօտիկ ըրէք ” : Առաքեալները վախցան , երեսի վրայ ինկան . Յիսուս զիրենք ոտք հանեց ու ապապրեց որ չպատմեն ուրիշի՛ ինչուան իր յարութիւնը :

Հ. Յիսուսի ի՞նչ հրաշքը ո՞րն է .

Պ . Երբոր լեռնէն վար իջան , տեսան բազմու-
թիւն աշակերտներուն քով ժողովուած . և անոնց-
մէ մէկը Յիսուսի առջևն ինկաւ , “ Մէկ հատիկ
տղաս , ըսաւ , գիււահարեր է , աշակերտներու գ-
բերի , չկրցան գեւը հանել , ” : Յիսուս սրգողելով
ագջեր բերել տուաւ . գիււահարն սկսաւ կատողել :
Յիսուս ըսաւ . “ Պիղծ սատանայ , ելի , ” : Ան-
տան տղան սաստիկ ասնջուելով ինկաւ , անանկ
որ ամէնքը մեռաւ ըսին : Յիսուս ձեռքէն բռնեց
վերցուց ու ողջ առողջ հօրը տուաւ : Ետքը աշա-
կերտներն առանձին Յիսուսի հարցուցին թէ
“ Մենք ինչմը չկրցանք բժշկել , ” . Յիսուս ալ
ըսաւ . “ Հաւատք չունենալնուդ համար . թէ
որ մանանեիի չափ հաւատք ունենաք ու լեռանը
փոխուէ ըսէք , տեղէն կը փոխուի : Աս ալ գիտ-
նաք որ աս տեսակ գեւը միայն պաքով ու աղօթքով
կ'ելլէ , ” :

Հ . Յիսուս անբուժեան տուրք կուտանր .

Պ . Ինչպէս ուրիշ բաները հասարակ մարգու-
մը պէս կ'ընէր , ասանկ տուրք ալ կուտար : Եւ
անգամ մը երբոր Պետրոսի հարցուցին թէ “ Յի-
սուս աս ասրուան տուրքը չմտար , ” Պետրոս
“ Ազատայ , ” ըսաւ . ու տունն որ մտաւ , Յիսուս
Պետրոսի հարցուց թէ “ Թագաւորներն իրենց
զաւկրներէն կ'առնեն տուրքը թէ օտարներէն , ” .
Պետրոս ըսաւ . “ Օտարներէն , ” : Յիսուս պա-
տասխանեց . “ Աւրեմն ազատ են որդիքը . բայց
ղերներ չգայթակղեցրնելու համար , գնա՛ ծովէն
ձուկ բռնելու . և առջի բանած ձկանդ բերանը
բաց ու մէջէն սատեր մը կը գտնաս , ա՛ռ և իմ ու-
րու անդ տուր , ” . Պետրոս ալ անանկ բրաւ :

Հ . Յիսուսի աշակերտներուն տուած խրատ-
ներուն մէջ գլխաւորը սրն է .

Պ . Խոնարհութիւնն է : Անգամ մը Ճամբան եր-
թալու ատեն աշակերտներուն մէջ խօսք եղաւ

Թէ Յիսուս երբոր Թագաւորէ , իրենցմէ ո՞վ մեծ պիտի ըլլայ : Ետքը Յիսուս հարցուց Թէ ճամբան ի՞նչ կը խօսէին : Երբոր լսեց իրենցմէ , ըսաւ . « Մեծ ըլլաւ ուզողը պզտիկ պիտի ըլլայ » : Պզտի տղայ մըն ալ առաւ գիրկն ու ըսաւ . « Թէ որ առտողուն պէս խոնարհ ու անմեղ չըլլաք , արքայութիւն չէք երթար » : Ուրիշ անգամ մըն ալ Յիսուսի առջևը մանր տղայք բերին որ օրհնէ . ու երբոր աշակերտները Թող չէին տար որ Յիսուսի նեղութիւն ջըլլայ , Յիսուս՝ « Թողէք որ դան , ըսաւ . արքայութիւնը ատանկ պզտիկներունն է » . ու զանոնք գիրկն առաւ , օրհնեց :

116 .

Հ . Յիսուսի ըսած երրորդ առակն ի՞նչ է .

Պ . Անգամ մը եղբայրսիրութեան վրայ խրատ տալով ըսաւ . « Թէ որ եօթն անգամ եղբայրդ քեզի գէմ ընէ ու մեզայ ըսէ , իրեն Թողութիւն տաս » : Պետոս ասոր վրայ տարակուսելով հարցուց Թէ « Միայն եօթն անգամ » : Յիսուս աս ըսաւ Թէ « Եօթանասուն անգամ եօթը » . այսինքն միշտ : Ետքը առակով մըն ալ իմացուց . « Թագաւոր մը քննեց , ըսաւ , Թէ ծառաներն իրեն ի՞նչ պարտք ունին . ու մէկուն պարտքը գտաւ տասը հազար քանքար : Ապապրեց որ զինքը տնով տեղով ծախեն որ պարտքը վճարուի : Ծառան Թագաւորին ոտքն ինկաւ , կ'աղաչէր որ իրեն ատեն տայ . Թագաւորին ալ գութը շարժեցաւ , ու բոլոր պարտքէն ազատ ըրաւ զինքը : Ատ ծառան ուրիշէ մը միայն հարիւր գահեկան առնելիք ունէր . ելաւ գնաց , սկսաւ ուզել . ան տլ աղաչեց իրեն որ քիչ մը համբերէ : Անիկայ

“ Չէ, կ'ըսէր, չըլլար », բռնեց բանա դնել տուաւ : Ուրիշ ծառաները խղճացին ան մարդուն վրայ, դնացին Թագաւորին ըսին : Ան ատեն Թագաւորը կանչեց զանիկայ, “ Չար ծառայ, ըսաւ, քեզի աղաչելուդ համար տասը հազար քանքնոր պարտքդ Թողուցի . պէտք չէր որ դուն ալ հարիւր դահեկան առնեիքդ Թողուիր . ուտաի զինքն ալ կապեցէք, ըսաւ, ինչուան որ բոլորը հատուցանէ, » :

Հ . Յիսուսի ըսած չորրորդ առակն ի՞նչ է :

Գ . Օր մը օրինաց վարդապետ մը հարցուց Յիսուսի Թէ “ Ի՞նչպէս կ'երթըցուի արքայաւթիւն, » : Յիսուս “ Պատուիրանքները գիտնա, ըսաւ, զանոնք պահէ, » : Ան ալ պատասխան տուաւ Թէ “ Պատուիրանքին մէջ ընկերդ սիրէ կ'ըսէ . իմ ընկերս ո՞վ է : — Մտիկ ըրէ, ըսաւ Յիսուս . Մարդ մը Երուսաղեմէն Երիքով երթալու ատեն աւազակները զարկին . անոր ինկած տեղէն քահանայ մը անցաւ, ետքը Ղևտացի մըն ալ անցաւ, ամենին օգնուածիւն մը չըրին . ետէէն Սամարացի մը հանդիպեցաւ, մէկէն վերուց, վերքերը կապեց, իր ձիուն վրայ դրած՝ տարաւ պանդոկ մը յանձնեց . երկու դահեկան ալ տուաւ պանդոկապետին որ հոգայ զինքը . և ըսաւ Թէ դարձած ատենս ի՞նչ ստակ ալ որ երթայ՝ կը վճարեմ : Գնա՛ ըսաւ Յիսուս, դուն ալ ան Սամարացիին պէս ըրէ, » :

Հ . Յիսուսի ի՞նչ հրաշքը ո՞րն է .

Գ . Երբոր Յիսուս Գալիլեայի ու Սամարիայի մէջ տեղէն կ'անցնէր, տասը բորոտ հեռուէն սկսան կանչել Թէ “ Յիսուս, ողորմէ՛ մեզի, » : Յիսուս պատասխանեց . “ Գնացէք, ձեզ քահանաներուն ցըցուցէք, » . անոնք ալ բժշկուած գնացին : Ետքը անոնցմէ մէկն որ Սամարացի էր՝ եկաւ շնորհակալ եղաւ . Յիսուս զարմանալով հարցուց .

«Մէկպնտնք չթշկուեցան որ չեկան փառք տալու Աստուծոյ», ու գարձաւ Սամարացիին ըսաւ :
«Գնա՛, քու հաւատքդ քեզ փրկեց» :

Հ. Յիսուսի աշակերտները միշտ իրեն հետ կը պարտէին .

Գ. Երբեմն առանձին ալ կը խրկէր քարոզութիւն ընելու . անգամ մըն ալ երկերկու խրկեց զատ , որ երբոր գարձան , սկսան ուրախութեամբ ըսել Յիսուսի թէ «Տէր , քու անունդ որ կուտանք , ստատաններն ալ կը հնազանդին» : Յիսուս ալ պատասխան տուաւ . «Դուք անոր վրայ ուրախացէք որ անուննիդ երկինքը գրուած է» :

117 .

Հ. Յիսուսին սովորական կերակուրն ի՞նչ էր .

Գ. Եղած տեղը ինչ որ գտնուէր՝ ան կ'ուտէր . թէ որ շատ բաներ պատրաստէին՝ չէր արդիւլեր . և թէ որ իրեն հարցընէին , քիչը հերիք է կ'ըսէր : Ինչպէս անգամ մը Բեթանիա գեղը Մարթա աւ Մարիամ Ղազարու քոյրերուն տունը գնաց : Մարթան կերակուրներ պատրաստել սկսաւ , ու Մարիամ Յիսուսի քովն եկաւ , խօսածը մտիկ կ'ընէր : Մարթան եկաւ Յիսուսի ըսաւ թէ «Մարիամն ինձի չօգնէր որ մէկտեղ լմնցընենք ու ես ալ գամ մտիկ ընեմ» : Յիսուս «Մարթա , ըսաւ , գիտցիր որ պարապ տեղը կ'աշխատես , մեզի քիչ մը բան կ'օգտէ . Մարիամին խրատ մտիկ ընելն ալ աղէկ է» :

Հ. Յիսուսի ի՞նչ հրաշքը ո՞րն է .

Գ. Շաբաթ օր մը Երուսաղեմի Ճամբան կոյր մօլորացկանի մը հանգիպեցաւ . աշակերտները հարցուցին թէ «Ասոր կուրութիւնը ի՞ր մեղքին

պատիժն է թէ ծնողացը ,, : Յիսուս ալ ըսաւ թէ
“ Մէկունն ալ չէ ,, : Ետքը Յիսուս գետինը
Թքաւ , անով կաւ շինեց , կուրին աչուըններուն
քսեց ու հրամայեց որ Սելովամի ազգիւրն երթայ
լուացուի : Ասանկով կոյրը բժշկուեցաւ : Ճան-
չւորները տեսնելով , զարմացան , ու կը տարակու-
սէին թէ արդեօք ա՛ն է : Փարիսեցիք երբոր իմա-
ցան որ շաբաթ օրը բժշկեց , սկսան կուրին ըսել
թէ “ Ան մեղաւոր մարդ է ,, : Կոյրն ալ կ'ըսէր .
“ Թէ որ Աստուծմէ չըլլար անիկայ , չէր կրնար
կոյր ծնած մարդ մը բժշկել ,, : Փարիսեցիք բար-
կացան վրան ու վաւտեցին : Ետքը Յիսուս անոր
հանդիպեցաւ , զինքն անոր ճանչցուց , ան ալ
Յիսուսի երկրպագութիւն ըրաւ :

Հ . Ինչո՞ւ Հրեայք Յիսուսի չէին հաւտար .

Պ . Նախանձոտ ու չարասիրտ ըլլալնուն հա-
մար : Անգամ մը տաճարին սրահին մէջ “ Թէ որ
մեսիան ես , կ'ըսէին Յիսուսի , յայտնէ մեզի ,, .
Յիսուս ալ պատասխան տուաւ , թէ “ Ես յայտ-
ներ եմ , բայց դուք չէք ուզեր իմանալ , որովհետեւ
իմ ոչխարներէս չէք . վասն զի ես ու իմ հայրս
մէկ ենք ,, : Հրեաները մէկէն զինքը քարկոծել ու
զեցին . Յիսուս տեսնելով որ խօսք չեն հասկը-
նար , մէջերնէն հեռացաւ :

Հ . Յիսուսին հինգերորդ ու վեցերորդ խօսած
առակն ի՞նչ է .

Պ . Որովհետեւ Հրեայք խիստ կը նեղանային որ
Յիսուս ցած մարդիկներուն հետ կը վարուէր ,
Յիսուս ալ անոնց ըսաւ . “ Մարդ մը որ հարիւր
ոչխարներէն մէկը կորսուցընէ , ան իննսուունսինը
կը թողու , ու մէկ կորսուածին ետեւէն կ'երթայ .
և թէ որ գանայ , կ'ուրախանայ ,, : Ասոր ետեւէն
անառակին պատմութիւնն ալ ըսաւ :

Հ . Անառակին պատմութիւնը ի՞նչպէս է .

Պ . Մարդ մը երկու որդի ունէր . օր մը պղզ-

տիկ տղան հօրմէն ուղեց՝ առաւ իրեն ինկած ժա-
ռանգութիւնը, գնաց հեռու քաղաք մը, բոլոր
մտքեց ու մէկու մը քով ծառայութեան մտաւ՝
խող կ'արածէր, ու անոնց կերած եղջիւրէն կ'ու-
զէր, ու չէին տար որ ուտէ։ Ասանկ խեղճու-
թեան մէջ միտքն եկաւ իր հօրը տանը ծառաները
որ հանգիստ կ'ապրին. ու սիրտ ըրաւ երթալ
հօրն ազաչել որ ծառայի տեղ զինքը տուն առնէ։
Երբոր հայրը զինքը հեռուէն տեսաւ, վաղեց
վիզը պլլուեցաւ. տղան ամբշնալով՝ «Մեղայ, կ'ը-
սէր, զիս ծառայի տեղ ընդունէ», հայրը՝
«Բերէք, ըսաւ, ասոր առջի աղուոր լաթերը հա-
գուցէք», ու փառաւոր սեզան ըրաւ, գիրցու-
ցած եզը մորթել տուաւ, որ կորսուած տղան
գտնուեցաւ։ Ան միջոցին մեծ տղան տուն որ
կուգար, հարցուց ծառային թէ ի՞նչ ուրախու-
թեան ձայն է. երբ իմացաւ, հօրը նեղացաւ,
ըսելով. «Այսչափ ատեն քեզի հնազանդեր եմ
ու մէկ բան մը ինծի չես տուած, ու գէշ եզբօրս
այնչափ պատիւ կ'ընես», հայրն ալ ըսաւ.
«Որդեակ, ամէն ունեցածներս քուկգ են. բայց
ասիկայ կորսուած էր ու գտնուեցաւ. անոր հա-
մար պէտք է ուրախանալ», :

Հ. Յիսուսին եօթներորդ առակն ի՞նչ է .

Պ. Հարուստ մարդ մը լսեց որ իր անտեսը
մխտողութիւն կ'ընէ, քովէն հանել ուղեց։ Տըն-
տեսը մտմաւորով որ ետքը ապրուստ պիտի չգտնէ,
կանչեց իր տիրոջը պարտք ունեցողներն ու պարտ-
քերուն մէկ մասն աւրել տուաւ։ Տէրը երբոր
լսեց անոր ասանկ խեղք բանեցընելը, գովեց։

Ետքը Յիսուս. “ Դուք ալ, ըսաւ, անոր պէս մէկուն մէկալին թողութիւն տուէք, որ ձեզի օգնեն արքայութիւն երթալու համար, : Բայց ետքը ալ աւելի հաստատելու համար թէ ուրիշի թողուլ և ողորմութիւն ընելը խիստ հարկաւոր է, մեծատան առական ալ ըսաւ :

Հ . Յիսուսին ութերորդ առական ի՞նչ է .

Պ . Հարուստ մարդ մը հագուած կապուած՝ ամէն օր ուտել խմելու հեա էր . անոր գրանը քով կը կենար աղքատ մը Ղազար անունով վրշտանքի կարօտ, շներն ալ անոր վէրքերը կը լղէին : Մեռան երկուքն ալ . մեծատունը դժօխքէն տեսաւ Ղազարը Աբրահամու գիրկը, սկսաւ աղաչել թէ խրկէ իրեն Ղազարն որ մատին ծայրովն իրեն ջուր աայ, որ քիչ մը պապակը իջեցնէ : Աբրահամ ալ “ Չոյսար, ըսաւ, մէյմը միտքդ բեր աշխարհքին մէջ ըրածներդ, և ասոր քաշածները, : Ան ասենը աղաչեց որ դռնէ իրեն եղբարքը խրկէ իմացնէ դժօխքին տանջանքը : Աբրահամ ըսաւ . “ Թէ որ անոնք լսած ու կարգացած խրատները չեն պահեր, մարդ մըն ալ յարութիւն առնէ, երթայ իրենց ըսէ, մտիկ չեն ըներ, :

Հ . Յիսուսին իններորդ առական ի՞նչ բանի վրայ է .

Պ . Աղօթքին հարկաւորութեանը վրայ : Դատաւոր մը կար որ Աստուծմէ չէր վախեր, մէկէ մ՝ ալ չէր ամաչեր . որբեարի կին մըն ալ կուգար ամէն օր կ՛աղաչէր որ իրեն դատաստանը կտրէ : Օր մը ինքնիրեն ըսաւ դատաւորը . “ Ես թէպէս ոչ վախ ունիմ և ոչ ամօթ, բայց աս որբեարիին դատաստանը տեսնեմ աւազատիմ ձեռքէն, : — Թէ որ, ըսաւ Յիսուս, անիրաւ դատաւորը շատ աղաչելուն չկրցաւ դէմ դնել, հապա Աստուծո՞ ի՞նչպէս չողորմի աղաչողին, :

Հ . Յիսուսի տասներորդ առական ի՞նչ է .

Գ . Անգամ մը փարիսեցին ու մաքսաւորը տա-
ճար գնացին . փարիսեցին սկսաւ աղօթել թէ
“ Փառք Աստուծոյ որ դէշ մարդ չեմ , կամ սա
մաքսաւորին պէս չարագործ չեմ , այլ ամէն
օրէնքները կը պահեմ ,” : Իսկ մաքսաւորն աչքն
ալ չէր ուզեր վեր վերցընել , ու կուրծքը զարնե-
լով “ Մեղայ ,” կ’ըսէր : Ետքը ըսաւ Յիսուս .
“ Ալ աւելի հաճոյ եղաւ Աստուծոյ մաքսաւորը ,
այսինքն մեղաւոր մը իր խոնարհութեամբը , քան
թէ փարիսեցին , այսինքն հպարտ տրդարը ,” :

Հ . Յիսուս հարովստ մարդն աւելի կը սիրէր
թէ աղքատը .

Գ . Ինքը զան մարդը կը սիրէր որ սրտով աղ-
քատ է . բայց հարուստ մարդու մը դիպուածով
խմացուց , թէ շատ դժուար է որ մէկը հարուստ
ըլլայ ու սիրտը ստակի կապած չըլլայ : Անգամ մը
հարուստ երիտասարդ մը հարցուց Յիսուսի թէ
“ Արքայութիւն երթալու համար ի՞նչ պէտք է
ընել ,” : Յիսուս ըսաւ . “ Պատուիրանքները
պահէ ,” : Հարուստն ալ “ Պզտիկուց ’ի վեր պա-
հեր եմ ,” ըսաւ : Յիսուս պատասխանեց . “ Ու-
րեմն թէ որ կ’ուզես կատարեալ ըլլալ , բոլոր
հարստութիւնդ թող ու ետեւս եկո՛ւ ,” : Հարուս-
տը սա լսածին պէս՝ գլուխը կախեց գնաց : Դար-
ձաւ Յիսուս կսկծալով ըսաւ . “ Շատ դիւրին է
որ մէկ հասա չուան մը ասեղի ծակէն անցնի ,
քան թէ հարուստ մարդ մը արքայութիւն եր-
թայ ,” : Աչակերտները զարմացան , սկսան հար-
ցընել թէ “ Ուրեմն ո՞վ կրնայ փրկուիլ : Յիսուս
ալ ըսաւ . “ Եւ ոչ մէկը . բայց ուղղոյն Աստուած
ոյժ կուտայ ,” : Ան ատենը Պետրոս ըսաւ .
“ Մենք ամէն բաներնիս թողուցինք , քու ետեւեք
եկանք . մեզի ի՞նչ պիտի ըլլայ ,” : Յիսուս ալ պա-
տասխանեց “ . Դուք դատաստանին օրը ինձի հետ
տանուերկու ալթու պիտի նստիք ,” :

Հ . Յիսուսին տասնումէկերորդ առաջին թիւն է .

Պ . Ուղեւորդ իմացընել թէ շատ մարդիկ թեպէս ուշ, բայց սրտանց Աստուծոյ մտահնարով ուրիշներէն առաջ կ'անցնին . “ Աստուած՝ թանկորոշ մը կը նմանի , ըսաւ , որ առաւօտանց ելաւ իր այգիին մշակներ բաճեց՝ գահեկանի մը խօսք կապելով : Ետքը ժամը իրերին նորէն մարդ գտաւ , խրկեց այգին . զեցին ալ , իննին ալ , ինչուան տասնումէկին մարդ գտաւ . “ Ինչու պարտապ կեցեր էք , ըսաւ , ու խրկեց այգին : Երբ կուան զերջի եկողներին սկսաւ զարձքերնին տալ մէյմէկ գահեկան . առջի եկողները տեսնելով , կարծեցին թէ իրենց աւելի պիտի տայ . երբոր յոյսերնին պարտապն ելաւ , սկսան տրանջալ : Անտոնը տանուակերն ըսաւ . “ Ձեզի հետ ինչ որ խօսք կապեցի , տուի . հիմա ինչու կը տրանջաք ուրիշ խեղձերուն բարիք ընելուս համար , :

Հ . Յիսուսին քսանեկէկերորդ հրաշքը ո՞րն է .

Պ . Երբոր Ղազարոս ծանր հիւանդացաւ , քոյրերը Յիսուսի խրկեցին իմացուցին . Յիսուս երկու օր ալ ուշացաւ ու ետքը աշխերաներուն ըսաւ թէ “ Երթանք Հրեաստան որ Ղազարոսն արթնցընեմ , : Անոնք չհասկըցան ու սկսան զարմանալ . ան ատեն յայտնի ըսաւ թէ “ Ղազարոս մեռաւ . բայց ես ուրախ եմ որ ասով ձեր հաւատքն ալ կը հաստատուի , : Ետքը երբոր Բեթանիա հասաւ , Ղազարոս չորս օրուան մեռած ու թաղուած էր . Մարթա Ղազարոսին քոյրը երբոր լսեց , գիմացը , “ Յէր , ըսաւ , եթէ հօս

ըլլայիր, եղբայրս չէր մեռներ. բայց հիմայ ալ
կը հաւատամ որ եթէ ուզես, կրնայ ողջըննալ,, :
Յիսուսի պատասխանեց. « Կ'ողջըննայ թէ որ հա-
ւատաս ,, : Գնաց Մարթա կանչեց զՄարիամ քոյ-
րը. հետը եկան սգաւոր բարեկամներ ալ լալով :
Յիսուս ալ սիրտն ելաւ, լացաւ. հարցուց թէ
« Ո՛ր թաղեցիք ,, . ասրին ցրցուցին : Յիսուս վրայի
քարը վերցընել տուաւ ու ամուր ձայնով կանչեց .
« Ղազարոս, գո՛ւրս եկո ,, : Մէկէն մեռելը պա-
տանքովն ելաւ կեցաւ . և Յիսուս հրամայեց որ
պատանքը քակեն : Ասով շատ մարդ Յիսուսի հա-
ւատացին . ոմանք ալ գնացին փարիսեցիներուն
իմացուցին . անոնց ալ քահանայապետներուն հետ
խորհուրդ ըրին որ Յիսուսը մեռցընեն, չըլլայ թէ
ասանկով ժողովուրդը ապստամբեցընէ ու հռո-
մայեցիք գան զմեզ ջարդեն ըսելով : Յիսուս ալ
իմանալով, նորէն երեսը ծածկեց, Եփրայիմ
գեղը գնաց : 11

Հ . Երբոր Յիսուսի չարչարանաց օրերը մօտե-
ցաւ, առաջուց իմացուց աշակերտներուն .

Պ . Մօտիկ ան զատկին որ ինքը պիտի չարչա-
րուէր, Եփրայիմէն ելաւ Երուսաղէմ գալու հա-
մար, ու ճամբան սկսաւ ըսել թէ « Մարգարէ-
ներուն ըսածն աս զատկին իմ վրաս պիտի կատա-
րուի ,, : Ան ասե՛նը Յակոբոս ու Յովհաննէս Ձե-
բեգեայ որդիքն՝ իրենց մօրը բերնով խնդրեցին որ
Յիսուս երբոր թագաւոր նստի, զիրենք քովն
առնէ : Յիսուս ալ իրենց իմացուց թէ խոնարհու-
թեամբ միայն կ'ըլլայ ատ բանը : Երբոր Յիսուս
Երիթովին մօտեցաւ, ճամբուն վրայ մուրացկան

կոյր մը բժշկեց : Եւ բազմութիւնը չորս գին լցուած ըլլալով, Զաքէոս մաքսապետն ալ ուր կը փափագէր զՅիսուս տեսնելու՝ կարճ հասակով ըլլալուն չէր կրնար, ելաւ ծառի մը վրայ . Յիսուս ալ զինքը կանչեց ու ըսաւ . « Բու առնո՞ւ այսօր պիտի ուտե՞մ կերակուր , , : Ան ալ ուրախացաւ ու խոստացաւ ունեցածին կէսն աղքատի ալ, ու անիրաւութիւններուն տեղ չորեքսուսի կ'հաստուցանել . Յիսուս ալ ըսաւ թէ « Այսօր փրկութիւն եղաւ աս տանս , , :

Հ . Յիսուսի տասնուերկուերորդ առակն ինչ է .

Պ . Աստուծոյ արգարութիւնը յայտնելու համար պատմեց թէ թագաւոր մը երբոր հեռու տեղ պիտի երթար, կանչեց իր ծառաներն ու մէյմէկ քիչ ստակ տուաւ որ ինչուան որ դառնայ՝ շատցընեն : Երթալէն ետեւ խրկեցին քաղաքացիք ըսելու իրեն թէ « Չենք ուզեր զքեզ մեզի թագաւոր , , : Ետքը երբոր դարձաւ, կանչեց ծառաները հարցուց թէ ինչ վաստղիցաք : Տասը քսակ առնողը՝ տասն ալ վաստակ բերաւ, և հինգ առնողն ալ հինգ բերաւ . թագաւորը երկուքն ալ պատուեց գովելով : Երբոր մէկալին ալ հարցուց, բերաւ ետ առաւ առած քսակը՝ ըսելով թէ « Չկորսնցնելու համար պահեցի, գիտնալով թէ խիստ բարկացող ես , , . ան ասէնը սէրը բարկացաւ ու ըսաւ . « Թէ որ ատանկ է, ինչո՞ւ շահու չգրիր որ հիմա ամօթով չմնայիր , , : Ասանկ ըսելով՝ պատժեց ան ծոյլ մարդն ու ան ստակն ալ մէկալնոնց տուաւ : Եւ իրեն գէ՛մ խօսողներն ալ սպաննել տուաւ :

Հ . Ի՞նչ կերպով սկսաւ լցուիլ Յիսուսի վրայ եղած մարգարէութիւնները .

Պ . Երբոր Երեքովէն նորէն Բեթանիա գնաց Սիմոն բորոտին տունը սեղանի նստաւ, Ղազար

ալ հոն էր . ան ատեն Մարիամ անոր քոյրն՝ ազնիւ եղով եկաւ Յիսուսի գլուխը և ոտուրներն օծեց . Յուգտ ստակին մեղքըննալով, ագահ ըլլալուն «Մեղք, ըսաւ, աղքատներուն համար որչափ ստակ կ'ելլէր ան եզէն», : Յիսուս գովեց զՄարիամ, «Աս ըրածն իմ թագուիլս կը նշանակէ», ըսելով . և երկրորդ օրը հանգեսով Չաքարիա մարդարեին ըսածին պէս Երուսաղէմ գնաց չարչարուելու :

Յ Ի Ս Ո Ւ Ս Ի

Յ Ի Ո Ւ Ս Ա Ղ Է Մ Մ Տ Ն Ե Լ Է Ն

Ի Ն Չ Ո Ւ Ա Ն Հ Ո Գ Ե Գ Ա Լ Ո Ւ Ս Տ

121.

Ծագակարգ :

Հ. Յիսուս ինչ հանգէսով Երուսաղէմ մտաւ .

Գ. Երբոր Բեթանիայէն ելաւ ու ձիթենեաց լեռը մտանցաւ , աշակերաններէն երկուքը խրկեց գիմացի գեղն որ հոն կապած էշ մը կայ՝ իր քուռահովք բերեն . և թէ որ հարցնող լլլայ , « Եր տիրոջը պէտք է ,, ըսեն : Աշակերանները գիմացին բերին , ու լաթերնին անոնց վրայ ձգած՝ Յիսուսը հեծուցին ու սկսան Երուսաղէմ մտնել : Ժողովուրդն արմաւենիի ու ձիթենիի ճիւղեր առած առջևն ելան ու հագուստնին գետինը փռելով՝ ամէնքը մէկտեղ մեծ ու պղտիկ սկսան ազազակել . « Օրհնութիւն որդւոյ Դաւթի , օրհնեալ յանուն Տեառն . օրհնութիւն ՚ի բարձունս ,, : Փարիսեցիներն ու կարգացողները սաստիկ նախանձելով՝ սկսան Յիսուսի ըսել թէ « Ապստրե որ չկանչեն ,, : Յիսուս պատասխանեց . « Բէ որ աստնք լռեն , քարերը կ'աղաղակեն ,, : Ետքը Երուսաղէմին մտնեալով՝ Յիսուս լացաւ քաղքին

վրայ . “ Վայ քեզի՛ ըսելով , որ չճանցար քեզի եղած բարիքը . անոր համար պիտի կորսուիս , , :

Հ . Երբոր Յիսուս հանդիսով Երուսաղէմ մտաւ , ինչըրաւ .

Պ . Մտաւ տաճարն ու տեսաւ որ հոն առուտուր կ'ընէին , զամենքը գուրս վաւընտեց , ըսելով թէ “ Իմ հօրս տունը աւազակի այր մի ընէք , , : Ետքը շատ կոյրեր ու կաղեր բժշկեց , ու իրիկուան դէմ Բեթանիա գնաց : †

Հ . Յիսուսի քսանըվեցերորդ հրաչքը որն է .

Պ . Ծաղկազարդին երկրորդ առաւօտն Երուսաղէմ դառնալու տակն անօթեցաւ . Թզենիի մը քով գնաց ու պտուղ չգտնելով , ըսաւ անոր թէ “ Քեզմէ մէյմ՛ ալ մարդ պտուղ չուտէ , , : Երկրորդ օրն որ նորէն անկէ կ'անցնէին , տեսան որ բոլորովին չորցեր է : Աշակերաները Յիսուսի ցըցուցին . ան ալ ըսաւ որ “ Հաւատքով և աղօթքով ամէն բան կրնաք ընել , , :

Հ . Յիսուսի տասնուիրեքերորդ ու տասնընորրորդ առակն ինչ է .

Պ . Փարիսեցիներն որ կը պարծէին թէ իրենք են Աստուծոյ հնազանգ որդիքը , զիրենք յանդիմանելու համար ըսաւ . “ Մարդ մը երկու տղաք ունէր , մէկուն ըսաւ , թէ “ Գնա այսօր այգին բանէ , , : Տղան՝ “ Կ'երթամ , , ըսաւ ու չգնաց . հայրն ալ մեկալին ապսպրեց , անիկայ “ Չեմ երթար , , ըսաւ , բայց զղջաց ու գնաց : Ասանկ ահա մեղաւորները շնազանգելով՝ ձեզ պիտի անցնին , , : Ետքը “ Աս առակս ալ լսեցէք , ըսաւ . Մարդ մը այգիանկեց ու մշակներուն ձեռքը յանձնեց՝ գնաց : Ատենին ծառաներ խրկեց որ պտուղը ժողվեն . մշակները զանոնք բռնեցին սպաննեցին : Տերը նորէն ուրիշները խրկեց . մշակները զանոնք ալ մեռուցին . ասանկ քանի մը անգամ : Ետքը տէրը իր տղան խրկեց , գուցէ աղէս ամբշնան ըսելով .

անոնք զան ալ սպաննեցին որ այգին իրենք ժառանգեն, : Ետեէն ըսաւ Յիսուս . “ Ան մշակներուն տէրն ի՞նչ պիտի ընէ, : Մտիկ ընողները պատասխան տուին թէ “ Պէտք է սպաննէ, : Իսկ չարերն իմանալով թէ իրենց համար է ըսածը , “ Չըբար ըսին , առանկ բան , :

Հ . Յիսուսի տասնըհինգերորդ առակն ի՞նչ է .

Պ . Աւելի հաստատելու համար թէ Հրեայք զինքն արհամարհելով իրենց գէշ կ'ընեն , ըսաւ . “ Աստուած Թագաւորի մը կը նմանի որ հարսնիք ըրաւ , ու ծառաները խրկեց՝ կանչեց բարեկամները . անոնք մէյմէկ պաաճառաւ չեկան . ոմանք ծառաներն ալ սպաննեցին : Թագաւորը լսելով , սաստիկ բարկացաւ , զինուորներ խրկեց , զանոնք սպաննել տուաւ . և անոնց տեղը փողոցներէն մարդիկ բերել տուաւ : Ետքը Թագաւորը քովերնին եկաւ , տեսաւ որ մէկն ազտոա լաթերով նստեր է . հարցուց թէ “ Ի՞նչպէս հարսնիքի լաթ չհագած եկեր ես , : ան ալ պապանծեցաւ : Անոր համար Թագաւորը հրաման տուաւ որ ոտքը ձեռքը կապած՝ գուրս ձգեն զինքը , : :

122 .

Հ . Յիսուսի վարդապետութեանը գլխաւոր գէմ գնողները որոնք էին .

Պ . Փարիսեցիներն ու Սադուկեցիները : Անգամ մը Փարիսեցիք խօսք դրին որ զՅիսուս տէրութեան դէմ յանցաւոր ցուցնեն ու բռնել տան . անոր համար եկան գովելով հարցուցին իրեն թէ “ Պէտք է որ Հրեայք Հռոմայեցւոց կայսեր հարկ տան , : Յիսուս իմանալով անոնց մտքին չարութիւնը , “ Բերէք , ըսաւ , գահեկան մը որ տես .

նեմ», երբոր քերին, «Ասոր վայ որմնն պատկերը տպած է», ըսաւ. պատասխանեցին թէ «Կայտեր», «Ուրեմն, ըսաւ Յիսուս, տարէք կայտեր բանը իրեն տուէք, Աստուծոյ քանն ալ Աստուծոյ», Փարիսեցիք առանկով պապանծեցան մնացին: Սագուկեցիք ալ տեսան որ միշտ առակով զիրենք կը բռնէ, իրենք ալ առակով մը ուղեցին Յիսուսը խաղք ընել:

Հ. Սագուկեցիք զՅիսուս խաղք ընելու համար քնն առակ ըսին.

Գ. Որովհետեւ իրենք յարութիւն չեն ընդունիր, «Վարդապետ, ըսին, Մովսէս օրէնք գրեթէ որ երբ կարգուած մարդ մը մեռնի տաանց զաւկի, անոր կինը եզրայրն առնէ, որ եզրորն անունով զաւակ բերէ: Անգամ մը մէկ կինը՝ եօթն եղբարք կարգաւ առին ու ամենքն ալ առանց զաւկի մեռան, ետքէն կինն ալ մեռաւ. յարութեան տակնն ան կինը որուն պիտի ըլլայ», Յիսուս ըսաւ. «Դուք մուտրած էք. չէք գիտեր թէ անգիի աշխարհք կարգուիլ չկայ: Իսկ յարութիւն ըլլալուն նշանն ալ ան է որ Աստուած ինքզինքը Աբրահամու, Իսահակայ, Յակոբայ Աստուած կը կանչէ. թէ որ անոնք ոչնչացած ըլլային, Աստուած՝ ոչնչութեան Աստուած կ'ըլլար»:

Հ. Յիսուս ազքատ մարդու քնն ճամբայ սորվեցուց որ հարուստէն շատ ողորմութիւն ըրած ըլլայ.

Գ. Դիպուածով մը իմացուց որ Աստուած մարդուն սիրտը կը նայի, ստակին շատութեանը չնայիր: Երբոր տաճարը գանձանակին գիմացը կեցեր կը նայեր, շատ մարդիկ շատ տտակ կը ձգէին. որբւարի ազքատ կին մըն ալ երկու լումայ ձգեց: Յիսուս ըսաւ իր աշկերաներուն թէ «Ան կինն ամենէն շատ ձգեց. վասն զի մեկալ

նոնք աւելորդ ստակնին ձգեցին . բայց անիկայ իր բոլոր ունեցածը տուաւ , , :

Հ . Յիսուսի տանը վեցերորդ առակն ի՛նչ է :

Պ . Որովհետեւ առաջ առակ մը ըսաւ թէ՛ երբեմն ուշ դարձած մեղաւորներ պիտի ուրիշներէն վեր անցնին , ետքը տասը կուսանաց առակովն ալ իմացուց որ ապաշխարութիւնը անհոգութեամբ ետք ձգողը չփրկուիր : “Տասն կուսանք կային , ըսաւ , հինգը յիմար , հինգն ալ իմաստուն . ասոնք լապտերնին վառած՝ փեսային գիմացը ելան : Փեսան երբոր ուշացաւ , իրենք ալ քնացան . կէս գիշերուն ձայն ելաւ թէ “Փեսան կուգայ , , . ելան լապտերնին պատրաստեցին : Յիմարներն ուրիշ պատրաստ եղ չունենալով , իմաստուններէն ուզեցին . անոնք ալ չտուին վախնալով որ չըլլայ թէ իրենց ալ չքաւէ . “Գնացէք ձեզի գնեցէք , , ըսին : Երբոր անոնք գնացին , փեսան եկաւ , իմաստունները ներս մտան : Ետքը եկան յիմարներն սկսան աղաչել որ դուռը բանայ . բայց ճար չեղաւ , դուռը մնացին , առջուց եղ չպատրաստելուն համար , , : Աս առակէն ետեւ Յիսուս յայտնեց աշկերտներուն որ երկու օրէն պիտի խաչուի :

123 .

Հ . Երբոր Յիսուսի չարչարանաց օրերը մօտեցան , փարիսեցիք ի՛նչ կերպեր բանեցուցին զինքը բռնելու համար .

Պ . Զատկէն երկու օր առաջ ամէնքը ժողովեցան Այալիափա քահանայապետին քովն , ու խօսք դրին որ Յիսուսը կերպով մը սպաննեն . բայց սոնի օրերը չէին ուզեր ընել որ չըլլայ թէ խռ.

վութիւն մը ելլէ : Ան ատենն ալ Յուդա Իսկա-
րիովտացիին փորը սասանայ մտաւ որ գնաց ա-
նոնց ըսաւ . “ Յիսուսը ես կը մատնեմ, ինծի ի՞նչ
կուտաք , : Անոնք ուրախացան :

Հ . Յուդա երբ մատնեց զՅիսուս .

Պ . Բաղարջակերաց առջի գիշերը : Յիսուսին
մարմնոյ և արեան պատարագին խորհուրդը տե-
սաւ , ճաշակեց սուրբ մարմինն ու գնաց մատնեց
զՅիսուս :

Հ . Յիսուս զատկական դառն ո՞ր կերաւ .

Պ . Երուսաղեմին մեջ՝ որ տունն որ ինքը հաճե-
ցաւ . առաջ խրկեց Պետրոսն և Յովհաննէսն ու
ըսաւ . “ Քաղաքը մանեւղիուդ պէս , մարդու մը կը
հանդիպիք՝ սափոր կռնակը , գնացէք ետեէն ու
անոր մտած տանը տիրոջը ըսէք . Արդապետին
ատենը հասեր է , կ'ուզէ որ զատիկը քու տունդ
ընէ : Ան ալ զձեզ զարգարած վերնատուն մը կը
հանէ , հոն սեղանը պատրաստեցէք , : Իրիկուան
դէմ ինքն ալ հոն գնաց , ու երբոր նստան ուտե-
լու , Յիսուս “ Խիսա կը բազձայի , ըսաւ , աս
ժամին հասնելու , : Մէկ քանի սիրոյ խօսքեր
ըսելէն ետե , “ Ձեզմէ մէկը զիս պիտի մատնէ , ,
ըսաւ : Աս խօսքիս վրայ ամէն մէկը խողոված՝
սկսան հարցընել թէ “ Արդեօք ե՞ս եմ , , . Յիսուս
ըսաւ . “ Ան է որ իր ձեռքը ինծի հետ սկաւա-
ռակին երկնցընէ , , : Ան ատենը Յուդան ալ հար-
ցուց թէ “ Ե՞ս եմ , , . Յիսուս ըսաւ “ Դո՛ւն ըսիր , , :
Կերակուրը ըննալու ատեն Յիսուս հաց մը ա-
ռաւ օրհնեց , ու աշակերտացը բաժնելով՝ Առէ՛ք
ի՛նքէ՛ ըսաւ : Ետեէն գինիով զաւաթն առաւ օրհ-
նեց ու տուաւ աշակերտներուն՝ Ար՛հէ՛ք՝ ի՛ մանէ ը-
սելով : Ասով պատարագը հաստատեց ու ապրա-
պրեց որ անով զինքը միշտ յիշեն :

Հ . Չարչարանաց ընթրիքէն ետե Յիսուս ի՞նչ
ըրաւ .

Պ . Աշխերաներուն սասուընէրը լուաց . բայց Պեարոս չէր ուզեր թողուլ . Յիսուս ըսաւ .
“ Թէ որ չըլուամ, ինձի հետ մասն չես ունեննար , , :
Ետքը ամենուն մէկէն ըսաւ . “ Ինչպէս ես ձեզի
ըրի , գուք ալ մէկմէկու ըրէք , , :

Հ . Չարչարանաց ընթրիքին գիշերը Յիսուս
նւր կեցաւ .

Պ . Աշակերտաց ոտքը լուանալէն ետքը նախ
նստաւ քիչ մը խօսեցաւ . ետե դարձաւ Յուգայի
ըսաւ . “ Ինչ որ պիտի ընես , գնա՛ ըրէ , , : Յուգա
մէկէն ելաւ գնաց Յիսուսը մատնելու՝ բոլորովին
սատանայէն միտքը բռնուած : Աւրիշները կարծե-
ցին թէ Յիսուս զինքը լանի մը կը խրկէ : Անկէ
ետե իր մեր վրայ ունեցած սէրը շատ կերպ խօս-
քերով իմացուց Յիսուս , և թէ պիտի իրենցմէ
բաժնուի : Երբոր ամէնքը սրտերնին ելած մտիկ
կ'ընէին , իրենց ըսաւ թէ “ Գուք ալ զիս պիտի
թողուք երեսի վրայ , , . անոնք՝ Չէ , կ'ըսէին . ա-
մենէն աւելի Պեարոս . “ Կը մեռնիմ քեզի հետ ու
չեմ բաժնուիր , , կ'ըսէր . Յիսուս ըսաւ . “ Գիտ-
նաս որ աս իրիկուն իրեք անգամ զիս պիտի ու-
րանաս , , : Ան ալ աւելի կը պնդէր թէ անկարելի
է : Ետե գիշերանց ելան , Յիսուս Ձիթենեաց
լեռը գնաց աղօթք ընելու :

124.

Հ . Մասնութեան գիշերը Յիսուս երբոր լեռը
գնաց աղօթք ընելու , առաքեալներն՝ նւր թո-
ղուց .

Պ . Գեթսեմանի գեղը թողուց , ու միայն Պե-
արոսը՝ Յակոբոսն ու Յովհաննէս հետն առած՝
պարտէզ մը գնաց , և անոնց ալ ըսաւ թէ

“ Ըստ տրամուծեան մէջ եմ. հոս ազօթքի կե-
ցէք ”: Քիչմ’ ալ առաջ գնաց, ու սկսաւ ազօթք
ընել. և մեր ըրած մեղքերուն մեծութիւնը մտա-
ծելով արիւն քրտնիլ սկսաւ: Երկու անգամ ալ
եկաւ առաքեալներն արթնցուց ազօթքի՝ որ փոր-
ձութեան մէջ չիյնան: Երրորդ անգամ եկաւ
“ Ելէք, ըսաւ, երթանք, հիմա կուգան զիս փրն-
տուողները ”: Այ. ատեն մէկէն հասան Հրեաները
զինքը բռնեցին:

Հ. Յուգա ինչ կերպով մատնեց զՅիսուս, և
Յիսուս ինչպէս բռնուեցաւ.

Պ. Յուգա նշան տուեր էր անոնց թէ որուն
որ պագնելով բարև տայ՝ ան է, ուստի երբոր զի-
նուորներով զէնքերով եկան, Յուգայի բարև
տալու ատենն ըսաւ Յիսուս, թէ “ Այո ինչ է
Յուգա, համբուրելով զիս կը մատնես ”: Ետքը
անոնց առջևն ելաւ, “ Զո՞վ կ’ուզէք ”, ըսաւ.
“ ԶՅիսուս ”, ըսին: Երբոր պատասխանեց թէ
“ Ես եմ ”, ամէնքը կռնրկի վրայ ինկան: Ետքը
նորէն հարցուց, ու ըսաւ որ աշկերտներուն
ձեռք չգալընեն: Երբոր մօտեցան զինքը բռնե-
լու, աշակերտները սուր հանեցին որ կռուին:
Սուրերը տեղը դրէք ըսելու չմնաց, Պետրոս քա-
շեց Մաղքոսի ականջը կտրեց: Յիսուս “ Մի՛ ը-
նէք, ըսաւ. ես թէ որ ուզէի հիմա հազարաւոր
հրեշտակ կուգային ”, ու ծռեցաւ ականջը ա-
ռաւ տեղը կպուց: Ասանկով բռնեցին Յիսուսն
Աննա քահանայապետին տարին:

Հ. Յիսուս Աննա քահանայապետին առջև
ի՞նչ ըրաւ.

Պ. Քահանայապետն սկսաւ հարցընել Յի-
սուսի ըրած գործքերը. Յիսուս պատասխանեց
թէ “ Իմ ըրած բաներս ամէնքը գիտեն ”: Ասանկ
համարձակ ըսելուն համար՝ մէկը Յիսուսի ապ-
տակ մը զարկաւ “ Ասանկ պատասխան կուտաս ”,

ըսելով : Յիսուս ալ ըսաւ . “ Թէ որ ծուք խօսք ըսի , ինծի իմացու . իսկ թէ որ շիտակ , ինչ՞ու կը զարնես , , : Ետքը Կայիափա քահանայապետին տարին :

Հ . Կայիափայի առջև Յիսուսի ի՞նչ ըրին .

Պ . Սկսան սուտ վկայ փնտռել , և հաղիւ երկու հոգի գտնուեցան որ կ'ըսէին թէ “ Մենք լսեցինք որ իրեք օրուան մէջ տաճարը կրնամքակել ու շինել , , կ'ըսէր . բայց ինչ որ ալ կ'ըսէին , մէկմէկու նման չէր ըլլար : Կայիափա հարցուց թէ “ Ինչո՞ւ պատասխան չես տար , , . երբոր տեսաւ որ ճար չըլլար խօսեցընելու , ըսաւ . “ Յանուն Աստուծոյ կ'երդուընցընեմ որ ըսես թէ որդի Աստուծոյ ես , , . ան ատեն պատասխանեց Յիսուս . “ Դո՞ւն կ'ըսես . և վերջի գատաստանին օրն իմ փառքս պիտի տեսնէք , , : Աս խօսքիս վերայ Կայիափա կատղեցաւ , լաթը պատուեց , ըսելով “ Հայհոյեց , ալ վկայ ի՞նչ պէտք է , , : Ուրիշներուն հարցուց , ամէնքը ըսին թէ “ Պէտք է մեռցընել , , . ու սկսան նախատել , թքնել , զարնել . գլուխը լաթ մը ձգեցին ու կը հարցընէին թէ “ Ո՞վ է զարնողը , գիտցիր , , :

Հ . Երբոր Յիսուս Կայիափային քոյն էր , առաքեալներն ո՞ր էին .

Պ . Ամէնքը ցրուեցան գնացին . միայն Յովհաննէս՝ քահանայապետին ծանօթ ըլլալով պալատն եկեր էր . և Պետրոս ալ որ Յիսուսի սիրոյն չէր կրնար հեռանալ , ու եկեր էր ինչուան գուռը , Յովհաննէսին խօսքովը ներս առնուեցաւ :

Հ . Յիսուս ինչպէս որ ըսեր էր , Պետրոս զինքն ուրացաւ .

Պ . Երբոր սրահը նստած կը տսքնար ուրիշներուն հետ , ազախին մը իրեն ըսաւ որ “ Դուն ալ Յիսուսի հետն էիր , , . Պետրոս մէկէն ուրացաւ թէ “ Չեմ ճանչնար ան մարդը , , : Քիչ մը

ետքը ուրիշ մըն ալ տեսաւ ու առջինին պէս ըսաւ, ան ալ նորէն հւրացաւ: Քիչ մը անցաւ՝ ուրիշ ծառայ մըն ալ՝ « Ես զքեզ պարտիզին մէջ տեսայ, ըսաւ, Յիսուսին հետ. լեզուէդ ալ կ'իմացուի որ Գալիլեացի ես », : Պետրոս սկսաւ երգուըննալ՝ ուրանալ, « Չեմ ճանչնար », ըսելով: Ան ատենը Յիսուս ներսէն դարձաւ Պետրոսին նայեցաւ. անով Պետրոսին մտքը վրան եկաւ, զզջաց, ելաւ գուրտ ու լալ սկսաւ:

123 .

Հ. Երբոր կայտափային առջևը զՅիսուս մահապարտ դատեցին, մէկէն սպաննեցին .

Պ. Ուզելով Յիսուսը նախատական մահուամբ մեռցընել, որովհետեւ իրենք օրինաց ըսածին պէս՝ միայն քարկոծելու հրաման ունէին կայսերէն ալ, անոր համար առաւօտանց կանուխ Յիսուսը Պիղատոսի ատենը տարին ու ամբաստանեցին թէ կայսերէն կ'ապստամբեցընէ զհրեաներն ինքզինքը թագաւոր անուանելով:

Հ. Երբոր զՅիսուս Պիղատոսի տարին, սպաննելու հրաման տուաւ .

Պ. Չէ. տուաւ զՅիսուս քննեց. ու երբոր իմացաւ թէ անմեղ է, ելաւ Հրէից ալ ըսաւ իր կարծիքը: Անոնք նոր նոր ամբաստանութիւններ ընել սկսան: Յիսուս ամենին պատասխան չտալովը զարմացուց զՊիղատոս. որ իմանալով թէ Յիսուս Գալիլեացի է, Հերովդեսի խրկեց. որ ան օրերը Երուսաղէմ եկեր էր:

Հ. Հերովդէս Յիսուսին վրայինչ գատաստան կտրեց .

Պ. Շատոնց փախաբիլով որ Յիսուսը տեսնէ,

ուրախացաւ , ուզեց որ իր առջև հրաշք մը ընէ . ու շատ բաներ սկսաւ հարցընել : Երբոր Յիսուս ամենեին պատասխան չտուաւ , Հերովդէս բարկացաւ՝ նախատեց զՅիսուս , ու փրան ճերմակ լաթ մը ձգած՝ նորէն Պիղատոսին խրկեց որ գատաստանը տեսնէ :

Հ . Երկրորդ անգամ երբոր Յիսուսը Պիղատոսի տարին , Պիղատոս ինչ վճիռ տուաւ .

Պ . “ Մեռնելու արժանի յանցանք չունի , ըսաւ , ուստի քիչ մը պատիժ տանք . ու ինչպէս որ սովորութիւն ունիք՝ զատկին մէկ յանցաւոր մը արձրկելու , ասիկայ արձրկենք , , : Ան ատեն ամէնքը մէկէն սկսան աղաղակել որ Բարտրբան արձրկէ , որ արիւնկրդակ մարդ մըն էր . ու զՅիսուս խաչ հանէ : Պիղատոս շատ ջանաց որ մտքերունին փոխէ , բայց երբոր ճար չեղաւ , անոնց առջև ձեռքը լուաց , “ Ես անպարտ եմ , , ըսելով : Անոնք մէկ բերան սկսան կանչել թէ “ Արիւնը մեր ու զաւկրներնուս գլխուն . թող խաչուի , , : Ան ատեն Պիղատոս գեռ յուսալով շահիլ անոնց սիրտը , զինուորներուն ձեռքը տուաւ զՅիսուս , որ լաթերը հանած՝ չարաչար ծեծեցին . գլուխը փշէ պսակ դրած՝ ձեռքը եղէգ մը կուտային , ծաղր ընելով կը չզբէին առջևն , ու “ Ո՛ղ լեր , թագաւոր , , ըսելով կ'աննէին եղէգը ձեռքէն ու գլխուն կը զարնէին . ասանկով Յիսուսին բովանգակ վրան գլուխն արիւնլուայ ըրին : Ետքը անանկ խեղճութեան մէջ Պիղատոս հանեց զինքը Հրէից ցցուց . բայց անոնք գլխալու տեղ ալ աւելի կատղեցան . “ Ինքզինքը Աստուծոյ որդի կ'անուանէ , , կ'ըսէին : Աս որ լսեց Պիղատոս , սիրտը դող ելաւ . գնաց նորէն սկսաւ հարցընել , ըսելով թէ “ Իշխանութիւն ունիմ գրեզ արձրկելու , , : Յիսուս ալ պատասխանեց . “ Թէ որ Աստուած չթողուր , գու բան չէիր կրնար ընել , , :

Աս խօսքիս վրայ աւելի վախնալով, կ'ուզէր ար-
հրկել: Ան ատեն Հրեայք սկսան կանչուըռտել
ըսելով. « Թէ որ ատիկայ արձըկես, կայսեր
բարեկամ չես », Տեսաւ Պիղատոս որ ուրիշ ճար
չկայ, և վախնալով անոնց կամքին գէմ ընելու որ
չըլլայ թէ իր վրայ կայսեր ամբաստուածին ընեն,
« Ձեր թագաւորն, ըսաւ, կ'ուզէք որ խաչ հա-
նեմ », Անոնք ալ ըսին. « Կայսրէն ուրիշ թա-
գաւոր չունինք մենք », Ան ատեն Պիղատոս ալ
վճիռը գրեց որ խաչն վրայ գնեն, թէ « Աս
խաչուողը Յիսուան է՝ Հրեից թագաւորը », ու
Յիսուսը մատնեց անոնց ձեռքը: Հրեայք աս
վճռոյն չհաւնեցան, ուզեցին որ գրէ՝ թէ « Ինք-
զինքը թագաւոր անուանեց », քայց Պիղատոս
մտիկ չըրաւ, վճիռը չփոխեց:

Հ. Յուգան զՅիսուս մատնելէն ետքը ինչ ը-
րաւ:

Պ. Տեսնելով որ Յիսուսը մեռցրնելու կը տա-
նին, սաստիկ սրտին ցաւ եկաւ. գնաց առած
ստակը ետ տուաւ « Մեզայ, ըսաւ, որ անմեղ
մարդուն արինք մտայ », Հրեաներն « Ան դու
գնա մտածէ », ըսին: Ինքն ալ յուսահատած
գնաց ինքզինքը կախեց: Իսկ ան ստակով Հրեայք
գետին մը գնեցին, օտար մարգիկներու գերեզ-
մաննոց ըրին. տեղին անուան ալ գրին Աբարա-
աբէան:

Հ. Երբոր Հրեայք Յիսուսի մահուանը վճիռն
ատին, ինչ ըրին:

Պ. Նախատելով զարնելով խաչն ուսը տուին,
եւ լան Գողգոթա լեռն երթալու: Ամէն տեսնող-

ներուն գութը կը շարժէր, կուլային: Յիսուս գարձաւ ըսաւ անոնց, թէ “ Իմ վրաս մի լաք, ձեր վրայ լայէք, որ չճանչնալով իմ ձեր վրայ ցըցուցած սէրս, ետ պիտի չկենաք ձեր անկարգութիւններէն ու յաւիտեան պիտի տանջուիք ”: Հրեաները վախնալով որ Յիսուս ճամբան կը մեռնի, գտան Սիմոն Կիւրենացին ու Յիսուսին խաչն անոր կռնակը տուին, ինչուան հասան Գողգոթա լեռը: Հոն Յիսուսին լեզիով խառնած քացախ տուին: Յիսուս համն առաւ ու խմել չուզեց: Ետքը Յիսուսը գամեցին խաչին վրայ, երկու դին ալ երկու ուրիշ աւազակներ խաչեցին: Յիսուսի լաթերն ալ զինուորները մէջերնին բաժնեցին: Յիսուս պատուաճան մը ունէր առանց կարի վերէն վար հիւսած, ան ալ վիճակով մեկու մը տուին:

Հ. Յիսուս խաչուելու ատեն ինչ կը մտածէր:

Գ. Մէկ կողմանէ սիրով կը համբերէր որ անով մենք պիտի փրկուեինք, մէկ կողմանէ ալ կը ցաւէր որ շատերնիս իրեն անանկ մեծ սէրը պիտի արհամարհէինք. անոր համար սկսաւ ձայնով ալ աղօթել Հօր Աստուծոյ. “ Հայր, ըսաւ, Թողութիւն տուր ասոնց ըրածներուն, վասն զի իրենք ալ չեն գիտեր ինչ կ'ընեն ”:

Հ. Հրեայք Յիսուսը խաչելով հանգրստացան:

Գ. Չէ. ամէն կերպով կը ջանային որ քանի որ ողջ է, սիրաբը կսկիծցընեն, հայհոյելով, ծաղրելով. “ Թէ որ Աստուծոյ սրգի ես' կ'ըսէին, ինչ կեցեր ես, խաչէն վար իջիր որ քեզի հաւաանք ”: Մէկն ալ անդիէն “ Տեսէք, կ'ըսէր, ինչն որ ուրիշները կ'ազատէր, ինքզինքն ինչո՞ւ չազատէր ”. ուրիշ մըն ալ կ'ըսէր. “ Թէ որ Աստուած զքեզ կը սիրէ, շուտ ընէ Թող զքեզ փրկէ ”: Զինուոր.

նէրն ալ մէկ գիւնն սիրաւ ծակելու բաներ կը խօսէին : իր հետ խաչուած աւազակներուն մէկն ալ զինքը կը նախատէր :

Հ . Յիսուս թէ որ զինքը նախատողներուն համար ազոթք կ'ընէր որ թողութիւն գտնեն , հազա սրտանց իրեն ցաւակից եզոզին համար լինջ կ'ընէր .

Պ . Անանկ մարգը մէկէն շնորհքով կը լեցընէր որ ճամարիտ զզնուով արքայութեան որդի ըլլայ . ինչպէս որ աջ կողմի աւազակը Յիսուսի ըրած հրաշքները լսած ըլլալով , և ան օրուան համբերութիւնը տեսնելով կսկըծաց վրան ու սկսաւ մէկալ աւազակը յանդիմանել , ըսելով թէ “ Ան մեզ Յիսուսն ինչո՞ւ կը նախատես . մինք արժանի պատիժնիս առեմք ենք . բայց անիկայ յանցանք մը չէ ըրած ” : Յիսուս ալ իր շնորհքովն անոր սիրտը շեցուց որ դարձաւ Յիսուսի “ Տէր , ըսաւ . զիս մի մոռնար ” : Յիսուս ալ իրեն ըսաւ . “ Այսօր ինձի հետ արքայութիւն ստիտի երթաս ” :

Հ . Յիսուսի խաչելութեան ատենը Աստուածամայրն մ'ըր էր .

Պ . Եկեր խաչին դիմացը կեցեր էր , ուրիշ կանայք ալ և Յովհաննէս աւետարանին ալ մէկ տեղ : Յիսուս զմեզ իրեն յանձնելով , և Յովհաննէսը ցուցընելով , ըսաւ իր մօրը թէ “ Ահա քու որդիք ” : Ետքը Յովհաննէսին ալ ըսաւ . “ Ահա քու մայրդ ” : անոր համար անկէ ետքը Յովհաննէս միշտ Աստուածածնին հետք բնակեցաւ :

Հ . Յիսուս մեռնելու ատեն յայտնի նշան ցըցողք իր աստուածութեանը .

Պ . Առջինն որ աւազակը՝ զՅիսուս թէպէտ խաչուած պատժուած տեսաւ , բայց Աստուած դաւանեցաւ : Երկրորդ՝ խաչուելէն ետքը իրեք ժամ , վեցէն ինչուան ինը՝ արևը խաւարեցաւ : Երրորդ՝ առաւելին մեծ վարագոյրը վերէն վար պատռեցաւ : Չորրորդ՝ գեանաշարժ եղաւ . ապառաժ քարեր ինքիրեննուն ճեղքուեցան : Հին գերորդ՝ գերեզմաններէն մեռելներ ողջնցան ելան : Վեցերորդ՝ Յիսուս ինքը մեռնելու ատեն ուժով Հօր Աստուծոյ սկսաւ աղաչել թէ ինչո՞ւ զինքը թողուց : Ետքը « Հոգիս քեզի կուտամ » ըսելով մեռաւ . անանկ որ խաչին քովն եղողները վահնալով , սկսան ըսել թէ « Իբրաւ աս Աստուծոյ որդի եր » : Եօթներորդ , երբոր մեռնելէն ետքը փորձի համար նիզակով կողը խոցեցին , կողէն արիւն ու ջուր ելաւ :

Հ . Յիսուս որչափ ատեն խաչին վրայ կեցաւ .

Պ . Մեռած օրը ուրբաթ իրիկուն ըլլալով , որ երկրորդ օրը մեծ տօն էր , մէկէն գնացին Հրեաները Պիղատոսէն հրաման առին որ խաչուողներուն ծունկերը ջարդեն որ շուտ մեռնին : Բայց Յիսուսինը չջարդեցին , ինքիրեն մեռած ըլլալուն համար . և ետքը մէկէն մարմինը վար առին :

Հ . Յիսուսին մարմինը խաչէն ո՞վ վար առաւ , և ո՞ւր թաղուեցաւ .

Պ . Յովսէփ Արեմաթացին և Նիկոզեմոս որ Յիսուսի կը հաւտային , Պիղատոսէն հրաման առնելով եկան վար առին , զմոսեցին պատեցին ու մէկ նսր քարէ փորած գերեզմանի մը մէջ գրին , մեծ քարով մըն ալ փոցեցին :

Հ . Հրեայք Յիսուսը մեռնելով հանգարտեցան .

Պ . Խղճերնին զարնելով սրտերնին վախի մէջ էր որ չըլլայ թէ նոր խառովութիւն ելլէ ու իրենց գլուխը փորձանք մը գայ . անոր համար Պիղա-

տոսին հարցրնելով, գերեզմանը գնացին կնքեցին ու քովը պահապաններ ալ դրին իրեք օրուան համար՝ որ մարմինը չգողնան աշակերաները :

Հ . Յիսուսի յարուժիւնն ինչպէս եղաւ .

Պ . Քանի մը բարեպաշտ կանայք շարած իրիկուընէ խօսք դրին ու կիրակի առաւօտանց կանուխ տեսակ տեսակ խուռնկեր ու անուշահոտ եղեր մէկտեղ առած՝ գերեզմանը կուգային : Ճամբան սկսան տարակուսիլ թէ ինչպէս վրայի մեծ քարը պիտի շարժեն , բայց առաջուց մեծ շարժմունքով հրեշտակ մը իջաւ՝ քարը մէկգի գլորեց . որուն վախէն զինուորները մեռելի պէս ինկան , ոմանք ալ փոխան քահանայապետներուն պատմեցին : Իսկ անոնք շատ ստակ աոււին զինուորներուն որ ձայն հանեն թէ՛ « Գիշերանց աշակերաները գողցեր են զՅիսուս » : Ետքը երբոր իւղաբեր կանայք գերեզմանին դուռը բաց գտան , և մտան ներս , մարմինը չգտան . կարծելով թէ գողցեր են , լալ սկսան : Մարիամ Մագդաղենացին վազեց գնաց՝ ըսաւ Պետրոսի և Յովհաննու . անոնք ալ հետը մէկտեղ ելան եկան : Բայց գեռ անոնք չհասած , մէկալ կանայքը նորէն երբոր լալով գերեզմանը նայեցան , տեսան երկու հրեշտակ , վախցան : Հրեշտակներն ըսին թէ « Մի վախէք , Յիսուս յարուժիւն առաւ . գնացէք ուրիշներուն պատմեցէք » : Բայց անոնք վախնալով գնացին ու մէկու մը բան չըսին : Ետքը Պետրոս ու Յովհաննէս եկան նայեցան որ չկայ , գնացին մէկալնոնց ըսելու . բայց Մարիամ կեցաւ հոն ու կուլար : Ան ատենը հրեշտակներն իրեն ալ երեցան , հարցուցին թէ ինչո՞ւ կուլայ . Մարիամ պատասխան տալու ատեն ետը նայեցաւ անսաւ զՅիսուս , պարտիզպան կարծեց . սկսաւ աղաչել որ եթէ ինքը վերուցեր է , ըսէ ո՞ր դրեր է : Ան ատեն Յիսուս իր ձայնովը կանչեց՝ « Մարիամ » :

ան ալ մէկէն ճանչցաւ ; վաղեց որ ոտքը պլլուի .
Յիսուս թող չտուաւ . “ Գնա՛ , ըսաւ , պատմէ
ուրիշներուն ” :

128 .

Հ . Յիսուս յարութենէն ետքը քանի՛ անգամ
երեցաւ .

Պ . Շատ անգամ՝ երեցեր է ու շատ բան սոր
վեցուցեր աշակերտներուն ինչուան քառսուն
օր : Բայց մասնաւոր կը յիշուի մէյնը Եմմաւուսի
ճամբան՝ երևնալը , մէյ մ՛ ալ ծովուն եզերքը .
ուրիշ երկու անգամ ալ :

Հ . Յիսուս յարութենէն ետքը Եմմաւուսի
ճամբան ի՞նչպէս երեցաւ .

Պ . Յարութեան օրը աշակերտներէն երկու
հոգի Եմմաւուս գեղը կ'երթային . Յիսուս քո-
վերնին մօտեցաւ ճամբորդի մը պէս , սկսաւ հար-
ցնել թէ ի՞նչ բանի վրայ կը խօսին՝ տրամած :
Անոնց մէկը կղէտպաս՝ “ Չէ՛ս գիտեր , ըսաւ , աս
օրերս ի՞նչ բաներ եղան , որ սուրբ մարդը իջնան-
ները խաչել տուին . մենք յոյս ունէինք թէ անի-
կայ զմեզ փրկէ . և այսօր կ'ըսեն թէ երեցեր է
մէկուն մէկալին ” : Ան ատեն Յիսուս սկսաւ մար-
դարէից խօսքերով ցուցնել թէ պէտք է որ ըլլայ
ին ան բաները : Իրիկուան դէմ երբոր Եմմա-
ւուս հասան , Յիսուս կը ձևացնէր թէ հեռու
տեղ սլիտի երթայ . անոնք ստիպեցին որ ան դի-
շերը հոն կենայ . և երբոր սեղանի նստան , Յի-
սուս հացի օրհնեց բաժնեց . ան ատենն աչուը-
նին բացուեցաւ ու ճանչցան , ու մէկէն աներևոյթ
եղաւ : Իրենք ալ շուտ մը ելան Երուսաղէմ եկան
գտան ուրիշները ժողովուած , որ կ'ըսէին թէ Յի-

սուս Պետրոսին երեցեր է : Հոն տեղը երբոր Կոյուած Հրեաներուն վախեն՝ կը խօսէին , յոնկարծ Յիսուս մէջերնին երեցաւ , ցրցուց վերջերը . ետքը կերակուր ալ ուզեց ուտելու : Քիչ մը խորոված ձուկ և խորիխ բերին , կերաւ , օրհնեց զիրենք ու աներևոյթ եղաւ :

Հ . Յիսուսի երկրորդ անգամ ամենուն մէկէն երևնալն ի՞նչպէս եղաւ .

Պ . Առջի օրն որ երեցաւ , Թովմաս հոն չէր . երբոր եկաւ , պատմեցին : Ան սկսաւ ըսել թէ « Ինչուան ես չտեսնեմ ու մատտ իրեն կողը ջնութեմ , չեմ հաւտար » : Ուստի ութը օրէն նորէն երեցաւ Յիսուս բոլոր աշկերաներուն մէկէն , և Թովմասին ըսաւ . « Եկ՛ո՛ նայէ ու անհաւատ մի ըլլար » : Ան ատեն Թովմաս կանչեց . « Տէր իմ և Աստուած իմ » , Յիսուս ալ ըսաւ . « Երանի՛ անոնց որ զիս չտեսած կը հաւատան » :

Հ . Յիսուս ծովեզերքն ի՞նչպէս յայտնեց զինքն աշակերաներուն .

Պ . Երբոր Տիբերեսյ ծովուն քով աշակերտները ձուկ բռնելու գնացեր էին , ու ձուկ չէին գտած , Յիսուս եկաւ երեցաւ , ու ըսաւ որ նաւին աջ կողմը ձգեն ուռկանը : Անանկով հարիւր յիսուն հաս խոշոր ձկներ բռնուեցան . ու քիչ մնաց որ կը պատուէր ուռկանը : Աս հրաշքէն առաքեալք իմացան որ Յիսուան է , քովը ժողովեցան , նստան մէյտեղ ան ձկներէն եփեցին կերան : Ետքը Յիսուս Պետրոսի հարցուց իրեք հեղ թէ « Զիս ուրիշներէն աւելի կը սիրես » , Պետրոս՝ « Սրտանց կը սիրեմ » , ըսաւ . Յիսուս ալ պատասխանեց . « Իմ գառներս ու ոչխարներս արածէ » : Ետև իրեն Յիսուս ըսաւ թէ « Ատենով դու ալ պիտի խաչուիս ու մարտիրոս ըլլաս » :

Հ . Յիսուսին վերջի երևնալն ի՞նչպէս եղաւ .

Պ. Շատ անգամ երևնալէն՝ խրատ տալէն վերջը , քառասներորդ օրը նորէն երևցաւ , ապրապրեց որ սպասեն Հոգւոյն սրբոյ գալստեան , սր շնորհքով լցուած՝ բոլոր աշխարհքիս քարոզէն : Ետև զամէնքն առաւ հեան ու Ձիթենեաց լեռը գնաց . հոն օրհնելով զանոնք՝ երկինք ելաւ : Երբոր ամպերուն հասաւ ու ծածկուեցաւ աչուրներնէն , երկու հրեշտակ երևցան՝ ըսին թէ “ Ի՞նչ զարմացած երկինք կը նայիք . գիտցէք թէ ինչպէս որ հիմա գնաց , անանկ օր մը փառքով նորէն պիտի գայ ” : Աշակերտներն ալ ուրախու թեամբ Աստուծոյ փառք տալով Երուստղէմ դարձան :

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք

129 .

Հ . Քրիստոս իր վարդապետութեամբը գլխաւոր քանի՛ տեսակ բան մեզի սորվեցուց .

Պ . Իրեք . Ա . հին օրէնքներուն տեղ, որ Աւետեաց երկիրը ժառանգելու համար էր , նոր օրէնքներ ու պատուիրանքներ դրաւ՝ արքայութիւն վաստակելու համար . Բ . խրատներ՝ Աստուծոյ սիրելի ըլլալու համար . Գ . խորհուրդներ՝ մեր բնութեան տկարութեան տեղը լեցնելու համար :

Հ . Քրիստոսի նոր օրէնքներն ու պատուիրանքները որո՞նք են .

Պ . Նոյն առջի տասը պատուիրանքներն են . բայց որովհետև հին օրէնքին ամէն խոստմունքը մարմնաւոր էին , պատուիրաններն ալ նիւթական կերպով կը պահուէին . ինչուան որ մէկը արձան մը չպաշտէր , կռապաշտութիւն ըրած չէր սպուեր . ինչուան որ մարդ մը չսպաններ , մարդասպանութիւն ըրած չէր . ասանկ մէկալ ամէն պատուիրաններն ալ : Քրիստոսի մեզի ըրած խոստմունքը հոգևոր ըլլալուն , պատուիրանքներն ալ ապապրեց որ հոգևոր կերպով պահենք : Կռապաշտութիւն է ըսաւ հպարտանալը , փառքի՛ հարստութեան ետևէ ըլլալը , աշխարհքիս՝ մարմնոյ ուզածներն ընելը , լայն ճամբէն երթալ ուզելը , ապրելու աւելորդ հոգ ունենալը : Ուր որ փայն այր կամ ոչ ըսելով ճշմարտութիւնը կրնայ

խմացուիլ, հոն Աստուծոյ անունը յիշելը աւելորդ սեպեց : Միայն շարժութիւն սուրբ պահեցէք ըսուած էր, անոր տեղը ամէն օր ըսաւ ազօժք ըրէք : Հոչ մէն ալ սորվեցուց, և մտքով միշտ սուրբ եղիք ըսաւ : Սպաննել է ըսաւ՝ մտքով զուրիշը գատել, բամբասել, ռիս պահել, ողորմութիւն չընել, բարկանալ, չար օրինակ տալ, գայթակղեցընել զուրիշը : Մէկ խօսքով ամէն մեղք որ հին օրէնքին ատենն ինչուան գործքով չընէին՝ մեղք չէր սեպուէր, Քրիստոս սորվեցուց որ ինչ և իցէ մեղք ընելու երբոր մէկը փափաքի մտքով, թէպէտ մարդ ալ չիմանայ, ան մեղքն ըրած կը սեպուի : Հին օրէնքը մեղքին մեծութիւնը եղած գործքէն կը չափէր : Քրիստոս սորվեցուց որ պզտիկ մեղքն ալ չարութեամբ ըրած՝ քան զբիւրաւոր ակարութեամբ ըրած մեղքերէն մեծ է, և Հոգւոյն սրբոյ գէժ է :

Հ. Յիսուսի խրատները որո՞նք են .

Պ. Հոգւով աղքատութիւն, հեզութիւն, սգաւոր ըլլալ, արգարութեան քաղց ու ծարաւ օւնենալ, ողորմութեան, սուրբ սիրտ ունենալ, խաղաղարար ըլլալ, արգարութեան համար հալածանք ու նախատինք քաշել : Ասոնց ամէն մէկն ընողին երանի տուաւ Յիսուս : Եւքերեակիններն ալ ըսաւ . “ Աջ ծնօտը զարնողին՝ մէկալն ալ գարձընել . բաճկոնն ուզողին՝ շապիկն ալ թողուլ . անկարիայի բռնողին՝ ետէն սիրով երթալ . ուզողին տալ . մեղի չտուողին չստիպել . կատարեալ ըլլալու ջանք ունենալ . աշխարհք և ամէն բան թողուլ, խաչը առնել իր ետէն երթալ . պատուոյ անուններ չըզգել, ամենուռն հետ հաւատար ըլլալ . մեծ ըլլալով պզտիկներուն ծառայել . միշտ ազօժք ընել ու չձանձրանալ . մաքրութիւն պահել, հոգևոր կենսաց հետ ըլլալ . պաք պահելու ատեն ուրախ ըլլալ . ուրիշներուն

հոգւոյն համար կեանքը գնել . փոխ տալ՝ առանց յոյս ունենալու որ ետ առնէ . (Թշնամեաց ու հալածողաց համար աղօթք ընել . սուրբ գրքին ըսածները մտածել , ձրի քարոզել ,) : Բայց աս աւետարանական խրատներուն գլխաւորներն աս իրեքն են . կամաւոր աղքատութիւն , ողջախոհութիւն , և անձնուրացութիւն՝ որ է կրօնաւորական հնազանգութիւն :

Հ . Աւետարանին պատուիրաններն ու խրատները պահողին ինչ խոստացաւ Քրիստոս .

Պ . Աս աշխարհքիս մէջը շնորհք , և անդին յաւիտենական արքայութիւն . ինչպէս որ չափահաններուն ալ հոս անհանգստութիւն սրտի , և անդին դժոխքն ու տանջանք յաւիտենական :

Հ . Յիսուսի միւր տկարութեանը օգնելու համար տուած խորհուրդները որո՞նք են .

Պ . Մկրտութիւնը , Իրոշմը ապսպրեց առաքելոց որ քրիստոնէութիւն դարձողները միտեն՝ սկզբնական մեղքէն սրբուելու համար , և ձեռք ալ գնեն՝ գրոշմէն , Հոգւոյն սրբոյ շնորհքով լիցնելու համար , որ կարենանք գէժ գնել սատանային : Ապաշխարութեան խորհուրդն ալ հաստատեց՝ իրեն կատարեալ սէրը ցուցնելու համար , որ մեզայ ըսողին չկրնար չներել . վտանգի ձմարիտ սերն արհամարհել չգիտեր : Հաղորդութեան խորհուրդը հաստատեց որ զինքը սրտերնուս մէջն առնելով , ուրիշ բանի սէր չկուպենք : Աերջին օծումն ապսպրեց որ հիւանդներն օծեն ու Հոգւոյն սրբոյ կրակը մեղքերնուս վերքերը այրելով բժշկելով , հոգինիս գեղեցկանայ զօրանայ՝ Աստուծոյ սիրելի և սատանային զօրաւոր յաղթող (Թշնամի ըլլայ) : Քահանայութիւն հաստատեց որ անով մասնակից ըլլան հաստացեալները աս խորհուրդներուն : Եւ Պատկն անլուծանելի հաստատեց , որ սրբութեամբ ու

Աստուծոյ օրհնութեամբ Աստուծոյ ծառայքը
չատնան . .

• 130 •

Հ . Յիսուս առաքելոց մասնաւոր բան ապրա-
պրեց .

Պ . Իր չարչարանքէն առաջ քարոզութեան
խրկելու առէն միայն . ան միջոցին համար մէկ
քանի մասնաւոր բան ապսպրեց , ինչպէս , “ Եւ
խաղ և գաւազան չառնեն հետերնին . ամենեին
ստակ չունենան . ուր որ կ'երթան ինչ որ իրենց
տան՝ ան ուտեն . երկու հագուստ՝ երկու հողա-
թափ չունենան . հիւանդները բժշկեն , մեռելները
ազլացրնեն , ” : Ասոնցմէ զատ ուրիշ բաներ ալ ա-
պսպրեց ամէն քարոզչի համար , այս ինքն . “ Ձրի
քարոզէն , որ քաղաքն որ զիրենք չընդունին , եւ
լելու առեն ռաուրնին թօթվեն անոնց առջէն՝
որ իմանան թէ իրենք անպարտ են . դայւերուն
մէջ գառն ըլլան , օձի պէս խորագեա խոհեմ՝ ու
ազաւնիի պէս միամիտ ըլլան . մարդիկնեւրէն զգու-
շանան . թէ որ հալածեն , միախշին , բայց չվախ-
նան . թագաւորաց ու գառաւորաց առջև որ
տարուին , Հոգւոյն սրբոյ տուն տուածը միայն
խօսին . իրարու հետ խոնարհութեամբ վարուին .
ամենայն ազգաց քարոզէն ու գարձողները մկրտեն
յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբայ ” :

Հ . Յիսուս աշխարհքիս մէջ ի՞նչ տեսակ կեանք
անցուց .

Պ . Ծննդենէն ինչուան երեսուն տարի առան-
ձին հասարակ մարդու մը պէս ամենուն հետ ա-
նուշութեամբ կենցաղաւարեցաւ : Ետքը քաւ-
սուն օր և ուրիշ անգամ ալ անապատը քաշուած՝

պարի անցմբի հետ եղաւ ճգնաւորի պէս : Հարսնիքի գնաց , մէկուն մէկալին սեղանը հրաւիրուեցաւ , ու հոգևոր խրատներով զանոնք ուրախացուց՝ ժողովրդեան մէջ բնակող վարդապետի մը պէս : Պէտք եղած տեղը թշնամիները պապանձեցուց , բարկացաւ , յանդիմանեց , գէշերուն առանց ակնառութեան վայ տուաւ՝ արդար դատաւորի պէս : Ստակ ժողովելով աղքատներուն բաժնեց՝ ողորմած մեծատան պէս : Երբեմն ժողովրդեան պատիւը սիրով ընդունելով՝ փոխարէնը առատութեամբ տուաւ . խեղճ մարդկանց հետ սիրով վարուեցաւ ու իրենց պիտոյքը հոգաց՝ հեզ ու գթած իշխանի պէս : Անմեղ տղաքը սիրեց՝ գիրկն առաւ օրհնեց . անոնց չար օրինակ տուողին պատիժ սպառնացաւ , գութ ունեցող ծնողաց պէս : Թշնամիներէն երբեմն փախաւ , հալածուեցաւ , Աստուծոյ անուանը համար նախատուողի պէս : Ալքատութեամբ գաածը կերաւ , հագուեցաւ , հօր Աստուծոյ ինչուան մահը հնազանդեցաւ , և միշտ սրբութեամբ ապրեցաւ : Անպարտ տեղը անարգական մահուամբ մեռաւ : Աս ամէն բան պէտք եղածին պէս ընելով , և ասոնցմէ զատ հրաշքներ գործելով սատանաները վախցընելով , յայտնի ցըցուց որ ինքն Աստուած է՝ մարդ եղած , և կ'ուզէ որ ամէն վիճակի մարդիկ իրեն նմանելով՝ Աստուծոյ նման ըլլան :

Հ . Յիսուսի քարոզութեան ատենն ըրած հրաշքներն և ուրիշ գործքերը բոլոր գրած են աւետարանին մէջ .

Պ . Չէ , հապա ինչպէս որ աւետարանիչն սլ կ'ըսէ , այնչափը գրուեցաւ որ լսողը չկարենայ տարակուսիլ Քրիստոսի աստուածութեան վրայ :

ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵՆԵՆ

ԻՆՉՈՒԱՆ ՊԵՏՐՈՍ ՊՕՂՈՍԻ ԳԼԽԱՏՈՒՄԸ

131 .

Հոգւոյն օրինոյ գալուստք :

Հ . Քրիստոսի համբարձմանէն ետքը առաքեալներն ի՞նչ ըրին .

Պ . Ինչպէս որ Քրիստոս իրենց ապրապրեց Հոգւոյն սրբոյն գալստեանն սպասելու , գնացին ժողովեցան մէկ տան մը մէջ Աստուածածնայ հետ մէկտեղ , գիշեր ցորեկ աղօթք կ'ընէին : Ան օրերը Պետրոս առաքեալ ըսաւ թէ “ Պէտք է Յուդային տեղ ուրիշ մը ընտրել ,» : Ուստի Յովսէփ կամ Յուստոս և Մատաթիա աշակերտներուն վրայ վիճակ որ ձգեցին , Մատաթիային ելաւ , և առաքելոց կարգը մտաւ :

Հ . Հոգին սուրբ երբ և ի՞նչպէս իջաւ առաքելոց վրայ .

Պ . Համբարձման տասներորդ օրը յանկարծ երկնքէն սաստիկ հովի ձայն գալով տուներ լցուե-

ցաւ . և ամէն մէկուն վրայ կրակէ լեզուներ երև-
ցան . իրենք ալ սկսան տեսակ տեսակ լեզուներ
խօսիլ : Ան ատենը ամէն աշխարհքէ բարեպաշտ
Հրեաներ որ զատկին Երուսաղէմ եկեր էին՝ իմա-
ցան , եկան սկսան զարմանալ որ իրենց երկիրնե-
րուն լեզուովք կը խօսէին առաքեալները : Ումոնք
ալ սկսան ծագք ընել՝ « Գինով են , ըսելով : Ան
ատենը Պետրոս ուրիշներուն հետ Յովէլ մարգա-
րէին խօսքովն անոնց իմացուց ու զգլման բերուաւ ,
անանկ որ ամէնքն սկսան հարցընել թէ « Ի՞նչ
ընենք , : Պետրոս՝ « Զըջացէք , ըսաւ . և ասան-
կով ան օրը իրեք հազար հոգի Յիսուսի հաւա-
սացին ու մկրտուեցան :

Հ . Հոգին սուրբ առնելէն ետքը առաքելոց
սովորական գործքն ի՞նչ էր .

Պ . Ամէն օր տաճար կ'երթային ազօթք ընելու .
ամենուն համարձակ կը քարոզէին . և տեսակ տե-
սակ հրաշքներով ալ լրտածնին կը հաստատէին :
Ինչպէս օր մը Պետրոս և Յովհաննէս մէյակոզ տա-
ճար մտնելու ատեն , կառ ծնած մարգ մը որ
միշտ գրան քով կը բերէին կը գնէին ողորմութիւն
մուրալու համար , իրենցմէ ողորմութիւն ուզեց .
Պետրոս ալ ըսաւ . « Քեզի ահա ունեցածս տամ .
Յիսուսի անունով ելիք քալէ , , . աս ըսելով ձեռ-
քէն բռնեց վերուց : Ան ալ մեկէն ցատքեց գնաց
տաճարն՝ Ատտուծոյ սիւսաք տուաւ : Աս պատճա-
ռով եկան Պետրոսի քարոզութիւնը մտիկ ըրին ու
հինգ հազար հոգի ալ դարձան :

Հ . Յիսուսի թշնամի եղող Հրեաները կրօնք
առաքելոց ըրածներն իմացան , ի՞նչ ըրին .

Պ . Վրանին բարկանալով թէ ժողովուրդը կը
խռովէն , բռնեցին զանոնք բանտ գրին . առաւօ-
տանց հանեցին բանտէն որ քննեն զիրենք : Առա-
քեալներն ալ իմացուցին անոնց ճշմարտութիւնը :
Անոնք վախնալով առաքելոց վրաս մը հասցընն .

լու, ոպառնողք ըրին որ մէյմ՝ ալ չխօսին Յիսուսի վրայ : Անոնք ալ ըսին . “ Մենք մարգուհեազանգելու համար՝ Աստուծոյ հրամանն ոտքի տակ չենք կրնար առնել , , : Հրեայք նորէն բարկացան ու թողուցին : Առաքեալները գնացին մեկալնոնց պատմեցին , և ամէնքը մէկէն աղօթք ըրին որ Աստուած շնորհքն աւելցունէ որ չվախեն : Մէկէն կեցած տեղերնին շարժեցաւ ու նորէն Հոգին սուրբ իրենց եկաւ :

132 .

Հ . Երբոր հաւատացեալք սկսան շատնալ , մէջերնին ի՞նչ կարգ կանոն գրին .

Պ . Յիսուսի խրատներուն հեռեկեւոյ՛ ամէնքը մէկ սիրտ մէկ հոգի , ունեցածնին կը ծախէին ու ստակին կը բերէին մեկտեղ կը գնէին որ հաւասար ամենուն բաժնուի . կերակուրն ալ մեկտեղ կ'ուտէին : Անանիան ու Սափիրա իր կինը ասկարդիս գէմ խարդախութիւն ընելոյ՛ պատժուեցան :

Հ . Անանիայ և Սափիրայի ըրած խարդախութիւնն ի՞նչ բան էր .

Պ . Ասոնք ծախեցին երկիրնին ու ստակին միայն մէկ մասը տարաւ . Անանիան Պետրոս առաքելոյն տուաւ . “ Անանիա , ըսաւ առաքեալք , գիտնաս որ առ գարծբովդ զԱստուած խաբեցիր , , : Անանիան մէկէն հոն ինկաւ մեռաւ : Ետքէն Սափիրան եկաւ . հարցուց Պետրոս թէ “ Այնչափ էր ագարակին գինը : — Հրամեղի ես , , ըսաւ : “ Աս ի՞նչ է , ըսաւ Պետրոս , խօսք գրեք էք որ զԱստուած խաբէք . գուն ալ երկանդ քով թաղուիս , , : Ան ալ հոն ինկաւ մեռաւ . ու տա

րին էրկանը քով թաղեցին : Ասով ամենուն սիրաջ սաստիկ զախ ինկաւ որ կեղծ աւորութիւն չընեն :

Հ . Առաքեալներուն ըրած հրաջքները՝ Յիսուսին ըրածներուն շատութեանը կը հասնի :

Պ . Ամենին Յիսուսին պէս անթիւ հրաջք կ'ընէին , և զամէկը կը հաւտացընէին . այնչափ որ Պետրոսի անցնելու ճամբուն վրայ կը գնէին հիւանդներն , որ իրեն շուքը վրանին զարնէ ու բժշկուին . շատն ալ առաքելոց թաշկինակը կամ ուրիշ լաթը կը տանէին ու հիւանդին վրայ կը գնէին՝ կը բժշկուէր . թշնամիներն ալ կը լախէին գէմ խօսելու : Իսկ Պետրոս առաքելոյն ըրած հրաջքներէն մասնաւոր կը յիշուի Ենեա անդամալոյծն որ բժշկեց , և Տարիթա բարեպաշտ կինն՝ որ երբոր մեռաւ՝ ողջընցուց :

Հ . Առաքեալները միշտ հանգիստ կըցան իրենց քարոզութիւնը ընելու .

Պ . Չէ . վասն զի չգիմանալով քահանայապետներն ու փարիսեցիք , զառաքեալները բանտ գնել տուին : Բայց գիշերը հրեշտակ մը եկաւ զիրենք ազատեց , գնացին տաճարին մէջ սկսան քարոզել : Առաւօտանց հրեայք մարդ խրկեցին բանան որ գառաստանի բերեն զանոնք : Գնացին տեսան որ բանտը գոց է ու մէջը մարդ չկայ : Ետքը ուրիշներն եկան ըսին որ տաճարին մէջն են : Զարմացան . բայց կանչեցին սրգողեցան : Անոնք համարձակ պատասխանեցին թէ “ Մենք մարդու ըսածին չենք նայիր , Աստուծոյ կը հնազանդինք ” : Ետքը սկսան երեսնին զարնել անոնց Յիսուսի գէմ ըրած անօրէնութիւնները . Հրեաներն ալ կատողեցան , գուրս հանեցին զիրենք ու խորհուրդ ըրին որ սպաննեն : Ան ատենը Գամաղիէլ խելացի մարդ մը իրենց խորհուրդ տուաւ որ անոնց ձեռք չգալընեն . “ Թէ որ ասոնք , ըսաւ , Թեգասին և Յուդային պէս են որ ելան

ժողովուրդն ապստամբեցընելու համար ու կորսուեցան, ասոնք ալ կը կորսուին. իսկ թէ որ Աստուծմէ է ըրածնին, Աստուծոյ դէմ կռիւ ըրած կ'ըլլաք, ու զիրենք ալ չէք կրնար ջնջել», : Աս բանիս իրենց խելքն ալ պառկեցաւ. բայց նախ աղէկ ծեծ մը տուին առաքելոց ու արգիլելով որ չխօսին, թողուցին : Անոնք ալ ուրախանալով որ Յիսուսի անուանը համար նախատուեցան՝ գնացին ալ աւելի սկսան քարոզել :

133 .

Հ. Երբոր հաւատացեալները շատցան, աղքատներուն հոգն ալ միշտ առաքելոց վրայ էր .

Պ. Առաքեալները տեսնելով որ չեն կրնար հասնիլ ժողովուրդեան հոգևոր և մարմնաւոր սիւտոյքը մէկտեղ հոգալու, խորհուրդ ըրին, եօթը հոգի ընարեցին ու սարկաւազ օրհնեցին որ դրսի բաները հոգան . և էին ասոնք . Ստեփանոս, Փիլիպպոս, Պրոխորոն, Նիկանովը, Տիմոթէա, Պարմենա, Նիկողայոս . որոնց մէջէն Ստեփանոսը հոգւոյն սրբոյ շնորհքով լցուած՝ հրաշքներ կ'ընէր, թշնամիները կը պապանձեցընէր :

Հ. Հրեայք Ստեփանոսի թշնամանալով կըրցան իրեն մնաս մը հասցընել .

Պ. Բռնեցին քահանայապետին առջև դատաստանի տարին, ըսելով թէ զԱստուած ու զՄովսէս կը հայհոյէ : Քահանայապետն իրեն հարցուց . Ստեփանոս տեղն ՚ի տեղը ցրցուց Հրէից խտասարսուծիւնը և իր ըսածներուն ճմարտութիւնը : Ասով սաստիկ բարկացան վրան : Կայեցաւ Ստեփանոս երկինքն ու ըսաւ . “ Ահա կը տեսնեմ Յիսուսն Աստուծոյ աջ կողմը նստած », :

Ամենքն ականջին գոցեցին , բանեցին ասորին քարկոծեցին . որ մեանելու ատեն կանչեց . “ Տէր Յիսուս , առ իմին հոգիս ” : Ետև ծունկի վրայ եկաւ , “ Ատուած , ըսաւ , ասոնց ըրածը մեղք մի սեպեր ” , ու մեաւ : Ետք եկան հաւատացեալները լալով արցունքով մարմինը վերուցին : Սուրբն Ստեփանոս Գրիստոսի համար առջի արքան թափողն ըլլալուն՝ հափազկայ ըսուեցաւ :

Հ . Սրբոյն Ստեփանոսի մահուան ատեններն ուրիշ հաւատացեալները հանգիստ էին .

Պ . Հրեայք բոլոր քրիստոնէից գէմ հալած մունք հանեցին . ան պատճառաւ բոլոր աշակերտներն Երուսաղեմէն ցրուեցան ու գացած տեղերնին կը քարոզէին :

Հ . Հոգեգալտանէն ետքը առաքելոց ըրած գործքերը նոր կաակարանին մէջ բոլոր կը պատմուին .

Պ . Չէ . միայն Պետրոսին մէկ երկու գործքերը , Փիլիպպոսին զնեքէինին մկրտելը , Աննիային ձեռքով Պօղոս առաքելոյն դարձը , և ետքը Պօղոս առաքելոյն Բաանաբասի հետ ըրած քարոզութիւնները : Այնչափ որ ասոնցմէ մակարերենք ուրիշներուն ըրածներն ալ :

Հ . Պետրոս առաքելոյն վրայ պատմուած գործքերը որոնք են .

Պ . Սիմոն մոգին տուած յանգիմանութիւնը , հեթանոսներուն՝ եկեղեցւոյ անգամ ըլլալնին իրեն յայտնուելը , բանտէն հրեշտակին ձեռքով ազատիլը :

Հ . Սիմոն մոգն ո՞վ է , և Պետրոս առաքելալ զինքն ինչու յանգիմանեց .

Պ . Սիմոն կախարգ մարդ մըն էր Սամարիայի մէջ , որ իր գործքերով զամէնքը զարմացուցած էր : Երբոր Փիլիպպոս հոն գնաց , ինքն ալ եկաւ մկրտուեցաւ ու բովէն չէր զատուէր , և ըրած հրաշք

Կներոան վրայ կը զարմանար : Ետքը երբոր Պե-
տրոս առաքեալն ալ հոն եկաւ որ միրտաւածնե-
րուն վրայ ձեռք դնելով Հոգին սուրբ առնել
կուտար , Սիմոն հանեց առաքեալներուն ստակ
տուաւ որ իրեն ալ տան ան իշխանութիւնը : Ան
ատեն Պետրոս՝ “ Սասկիդ հետ կարսուէ՛ ըսաւ .
սիրադ չիտակ չէ , անոր համար Հոգւոյն սրբոյ
չնորհքէն զրկուած ես . ապաշխարէ որ թողու-
թիւն ըլլայ քեզե ” :

134 .

Հ . Փիլիպպոս ինչպէս միրտեց Եթովպացի
Ներքինին .

Պ . Անգամ մը հրեշտակ Աստուծոյ Փիլիպպոսի
հրամայեց որ Երուսաղեմէն դէպ ՚ի Գազա հա-
նող ճամբէն երթայ . հոն ճամբուն վրայ հանգի-
պեցաւ Եթովպացւոց թագուհւոյն Ներքինի
դանձազետին որ ուխտն ըրած՝ կառքով կը գա-
նար Երուսաղեմէն . Փիլիպպոս Հոգւոյն սրբոյ
ազգմամբը քովը դնաց , տեսաւ որ Եսայի մար-
գարէին գիրքը կը կարդար . հարցուց թէ “ Կը
հասկընաս ” : Ներքինին “ Չէ ” ըսաւ , ու ազա-
ջեց զինքն որ ելլէ քովը նստի ու իրեն մեկնէ :
Կարգացած տեղն ալ հանգիպեցաւ . Քրիստոսի
վրայ գրածը՝ թէ “ Ոչխարի պէս առանց ձայնի
մեռցընելու տարին ” : Ներքինին հարցուց թէ
“ Ա՞ն որուն համար կ'ըսէ ” : Ան ատեն Փիլիպ-
պոս տեղն ՚ի տեղը Քրիստոսի հաւատքը անոր
սորվեցուց : Երբոր ջրի մը քով մօտեցան . Ներքի-
նին ուզեց ու միրտուեցաւ , և Հոգին սուրբ ալ
եկաւ վրան . ետքը հրեշտակը յանկարծ Փիլիպ-
պոսը քովէն վերուց՝ ուրիշ քաղաք տարաւ . ներ-

քինին ալ ուրախութեամբ լցուած՝ գնաց իր տեղը :

Հ . Պօղոս առաքեալն ո՞վ էր , և ի՞նչպէս գարձաւ .

Պ . Սաւուղ անքնով օրինաց սաստիկ վրէժխնդիր Հրեայ մըն էր , որ Ստեփանոսի քարկոծման տանք քարկոծողներուն լաթերը պահէր էր : Իմանալով թէ հաւատացեալները Դամասկոսի մէջ կը շատնան , քահանայապետէն թուղթ առաւ ճամբայ ելլելու , որ երթայ զանոնք բռնել տայ : Երբոր Դամասկոս մօտեցաւ , յանկարծ երկնքէն չորս գին լոյս փայլատակեց , ինքն ալ գետինն ինկաւ , ու ձայն լսեց թէ “ Սաւուղ Սաւուղ , ինչո՞ւ զիս կը հալածես , , : Պօղոս ըսաւ . “ Տէր , գու՞ն ո՞վ ես , , : Նորէն ձայն եկաւ թէ “ Ես Յիսուս նազովքեցին եմ : — Տէր ի՞նչ կ'ուզես որ ընեմ , , ըսաւ Պօղոս : Ան ալ պատասխանեց . “ Ելի քաղաքը գնա , ու ինչ որ քեզի կ'ըսեն՝ ըրէ , , . Պօղոսին քովէ մարգիկն ալ զարհուրած՝ բան չէին տեսներ , միայն ձայն կը լսէին : Ետքը աչուրները կուրցած՝ Դամասկոս տարին . հոն իրեք օր անանկ անօթի կեցաւ , ինչուան Աստուծոյ հրամանով Անանիան եկաւ , ձեռքը վրան գնելով բժշկեց ու մկրտեց :

Հ . Պօղոս մկրտուելէն ետև ի՞նչ ըրաւ .

Պ . Մէկէն սկսաւ քարոզել զՅիսուս ու վիճել Հրէից հետ . անոնք կը զարմանային թէ ինքն էր որ դքրիստոնեայս հալածելու եկեր էր ու իրենց դէմ կ'ընէր . ուստի իրենք ալ ետևէ եզան որ զինքն սպաննեն : Աշակերտներն ալ զինքը գիշերանց պարսպէն կախելով փախուցին , որ Երուսաղէմ գնաց , սկսաւ քարոզել : Երբոր հոն ալ իմացան Հրեայք , ետևէն ինկան բռնելու : Անկէ ալ Տարսոն փախուցին :

Հ . Պետրոս առաքելոյն ի՞նչպէս յայտնուեցաւ թէ հեթանոսներն ալ եկեղեցւոյ անդամեն .

Պ . Կուռնեւրիոս հարիւրապետ հեթանոս՝ բայց բարեպաշտ մարդ մը՝ յիշտ ուղորմութիւն կուտար ու աղօթքի հետ էր : Հրեշտակ Աստուծոյ երևցաւ իրեն ըսաւ՝ թէ “ Աղօթքդ Աստուած ընդունեցաւ . ուստի Յուդայէ քաղաքը մարդ խրկէ ու Պետրոս առաքելալը կանչէ որ քեզի սորվեցընէ փրկութեան ճամբան , , : Կուռնեւրիոս շուտ մը իրեք հոգի խրկեց . ան տեսն Պետրոս կէս օրուան գէմ տանիքն ելէր աղօթք կ'ընէր . յանկարծ տեսաւ որ երկինքը բացուեցաւ , ու մէկ կտաւ մը չորս ծայրէն կախած , մէջը ամէն տեսակ կենդանիներով լցուած առջևն իջաւ : Պետրոս երբոր զարմացած կը նայէր , ձայն մը լսեց՝ թէ “ Պետրոս , ելիր մտնի ու կեր ասոնք , , . Պետրոս ըսաւ . “ Քաւ լիցի տէր , պիղծ բան չեմ ուտեր , , : Կորէն ձայն եկաւ՝ թէ “ Մի ըսեր պիղծ , վասն զի Աստուած սրբեց զասոնք , , . ասանկ իրեք հեղ լսելէն ետե անյայտ եղաւ : Ասոր վրայ երբոր Պետրոս սկսաւ մտմբտալ , նոյն ատենը Կուռնեւրիոսի խրկած մարդիկն ալ հասան , զինքը կանչեցին խօսեցան , ու պատմեցին Կուռնեւրիոսին հանդիպածը : Երկրորդ օրը Հոգւոյն սրբոյ ազդելովը՝ հետը մէկ քանի Հրեայ առած՝ Կուռնեւրիոսի քով եկաւ , որ բոլոր բարեկամները ժողված՝ իրեն կը սպասէր : Երբոր Պետրոս առևը մտաւ , Կուռնեւրիոս ելաւ ոտքն ինկաւ : Պետրոս “ Ելի , ըսաւ , ի՞նչ կ'ընես , ես ալ քեզի պէս մարդ եմ , , :

ու ետքը անոր իմացուց թէ տեսիլքով Աստուած իրեն յայաներ է որ անկէջ ետև օրինաց խորու թիւն պիտի չըլլայ : « Հիմա ի՞նչ կ'ուզէք » ըսաւ : Կուսնե՛րոս ալ « Կ'ուզենք որ , ըսաւ , Աստուծոյ հրամանը մեզի ըսես » : Պետրոս անոնց սորվեցուց ամէն բան ու մկրտեց : Բայց մէկ երկու օրէն որ Երուսաղէմ գնաց՝ Հրէից հաւատացեալները վրան գոյթակցիլ ցըցուցին , ինչուան ըսեցին Աստուծոյ կամքն ու փառք տուին Աստուծոյ :

· · · · · Ը . Պետրոս առաքեալն ի՛նչ պատճառաւ բանա գնաց , և ի՛նչպէս ազատեցաւ .

· · · · · Գ . Հերովդէս Ագրիպասն Հրեաստանի թագաւորը՝ Հրէից աչքը մանել ուզելով , հաբածաճք հանեց , ու Յակոբոս առաքելոյն գլուխը կտրել տուաւ : Ետէն Պետրոս առաքեալն ալ բանա գրաւ , որ զտակէն՝ ետև ան ալ սպաննէ : Երուսաղէմի մէջ ամէն հաւատացեալք իրեն համար աղօթք կ'ընէին : Ետքի գիշերը Պետրոս շղթաներով կապուած՝ պահապաններու մէջ քնանալու ասան , հրեշտակ մը եկաւ : Պետրոսը արթնցուցուց և ըսաւ : « Ըռա ըրէ մէլ » : Ան ատենը յանկարծ բոլոր շղթաները արձրկուեցան՝ ինկան : « Գօտիդ կապէ , ըսաւ հրեշտակը , հողաթափներդ հագիր , լաթդ վադ առ՝ ետեկս եկո՛ » : Պետրոս երազ կը կարծէր . բայց երբոր բանաին երկրէն դուռն ալ ինքիրեն բացուեցաւ , ու գուրօ ելածին ոչէս՝ հրեշտակն ալ չերևցաւ , ան ատենը իմացաւ թէ հրաշք է : ու Աստուծոյ փառք տալով Մարկոսի տունը գնաց , ուր որ շատ հաւատացեալք ժողոված իրեն համար աղօթք կ'ընէին : Գուռն որ զարկաւ , աղախին մը նայեցաւ , ու ձայնէն ճանչնալով ուրախութենէն դուռը չբացած ներս վազեց իմացուց . անոնք չհաւատացին : Պետրոս ալ դուռը շարունակ կը զարնէր . երբոր բացին ու զինքը տեսան՝ զարմա :

ցան : Պետրոս եզածը պատմելէն ետքը՝ կետա-
րիա գնաց : Բայց ագաւօտանց երբոր Հերովդէս
Պետրոսը ջգտաւ , պահապաններն սպաննել
առաւաւ :

Հ . Պօղոս առաքեալն առջի քարոզութիւնները
մը քաղաքն ըրաւ .

Պ . Բառնարաս երբոր Անտիոք կը քարոզէր ,
գնաց՝ Տարսոնէն Պօղոսն ալ հանեց ու աարիի մը
չափ հոն շաա պառուղ ըրին . և ամենէն առաջ
Անտիոքացիք Քրիստոսէն ըսուեցան : Անկէ Հոգ-
ւոյն սրբոյ յայանելովն որ զկառապաշտներն եր-
թան գարծընեն , երկուքը մեկտեղ կիպրոս գնա-
ցին . շաա հոգի վաարկեցան :

Հ . Կիպրոսի մեջ Պօղոս առաքելոյն թնչ նոր
գիպաւած հանգիպեցաւ :

Պ . Պափոս քաղաքը Բարեյեսու կախարդը
եակէ էր որ Սերգիոս Պօղոս ըսաւած իշխանը հա-
ւաաքէ հանէ : Անոր համար Պօղոս առաքեալը
յանգիմանեց կախարգն աւ ըսաւ . “ Ո՛վ խարե-
տոյ սատանայի որդի , Արաուծոյ պատիժը վրադ
ըլլայ որ կուրնաս , : Մեկէն Բարեյուսու կախար-
դին աչուրները գոցուեցան . Սերգիոս աա որ
տեղաւ , հաւաաքին վրայ աւելի հաատաաուե-
ցաւ :

Հ . Պօղոս առաքեալ կիպրոսէն ո՛ր գնաց .

Պ . Բառնարասին հետ Անտիոք Արտիզեայ
գնաց , ու մտաւ Հրիկոյ ժողովարանը քարոզելու :
Երբոր հոն չընգաւնեցան , անոնք ալ ելան Իկո-
նիոն եկան . անկէ ալ հարած գաւելով , իւսարթ
գնացին : Հոն կազ ծնած մարդ մը ըսէկեց Պօղոս

կապաշտներուն առջև . անոնք աս հրաշքս տեսնելով, կարծեցին թէ կուռքերն երկինքէն իջեր են . ուստի կողեր բերին որ իրենց առջևը զոհ ընեն : Ան ատեն Պօղոս ու Բառնարաս լաթերնին պառակցին , սկսան կանչել . “ Մենք ձեզի նման մարդիկ ենք , Քչմարիա Աստուածը ձեզի կը քարոզենք ,” . ասանկով հազիւ արգիլեցին զոհելէն : Բայց ուրիշ քաղաքներուն Հրեաներն իմանալով թէ ասոնք շատ ժողովուրդ կը դարձնեն , գորդուեցին զամէնքն ու զՊօղոս չարչարելով վառնտեցին . ան ալ Բառնարասին հետ Յունաստանի ուրիշ քաղաքները դնաց ու շատ մարդ դարձուց :
Հ . Հեթանոսներէն դարձած քրիստոնէաներուն ու Հրեաներէն եկածներուն մէջ ամենևին կռիւ չէր ըլլար .

Պ . Գրեթէ միշտ մէջերնին հակառակութիւն կար Մովսեսի օրէնքներուն համար . աւելի թըլ փառութեան վրայ : Հրեայք կը պնդէին թէ ամէնքը պէտք է թլփառուին որ փրկուին : Անոր համար Պօղոս ու Բառնարասն Երուսաղէմ խրկուեցան որ առաքելոց հետ խորհուրդ ըրին՝ որոշեցին որ չթլփառուին :

Հ . Պօղոս առաքեալ հեթանոսներուն քարոզելու ատեն ամենևին թշնամի չունեցաւ .

Պ . Իրեն շատ նեղութիւն հասցնողները Հրեաներն եղան . թէպէտև հեթանոսներէն ալ երբեմն չարչարուեցաւ : Ինչպէս անգամ մը երբոր Մակեդոնիա կը քարոզէր , գիւահար աղախին մը ամէն հանգիպելուն կը կանչէր թէ “ Ասոնք Աստուծոյ ծառաներն են ,” : Օր մը Պօղոս դարձաւ օտտանային ըսաւ . “ Յիսուսի Քրիստոսի անունովը ելի ատկից ,” . ու շուտ մը կիրք բժշկուեցաւ : Ասոր վրայ գիւահարին տէրերը շատ սքրքողեցան որ անոր իրենց գաղաուկ բաներ յայտնելովը շատ վատակ կ'ընէին : Անոր համար Պօ-

դոսն ու Միզան իր ընկերը բանտ գնել տուին ,
Ժողովուրդը կը խռովեն ըսելով : Բայց կէս գի-
շերուն աղօթքի ատեն՝ յանկարծ բանտը շարժ
մը եղաւ՝ բոլոր գռները բացուեցան , ու իրենց
ալ կապերն արձրկուեցաւ : Բանտին վերակացուն
ձայնէն արթնցաւ , ու Կարծելով թէ փախեր
են , յուսահատութենէն թուրը քաշեց որ ինք-
զինքն սպաննէ . Պօղոս շուտ մը կանչեց թէ “ Մի
վախեր , հոս եմք , , : Ան ատեն պահապանը զար-
մանալով եղած հրաշքին վրայ , բանտէն զիրենք
հանեց ատեն տարաւ . ու ինքն ալ ան գիշերը
մկրտուեցաւ : Առաւօտանց երբոր գատաւորնե-
րէն հրաման եկաւ ազատ ըլլալու , Պօղոս պա-
տասխան տուաւ՝ թէ “ Ազատ Հռոմայեցի մար-
գիկ ծեծելով բանա քրին , ու հիմա գաղտնիկ կը
հանեն , , : Դատաւորները երբոր իմացան ասանց
Հռոմայեցի ըլլալնին , շատ վախցան , ու եկան
Թողութիւն խնդրելով ազատեցին : Ասկէ ետեւ
Պօղոս ասգին անգին շատ քարոզութիւններ՝ շատ
հրաշքներ ընելով՝ Եփեսոս քնաց : Հոն ալ այն-
չափ եղաւ որ իրեն թաշկինակը հիւանդներուն
կը տանէին ու անով կը բժշկուէին :

137 .

Հ . Եփեսոսի մէջ Պօղոսի ինչ նոր գիպուած
սյատահեցաւ .

Պ . Եփեսոս Սկևի քահանայի մը եօթը տղոք
կային , որ երգմենեցուցիչ կ'ըսուէին , և դիւահար-
ներ բժշկել կը ջանային . տեսան որ Պօղոս առա-
քեալ Յիսուսի անունովը գե կը հանէ , իրենք ալ
մէկ հեղ մը ըսին . “ Քեզ կ'երգուընցընենք Յի-
սուսի անունովը՝ որ Պօղոսը կը քարոզէ , , : Ըռա

քը դիւահարը՝ « Յիսուոք գիտեմ ու Պօղոսը կը ճանչնամ, բայց գուք ո՞վ էք », ըսելով վրանին վազեց ու անոնցմէ երկուքը անանկ չարչարեց որ ճորով մերկ ու վիրաւորուած ազատեցան ձեռքէն : Ասով ժողովրդեան սիրաը վախ ինկաւ, սկսան կախարդական գրքերն այրել, խոստովանիլ ու դառնալ : Ան ատեն՝ Դեմետրիոս արծաթագործ մը որ կուռքեր կը շինէր, երբոր ատեսաւոր կուռքերը գնողները կը քիչնան, գրգռեց իր արհեստակիցներն ու սկսաւ խռովութիւն հանել : Պօղոս տեսաւ որ ձեռքերնէն ազատիլ չըլլար, ելաւ անկէ առջի քարոզած անզուանքը պարտելով նաւ մտաւ որ Երուսաղէմ երթայ :

Հ. Երբոր Պօղոս Եփեսոսէն Երուսաղէմ գնաց, ինչ նոր բան պատահեցաւ .

Պ. Ճամբան երբոր Կեսարիա հանդիպեցաւ, հոն Ագաբոս աշակերտ մը մարգարէացաւ թէ՛ Երուսաղէմ զՊօղոս կապեն պիտի ու կռնայաշն ներուճ մտանեն : Ուստի Պօղոս երբոր գնաց Երուսաղէմ, Հրեայք վրան շատ բարկացած ըլլալով, բռնեցին զինքը, կ'ուղէին մեռցընել . բայց գաաաւորներու ձեռք մատնուեցաւ, որոնք Հրէից հաճոյանալու համար չէին արձրկեր . արդարութեան դէմ չընելու համար ալ չէին մեռցըներ : Ասանկ մէկ երկու տարի կապուած կեցաւ Պօղոս : Բայց ատենելով որ ուրիշ ճար չկայ, կայսեր գիմացն ելլել ուղեց . ուստի Փեստոս դատաւորը զինքը Հռոմ խրկեց :

Հ. Պօղոս Հռոմ երթալու ատեն՝ Ճամբան ինչ նեղութիւն քաշեց .

Պ. Շատ խառնակ օգերու հանդիպելով, քանի մը հեղ նաւակոծութիւն եղաւ : Անգամ մը որ ամենքը յուսահատած՝ ոչ կ'ուտէին և ոչ կը խմէին, Պօղոս անոնց սիրտ տուաւ որ ուտեն, ըսելով՝ « Աստուած ինձի յայանեց որ մարդ պիտի

չկորսուի » : Եւ ետքը երբոր ցամաքի զարկաւ
ու սկսաւ նաւը քայքայիլ, ուզեցին զինուորներն
որ Հռոմ տանելու մահապարաներն սպաննեն որ
չփախչին . բայց հարիւրապետը չժողուց , “ Ով
որ ինչ կերպով կրնայ՝ թող ցամաքն ելլէ » ըսաւ .
վասն զի զՊողոսն ապրեցընել կ'ուզէր : Ասանկով
մէյմէկ տախտակի կտորով ամէնքն ազատեցան
եւան Մեւրիանէ կղզին : Հոն կղզեցիք զիրենք սի-
րովընդունեցան ու կրակ վառեցին որ տաքնան ,
վրանին գլուխնին չորցընեն : Պողոս կրակին մէջ
խռիւններ ձգելու ատեն մէջէն օձ մը ելաւ՝ ու իր
թևին սլուուեցաւ . ամէն տեսնողները սկսան
ըսել թէ “ Գէշ մարդ է եղեր որ օձը զարկաւ
զինքը » : Բայց երբոր Պողոս թօթվեց օձը կրա-
կին մէջ ու իրեն բան մը չեղաւ , “ Ուրեմն , ըսին ,
ասիկայ աստուածներէն մէկն է » : Իրեք ամիս
հոն կեցաւ Պողոս , շատ մարդ բժշկեց : Ետքը
դնաց Հռոմ՝ և տեսնելով որ իրեն դէմ դատաս-
տանի ելլող չկայ , մէկ տուն մը քարոզութիւն
կ'ընէր : Քանի մը տարիէն ետև Ներոն կայսրը
մէկ օրուան մէջ Պետրոսը գլխիվար խաչեց և Պո-
ղոսը գլխատեց :

Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք

Հ. Նոր կտակարանին պատմութիւնը ո՞վ գրեց.

Գ. Յիսուսի վարքը գրեցին չորս աւետարանիչները, Մատթէոս, Մարկոս, Ղուկաս և Յովհաննէս : Մատթէոս հրեարէն գրեց Երուսաղեմի մէջ՝ Քրիստոսի մեռնելէն վեց տարիի չափ ետքը : Մարկոս Պետրոսի տուն ապրողը Հռոմ գրեց աւետարանը՝ Քրիստոսի մահուանէն տասը տարի ետև : Մարկոս և Ղուկաս՝ առաքելոց աշակերտներէն էին : Ղուկաս Պօղոսէն ու մէկալ առաքեալներէն լսելով գրեց աւետարանը՝ Քրիստոսի համարձմանէն քսան տարիի չափ ետքը : Յովհաննէս ալ՝ Քրիստոսի չարչարուելէն վաթսունուհինգ տարի ետև : Իսկ Քրիստոսի համարձմանէն ինչուան Պօղոսի Հռոմ երթալուն պատմութիւնը զատ գրեց Ղուկաս աւետարանիչը, որ Գործք առաքելոց կ'ըսուի :

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

Երուսաղեմի կործանումը :

Հ. Հրեայք իրենց խտասրաութեամբը Գրիտոսոսի և քրիստոնէից գէմ կռուելով մըջախ ատեն դիմացան .

Պ. Աստուած իր երկայնամիտ համբերութեամբը Գրիտոսոսի մահուանէն ետե քառասուն տարի ալ իրենց միջոց տուաւ որ խելութիւն գլուխնին ժողովէն ու գառնան որ Աստուծոյ սպառնալիքէն ազափին : Բայց երբոր ճար չեղաւ , Թողուց Աստուած որ Հռոմայեցի իշխաններն սկսան զփրկիչ չափէն աւելի շարքիել . որոնց վերջինն եղաւ Փլուտոս գառաւորն որ տաստիկ անօղորմութեամբ կը տանջէր Հրեաները : Անոնք ալ չքիմանալով , խօսք գրին , ապստամբեցան Հռոմայեցւոցմէ . և իրենց չորս իշխան առաջնորդ գնելով ամրացուցին Երուսաղէմն ու Հրեաստանի ուրիշ քաղաքները , և սկսան պատերազմել : Եկաւ ասոնց գէմ Վեսպասիանոս և Տիտոս իր սղան , կռուեցան զարկին զարնուեցան , ինչուան որ բոլոր Հրեաստան և Երուսաղէմ հիմնայատակ կործանեցաւ :

Հ. Երուսաղէմի կործանումն ինչ կերպով սկսաւ .

Պ. Երբոր լսեցին Երուսաղէմացիք թէ Հռոմայեցիք եկան բոլոր Հրեաստանի քաղաքներն առին , մեծ խռովութիւն ինկաւ մէջերնին . ոմանք նորէն Հռոմայեցւոց հնազանդիլ կ'ուզէին , ուրիշներն ալ ինչուան ետքը պատերազմիլ : Աս պատճառաւ սրիկայ մարդիկ մէկ եղած՝ սկսան

կախ ընել մէկալ Հրեաներուն հետ . և քաղաքին
դռները գոց , մէջն ամէն օր վայնասուն , մէկըմէկ
կը ջարգէին : Տաճարն եղեր էր իրենց պատե-
րազմին տեղը . որչափ որ ուտելու պաշար ունէին ,
բոլոր կրակի տուին , անանկ որ դեռ թշնամիք
վրանին չեկած՝ մէջերնէն խելացիներն իմացան որ
աս մասնաւոր Աստուծոյ պատիժն է , ասանկով
ուզեն չուզեն՝ պիտի ջնջուին . մանաւանդ որ
Աստուած ալ մէկ քանի յայտնի նշաններով իմա-
ցուց իրենց գլխուն գալիքը :

Հ . Աստուած Երուսաղեմի կործանելուն ինչ
նշաններ տուաւ .

Պ . Նախ՝ տաճարին պղնձէ դուռն որ քսան
հոգի հազիւ կրնային գոցել , կէս գիշերանց ինք-
իրեն բացուեցաւ , և տաճարին մէջ հրեշտակ-
ներուն ահաւոր ձայնը կը լսուէր որ կ'ըսէր . “ Աս
տեղէն փախչի՞ք , փախչի՞ք , , : Թ . Կրակի պէտ
վառած կառքեր ու խումբ խումբ զօրքեր կ'ե-
րևային օդուն մէջ երկինքը : Դ . Յիսուս անունով
մարդ մը Երուսաղեմին մէջ եօթը տարի գիշեր ցո-
րեկ անգադար մէկ գիէն մէկալ դին վազվառե-
լով կ'աղաղակէր . “ Վայ , վայ , վայ Երուսաղե-
մի , , : Դ . Երկինքը սաստիկ մեծ լոյս մը երեցաւ՝
տաճարին չորս գիւն պատած , կէս ժամի չափ .
ահաւոր տեսքով գիսաւոր աստղ մըն ալ երեցաւ
քաղաքին վրայք տարիի մը չափ :

Հ . Երուսաղէմ ինչպէս պաշարուեցաւ .

Պ . Տիտոս շատ զօրքով եկաւ քաղաքին չորս կող-
մը բանակը գրաւ , ու սկսան երկու կողմէն սաս-
տիկ պատերազմիլ : Տիտոս շատ անգամ կը յոր-
դորէր Հրեաներն որ խաղաղութիւն ընեն . բայց
ստննեկն օգուտ չէր ըլլար : Ետքը հողաբլուրներ՝
աշտարակներ շինեց , ու բաբաններով պարիսպ-
ներն սկսաւ ծեծել : Անոնք հողաբլուրը կ'այրէին՝
յուսահատած սաստիկ քաջութիւն ցուցնելով .

բայց սովը զերենք խիստ կը տանջէր, և շատ մարդ կը մեռնէին անօթութենէ, շատն ալ կը փախչէին քաղքէն: Ասանկ պատերազմելով, Հռոմայեցիք առջի պարսպին մէկ կողմը փլուցին ու ՂՀրեաներն երկրորդ պարիսպը փախուցին:

Հ. Հռոմայեցիք ձեռք ինկած Հրեաներն ինչ կ'ընէին.

Գ. Ինքիրեննուն անձնատուր եղողները կը թողուին որ երթան ուր որ կ'ուզեն: Բայց պատերազմի մէջ բռնածնին քաղքին գիմացը խաչ կը հանէին՝ որը հինգ հարիւր մարդէն աւելի. թէ պէտ ինքիրեննուն գնացողներէն ալ շատը չարաչար տանջանքներով կը սպաննէին Հռոմայեցւոց զինուորներն՝ որ պահած ստակնին քովերնէն առնեն:

Հ. Տիտոս ինչ կերպով առաջ տարաւ Երուսաղեմի յաղթութիւնը.

Գ. Արովհեան ինքը քաղքին աղուորութեանը և ամրութեանը վրայ զարմացած կ'ուզէր ազատել, անոր համար իրեք օրուան մէջ քաղքին չորս դին հեռուէն նոր պատ մը քաշել տուաւ որ ոչ ջուր ունենան խմելու, ոչ գաղտուկ ճամբայ մը՝ քաղաքը կերակուր տանելու, և ոչ յոյս փախչելու ազատելու, և անձնատուր ըլլան: Աւստի Երուսաղեմի մէջ չպատմուելու սով տիրեց: Թէ որ մէկը չար խոտ գտնէր ուտելու, երջանիկ կը սեպուէր: Մայր մը իր գրկի տղան եփեց՝ կերաւ: Տներն ու փողոցները մեռելներով լեցուեցան, մարդ չէր հասնէր թաղելու, և մեռելները պարսպի պէս վար փոսերուն մէջ կը նեւէին: Տիտոս աս խեղճութիւնները անսնելով ու չկրնալով ճար մը ընել, « Ատուած է, կ'ըսէր, աս բաներս ընողը »: Իսկ Երուսաղեմին մէջի խռովարարները բոլորովին յուսահատած ու կատաղած՝ խեղճ մտքէ չանցած չարիքը կը գործէին. մէկու մը չէին

գլխար, որուն բերնէն որ անձնատուր ըլլալու խօսք մը լսուէր՝ մէկէն կը սպաննէին : Պաշարման շորորդ ամսունմէջ Հառմայեցիք Անտոնեան աշտարակն առին ու հիմնայառակ փլուցին : Ետքը տաճարն ալ առին ու Տիտոսի կամքին դէմ կրակի տուին : Անկէ ետեւ երրորդ պարիսպն ալ առին ու քաղքին բոլորովին տիրելով թալլեցին :

Հ. Երուսաղեմի կօթանման ատեն որչափ մարդ կար մէջը .

Պ. Զատկի տօնին հանգիստելով, ուրիշ քաղքններէն շատ մարդիկ հօն ժողկեր էին, շատն ալ ամրութեանը համար հօն ապաւիններ էին . ուստի իրենց բազմութիւնը պատեցազմին ատեն մեռածներուն համբանքէն կրնայ իմացուիլ . մէկ միլիոն հարիւր հազար մեռան, կըսէ Յովքեպոս, ինչըսուն հազար ալ գեթի եղան . թող փախածներն ու ասդիս անդին յրուածները :

Հ. Երուսաղեմի պաշարման ատեն մէջը քրիստոնեայք չկային .

Պ. Պաշարմանէն քսուած երրորդ նշաններէն իմացան թէ սլիտի կատարուի Պրիտոսի սպանանքը, ամէնքն ելան փախան :

Շտաղկատաղ իմաստներ :

Սուրբ Գրոց պատմութեան իւրաքանչիւր դասէն մի քոսանելու համար :

1. Հրեշտակը հպարտութեամբ սատանայ եղաւ : Մարմնով անասուն և հոգւով սատանայ դարձած մարդն ալ խոնարհութեամբ հրեշտակ կ'ըլլայ :

2. Մեծ էր Ագամայ մեղքը՝ Աստուծոյ սիրոյն գէմ՝ անոր համար սաստիկ պատժուեցաւ . ալ մեծ եղաւ Քրիստոսի սէրը՝ մեր ըրած անիրաւութիւններուն գէմ : Անոր համար վայ անոր որ Քրիստոսի մեծ սիրոյն մեծ անիրաւութեամբ յաղթել կը ջանայ :

Յուրք գիւքը կ'ըսէ թէ Ադամ մեղանչեց . բայց ապաշխարութիւնը ուշացրնելուն համար արժան չեալեց ըսել թէ ապաշխարեց : Մեղանչելէն ետև մարդ որչափ ուշացրնէ ապաշխարելը , այնչափ գոժուար կ'ըլլայ մեղքերէն սրբուիլը :

3. Աբելի նման ըլլալու համար՝ ուրիշներէն եկած նեղութեան համբերելու է . բայց կայենի նման ըլլալու համար՝ միայն սրտով զուրիշն առելը հերիք է :

4. Մեղաւոր մարդիկ որչափ շատ ըլլան , այնչափ անհոգութեամբ մեղք կ'ընեն՝ մեկմէկէ սիրտ առնելով . բայց Աստուած՝ որչափ մեղաւորները շատ ըլլան , այնչափ շուտ և սաստիկ կը պատժէ զանոնք :

Նոյայ հետ ամէն տեսակ կենդանիներէն ալ փրկուեցան , բայց անոնք միայն որ տապանը մտան ու տապանով ջրոյն մէջ պարտեցան , և նեղաւածք անդ չարչարուելով կեցան : Ամէն ազգէ

մարդիկ արքայութիւն պիտի երթան , բայց անոնք միայն՝ որ Գրիստոսի խաչին կ'ապաւինին , ու խաչին հետ մէկտեղ կը մկրտուին , և ինչուան հոգը խաչին պլլուած՝ չարչարանք կը քաշեն :

5 . Ծիածանը որչափ աւելի մարդկանց նշանի կարօտ եղած ատեննին երկնայ՝ մուծ ամպերու մէջ , այնչափ աւելի գոյնզգոյն ազուոր կը փայլի : Սուրբ եկեղեցին ալ Աստուծոյ շնորհքներովք զարգարուած՝ որչափ սաստիկ թշնամիներու մէջ իյնայ ու որչափ հալածուի , այնչափ աւելի փառաւոր կը տեսնուի , և զմարդիկ Աստուծոյ հետ կը հաշտեցնէ :

6 . Ի՞նչ օգուտ որ կը պարծինք գրախտին Հայաստանու մէջ ըլլալուն համար , երբոր Աստուծան գրախտին մէջ չէ : Այն անոր որ հպարտութեամբ կը պարծի իր իմաստութեամբ զարգարուած խելքին վրայ , բայց Աստուծոյ երեսէն ինկած է :

7 . Ով որ իր ծնողացը վրայ կը ծիծաղի , Քամայ հետ ինքն ալ քուոր աշխարհքիս առջև ծիծաղ կ'ըլլայ , և ծնողացն անէծքին տակը կ'իյնայ :

Հպարտութեամբ կը կարծեն մարդիկ թէ իրենց խելքով բազմանքնուն կը հասնին , ու կը սկսին մեծ մեծ աշտարակներ շինել մտքերնուն մէջ . բայց Աստուած յանկարծ կը շփոթէ զիրենք . ու կը սորվեցնէ՝ թէ որչափ բարձր բաներու ձեռք զարնել ուզեն առանց Աստուծոյ , այնչափ փոշարհ պէտք է ըլլան Աստուծոյ առջև :

8 . Երանի՛ աստուածատէր ծնողաց զաւկին . վասն զի անոնց օրհնութիւնը ինքն ալ կը վայելէ . բայց որչափ որ բարի ըլլան իրեն գիւրին է , այնչափ ալ երբոր գէշնայ՝ պատժէն ազատիլը գոյժուար է :

9 . Ի՞նչ շահ խանութը շատ կենալէն , երբոր ստակ պիտի չվաստելիս որ երթաս զուարճանաս :

Ի՞նչ օգուտ երկար ապրելէն, երբոր առաքինու-
թիւն պիտի չվաստրկիս որ արքայութիւն երթաս
ուրախանաս :

10. Որչափ որ յայտնի է թէ լեզունիս Ագա-
մայ լեզուն է, այնչափ աւելի ստոյգ է թէ խօ-
սածնիս Ագամայ խօսքերը չեն* :

11. Մեծ հաւատք ունեցողներուն՝ մեծ ու
գժուար բաներ կ'ապսպրէ Աստուած . բայց եր-
բոր մեծ նեղութիւններու մէջ կ'իյնան, մեծ
պաշտպանութիւն ալ կ'ընէ անոնց :

12. Աբրահամ որչափ իրեն հիւր գար՝ կ'ըն-
գունէր . անոր համար զԱստուած ալ ընգունե-
ցաւ : Ով որ ամէն տղքրաին ողորմութիւն կ'ընէ,
երբոր Աստուած ալ գաղտուկ քայ չկարծած ա-
տենը զինքը գատելու, Աստուծոյ ալ սէր ցուցը-
նելովն ինքը զԱստուած կը ստիպէ որ գատելու
տեղ ողորմի :

13. Չարերը երբոր Աստուծմէ կը կուրնան՝
Սոգոմացւոց պէս արգարներուն ետեւէն կ'իյնան
որ մնասեն, բայց գուռը չեն գտներ . անոնց
յաղթելու դիւրին ճամբայ մը չեն գտներ, ու
ետքն ալ սատարիկ կը պատժուին Աստուծմէ :

Չէ թէ միայն չար չըլլալու է, հապարհարի
ըլլալէն ետքն ալ չարերէն զգուշունալու ենք,
որպէս զի անոնց վրայ գալիք պատիժէն կարե-
նանք ազատիլ :

14. Միայն Աբրահամն է արդեօք որ իր տղան
իխստ սիրելուն համար Աստուծոյ ընծայեց : Աս
տարակոյս մըն է : Բայց ողբալի ճշմարտութիւն
մը աս է որ շատը զուկրնին չարաչար սիրելով
սատանային կ'ընծայեն, աղէկ չկրթելով . բռնի
աշխարհքի հետ կ'ապրելով ու չար օրինակներով :

* Աստուծի Ագամ միշտ մեզին փել-մեանը լրաւ կը
խօսէր -- խաւար :

15. Ճամբորդը ճամբայ կ'ընէ՝ քաղաքը հասնելու համար . սուրբերն ալ կ'ապրին՝ արքայութիւն հասնելու համար : Թէպէտ Աստուած Արրահամու բաշոր Քանանու երկիրը առ խոտացաւ , բայց ինքն իր կողմանէ գերեզման մը միայն գնեց հոն . գիտնուով որ մարմնոյն միայն է ան խոտամուկը :

16. Երբոր մեկուն ջրհորը գոցեն , ջուր ուսկից խմէ : Իսահակոյ ջրհորները գոցեցին , բայց ջուրը չկրցան պահեստընել . վասն զի աշխատանքէ չէր փախէր , միշտ նոր ջրհոր կը բանար : Ով որ կ'ուզէ Աստուծոյ շնորհքին մէջ միշտ ապրիլ , թէ որ սատանան իրեն մեղք ընել առաջ շնորհքն արգիլէ , պէտք է միշտ աշխատի ու մեղքերը գուրս ընէ որ միշտ նոր շնորհք ընդունի :

17. Եսաւ է չարագործ մարդն որ անցաւ որ զուարճութեան համար՝ արքայութեան փառքը կ'արհամարհէ , ու ետք իր խելքովն ըրած բաներուն վրայ կը պարծի , կարծելով թէ հպարտութեամբ խոնարհին պիտի յաղթէ . բայց վերջը ինքիբեն խաղք եղած՝ խոնարհին փառքին կը նախանձի :

18. Յակոբայ Աստուած մեծամեծ խոտամուկներ ըրաւ ու Եսաւէն ալ մեծ բլլա՝ ըսաւ . բայց Յակոբ Եսաւէն շատ տկար կը տեսներ զինքը : Աստուած սանգուխով իմացուց իրեն՝ նաև ուրիշներուն , որ Աստուծոյ ծառաները թէ և անարգուին մարդկանց առջև , բայց ինքը կ'իջնայ՝ անոնց հետ կը բնակի :

Աստուած Յակոբայ իշխանութիւն ու փառք խոտացաւ , Յակոբ գոցեր Լաբանու ծառայութեան մէջ կ'աշխատի : Ով որ կ'ուզէ Աստուծմէ փառաւորուիլ , պիտի աշխատի , անարգուի՝ ուրիշներուն ծառայէ :

19. Սատանան մահուան սաւն մարդուն կու .

գոյ կ'ամբաստանէ թէ իմ բաներս գործածեցիր ու վայելեցիր, և հիմա իմ գործքերս քու քովէ : Երանի՛ ան մարգուն որ կարենայ Յակոբայ պէս ըսել սատարնային . “ Եայէ, թէ որ քովս քու բանդ գտնաս՝ ան ” :

20 . Եսաւ թուր էր պուած . անիրաւ հը պարտ . Յակոբ ջուր էր յստակ տարածուած , արդար խոնարհ . Եսաւ զարկաւ ջրին մէջն ու փալկիբլեղով հպարտացաւ որ ուզածին պէս կը շարժի ջրին մէջ , բայց անոր չկրցաւ փասսել , ինքն ժանդաակցաւ : Իսկ Յակոբ գետնին հաւասար առջը խոնարհելով՝ արևուն ղորութեամբ ինչուան երկինք բարձրացաւ : Ուր որ պարտքերն իս է խոնարհիչ , վայ թէ որ չխոնարհինք . բայց հազար անգամ երանի՛ թէ որ իրաւունքն իս թողունք ու անիրաւին առջև խոնարհինք :

21 . Յակոբ ազէկ տղան սիրեց և ուրիշներուն առջև գգուեց . անոր համար ինքն ալ ցաւեցաւ՝ տղան ալ : Աստուած ազէկ մարդը կը սիրէ ու նեղութեան մէջ կ'աշխատեցնէ . անոր համար ինքն ալ կ'ուրախանայ մարդն ալ : Ծառին ազէկ պտուղը թէպէտ կը սիրեն մարդիկ , բայց կը թողուն որ արևուն մէջ եփի ու հասնի :

22 . Յովսէփ գերի ծախուեցաւ , գնողներուն ջամբաստանեց եղբարցը վրայ . Յովսէփ թագաւոր եղաւ , վրէժ չխնդրեց անոնցմէ : Աստուած է ամէն բան առաջ տանողը , ո՛վ չհաւատար . Աստուծոյ ըրածին վրայ ո՛վ կը տժգոհայ : Բայց ամէնքը կը տժգոհան իրենց գլխուն եկած նեղութիւններուն վրայ :

23 . Ո՛րչափ մարդիկ Աստուծմէ կը պատժուին՝ Աստուծոյ ուզածն ընելուն համար . վասն զի իրենք Աստուծոյ գէմ ընելու մտքով կ'ընեն : Յովսէփայ եղբարքի իրեն վրայ նախանձեր էին . Աստուած իրենց իմացուց որ փուռ՝ ակող չնու-

խանձին . վասն զի ինքն անանկ կարգաւորեր է որ ամենքն տնոր երկրպագութիւնն սխախ ընեն . Մտքով չհաւնեցան առ բանին , բայց գործքով տեղն 'ի տեղը կատարեցին Աստուծոյ ուղածը :

24 . Մեղաւոր մը իր մեղքերէն որչափ աւելի ետ կենայ , Աստուած ալ այնչափ աւելի զինքը տանջել կը սկսի . բայց ետքը յանկարծ կը մոխիթարէ . վասն զի ան ատենի տանջանքովը կ'իմանայ մարդ առջի մեղքերուն մեծութիւնը . և զինքը տանջելուն համար ինքն ալ կը սկսի զԱստուած սիրել : Յովսէփայ եղբարքն երբոր իրեն ստքը գիտեցին , ինքն ալ ան ատեն սկսաւ զիրենք փորձել 'նեղք խօթել . և քանի որ նոր միշտ կը հասցնէր իրենց , այնչափ աւելի կը ճանչնային յանցանքնուն մեծութիւնն ու կը զղջային : Բայց քիչ ատենէն զինքը բոլորովին յայտնեց ու զանտէք մոխիթարեց :

25 . Յակոբ թէ որ զՅովսէփ չկորսնցնէր ու չցաւէր , ետքն ալ չէր գտներ ու չէր ուրախանար . վիշտը՝ միայն կորսնցնելուն համար էր , իսկ ուրախութիւնը՝ տղուն հետ շատ բարիքներ ալ գտնալուն համար :

Աստուած զՅովսէփն առաւ Յակոբայ ձեռքէն , գործածեց , ու ետքը առաւ շահով նորէն իրեն գարձուց : Աստուած ինչ հանգստութենէն որ կը զրկէ զմարդ , ան հանգստութիւնը շահովը մէկտեղ ետ կը գարձընէ :

26 . Սովի համար Եգիպտոս պէտք չէ երթալ . առջի բերանը կը հանդէսցընէ , բայց ետքը կը նախանձի ու կը չարչարէ : Ով որ նեղութեան մէջ աշխարհքիս հանգիստը կը փնտռէ , ետքն ալ մեծ նեղութիւններու մէջ կ'իյնայ :

27 . Փարաւոն Հրէից ազաքը ջնջել ուղած ատենն որ չըլլայ թէ իրմէ ապստամբին , իր պաշտտին մէջ կը մեծցընէր ան տղան , որ ատենով բո-

լոր Հրեաները պիտի ապաստանեցնեն, և զինքն
ու իր զօրքը պիտի ջնջէր : Աստուծոյ գէմ կուուիլ
ու զողին շինել կուտայ Աստուած ան գործիքներն՝
որ ինքն անոր գէմ պիտի բանեցնէ :

28. Ո՛ւր լուտած է որ խռիւններու մէջ կրակ
վառի ու չայրէ, բայց Աստուծոյ կամքովք մորե-
նին կը բռնկի ու չայրիր : Աստուծոյ ապաւինած
մարդիկ ինչ փորձութիւններու մէջ ալ իյնան՝
չեն այրիր, հապա կը յաղթեն՝ թէպէտ ակար ու
խեղճ ալ ըլլան :

29. Աստուած որչափ որ իր գթութեան գիրկը
բացաւ Փարաւոնին, անիկայ այնչափ զգուշացաւ
որ չիյնայ մէջը. անոր համար արդարութեան
վհիւն մէջ ինկաւ կորսուեցաւ : Անզեղ մեղաւորը
չէ թէ Աստուծոյ գթութեանը կը յաղթէ, հապա
ինքն Աստուծոյ արգարութենէն կը յաղթուի :

30. Ինչո՞ւ համար խստացած մեղաւորը մե-
ծամեծ հրաշքներով ալ գարձի չգար : Թէ որ
Աստուած չյայտնէր, ինչպէս կրնայինք իմանալ :
Վասն զի չարագործներուն հոգւոյն աչքը խա-
ւարած է, չեն տեսներ. պէտք է նախ ճիւղ
վառեն, շնորհք խնդրեն : Փարաւոնին սիրտը
չօշափելի մութ պատած էր, ինչ և իցէ մեծ ջա-
հերու կը յաղթէր : Առջի ութը պատիժները
չարագործներուն համար էին, իններորդը խըս-
տատարին. անկէ ետեւ ալ մահ է եկածը :

31. Իսրայէլացիք Եգիպտոսէն ազատեցան՝
գառնք բաղարջով ուտելով. մենք ստտանային
բանութենէն ազատեցանք՝ ճշմարիտ գառնը ըզ-
Քրքիտոս ճաշակելով : Բայց անոնք ամէնքն ալ
գառնը կերածնուն պէս՝ ելան փախան Եգիպտո-
սէն. հիմա որչափ մարդիկ գառնը կը ճաշակեն,
բայց Եգիպտոսէն Փարաւոնին հեռ կ'ելեն. այ-
սինքն հպարտութեամբ իրենք իրենց հաւնելով,
անոր համար կ'ընկղմին :

Թէ որ մեծամեծ հրաշքներ պէտք եղան իս-
 րայելացւոց Եգիպտոսէն խաղցակըւ : համար ,
 հասար մըջափ աւելի հրաշքի կարօտ է մէկ հոգի
 մը սասանային ձեռքին ելլելու համար : Աս լսե-
 լով Թէ որ մեկը յաւաստանք իր գիտութենէն ,
 ետպաշտելով էջ վտանգիմ ամառարակոյս փրկու-
 ելլանք Թէ որ Աստուած ին զինաց ասեմն որ
 ամէն բան արգարութեամբ կը գտտե՛ր՝ Իսրայել-
 լացւոց արցունքովն ստիպուեցան հրաշք ընելու ,
 հիմա որ ամէն բան ողորմութեամբ կը դատէ ,
 մըջափ գիւրին է քանի մը կաթիլ արցունքով մե-
 ծամեծ հրաշքներ Աստուծոյ ընել ապու :

32 . Ամբուս մարգն ամէն բանէն աւելի պէտք
 է վախնայ տկար ու խեղճ մարգէն : Եգիպտացիք
 Իսրայելացւոց անիրաւութիւն ըրին . բայց ըրած
 զգիտմնին վճարելէն ետև՝ տեղն ՚ի տեղ պատժն
 ընգունեցան :

33 . Մանանայէն համ շառնող Իսրայելացիք՝
 մանանային ինկած տեղուանքն իրենք ալ ինկան
 մնային , ու Աւետեաց երկրեն զգիտեցան : Հա-
 զորգութենէն համ շառնող քրիստոնեայք ինչպէս
 որ սասանային բնակարանին մէջ կ'ընգունին հա-
 զորգութիւնը * , իրենք ալ սասանային ձեռքը
 պիտի մատնուին :

34 . Մարգիկ զԱստուած սիրելու համար եւ
 զեր են : Երբոր զաշխարհ սիրելով Աստուծակ
 պաղած կ'ըլլան , Աստուած իր սիրոյն կրակն ա-
 նանց սրտին գոյցընելուն պէս՝ կարծեն թէ պիտի
 այրին : Աս շլմարտութիւնը ճանչցողը չէ թէ իս-
 րայելացւոց սէս կ'ըսէ թէ “ Չիտի մեղի հետ
 Աստուած ” , հասպա մէկէն իր սիրան աշխարհ
 քէս կը բաժնէ՝ Աստուծոյ սիրոյն մէջ կը ձգէ կը
 բռնեկցընէ :

* Վրան շի անկեղ Վերսուրիս սիրաք Գծուտ է :

35. Կարծեն մարդիկ որ իրենց խիստ մօտ ազգականը ծնողքն են, բայց կը սխալին . անոնք մարմնոյ ծնողքն են . իսկ հոգւոյն՝ Աստուած : Ղևտացիք իրենց հոգւոյն ազգականին հրամանովը մարմնոյ ազգականներուն շննայեցին : Ո՛րչափ մարդիկ իրենց աղաքը չտրամեցրնելու համար թող կուտան որ Աստուած ոյ գէմ ուզածնին ընեն , ու ասով զԱստուած կը տրամեցրնեն :

Երբոր մարդ մեքքերով Աստուծոյ սգառու ընկնին տախտակները գեաին կը զարնէ կը կուտարէ , ետքը թէ որ խելքը գլուխը գայ՝ նորէն գրել ուզէ , Աստուած կը հաճի . բայց ան ատեն Աստուած կ'ուզէ որ աշխատի՝ քախտակներն ինքը շինէ . այսինքն ալէկ մը ապաշխարէ ըրածին վրայ :

36. Թէ որ Նաբադ ու Երիուդ բուրլառին կրակը գրսէն առնելով Աստուծոյ կրակէն այրեցան , որ միայն օրինակն էր Քրիստոսի սիրոյն , հիմա որչափ աւելի թէ որ ուրիշ սիրով Քրիստոսի մօտենանք : Քրիստոսի սէրը զմեզ պիտի այրէ ու գատապարտէ :

37. Ի՛նչ մեծ անխելքութիւն է Իսրայէլացւոց ըրածը . Աստուած երկնքէն անոնց ամէն անսակ համ ունեցող կերակուր կը խրկէ , ու անոնք միսի կը կարօտին ու կը տրաքնջան : Բայց ալ մեծ է մեր ըրածը . Աստուած ինք զինքը մեզի կուտայ որ ճաշակենք ու յախտեան իրեն հետ տպրինք , բայց մենք համ չենք առներ՝ աշխարհքիս սիրով կապուած ըլլալնուս համար : Ըրածնիս թէ չենք ճանչնար , գէթ օրինակովն զգատանանք :

38. Միշտ շատին պէտք է հետեիլ : Լրտեսները աստուերկուք էին . Իսրայէլացիք քանի՞ն հետեցան : Տարը շատ չէ երկուքէն : Ահա աս թիւերուն սխալ երևնալովը՝ ինչուան հիմա շատը

Իսրայէլացւոց հետ կը մտորին : Վասն զի անոնք՝ միայն տասն էին . իսկ մեկալ երկուքին հետ Աստուած ալ կը վկայէր . չէ թէ Աստուած բաղմու թեան , հասպա բազմութիւնն Աստուծոյ բաւ ծին պէտք է հետևի :

Մեծ պաշտօններուն հասնելու փափաք պէտք է ունենալ . առանց փափաքի չհասնուիր : Աորիս փափաքեցաւ քահանայ ըլլալու , պատժուեցաւ : Ամէն մարդ ալ կ'ուզէ փրկուիլ . բայց շատերը դժոխք կ'երթան : Վասն զի փափաքիլը գործով պէտք է ընել , չէ թէ խօսքով :

39 . Մովսէս տարակուսած չէր գիտեր ջուր ուսկից գտնայ . մտքէն չանցաւ թէ ապառաժ քարն ալ , երբոր Աստուած ուզէ՝ իրեն ջուր կրնայ տալ : Անսխտան մարդն ալ երբոր կամօքն Աստուծոյ աշխատի , խելացի ու սուրբ մարդիկներէն աւելի օգտակար կ'ըլլայ աշխարհքիս : Աս բանիս վրայ տարակուսիլը մեզի իրաւունք կ'երևնայ , բայց Մովսէսի վրայ պատժոյ արժանի յանցանք սեպուեցաւ :

Քանի որ հին օձէն՝ այսինքն սասանայէն վերաւորուինք՝ մեր խաչէն փախչելուն արտընջալուն պատիժ , պէտք է Քրիստոսի խաչելութեանը նայինք որ բժշկուինք :

40 . Բաղաամայ շահասիրութիւնն իրեն շուս մեռնելու պատճառ եղաւ , Իսրայէլացւոց ալ շատ չարիք հասուց . բայց Փենեհէս Աստուծոյ բարկութիւնն իջեցուց : Ով որ Աստուծոյ ծառայութեան մէջ շահու համար կ'աշխատի , ո՛ւր էր թէ միայն իրեն յիասեր : Բայց աս է փափաքելին , որ Բաղաամ՝ եղած տեղը՝ Փենեհէս ալ գտնուի : Վայ ան ազգին որուն մէջը Բաղաամներ կը ծաղկին :

Մովսէս սքանչելի է , չէ թէ Աստուծմէ պատիւ առնելու համար , հասպա նեղութիւններու

համբերող, անոյշ, հեզ, նախանձաւոր և հաւատարիժ ըլլալուն համար : Ռուստի անոնք միայն պէտք է ուրախանան , որոնք որ կարողութիւն ունին աս բաները ձեռք ձգելու . վասն զի իրենք ալ իրենց վիճակին մէջ կրնան ըլլալ սքանչելի :

41 . Քահանաներուն ձայնովը Երիբով կործանեցաւ . քահանաներուն ձայնով մարգկանց սրտին մէջ սատանային տները կը կործանին : Երիբովին ամէն բանը նզովեցին . սատանայինը առաջուց նզովաւք է :

Վայ ան մարդուն որ սատանային նզոված խորհուրդին կը հաւնի , ու գաղտուկ սրտին մէջ կը թաղէ ու կը պահէ . թէպէտ դրսուանց չիմացուիր , բայց որ մը Աստուած ամենուն առջև պիտի յայտնէ , ու զինքը Աքարին պէս անով տեղով՝ այսինքն հողւով և մարմնով կրակի պիտի մատնէ ու տանջանքները վրան լեռան պէս պիտի գիզէ :

42 . Աստուած արևն ստեղծեց՝ ու ըսաւ . “ Անդադար պարտէ ,” . Յետուն ո՞վ է որ կ'արգիլէ : Բայց անզգայ արարածը ինչպէս առաջ Աստուծոյ , ասանկ ալ հիմա Յետուայ հնազանդեցաւ : Ամբշնան ան մարդիկն որ իրենց սովորութիւնը պատճառ բերելով՝ մեծերուն հրամանին չեն հնազանդիր :

43 . Քառսուն տարի աշխատելով հաղիւ մտան Իսրայէլացիք Աւետեաց երկիրը . բայց երկրին տէր ըլլալու համար շատ պատերազմներ ընել պէտք եղաւ : Մեղաւորը շատ զջըռմով Աստուծոյ գիրկը կը մտնէ . բայց հոն հաստատ մնալու համար շատ փորձութիւններ պիտի քաշէ ու շատ կռիւներ պիտի ընէ :

44 . Աւովգայ երկու ձեռքով յաջող ըլլան ի՞նչ օգուտ ունէր : Սատանան իր ուժին, վստահացած է . թէ ուժով գէմ չես դնել, խաբելով

պէտք է յաղթես : Թէ նա աջով բարե կուտայ , դու ձախդ գազառակ բանեցուք . թէ որ յաջողութեամբ բարե տայ՝ հպարտացնելու համար , խոնարհուութեամբ թուրք սեղադ պէտք է խոթես . ձախորդութեամբ թէ տժգոհալ ստիպէ , վասն հուժեամբ գէժն աանելով պէտք է յաղթես :

45 . Դերորա մարդարեացաւ՝ սիրտ տուաւ . Բարակ զորքով քաջութիւններ ըրաւ , Յայել յաղթութիւնը լիննցուց : Մէկ հոգի յաղթեց , իրեք հոգի փառք կուտան Աստուծոյ : Թէ Աստուծոյ փառացն համար մէկը հաշխատի . ինչ չով իմանամ , թէ որ իր աշխատանաց վարձքն քու ինչն աանէ ու ինչն ուրախանայ :

46 . Երեսունուերկու հազարէն իրեք հարից հոգի մնացին Գեղէնին քովը . վասն զի ընարեալքը քիչ են : Շատերը գէշ ըլլալնուն ցրուեցան . բայց ան քինն ալ երբ մինակ մնացին , խելաք կը ցուցնէր թէ իրենք ալ ետ քաշուին պատերազմիկէն : Ով որ աշխարհքիս մէջ Աստուծով չգործեր , պսանկ կը մտածէ , բայց անոնց հետ Աստուած կար՝ ամենուն յաղթող : մտք

47 . Թէ որ արեք կը սիրես , արևուն շատ մի նայիր որ իր լոյսը վայելես : Արիմելէք փառք կը սիրէր , ափսոս իրեն որ անդադար փառքին կը նայէր , կուրցաւ չարաչար . եղբայրներն որ իրեն փառք պիտի ըլլային՝ թշնամի կարծեց , սպաննեց . անոր համար անարգ մահուամբ չարաչար կորսուեցաւ :

48 . Ուխտ ընելն Աստուծոյ փառացը եւ մեր օգտին համար է . ուխտը կատարելու արինն օվ չուրախանար . Յեփթայէ արամեցաւ ու ցաւեցաւ : Վասն զի Աստուած խելք տուեր է որ մտածենք ու գործենք . թէ որ մէկն առանց մտածելու ուխտ կ'ընէ , ետքը կատարելու ատեն որ կը մտածէ՝ պէտք է որ ցաւի . չէ թէ ուխտ

ընելը գէշ ըլլալուն համար, հապա ինքը Աստուծոյ գրած կերպը չպահելով առանց մտածելու գործելուն համար:

49. Ո՛րչափ մարդիկ միմակ ըլլալով առիւծէն տկար դառնանքէն ալ կը յաղթուին: Երանի անոնց որ Սամիսոնին պէս Աստուծոյ ապաւինած՝ առիւծները կը պատեն: Որչափ որ մեծ փորձութիւններու յաղթենք, այնչափ աւելի անուշութիւն անոնցմէ կը քաղենք: Թէ որ առիւծին անպըր նային, կը թուլնաս կը յաղթուիս. իսկ թէ որ Աստուծոյ ապաւինիս, կը յաղթես ու կը յազիս:

50. Ամենին խառնակ ճամբաներ երթալ պէտք չէ. կամ թէ որ գացեր է մէկը, նորէն պէտք է ետ գառնայ որ չկորսուի: Սամիսոնին հետ շատը կ'երթան աշխարհք սիրելով կը կուրծան, կը կապուին, խաղալիք կ'ըլլան սատանայի. բայց ուր էր թէ նորէն գառնային Սամիսոնին հետ ճանչնալով իրենց խեղճութիւնն ու յաղթէին աշխարհքին՝ սատանային և իրենց մարմնոյն ալ մէկտեղ:

51. Ավ որ շէմարիա՝ Աստուծոյ կ'ապաւինի, Աստուած միշտ անոր հետ կը բնակի ու յաւիտեան զայն մարդը կը մխիթարէ: Միքան իր ատուածը կորսընցուց, մխիթարութենէն զրկուեցաւ: Ո՛րչափ մարդիկ աշխարհքիս մէջ իրենց մէկ յօժարութիւնն պաշտելով կարծեն թէ անով միշտ հանգիստ պիտի ըլլան. բայց քիչ ատենէն ուզեն չուզեն կը զրկուին ան անկարգ յօժարութենէն ու բոլորովին թշուառութեան մէջ կ'իյնան:

52. Շատ մարդիկ աշխարհքիս փօռք պատիւը թողուլ հեռանալ կ'ուզեն. բայց կարծելով թէ Աստուած զիրենք կ'արգիլէ, կը մնան ու ետքը չարաչար կը կորսուին: Հուստ և Որիս ուզէ:

զին իրենց հայրենիքէն ելլել զալ խորայնացուոց
մէջ բնակիլ . բայց Որփան ետ գարմաւ . խակ Հը-
տուժն եկաւ . Յիսուսի նախնեաց փարգն անցաւ :
Յայանի է պատճառը . Որփան բերնով ուղնց ,
Հուռթը քրտով :

53 . Ի՞նչ օգուտ ծնողաց իրենց բարի քլալը՝
երբոր զաւակնին չեն կլթուած՝ բարի չեն :
Աւա՛ղ քեզ Հեզի քահանայապետ , որ ազոցդ
համար դու ալ պատճոյ տակ ինկար :

54 . Աստուած սուրբ հոգի է , աղտոտ հոգւոյ
մէջ չբնակիր : Խորայնացիք չարութեամբ լցուած՝
Աստուծոյ տապանակը հետերնին կը պարտաը-
նեն որ ուղածնին առաջ տանին : Ի՞նչ օգուտ
կրնէ տապանակը երբ որ տապանակին տէրը հե-
տերնին չէ , որ տապանակին ալ իրենց ալ պաշտ-
պանէ . մանաւանդ թէ ան ատեն Աստուած ա-
ւելի զիրենք կը պատճէ որ իր տապանակն ալ
ձեռքերնէն առնէ . հապա ի՞նչ մեծ պիտի ըլլայ
անարժան հաղորդուողներուն պատճին որ Աս-
տուծոյ սուրբ հոգին կ'առնեն իրենց չար հոգ-
ւոյն հետ կ'ուզեն միացնել :

55 . Աշխարհքիս մէջ որ մարգն է որ ամէն բա-
նի մէջ իր ուզածը կարենայ առաջ տանիլ , և
ամէն տեսակ մարդկանց դիւրաւ խօսք հասկըցնէ :
Մհեղ աստակութիւն ունեցողն է : Եւ ի՞նչպէս
կ'ըլլայ առ բանիս մէջ ազեկ կրթուիլ : Մովսեփն
հարցու որ աղէկ առ բանիս մէջ Աստուած զինքը
կրթեր էր , ու ամէնքը կը պատկասէին իր լու-
սանոր դէմքէն ու ահաւոր կերպէն . բայց իր
հեղութեամբն ինքը չգիտցող կը ձեանայ . և Աս-
տուած կը վկայէ թէ հեզ էր Մովսէս : Ուրեմն
ահա քեզի ճամբան : Եւ ո՛վ չգիտեր թէ ինքիւրեն-
նուն ահեղութիւն ունեցող մարդիկ ասելի են ,
չէ թէ պատկասելի , սիրելի :

56 . Թշնամիէն պէտք է վախնալ թէ ազգա .

կանեն : Այն մարդ թշնամիէն կը վախէ - ու կը
 զգուշանայ : բայց ով որ կ'ուզէ Յորայ առաջի-
 նութիւնն առնենալ, թշնամիէն պէտք է զգու-
 շանայ մտոյն - իսկ ազգականէն և զգուշանայ և
 վախնայ : Թշնամին զՅոր կը չարչարէր, մնոջը-
 նել կ'ուզէր . իսկ իր կինն իրեն զԱստուած հայ-
 հոյել կը ստիպէր : Ո՛րչափ մարգիկ թշնամիի
 ձեռքէ մարմնով մեռնելէն կը զգուշանան կ'ազա-
 տին, ու ազգականի ձեռքով դժոխքը կը թաղուին
 հոգւով և մարմնով :

57. Սաւուզը Աստուած ընարեց, Աստուած
 անարգեց : Չգիտցողին զարմանալի կ'երևնայ .
 բայց զամէնքն ալ իրենց պաշտօնին մէջ Աստուած
 կը զէն, մէկը յայտնի կանչելով մէկայք ծածուկ .
 ամէնքն ալ կրնան գէշ ըլլալ կամ աղէկ, ինչպէս
 մի իրենք կ'ուզեն :

58. Յաջաթան մեծամեծ յաղթութիւններ
 ըրաւ, բայց անհոգութեամբ կտոր մըն ալ մեղք
 կերաւ . ով կարծէր թէ այնչափ կարճութիւն-
 ները մոռցուին ու մեռնելու դատապարտուի :
 Բարի ծառայք Աստուծոյ, թէ որ մէկ պզտի աչ-
 խարհային յօժարութիւննիդ կատարէք, բարի
 գործքերնիդ մոռցէք՝ մեռնելու պատրաստուե-
 ցէք :

59. Իտրայելի բանակը Սաւուզ թագաւորին
 հետ զարհուրած՝ Գողթաթին ուժէն կը վախեն .
 և ով ըլլայ չվախեր : Մէկ աղայ մը Աստուծոյ ա-
 տարինամ՝ բար մը նետեց, անյաղթ թշնամին
 սպաննեց : Սատանան խիստ ուժով է, մեք ինչ-
 պէս յաղթենք . Աստուծոյ ապաւինինք, քարով
 մը զինքը խաղք կ'ընենք :

60. Նախանձը կրակ է՝ կ'այրէ, ով չգիտեր :
 Թէ որ կրակին բարկանաս ու աւելի բռնկցընես,
 ինքն արդէն կ'այրի, աւելի դու կը սանջուխ :
 Սաւուզ Դաւթի նախանձող թշնամի, Դաւթ ա-

նոր կը կտկրծայ և միշտ բարին կը կտմի. ահա
ասանկ երկուքն ալ իրենց սրտին հաստուցաւն
աւին : Ղանն քի նախանձողին բարիք ուղղող
կրակին վայ ջուր կը լեցնէ : Նախանձող այ
բաժնեբուն միտար պիտի հաստուցանէ . ուրիշ
բարին ուղղող իր վաստակածն անոր կրակէն ա.
զատ կը պահէ :

61. Դաւիթ իր թշնամիներուն կը յայտնէ .
աւարը պատերազմի չգացողներուն ալ կը բաժնէ .
վանն զի անոնք ալ պատերազմելու փախար ու.
նէին : Դաւիթ իր զորացն առ օրէնքը դրաւ . ետքը
Քրիստոս ալ իր զորացն առ ապաւրեց՝ սատա.
նային դէմ պատերազմ ընողներուն :

62. Մարգ. աւելի պէտք է ջանայ որ շնորհ
չկորսնցնէ քան խելքը : Ընորհքին խոր
Սաւուզ կախարդները ընջեց . ետքը խելքին
տեւելով գնաց կախարգ փնտռեց որ Աստուծոյ
կամքն իմանայ : Ընորհքով առաջ Աստուծոյ սի.
րելի եզաւ Սաւուզ, ետքը խելքով տառելի : Խել.
քը յուսահատութիւն կը բերէ, շնորհքը զո.
ջում :

63. Անիւր քարձած ատեն վրան անշարժ մի
կրնայ նստիլ : Հիմա ինչ պատասխանեմ : — Խելք
ունեցողը : — Գլուխը ապքած ատեն մի կրնայ
առաքինութիւն գործել : — Աստուծոյ շնորհքին
մէջ եղողը : Թէ որ առ բաներս գժուար կ'երև.
նան, մէկին վկայ ըլլայ կառք հնարողը, մէկալին
Դաւիթ՝ որ պատերազմին տարքած ատենը ծա.
րան անցընելու տեղ ջուրն Աստուծոյ նուիրեց :

64. Աստուծոյ առջև կաքաւելը լաւ է, թէ
սատանային : Ամէն մարդ սատանային գիմացք կը
կաքաւէ ու չարհամարհուիր . և թէ որ մէկը
Դաւիթի հետ պատիկ ջերմեռանդութիւն մը ցու.
ցնէ, ամենքը Մեղքօղի հետ ծաղր ընել կը սկը.
սին : Թէ որ ամենուն ըրածին հաւատնք, վերջի

դատաստանին ամենուն առջև պիտի ծաղկ ըլ-
լանք : Բայց չէ թէ ընտղներուն , հապա քննող-
ներուն պէտք է հաստանք : Քննողն Աստուած է ,
իր առջև կաքաւողն իրեն կ'ընտրէ :

65. Մարդս անկտաս չկրնար քաշել աս իրեք
տեղս . այսինքն օգուն մէջէն , ջրին երեսը , և
կրակին մէջ : Արդարը ոչ երբէք կը մեղանչէ .
բայց աս իրեք տեղին մէջ քաշելէն շատ պէտք է
զգուշանայ . մեղքերուն կրակին մէջ , յանձնա-
պատասանութեան օգուն մէջ , և հանգստութեան
ջրին մէջ : Դաւեթ կրակէն կը զգուշանար , օգուն
մէջ չէր պտրտեր , բայց ջրին մէջ մտաւ ու ընկրդ-
մեցաւ : Կրակին մէջ պտրտողը շատ գժուար է որ
ըռնանայ . օգուն մէջ պտրտիլ ուղողը կ'իյնայ
կը ջախջախի . բայց ջրին մէջ իյնողը որչափ շուտ
ելլէ , այնչափ աղէկ կը բժշկուի :

66. Որչափ մեկը սաատիկ հալածուի մարդիկ
ներէն , այնչափ Աստուծոյ կը մտնանայ : Դաւեթ
քանի որ կը հալածուէր՝ Աստուծոյ սիրելի էր .
դադրեցաւ հալածուելէն , սկսաւ պաղիլ Աստու-
ծոյ սիրոյն : Բայց իրեն առջի բարի գործքերուն
համար Աստուած նորէն իր տղուն ձեռքով սաս-
տիկ զինքը հալածեց ու առջի սիրոյն մէջ հաս-
տատեց :

67. Աւազանին նր կսզմէն որ ծակ բաճառ ,
բոլոր շուրը դէպ 'ի հոն կը վազէ : Առաջնորդն
ինչ ճամբայ որ ցուցնէ , ժողովուրդն ան ճամ-
բէն կ'երթայ . Դաւեթի օրինակը ասանկ մեզի կը
սորվեցնէ :

68. Տանտէրը թէ որ դրան տեղ պատուհա-
նէն կը մտնէ , ինքզինքը գողի տեղ գատաւորի կը
մտնէ : Ադոնիան անդրանիկ էր , իրաւունք ու-
նէր թագաւորութեան . բայց կասկածելով ու-
զեց որ անիրաւ ճամբով ձեռք ձգէ , չկրցաւ ,
չխրատուեցաւ . թագաւորութենէն արդէն զըր-

կուած, կեանքէն ալ զսկուեցաւ: Որ բանին որ արգարութեամբ չես հասնիր, ալ լաւ է որ համբերութեամբ կենաս, քան թէ ծուռ ճամբով մէկ փոսէն մէկալ փոսն իյնաս:

69. Թէ որ շուքին տեսքին կը զմայլես, հասաւ թէ զինքը տեսնես՝ ինչպէս պիտի ապշես: Սողոմոնի պատարագը՝ հաղորդութեան շուքն էր տաճարը մեր եկեղեցւոյն օրինակն էր. Աստուած արև ծագեցաւ, շուքը կորսուեցաւ. բուն տաճարը մեր առջին երեցաւ: Հրեշտակներ երկրն քէն մեր տաճարն ու պատարագը տեսնել կը փափաքին, մենք, աւանդ, կը ցաւինք որ անոր շուքին կարօտ մնացինք. աս ինչ անխելքութիւն:

Սարայ թագուհին որ Սողոմոնի ծառաներուն երանի տուաւ, թէ որ հիմա գար զՔրիստոս տեսնելու, Քրիստոսի ծառաներուն վայ կուտար, զարմանալով Քրիստոսի իմաստութեանն ու դրած կարգերուն վայ: Իմաստուններն ա սոր պատճառը գիտեն, տգէաները պէտք չէ որ գիանան: Ասան զի ո՛ր որ քիչ մը խելք ունի՝ մէկէն կ'իմանայ թէ Քրիստոսի կանաններովը կարգի չեկողին քանի վայ պիտի ըլլայ. տգէաները թող չախ սորվին թէ զՍողոմոն Քրիստոսին բաղդատել կ'ըլլայ:

70. Սրբայութեան արուորութեանը խելք հասնիր, բայց դռները ծածուկ տեղուանք բացուած են: Ես կը յայտնեմ, ուզողը թող երթայ: Յօբայ աղբիւսին մէջէն արքայութեան դուռ բաց կայ. Սողոմոնին պաշտար մ' երթար, ան կողմը պատ հիւտած է:

Ռօբովամ սրջափ տղայամիտ է եղեր. մեր ամենուս առջև ծիծաղ եղած է: Բայց Ռօբովամ ինչ պիտի ջընէր՝ թէ որ մեր բրածը լսեր: Աստուած մեղի կ'ըսէր, Ճմարտութիւնը կը բարօգէ, խիղճերնիս կը վկայէ, աս ամէն բաները

կարհամարձեկնք ու մեր կիրքերուն կը հեռակնք,
և ուրիշը ծիծաղելի կը համարինք:

71. Թագաւորութիւնը Աստուած տուաւ Յե-
րորովանայ. անոր համար ան ալ զԱստուած թո-
ղուց՝ սրացաւ, որ չըլլայ թէ Աստուած նորէն
կրմէն ուղէ տուածը ետ առնէ: Ի՞նչ մեծ անսխ-
տութիւն: Բայց թէ որ մեր ըրածը մտածեւ՝
ինչ պիտի ըսես: Աստուած մեզի տուաւ աս աչ-
խարհքս. ով որ աղէկ բանեցրնէ, անոր յաւի-
տենահաւան բարիքը խոստացաւ տալ: Մենք հիմա
զԱստուած գործքով կ'ուրանանք, խոստմունքն
ոտքի տակ կ'առնենք որ չըլլայ թէ երբ մեռնինք՝
զաչխարհք թողունք, անոր տեղը նորէն ուրիշ
բարիքներ առնենք:

72. Թէ որ Աստուծմէ պարզեւ կը խնդրես,
խնդիրքներուդ կատարուելուն ի՞նչ բան յայտնի
նշան կը սեպես. ան որ ուղածներդ սկսիս առ-
նել, թէ ան որ ունեցածէդ ալ զսկսիս: Աս-
հարցմունքս ծիծաղելի կ'երևնայ. բայց սրբոց
առջև անիկայ տարակոյս չէ, հապա հասարակ
մարդկանց մաքին դէմ ճշմարտութիւն: Եղևա
դնաց Սթրեփիթացւոյն ասրուստ հոգալու. բայց
առջի բերանն անոր մնացած կերակուրն ալ ինքն
ուղեց. անիկայ ճանցաւ թէ Աստուծոյ է, շա-
րակուսեցաւ, տուաւ ունեցածն ալ որ ուսէ:
Աստուած նախ մարդուն սէրը կը փորձէ, և սի-
րոյն չափով պէտք եղածը սիրով կը հատու-
ցանէ:

73. Թշնամեոյն յաղթել ուզողը՝ շատ և զօրա-
ւոր մարդիկ պէտք է ունենայ հետը: Եղևա կ'ու-
ղէր հարիւրաւոր քուրմերուն յաղթել. երբ տե-
սաւ որ իր հետը կորիճ զննուորներ չկան, զԱ-
ստուած հեան առաւ: Տեսնողը զինքը մինակ կը
կարծէր. բայց զարհուրած՝ յաղթել անոր չէր
կարծէր, վասն զի Աստուծոյ դէմ ուժ կայ որ

բաւէ : Ա՛վ որ Աստուծոյ կ'ապաւինի, անոր ուժն անբաւ է :

74. Աստուած մարդու ան բանը կուտայ, ինչ որ մարդ Աստուծմէ կը յուսայ : Մարգն Աստուծոյ նման է . բայց երբոր չարանայ, կարծէ թէ Աստուած ալ իրեն պէս չար է . չարէն ո՛վ բարի կը յուսայ : Աքաար չար էր, զզջալու տեղ Աստուծմէ չարիք յուսալով, կ'ուզէր որ Աստուած իրեն չխառնուի . Աստուած ալ կատարեր էր անոր ուզածը, բայց երբոր Աքաար ստիպեց Աստուծոյ հարցուց, Աստուած ստել չգիտեր, անոր համար Աստուած ան ալ իմացուց իրեն : Ա՛վ չգիտեր թէ Աստուծոյ երեսէն ինկած մարդը կորսուած է : Ես շատ մարդ գիտեմ որ Աստուծմէ աւելի աշխարհք կը սիրեն, ուստի կ'ուզեն որ Աստուած իրենց չխառնուի, ազատ ըլլան . բայց չեն գիտեր որ Աստուծոյ ձեռքէն ելլողը՝ սաաք նային կը մասնուին . աշխարհքիս մէջ ինքնիշխան մարդ չգտնուիր :

75. Զերմեռանգներուն վրայ ձիծաղողին Աստուած ի՛նչ պատիժ կուտայ : Թէ որ մինակ է, կը թողու որ զըռուսի գայ . իսկ եթէ շատուոր տեսնէ, յիսուն յիսուն զանոնք կը ընջէ :

76. Տգաքը՝ երկու կերպով կը կրթէ Աստուած . թէ որ աղէկ ծնողաց պատահեր են՝ կ'օրհնէ ու շնորհքը կ'աճնցընէ . բայց թէ երեսի վրայ մնացած՝ չարը բարիէն ընտրել չեն սորված, արջի առիւծի բերան զիրենք կը մատնէ : Ա՛րչապի տղաք երեսի վրայ մնացած են, որ չար գործքեր ընել տալով կտոր կտոր կ'ընէ զիրենք ստոանան . թող մտածեն ծնողք թէ Աստուծոյ ի՛նչ պատասխան տան :

77. Թշնամիներուն մէջը կեցած Եղիսէն՝ աներևոյթ զօրքերը կը պաշտպանեն : Արչապի փորձու թիւնը զօրաւոր ըլլայ, Աստուծոյ ապաւինողը

կը յաղթէ անոր : Սառանային զէնքերը քանի՞ տեսակ են : Թէ որ յաղթել ուզես անոր , առանց զէնքի մը իր զէնքերուն ամէնն ալ կ'աւրես , թէ որ աչքդ դէպ 'ի երկինք գարձընես :

78 . Շատ մարդիկ որոնք իրենք զիրենք բարեգործ կը սեպեն՝ Աստուծմէ չարիք կ'ընդունին . անոր համար շատն ալ զԱստուած անիրաւ կը համարին : Բայց Յէոնն արդեօք անիրաւեցաւ Աստուծոյ , թէ Աստուած Յէոնին : Ալ լաւ է զԱստուած չճանչնալ . քան թէ ճանչնալ , ու կէս մը Աստուծոյ ծառայել՝ կէս մըն ալ իր կամքին :

79 . Ով որ կ'ուզէ բան մը չմոռնալ , նշանը վրան կ'առնէ՝ աչքին առջև կը պահէ : Իսրայէլ լացուց տասուերկու ցեղն ալ Յակոբայ որդիքն էին . ինչո՞ւ տասը ցեղը կռապաշտ եղան , ու մնացած երկուքը՝ շատ անգամ աստուածապաշտ : Ասոնց քաղքին մէջ Աստուծոյ տաճարը կար որ անարգելէն կը զգուշանային . մէկայնոնք իբրև թէ մինակ մնացած՝ ուզածնին անվախ կ'ընէին : Ով որ Քրիստոսի կամ սուրբերուն նշանը քովը մշտ կը պահէ , անոնց յիշատակովը շատ չարիքներէ ազատ կը մնայ . թէպէտ իրեն անօգուտ բան երևնայ :

80 . Չարը բարիէն՝ կրակը ջրէն նոյնչափ տարբեր են : Թէ որ ջուրը երկար ատեն կրակին քով պահես , կը ցնդի կը կորսուի . ամենևին չմտնեցընէն է աղահալ ճամբայ : Յովսափաա Աքաբին հետ բարեկամութիւն ըրաւ , Աքաաբ զգեստներն անոր տուաւ . Յովսափաա թէ որ առջի բարեգործութիւնները չունենար , ան ատեն կ'այրէր կը կորսուէր : Չար մարդու հետ ընտանութիւն պէտք չէ ունենալ :

81 . Աստուած կը բարկանայ երկու տեսակ մարդկանց , մէյմը իր թշնամւոյն՝ մէյմ՝ ալ իր ծառային . բայց իր ծառան կը խրատէ թշնամւոյն

ձեռքով . իսկ Թշնամին կը պատժէ ինքն իր ձեռքով : Չգլխացողը կարծէ թէ Աստուած իր ծառան քան զԹշնամին սաստիկ կը պատժէ . բայց ասով Աստուած մեր վրայ ունեցած դուժբը մեղի կը սորվեցընէ : Իր ծառաններուն քաշած պատիժը՝ պատժողին կենացը հետ կը լմննայ . բայց քաշած տանջանքներնուն վարձը՝ Աստուծոյ հետ անվախճան կը մնայ : Գոթողիայի ձեռքով զՅուդան խրատեց Աստուած , բայց պահեց Յովանն ու անով նորէն զազգը մխիթարեց . իսկ զԳոթողիան յաւիտեան տանջանքի մատնեց :

82 . Ամէն մարդու ինչ որ կ'իյնայ՝ անկէ դուրս բանի պէտք չէ խառնուի : Ողիա Թագաւորը շատ բարեպաշտ էր . կարծեց թէ բարեպաշտ մարդը կրնայ խառնուիլ ամէն բանի , գնաց բուրվաւոր ձեռք առաւ ու մեկէն բորոտեցաւ :

83 . Շատ անգամ բարիք ընող մարդիկ՝ Աստուծոյ պատիժ կ'ընդունին . Մանասէն չարիք ըրաւ ու բարիք ընդունեցաւ : Չարն ալ բարին ալ երբոր իրենց գործքին մէջ անհաստատ կ'ըլլան , բարին իր վարձքը կը կորսընպընէ , չարն ալ իր պատիժը :

84 . Յովսիա որչափ որ բարեպաշտ էր , այնչափ շուտ ու ցաւալի մահուամբ մեռաւ : Աշխարհանէր մարդիկ ասոր վրայ կը զարմանան ու զԱստուած կ'արհամարհեն . իսկ աստուածասէրն ասով Աստուծոյ անհուն բարութիւնը կ'իմանայ ու կը գովէ : Վասն զի աշխարհապրաց բարի երեցածը՝ Աստուծոյ առջև չար է , և իր ծառաներն անկէ կը զգուշացընէ որ ճշմարիտ բարին տայ իրենց : Աշխարհքիս ամէն գէշ փորձանքները մեծամեծ վարձքերու պատճառ են՝ Աստուծոյ սիրոյն համար քաշողին :

85 . Աստուած ինչո՞ւ կ'ուշացընէ խոստացեալ մեղաւորներուն պատիժը . ողորմած ու արգար

ըլլալուն համար : Ողորմութեամբ կ'ուշացրնէ որ
գառնան , արդարութեամբ կը պատժէ որ իմա-
նան . ողորմութեամբը՝ տկարութեամբ սխալող
մեղաւորներուն յոյս կուտայ փրկուելու . իսկ
արդարութեամբը անզեղջ մեղաւորները կը յու-
սահատցրնէ , իմացընելով թէ պատիժը կ'ուշա-
ցրնէ , բայց ետքը ամէն պատիժ մէկէն վրանին
կը թափէ : Յուգայի թագաւորներուն պատիժը
որչափ ուշացաւ . բայց երբոր անոնք իրենց չա-
րութենէն ետ չկեցան , Աստուծոյ արդարու-
թեան ձեռքը մասնուեցան :

86 . Թէ որ ուրիշի կորստեանը պատճառ ես ,
պէտք է լաս՝ պէտք է ցաւիս , չէ թէ հանգիստդ
նայիս : Աբիսողոմին գէշ ըլլալուն Դաւիթ ինք
զինքը պատճառ կարծելով այնչափ կը ցաւէր ,
որ ճար չէր ըլլար անոր լալուն ողբալուն :

87 . Ի՞նչ կը զարմանաս Սողոմոնին վրայ թէ
այնչափ շնորհք առաւ , ու ի՞նչպէս Աստուծոյ
դէմ ելաւ : Շնորհքը զէնք է որ Աստուած մեզի
կուտայ . մենք որուն դէմ ուզենք՝ կը բանեցը-
նենք : Թէ որ Սողոմոնի կարողութիւնը շատ էր ,
Աստուծոյ դէմ պատերազմներ շատ կ'ընէր . թէ
որ ալ շատ յօժարութիւն գու ունիս , Սողոմո-
նէն շատ աւելի ապերախտ և չար կը դանուիս :
Սողոմոն իր շնորհքներն Աստուծմէ առաւ . մեզի
ալ կեանք և ոյժ Աստուած տուաւ , հետն ալ
անթիւ վարձք խոստացաւ . աս ամէն բան կը
մոռնանք ու կ'ըսենք թէ կիրքերնուս չենք կրնար
յաղթել . վայ մեզի : Աստուծոյ կրնա՞նք յաղ-
թել : Բայց ան դարձեալ կը ներէ , միայն թէ
ճանչնանք ու զղջանք :

88 . Ծառը գեանէն կը բուսնի , գեանէն ոյժ
կ'առնէ ու կ'աճի . գետինը թէ որ ցամբի , ինքն
ալ կը գեղնի կը վշտանայ . բայց թէ որ հանես
տեղէն՝ բոլորովն կը չորնայ : Տոբիթ շատ նեղու-

Թիւններ քաշեց, բայց իր յոյսը միշտ Աստուծոյ վրայ էր . ինքզինքը կը շահչնար Աստուծմէ : Եւ զուժիւններն ալ ընդունեցաւ Աստուծմէ, ետքը նորէն միտթարուեցաւ Աստուծմէ : Իննք երբոր Աստուծմէ նեղուժիւն մը կ'ընդունինք, արմատով կը բաժնուինք իրմէ ու գժոխքի նիւթ կ'ըլլանք :

89 . Յուգիթայ որ բանին պէտք է զարմանալ : Հօգեփեանէսի յաղթելուն : Թէ որ խելքով մտածես, առկնիւթ տարակուսի . զան զի մտքէ չանցած խոնարհութեամբ մը յաղթեց :

Հպարտը Աստուծոյ թշնամին է, խոնարհը՝ հպարտին գեմ կռուելուն՝ Աստուծոյ ձեռքի գործիքն է . իսկ հպարտին գործիքը՝ երկրթէ շինած զէնքերն են : Հօգեփեանէս զէնքերը ձեռք առաւ . Աստուած զՅուգիթը : Հօգեփեանէս քաղաքները պաշարեց, Աստուած Յուգիթայ ձեռքովն անոր միտքը պաշարեց : Հօգեփեանէս քաղաքին ջուրը կտրեց որ մէջինները մեռնին, Աստուած իրեն գլուխը կտրեց ու պատերազմը լնցուց :

90 . Ի՞նչ է պատճառն արձգողորձքը՝ մեկուն վրայ խոնարհութիւն կը սեպուի, մեկալին վրայ հպարտութիւն : Երկուքին ալ դիմամուկն է : Մուրթքէն Աստուծոյ փառայր անարգանք սեպեց՝ Աստուծոյ անիծած ազգին երկրպագութիւն ընելը, իբրև թէ անոնց ծախք կուգը պաշտել՝ Աստուծոյ թշնամին պատուելէ . Աստուած ալ անոր պաշապանեց : Բայց թէ Մուրթքէն մեզի պէս իրեն պատուոյն նախատինք սեպէր ծախն ու Աստուծոյ փառքը իրեն պատրուակ առնէր, Աստուած զան ալ չէր ծածկեր, կը յայտնէր :

91 . Աստուած մարդը մէկ տեսակ ստեղծեց, բայց մեզաւորները երկու տեսակ կ'որոշեն . մէյ-

մը իրենք՝ որ ամէն չարիք կը գործեն, մէյմ՝ ալ Աստուծոյ ծառաները՝ որ ամէն մեղքէ կը զգուշանան : Թէպէտ բերնով աս տարբերութիւնը չեն խոստովանիր, բայց մտուրնին հաստատ գրած ըլլալուն գործքով կը վկայեն : Իրենք ամէն անկարգութիւն անխիղճ կ'ընեն՝ տկար մարդիկ ենք ըսելով . իսկ թէ որ Աստուծոյ ծառաներէն մէկը արգարութեան ճամբէն ծաած տեսնեն, կը դատեն ու կը բամբասեն . բայց չեն գիտեր որ ասով իրենք զիրենք կը դատապարտեն : Արդարը բարին ճանչցեր է՝ գործելու համար . մեղաւորը բարին ճանչցեր է՝ արգարները դատելու համար : Արգարները իրենց պակասութեանը համար մեղաւորներէն կը դատուին . բայց մեղաւորները Աստուծմէ պիտի դատապարտուին : Անոր համար համար շատ աշխատեցան մարգարէները . Իսրայէլացիքը դարձի բերել չկրցան :

92 . Թէ երկիրդ պարարտ է, բոյսերը զօրաւոր կ'ըլլան . բայց թէ երկիրդ է գէշ, փուճ տեղը մի աշխատիր հարիւրաւոր պտուղ առնելու : Դանիէլ իր ընկերներովը պարարտ երկրի մէջ, այսինքն Աստուծոյ սիրոյն մէջ ծլած ծաղկած՝ միայն հնանդէն ուտելով գիրցան հոգւով և մարմնով քան զամէն խելացի ու փափկասուն Գաղգէացիները : Իմաստութիւն թէ կ'ուզես սորվել, վառէ սրտիդ մէջ Աստուծոյ սէրը, անով ամէն բանի վրայ շիտակ դատաստան կ'ընես՝ քան ամէն աշխարհքիս խելացիները :

93 . Կրակը ամէն բան կ'այրէ, բայց զօսկին կը մաքրէ ու կը փայլեցընէ : Նոյն կրակով իրեք մանկունքը փայլեցան, անով հնոց վառողներն այրեցան : Նեղութիւնը արգարներուն հանգրտեան պատճառ կ'ըլլայ, չարերուն յաւիտենական տանջանքին համը առնել կուտայ :

94 . Ճշմարտութիւնը սիրողին դէմ՝ ստու-

Թիւնը փուռ տեղ ահուանները կը սրէ : Դանիէլ գութը կը ձգուի , ապիւծներն իրմէ կը զարհուրին , գութին գութը կը հանուի , անպատմ մարգիկ անկէ յազթուած կը պատժուին : Շիտակ խօսողէն աս աշխարհքիս մէջ առիւծի պէս զարուար մարգիկ կը վախեն , անգին ալ սատանաները կ'ուզեն , զինքը խաղք ընել ու իրենք կը տանջին :

95 . Արևուն վրան ամպերը գանգառ ունին . երբեմն զիրենք կը պաշտպանէ՝ բարձր տեղուանք կը պահէ , երբեմն ալ կը թողու որ վար թափին կորսուին . բայց անիրաւ է գանգառանին : Իրենք երբոր կը թանձրանան՝ արևուն ուժը չեն սեպեր՝ կը ծանրանան կը թափին : Այսպէս անիրաւ գանգառ կ'ընեն մարգիկ Աստուծոյ ու իր քարոզիչներուն վրայ՝ թէ զիրենք աղէկ խրատներով գէշութենէ չեն զգուշացրներ : Երբոր մարգիկ խրատի կարօտ ըլլան , Աստուած զՅովնան բռնի կը բերէ քարոզելու որ զՋան . բայց երբոր իրենք չարիքներով թանձրանան , Աստուած ինչ ընէ անոնց : Չէ թէ քարոզիչներուն պակասութեանը համար մարգիկ գէշ կ'ըլլան . հապա մարգիկանց գէշութեանը համար քարոզիչները կը պակսին :

96 . Աստուածասէր մարգիկ թէ որ սատանային խաբուեր գէշքեր են , թող չյուսահատին , գառնան , սրտերնուն մէջ կտրժանած Աստուծոյ տաճարը շինեն : Աստուծոյ յիշատակը՝ իրենց պզտորած մտքերնուն մէջ պահուած է , հանեն բռնկկցրեն : Երուսաղէմայ տաճարին նորոգութեամբ Աստուած մեզի աս կը սորվեցընէ :

Թէ երկինք ելլես՝ թէ դժոխք իջնաս , ճշմարտութիւնը անյաղթելի կը գտնաս : Չարերը ամէն չարիք կ'ընեն անձախ անամօթ . բայց երբոր խղճմտանքնին կը բողոքէ որ պիտի դասէ զիրենք ճշմարտութիւնը , ամէն ուժէ կ'իյնան , կը յուսահատին : Բարակ մտածող մարգիկներու , զօ-

րաւոր ու շատուոր մարդիկներու , միաժիտ խեղճ մինակ մարդ մը ճշմարտութեամբ կը յաղթէ և ամէն խորհուրդնին կը կործանէ : Թէ որ, ինձի չես հաւատար, Զօրաբարէլ պատճառներով զքեզ կը համոզէ :

97 . Թէ Աստուծոյ յուսացեր ես , մի վախեր , բան չկայ որ չյաղթես : Ըստ մարդիկ Աստուծմէ բարիք կը յուսան , բայց քիչ կան որ ընդունին : Վասն զի Աստուած ամենուն վրայ ձախորդութիւն կը իրկէ որ յոյսերնին փորձէ , և յոյսին վրայ հաստատ մնացողները միայն՝ առատ պարգևներով կը վարձաարէ : Պաղոմէոս Հրեաները բռնեց, կապեց . անոնք մեռնելու պատրաստուեցան . բայց որովհետև յոյսերնին Աստուծմէ չկորեցին , ամէն փորձանքէ յանկարծ ազատեցան :

98 . Զագ մը երբոր իր մօրմէն հեռանայ , ամենին չհանդ չիր ինչուան մեռնի կամ մօրը քով մօտենայ : Հրեայք Աստուծմէ հեռացան , այլազգեաց մատնուեցան . փորձանք չարակոիր իրենց՝ ինչուան նորէն Աստուծոյ երթան մօտենան : Թագաւորը իր զօրքը պատերազմի կը տանի , քաջութիւն ընողներուն պարգևալ կը բաժնէ . բայց ոչ երբէք փորձի համար թշնամեաց ձեռքը զանոնք գերի կը մատնէ : Աստուած իր ծառաները միշտ կը փորձէ . բայց երբոր Սրբութիւնն այլազգեաց ձեռքը կը մատնէ , անիկայ փորձ չէ , պատիժ է . զյջուով կ'ուզէ որ դարձնէ . հոն քաջութիւն չբանիր :

99 . Ամէնքը կարծեն որ միշտ աղէկ բանի կը փափաքին . բայց ճշմարիտ աղէկ ո՛վ կը փափաքի : Ըստ մարդիկ Ըամոնէին պատմութիւնը կը լսեն . բայց մտքերնէն չէ անցած որ ըսեն թէ “ Ծեղք ալ տղոցմով Աստուծոյ սիրոյն համար Զարգուէինք մեռնէինք ” : Ուրիշ կտրիճ աղաքներ ալ տեսնելով անանկ տղաքներ ունենալ կը

փափայլին . բայց ուր են ան կարիճները . Շա-
մունեն իր որդիքներովը բոլոր աշխարհքիս ու
երկրնքին առջև փառաւորուած կեցեր է : Ահա
ասանկ են մարդիկ . աղէկը կը ճանչնան ու գե-
շին կը փափայլին : Երանի՛ ան ծննդաց որ աղէկը
կը ճանչնան . թէ որ չեն կրնար ունենալ , գէթ
գէշէն կը զգուշանան . տղաքնին արքայութեան
օրդիք բնել կը ջանան , և Աստուծոյ կամքովը
անոնցմէ բաժնուիլն ալ բոլոր սրտանց յանձն
կ'առնեն . զանոնք յաւիտեան պիտի վայելեն :

100 . Աշխարհքիս բնակիչները Աստուծոյ
հպատակներն են . և հպարտ մարդիկ Աստուծոյ
գէժ զէնք կը վերցընեն . Աստուած կ'ուզէ մէկէն
ջնջել հպարտ ու ապստամբ մարդը . բայց որով
հետև մէկալ հպատակներէն ալ ապստամբներ
կան որ իր օրէնքին չեն հնազանդիր , թող կու-
տայ որ հպարտը զանոնք չարչորկէ որ խրատուին՝
իրեն գիմեն . հպարտն ալ սաստիկ բարձրէն իյ-
նալով՝ ալ սաստիկ պատժուի , ուրիշներուն ալ
զգուշութեան օրինակ ըլլայ : Ուստի թէ որ կ'ու-
զես հպարտ մարդու մը յաղթել , քու ուժիդ մի
վստահիր , թէ չէ՛ կը յաղթուիս . վասն զի Աս-
տուած է որ զքեզ կ'ուզէ պատժել : Ապահով
ճամբայ կ'ուզեն . Աստուծոյ ապաւինէ , զԱս-
տուած հեղոք հաշտեցուր : Մատաթիա քահա-
նան իր աղոցմով քեզի՛ն ալ օրինակ :

101 . Աստուծոյ երկայնմտութիւնը չափ չու-
նի . բայց ով որ կ'արհամարհէ՝ անիկայ պատիժը
մէկէն կ'ընդունի : Անտիգոնս Աստուծոյ երկայն-
մտութեան այնչափ գէժ դրաւ որ Աստուած
ալ բարկացաւ պատժեց զինքը . իմացուց թէ Աս-
տուած երկայնմտութեամբը ճյաղթուիք ու ան-
դարձ կեցողը կը պատժէ :

102 . Առաջնորդն իր կենաց մէջ աս եօթը
բանս գիտէ . Թ . միշտ Աստուծոյ ապաւինի . ք .

ամէն աշխատանք յանձն առնէ , չէքանի . Գ .
մեռնելէն չվախէ . Դ . վախճանը աչքին առջև
ուռնենայ՝ Աստուծոյ փառքը՝ ժողովորդեան օգու-
տը , անկէ դուրս բանի չխառնուի . Ե . Աստուծոյ
և իր դրած օրէնքին մէջ՝ մէկ կերպով մը զանցա-
ռութիւն չընէ . Զ . կիրքով մէկու մը բան չհրա-
մայէ , յանցաւորներն ալ անուշութեամբ իրենց
վճիռը իրենց բերնէն առնելով ու կակոյրնելով
դատէ . Է . ինչ և իցէ խեղճ մարդու կարծիքն իր
կառավարութեանը վրայ՝ առանձին լսելու ջա-
նայ , և առանց կրքի կամ նախապաշարման քննէ
լսածն ու անոր յարմարցընէ զինքը . Խօսքին շե-
տակ ըլլալը նայի , չէ թէ ըստկին խօսքի տէր մարդ
ըլլալը : Յուգա Մակաբէն ասոնցմէ առջինին ու
եաքինին մէջ թուլցաւ , հոն մէկէն ինկաւ մեռաւ :
Ով որ ուզէ՝ կը ճանչնայ թէ ամենէն դժուար ան
երկուքն է :

103 . Բարին ոչ երբէք չարիք կ'ընդունի . չարը՝
բարեաց ոչ երբէք կը հանդիպի . Թէ որ չարն
զբարին մեռուց , ուրիշ բան չըրաւ՝ բայց եթէ
անոր երթալու ճամբան կարճըցուց . բայց ինքն
անոր մարմնոյն փաստելով իր հոգին վերաւորեց
ու չարաչար տանջանքներու մէջ ինկաւ , հոգւով
անգին պիտի տանջուի , մարմնով ալ ասդին քանի
որ ապրի՝ խռոված սրտով միշտ կը չարչարուի :

104 . Աստուած որ կ'ուզէ մէկու մը վիշտ հաս-
ցընել՝ կամ փորձելու համար և կամ պատժելու ,
երբ կը տեսնէ որ անիրաւ մարդիկ նոյն ուզածը՝
էրենց չարութեանը համար կ'ուզեն կատարել ,
Թող կուտայ որ ընեն . ասով Աստուած իր ուզա-
ծը առաջ կը տանի , և եաքը անոնց չար սրտին
փոխարէնն ալ տեղն 'ի տեղը կը հասուցանէ :
Աստուած հրէից իշխանութիւնը կ'ուզէր վերջա-
ցընել . Հերովդէս խարդախութեամբ ետևէ ին-
կաւ որ ինքն իշխէ . կարծեց թէ իր խելքով ու-

զածն առաջ կը տանի : Ո՛րչափ մարդիկ անիրաւութեամբ ուրիշի յաղթել կը ջանան . ու երբոր ուղածնին յաջողի՝ իրենց խելքը արգարութենէն վեր կը սեպեն . բայց որ կուգայ՝ կ'իմանան որ ինչ սխալ բան մտքերնին դրեր են :

108 . Թէ և սեղանի վրայ շատ կերակուր հանուի , նստողները իրենց չափովը կ'ուտեն : Աստուածաշունչին պատմութիւնները խիստ շատ գիտելիք մեզի կը հանեն , բայց կարգացողները իրենց չափովը պիտի քաղեն . ուրեմն քիչն ալ մեզի բաւական սեպենք : Աս նմանութիւնը անոնց առջև կը զօրէ , որոնց մարմնոյն անորժակը քան զհոգիներունը խիստ շատ է : Թէ որ քիչ մը խելք ունիս՝ եկու ասանկ մտածէ . մարմինն ինչ մեծնալու համար ամէն օր ապրուստ կ'ուզէ , բայց պիտի աշխատի որ գտնէ : Թէ որ տաս ամէն օր ալ՝ նոր տեսակ համով բաներ , կը զուարճանայ կ'ախորժի . իսկ թէ չտաս հարկաւորն ալ , ինքը կարօտ մնալուն համար կը սկսի ուտել ինչ որ գտնէ , ու կը վնասուի կը մեռնի : Հոգւոյն կերակուրն է ճշմարտութիւնը , ուստի պէտք է որ միշտ ճշմարտութիւնը քննես . թէ չէ՝ հոգիդ չկրնալով համբերել , ասութիւնները ճշմարտութեան տեղ կ'ընդունի ու քիչ տեսնէն Աստուծակ կը զրկուի կը մեռնի : Անոր համար ամէն օր ամէն ատեն սուրբ գիրքը քննելով հոգւոյն միշտ ճշմարտութիւնը յիշել ասալու է , ինչպէս մարմնէն բաժնուի , ու ճշմարտութեան ապրուրին մէջ ընկզմի և ապրի յաւիտեան :

Աս պատճառաւ նոր կտակարանէն ալ մասնաւոր-խրատ չհանեցինք . վասն զի Յիսուսին է առաքելոց ամէն մէկ խօսքը ու գործքը՝ բարի քրիստոնէի մէյակ մտածութեանց նիւթ են՝ թէ որ սրտանց ու մտադրութեամբ կարգայ :

ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՐ Ա.

	Ա՛յ ԾԻ	Է՛Զ
Արամ ¹¹⁵ արեւածո-էջան . . .	0	13
Կայէն ծնաւ . . .	1	16
Աբէլ ծն . . .	30	16
— Մէնու- 69 փարուան . . .	99	16
Սէթ ծն . . .	131	16
Են-ձն ծն . . .	239	17
Կայէն շինէց Են-փ փաշափը . . .	515	16
Են-ձն ծն . . .	623	17
Մաթու-սաղա ծն . . .	688	17
Արամ մեռ . 930 փրճն . . .	930	
Են-ձն շարացան 364 փրճն . . .	987	17
Սէթ մեռ . 912 փրճն . . .	1042	
Նոյ ծն . . .	1057	
Են-ձն մեռ . 905 փրճն . . .	1140	
Յաբէլ ծն . . .	1557	
Սէթ ծն . . .	1559	
Մաթու-սաղա մեռ . 969 փրճն . . .	1655	

* Բարն ալ ըրհեղեղէն առաջ ծն . Բայց ժամանակն
անյայտ է :

ԴԱՐ Բ .

	ԱՖ. ՅԻ	ԷԶ
Ջրհեղեղ .	1656	18
Աջաբարխաշ Ինս-Յիան .	1771	24
Աջաբարխին Իրծանոմը ,	1812	24
Նոյ Տեա . 900 փրճ .	2006	
Աբրահամ ծն .	2039	25

ԴԱՐ Գ .

Աբրահամն Ինսոմը .	2114	30
Իսայել ծն .	2124	32
Սոդոմ Իրծանեղան .	2137	41
Իսահակ ծն .	2138	38
Իսայելը ճամբեղ Աբրահամ .	2143	36
Սէմ Տեա . 600 փրճ .	2158	
Իսահակ զահ պիպի լաբր .	2163	37
Սառա Տեա . 127 փրճ .	2175	37
Եսաւ և Յակոբ ծն .	2198	41
Աբրահամ Տեա . 175 փրճ .	2213	39
Յակոբ Լաբանին գնաց .	2275	43
— Գանան Գաբթա .	2290	46
Յակոբի ծախսեցա .	2305	50
— Բանա Գրո-եղան .	2316	65
Իսահակ Տեա . 180 փրճ .	2318	49
Յակոբի պախսեցա .	2319	53
Յակոբ Եգիպտոս գնաց .	2328	58
— Տեա . 147 փրճ .	2345	60
Յակոբի Տեա . 110 փրճ .	2399	61
Մակեա ծն .	2464	63
— Մարիանացոյ երկուք Բախա .	2503	64
— Եգիպտոսէն հանեղ զԻրայելացիս .	2543	71

ԴԱՐ Դ .

	ԱՅ ՏԻ	ԷԸ
Իսրայելացիք Կարժեր ծովէն անցան .	2546	73
Մանանա իջեալ սկսած .	2543	77
Ամառելացւոց ջարդը .	2543	78
Տասը դաքսութեանք .	2543	80
Խորանին շինութիւն .	2543	81
Նաբաթայ դաքսութիւն .	2548	84
Լորմարգիին .	2544	84
Լքսեանէրը .	2544	86
Կարժայ դաքսութիւն .	2545	86
Մարտիան . 126 քրճ .	2546	90
Յոբայ դաքսութեանը աս Բլոցիէրսու ելած իւրեանայ .		30
Ահարան ձեռ . 123 . քրճ .	2546	91
Պշտէ օջ .	2546	92
Բաղանանա շարսութեանը .	2583	49
Մովսէս ձեռ . 120 քրճ , ու իշխէ 40 քրճ .	2583	94
Յորդանանէն անցան Իսրայելացիք .	2583	94
Երէտով աս Գայի աստեանէցան .	2583	96
Աւեփեայ երկրը Բաժնէր Յեռու .	2589	100
Յեռու ձեռու 110 քրճ . ու իշխէ 18 քրճ .	2590	102
Գաթանիէլ իշխէ 40 քրճ .	2590	103
Առւլ . 80 .	2590	103
Սաւեփայ Առւլայ վերջի քարին .	2720	104
Դեբուլա և Բարալ . 49 .	2720	104
Գեդեան . 40 .	2720	105
Աբիմէլէք . 3 .	2720	109
Թուլա . 23 .	2880	111

ԴԱՄ Դ .

	Ա՛	ԵՂ
Յայր . 22 .	2857	111
Յեթևայե . 6 .	2863	111
Եսեբո . 7 .	2870	113
Եղն . 10 .	2880	113
Աբդոն . 8 .	2888	113
Աս Բնոյիս եղա- Հասնոյն պատմութիւնը .	2889	122
Սամիսոն . 20 .	2908	114
Տեղի . 40 .	2948	122
Սամսուէլ . 22 .	2970	122

ԴԱՄ Ե .

Սասնաղ ընտրութեան .	2962	135
Դասիկ ընտրութեան .	2964	141
Սասնաղ ձեռ .	2979	150
Դասիկ ապաշխարեց .	2996	156
Դասիկ ապէնջն ճակատարժամը .	3017	162
Սողոմոն թագաւորեց .	3017	164
Դասիկ ձեռ . 70 պրիւն . 40 պրիւն թագաւորե- լին էրտը .	3019	164
Սողոմոնի պաշարը .	3023	166
Սողոմոն ձեռ . 40 պրիւն թագաւորելին էրտը . Թագաւորութիւնն ու էրիւն Բաթնսե- յան .	3059	169

ԹՊԸՆԻ ԵՆՆԱԿԱՆԻ ԵՆ ԲԵՆՆԱԿԱՆ ԲՊԸՆԻ ՅԻՆ	ԷԸ	ԹՊԸՆԻ ԻԵՆԻ ԵՆ ԲԵՆ ՆՐԱԿԱՆ ԲՊԸՆԻ ՅԻՆ	ԱՅԻ ՏԻ	ԷԸ
ՌԻՖԻԿԱՆ 17 ՆԻՍԱՆ ԲՊԸՆԻ	180	ՅԵՐԻՖԻԿԱՆ 22 ՆԻՍԱՆ ԲՊԸՆԻ	3059	169
ԱԲԻԿԱՆ 3	189		3077	
ԱՍԱՆ 41	190		3079	
		ՆԻՖԻԿԱՆ 2	3080	172
		ՆԻՍԱՆ 24	3081	172
		ԷՆՆԱԿԱՆ 2	3104	172
		ԶԱՎԵՐԻՆ 7 ՕՐ	3105	173
		ԱՅԻՆ 12	3105	173
		ԱՏԱՍԲ 22	3106	173
ԱՍՆՆԱԿԱՆ ԵՆՆԱԿԱՆ ԵՆՆԱԿԱՆ ԵՆՆԱԿԱՆ				173
ՅՆՆԱԿԱՆ 25	191		3120	
ՅՆՆԱԿԱՆ ԻՐ ՅՆՆԱԿԱՆ ՆՐԱԿԱՆ ԻՆՆԱԿԱՆ ՆՐԱԿԱՆ	193	ԱՏԱՍԲ ՈՒՆՆԱԿԱՆ ՆՐԱԿԱՆ ԻՆՆԱԿԱՆ ՆՐԱԿԱՆ	3136	178
		ՅՆՆԱԿԱՆ ՈՒՆՆԱԿԱՆ ՆՐԱԿԱՆ 12	3138	179
ՅՆՆԱԿԱՆ ԻՐ ՅՆՆԱԿԱՆ ՆՐԱԿԱՆ				
ԲՆՆԱԿԱՆ 7	193		3142	
ՈՒՆՆԱԿԱՆ 1	194	ՅԻՆ 28	3149	186
ԳՆՆԱԿԱՆ 6	194		3150	
ՅՆՆԱԿԱՆ 40	194		3156	
		ՅՆՆԱԿԱՆ 17	3178	187
		ՅՆՆԱԿԱՆ 16	3193	187

ԹՎԻՆ ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ	ԵՆ	ԹՎԻՆ ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ	ԱՄԻ ԵՎ ԵՆ
ՅՈՒՆԻՍԿՈՒՄԻ ԵՐԿՐԻՆԻՆԻ ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ			235
ԱՄԻՆԻ 29			3196
ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ	196	ՅԵՐԿՐԻՆԻ Բ 41	
		ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ	3198 188
ՈՒՆԻՍ 52	196		3224
ՈՒՆԻՍ ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ		100 ԳՐԻՆԻ	3224
ԱՄԻՆԻ		28 ԳՐԻՆԻ	3247
ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ		100 ԳՐԻՆԻ	3249 264
		ՄԻՆԻ 12 ԳՐԻՆԻ	
		ՋԱՆԱՅԻՆ 6 ԳՐԻՆԻ	188
		ՍԵՂՆԻՆԻ 1 ԳՐԻՆԻ	3262 188
		ՄՈՒՆԻՍ 20	3263 188
		ՓՈՒՆԻՍ 2	3273 188
		ՓՈՒՆԻՍ ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ	
		ՈՒՆԻՍ 20	2375 188
ՅՈՒՆԻՍ 16	197		3276
ՄԻՆԻ ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ 50 ԳՐԻՆԻ ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ			3276
ՅՈՒՆԻՍ ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ			236
ԱՄԻՆԻ 16	197	ՈՒՆԻՍ ԳՐԻՆԻ	3292
		ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ	
		ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ	
		ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ	
		ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ 23	3304 189
ԵՎ ԵՐԿՐԻՆԻ 29	198		3307

**Թագաւորի Երանայի և Լէ
Վրացի ԲՊրեզի**

	Աճ	ԵԶ
Ստամբուլի անուանեցաւ Սաղմանասարէն . և իւրի Թագաւորանիւնը Վրացացաւ, 254 բարի տնայն էր .	3313	188
Տարբերայ պարսնանիւնը առ իջոյն էլաւ Նի նաւ .	3321	211
Եւեթիայի հիւանդանոցիւնը .	3325	199
Նաւաս սկսաւ Տարգարեանաւ առ իջոյն .	3336	200
Սէնտերիի կորածը .		
Մանասէ 55 . սկսաւ ԲՊրեւ .	3357	200
Մանասի պարսնայի ուղոյն . գերի գնաց ու պահուց .		
Երանայի պարսնանիւնը առ իջոյն հանդի պեցաւ .	3391	215
Աճն 2	3393	201
Յաւիտ 31	3404	201
Երանայի Երեմի կապալապանիւնի Տարեց .		
Առ իջոյն Երեմի Տարգարեացաւ 45 բարի : Բարուրէ, Ստամբուլի ալ առ պահուցու ին .	3405	
Ամբաստան սկսաւ Տարգարեանաւ .	3411	201
Երանայի Երանայի Վրացի Վրաց .	3424	202
Յաւաստ 3 ամիս, և գերի գնաց .		
Երանայի գերի գնաց Բաբելոն ու Երեմ բարձրաւ Երանայի .	3428	202
Երանայի Տարգարեացաւ առ իջոյն 72 բարի լաւ .		226
Յերանայի 3 ամիս . ու գերի գնաց . սկսաւ ԲՊրեւ .	3435	240
Երանայի սկսաւ Տարգարեանաւ 22 բարի .	3439	225
Սերբիի II բարի ԲՊրեւի էր կորած իւրացու յած գերի գնաց Բաբելոն Բաբելոն Բաբելոն Լերտուլ .	3446	240

ԴԱՐ 2.

	Աճ	Տի	Եր
Կիրոսի հրամանով 70 փարսան գերո-նէն դարձան Տրեայի փառաբաշտ շինել սկսան .	3516	237	
Անգէստ և Զաքարիա սկսան ճարգարեանալ .	3517		
Եսթերայ պարսո-նի-նը .	3536	218	
Նեէմի Եէմի պարտապնէրն սկսան շինել .	3669	283	
Աս Ռջոնիս Մաղաթիս ճարգարեացա- Եօնանանից թարգմանաւթի-նը .	3749	9	
Եօնի Էլբարց նահապետաւթի-նը .	3877	288	
Մաքաւթիս քահանան , որ իշխէր 1 փարցի .	3878	246	
Յուդա Մալաթի 6 .	3879	247	
Յաշնաթան 18 .	3894	252	
— քահանայապետ ալ Էդաս .	3902	253	

ԴԱՐ 2.

Յաշնաթանու և Շասանի քաղա-նի-նէրը Ա պաղանթոսի դէմ .	3907	254	
Շասան 7 .	3912	254	
Յոհան Տիւրիանոս 31 .	3919	255	
Արիստոբուլոս Ա . որ թագաւոր ալ Էդաս 1 .	3950	256	
Ալեքսանդր Յաննէոս 24 .	3951	256	
Տիւրիանոս 3 .	3975	257	
Արիստոբուլոս Բ 23 .	3988	257	
Տիւրիանոս Բ անգամ 16 .	3991	257	
Անթիֆոնոս 3 .	4014	257	
Տերուլէս 37 .	4017	257	

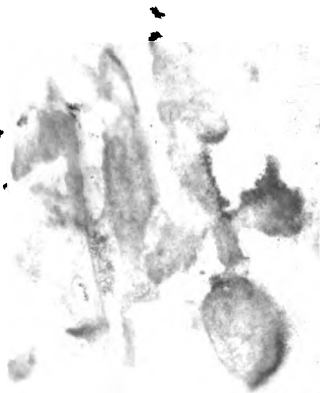
ԴԱՐ Է .

	Գր	Եր	Տի
Բն ծնաւ աշխարհիս 4053 փարի .			1 266
Բնի Արարեւթի-նը .			30 273

Քնի յանձն .	33	315
Հագոյն սրբոյ Գալատացիք .	33	325
Սփեթանսի Կարկիճոսն .	33	329
Պօղոսի Դասն .	34	332
Կառնելիսին Դասն .	38	333
Մաթիէսի աւետարան .	38	340
Պէտրոսի Հասն Երեւել .	42	
Մարիսի աւետարան .	43	340

Գ Ա Ր Ը .

Հասն աւետարան .	56	340
Պօղոսի Հասն Երեւել .	60	391
Պէտրոսի և Պօղոսի Կահարակոնիսն .	67	339
Երեսասուրբի Կրճանան .	70	341

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 04147 3151

Digitized by Google

